

בסייעתא דשמיא

ימי העומר

בהלכה ובאגדה

ספירת העומר ♦ ל"ג בעומר ♦ פסח שני

חיברתיו וערכתיו בחסד ה' עלי

הצעיר באלפי ישראל

דוד שלום נקי ס"ט

שנת: "כמו חלב ודבשן תשבע נפשי וּשְׂפָתַי רִנְנוֹת יְהוָה לֵב פִּי" (תהלים סג ו')

אייר תשפ"א לב"ק

החברות שישאו לאור כסייעתא דשמיא – בהלכה ובאגדה:

השבת: הלכות שבת המעשיות, בצרוף דברי אגדה להבנת יקרתה וחשיבותה של שבת קודשנו. **הטהרה:** הלכות בלשון ברורה, אף למתחילים. שאלות אקטואליות ועוד. **פורמט צבעוני** מרהיב עין. **סדר היום:** השכמת הבוקר, ציצית ותפילין, תפילה ועוד, בצרוף דברי אגדה נעימים ומחזקים. **להיות את:** חוברת נרחבת לאשה בנושאים: עוצמת נשים, צניעות, האשה במעגלי החיים ועוד. חובה לכל אשה! **הנישואין:** גיל הנישואין, שידוכים, אירוסין, חופה, כתובה, מהלך השמחה, שבע ברכות, הנהגות הבית ועוד. **האבלות:** דיני ימי השבעה, השלושים, השנה ועוד. וכן ענייני עילוי נשמה, דברי נחמה, אגדה וחיוזוק מרתקים. **כבוד אב ואם:** ההלכות המעשיות דבר יום ביומו, עם מדרשי חז"ל וסיפורים מרתקים ומחזקים. **ראש חודש ברכת הלבנה וברכת החמה:** בצרוף חידושים נפלאים על המאורות ופלאי הבריאה. **הסעודה:** נטילת ידיים, הפסק באכילה, הנהגות הסעודה, מאה ברכות, ברכת המזון ועוד. ודברי אגדה מרתקים. **כשרות המטבח:** בשר בחלב, הכשרת כלים, תולעים, מליחה, פת גויים, טבילת כלים ועוד. ודברי אגדה מרתקים. **ראש השנה ויום הכיפורים:** הלכות ודברי אגדה מחזקים לימים אלו. **כולל סדר הסליחות והתרת נדרים.** **הג הסוכות:** ניסי ישראל במדבר, הג הסוכות בירושלים, שמחת בית השואבה, האושפיון, ועוד. **ימי החנוכה:** הלכות חנוכה לפרטיהם, עם סיפור נס חנוכה מדברי חז"ל וממקורות היסטוריים, מרתק במיוחד. **ט"ו בשבט:** מהות היום ומנהגיו, שבח ארץ ישראל ופירותיה, עניני ברכות ועוד. **סדר לשלח ט"ו בשבט צבעוני.** **ימי הפורים:** הלכות פורים, וסיפור המגילה בהרחבה על פי מדרשי חז"ל, מרתק במיוחד! **כולל מגילת אסתר.** **הג הפסח:** הלכות הפסח, וסיפור יציאת מצרים וקריעת ים סוף, ועוד. **כולל הגדה של פסח** עם פירוש קצר ומתוק. **ימי העומר:** ספירת העומר, ל"ג בעומר, פסח שני ועוד. עם הרחבה מרתקת על מהות הימים בעבר ובהווה. **הג השבעות:** דיני החג ויום טוב, סיפור מרתק של מתן תורה. **מגילת רות** משולבת בסיפורי המגילה. שובה לב. **ארבע התעניות ובין המצרים:** פרטי ההלכות, וסיפורי החורבן בהרחבה, הגאולה, ביאת המשיח ועוד. נוגע ללב. **פרקי אבות:** עם פירוש מאירת עיניים להבנת פשט המשנה ופירוש שמחת הלב מדרשים, סיפורים וחיוזוקים מרתקים. **מצוות הארץ:** הלכות שמיטה, חלה, כלאים, ערלה, תרומות ומעשרות, יישוב ארץ ישראל, ודברי אגדה מרתקים. **הרפואה:** הלכות שמירת הגוף והנפש, מצות ביקור חולים, סיעוד הורים וקנים ועוד, ודברי אגדה מרתקים. **ברית מילה:** דברי אגדה מרתקים, ופרטי ההלכות ליולדת, לברית, בחירת שם ועוד. עם סדר הלימוד לברית יצחק. **מזן הרב עובדיה:** הנהגות, מעשים, דרכי לימוד והשקפה על מזן רבנו עובדיה יוסף זצוק"ל, מזווית אישית. **תבורך מנשים יעל:** קיום לדמותה של הרבנית, מזכה הרבים, אצילת הנפש ורכת האמונה, מרת יעל נקי ע"ה. **השבת \ סדר היום - מחולק ללימוד יומי:** מארו ג' חלקים פורמט כיס. בלימוד 3 דקות מסיימים כל ההלכות בשנה.

מחירי החברות:

שבת, טהרה, סדר היום, להיות את, נישואין, אבלות, פרקי אבות, ברית מילה - 5.5 \ 6 ₪.

יתר החברות - 3.5 \ 4 ₪. **מחיר כל הסדרה** [25 חוברות] - 106 ₪.

מארו השבת \ סדר היום - לימוד יומי ג' חלקים - 8.5 ₪.

חוברות מקוצרות [טהרה, שבת, להיות את] - 3 ₪. ברכישה מעל 100 חוברות מקוצרות - 1 ₪ לחוברת.

אפשרות להטבעת זהב על כל החברות [עלות 70 אגורות לחוברת + מחיר המשלוח, החל מ-100 חוברות זהות] - 02-5802398.

כל הזכויות שמורות לעמותת אפיקי מים ע.ר. 580540094

ניתן בשמחה לצלם קטעים לצורך לימוד בבתי הספר, שיעורי תורה, עלונים וכדומה. לא למטרות מסחר.

אפיקי מים איש של גיה אל ויחזי!

היה של בהשקיה - קנה אג צמחי מיה! להשתתפות בזיכוי הרבים ובחלוקת חוברות לאחינו בית ישראל
קבלת טופס הו"ק: 6410995@okmail.co.il. חשבון בבנק הדואר 8413671 סניף 01 - עמותת אפיקי מים

תרומה באשראי בקהילות - 073-2757000 שלוחה 16563.

ניתן לשלוח מייל לקבלת העלון השבועי "ותתענג בדשן" - משא ומתן הלכתי בדרכו של מרן.

🌀 תוכן העניינים 🌀

שער האגדה

10.....	ימי הקציר וקרבת העומר
20.....	ימי ציפייה והכנה לקבלת התורה
37.....	התורה שבעל פה – רבי עקיבא
59.....	ל"ג בעומר • מעלת היום • הילולא דרשב"י • העלייה למירון • הדלקת משואות
75.....	רבי עקיבא חייו ופעליו
94.....	רבי מאיר בעל הנס • חייו ופעליו • הילולתו
108.....	רבי שמעון בר יוחאי • הולדתו • תורתו • במערת צורים • פעליו • פטירתו
135.....	רבי אלעזר

שער ההלכה

138.....	מצות ספירת העומר
158.....	מנהגי ימי העומר
177.....	י"ד באייר – פסח שני
179.....	ל"ג לעומר
186.....	מצות חדש
189.....	חלאק'ה
191.....	ה' באייר
205.....	כ"ח באייר
212.....	שירים ופיוטים

לתועלת המעיינים:

דברי האגדה שנכתבו בס"ד מבוססים על דברי חז"ל במדרשים ובמפרשים, כפי שצויינו מקורותיהם במקומם. חלק מהרעיונות עובדו על פי הספר: "בן מלך - ספירת העומר וחג השבועות".

יש לציין שההלכות שבחוברת הן לכל הדעות, גם לבני ספרד וגם לבני אשכנז, לבד מההלכות שבארנו בהם במפורש, שיש חילוק בין בני אשכנז לבני ספרד.

העמודים המסומנים בהלכות ב- () הם לפי הספר "חזון עובדיה" הלכות יום טוב. וכן לפי הספר "ילקוט יוסף" ספירת העומר.

כל הזכויות שמורות

ניתן לצלם קטעים לצורך לימוד בבתי הספר, שיעורי תורה, עלונים וכיוצא בהם. לא למטרות מסחר. לתגובות: 6410995@okmail.co.il

אסרו חג פסח ה'תשפ"א

כס"ד

הסכמה

הובא לפני הקונטרס היקר **"ימי העומר בהלכה ובאגדה"**, סוכב הולך על דיני ספירת העומר ומנהגי העומר, ואיסור חדש, ערוך בטוב טעם ודעת ובסדר נכון, דבר דבור על אופניו, תפוחי זהב במשכיות כסף, שאסף וקיבץ כעמיר גורנה, הרב היקר מאוד, שוקד באוהלה של תורה, לילה כיום יאיר כחשכה כאורה, יראת ה' היא אוצרו, ועליו יציץ נזרו, שמן תורק שמו, טעמו ונימוקו עמו, אשרי יולדתו, צינה וסוחרה אמתו, מרביץ תורה ברבים ומורה הוראה, כבוד שם תפארתו, הרב הגאון רבי **דוד שלום נקי שליט"א**, מתלמידי המובהקים של מרן אאמו"ר פוסק הדור רבנו **עובדיה יוסף זצוק"ל**, והולך בדרכו ההלכתית, לא זו מפסקי ימין או שמאל, בין להקל ובין להחמיר.

בחיבוריו היקרים, הוא מסכם בתמצית ובכירור את הדברים באופן נכון, ובשפה ברורה השווה לכל נפש, זריז ונשכר, לאסוקי שמעתתא אליבא דהלכתא, והביא מאשר עלה בספרי **"ילקוט יוסף"**, וכן מספריו של מרן אאמו"ר עטרת ראשנו רבן של כל בני הגולה רבנו **עובדיה יוסף זצוק"ל**, זיע"א, והדבר הוא לתועלת מרובה הן לציבור האברכים, והן לציבור בעלי הבתים, איישר חיליה לאורייתא.

כמו כן צירף דברי אגדה רבים ונחמדים, מתוקים מדבש ונופת צופים, במצות קצירת העומר, פסח שני, ובפסגת גילוי תורה שבעל פה בדורו של רבי עקיבא, וכמו שאמרו במדרש (במדבר רבה יט ו): דברים שלא נגלו למשה, נגלו לרבי עקיבא וחבריו. **"וְכָל יֶקֶר רְאֵתָהּ עֵינָיו"** - זה רבי עקיבא וחבריו. וכן אמרו באבות דרבי נתן (פרק ו) **"אמר לו רבי טרפון: עקיבא, עליך הכתוב אומר: 'מִבְּכֵי נְהֻרֹת חֶבֶשׁ, וְתַעֲלָמָה יֵצֵא אֹר'**", דברים המסותרים מבני אדם, הוציאם רבי עקיבא לאורה!". הכל ערוך בטוב טעם ודעת, בלשון צחה וברורה השווה לכל נפש, למשוך לבכות הרכים לתועלת וזיכוי הרבים.

משנה שמחה יש בליבי בשומעי כי אף הרחוקים מקיום התורה ומצוותיה, קובעים סדר לימוד בחוכרות אלו, ואט אט מתקרבים לצור מחצבתם, וזכות הרבים גדולה היא עד מאוד. ועיין להגר"ח פלאגי בהקדמה לספרו **"מועד לכל חי"**, משם סבו ה"חקרי לב", בשבח ספריו של הגאון החיד"א, ובעיקר בספריו הקטנים כמו **"מורה באצבע"**, שהוא מוסר ודינים שיד כל אדם שווה בו, אחד חכם ואחד תם קוראים בו, ובעלי בתים ישאווה בחיקם, והיתה עמו וקרא בו בלכתו בדרך, בים וביבשה, שאין בו טורח כלום. והיה משבח בתהילותיו החיבורים הללו יותר ויותר מכל שאר החיבורים הנוראים, יען כי נמצאים בתוכם מוסר מלכים ודינים המדריכים לאדם ליראת ה' ולעובדו בלבב שלם.

ברכתי להרב המחבר שליט"א שיזכה לברך על המוגמר ולחבר עוד חיבורים יקרים טובים ומועילים, לזכות את הרבים בדבר ה' זו הלכה, ועוד יפוצו מעיינותיו חוצה להגדיל תורה ולהאדירה, ולהרבות חיילים לתורה ולתעודה, ברבות הטובה, בכריאות איתנה ונהורא מעליא, והיה שמו כשם הגדולים אשר בארץ לגאון ותפארת. וזכות זיכוי הרבים יגן בעדם ובעד בניהם אלף המגן, ולא תמוש התורה מפיהם ומפי זרעם ומפי זרע עולם, לאורך ימים ושנות חיים בטוב ובנעימים. **"והיה כעץ שתול על פלגי מים אשר פריו יתן בעתו, ועלהו לא יבול וכל אשר יעשה יצליח"**. אמן.

בברכת התורה בהשקפה ובאהבה רבה

יצחק יוסף

הראשון לציון הרב הראשי לישראל

הגאון הרב משה מרדכי קארפ שליט"א

מחבר סדרת הספרים "הלכות חג בחג" ועוד

דברי ברכה

הן ידידי היקר הרב הגאון המובהק רבי **דוד שלום נקי שליט"א**, זכה להסתופף בצלו של גאון ישראל ומגדולי מזכי הרבים, ומקימי עולה של תורה, הראשון לציון הגאון רבנו **עובדיה יוסף זצ"ל**, אשר כל רז לא אניס ליה, וזיכה את הרבים באור תורתו ובספריו הרבים ובישחות חיזוק שהיה מכתת רגליו מעיר לעיר לדרוש לעם שבשדות, וזכה להחזיר עטרה ליושנה ליהדות ספרד, והגאון רבי **דוד שלום נקי שליט"א** אשר הוא מתלמידי, יצק מים אף על ידי בנו הראשון לציון הגאון רבי **יצחק יוסף שליט"א** בעל ה"**ילקוט יוסף**", וזכה לחבר חיבורים רבים "**בהלכה ובאגדה**" לחיזוק הרבים, והכל בשפה קלה וברורה אך ורק על פי פסקי רבותיו הנ"ל, ושילב בהם הרבה דברי חכמה ומוסר והתעוררות לעבודת השם יתברך, ותהילה להשם יתברך התקבלו החוברות לאלפיהם ורבותיהם בתפוצות ישראל.

והנני לברכו שימשיך ליכות את הרבים בחיבורים הקדושים של תורה ומוסר, ולהשיב רבים מעוון, עדי נזכה במהרה ל"זמלאה הארץ דעה את ה'".

כעתירת ידידו הדורש שלומו וטובתו

משה מרדכי קארפ

הגאון הרב זמיר כהן שליט"א

יו"ר ארגון "הידברות"

מכתב ברכה

הנני בזה בשבח הסדרה הנפלאה שחבורה על ידי ידיד נפשי המאור הגדול, גריס באורייתא תדירא ויראת ה' היא אוצרו, מרביץ תורה ברבים בפה מפיק מרגליות, הרה"ג הרב **דוד שלום נקי שליט"א**, אשר בהן אסף איש טהור וכתב בלשון בהירה את ההלכות העוסקות בחיי היום יום ומועדי ישראל, בדברים שכל יהודי צריך ללומדם היטב, לדעת את הדרך ילכו בה ואת המעשה אשר יעשו, שהרי "לא עם הארץ חסיד", וללא ידיעת ההלכה אי אפשר לקיים את המצוות כראוי, גם כשהוא ירא שמים החפץ בכל נפשו ומאודו להתקרב לבוראו ולעשות רצונו בלב שלם.

ומה גם שהוסיף הרב שליט"א דברי מוסר ומאמרי ומדרשי חז"ל בדברים המאירים את המצוות ומחזקים ומעוררים להבין את מהות המצוות והחגים, בשפה השווה לכל נפש, וכבר פשטה סדרה זו בכל רחבי העולם היהודי באין ספור עותקים, ורבים מעידים כי היא שעמדה להם לשמור מצוות כראוי לאחר שקבעו לימודם בו בשבתם בביתם ובלכתם בדרך.

אשר על כן מצוה רבה לסייע ולפעול להדפסת סדרה חשובה זו, למען יגיעו לכל תפוצות ישראל בארץ ובעולם, להגדיל תורה ולהאדירה. ולא נצרכה אלא לברכה להרב המחבר שליט"א שיזכה להמשיך להרביץ תורה ברבים בתורה שבכתב ובתורה שבעל פה, ויזכה את הרבים בעוד חיבורים רבים טובים ומועילים, מתוך הרחבת הדעת ושפע רב ברוחניות ובגשמיות.

"והיה כעץ שתול על פלגי מים אשר יתן פרוי בעתו ועלהו לא יבול וכל אשר יעשה יצליח", אמן.

זמיר כהן

דברי פתיחה

אודה ה' מאד בפי, ובתוך רבים אהללנו (שם קט לו). מה אשיב לה', כל תגמולוהי עלי. (שם קטז יב). חסדי ה' אצקיר תהלת ה', כעל כל אשר גמלנו ה' (ישעיה סג ז). האלהים הרעה אתי, מעודי עד היום הנה (בראשית מח טו). ברוך שהחיינו וקיימנו והגיענו עד הלום, להגיש לציבור היקר, אוהבי התורה ולומדיה, את החיבור היקר הזה, "ימי העומר – בהלכה ובאגדה", על הלכות ספירת העומר ומנהגי העומר, ואיסור חדש, משולבים בדברי אגדה יפים ונחמדים בענין מצות קצירת העומר, פסח שני, ובמעלת הימים הקדושים והנעלים הללו שהם הכנה לקראת מתן תורתנו. וגם ממסכת חייהם הנפלאה והמרוממת של רבותינו התנאים הקדושים: רבי עקיבא, רבי מאיר בעל הנס, ורבי שמעון בר יוחאי. זכותם תגן עלינו ועל כל ישראל, אמן.

רבות דובר גם בשבח ומעלת היום הגדול והנשגב ל"ג לעומר – יום הילולת רבי שמעון בר יוחאי, אשר כתוב בזוהר הקדוש (אדרא זוטא האזינו רצו ע"ב) שביום פטירתו יצאה בת קול מן השמים ואמרה, "עולו ואתו ואתכנשו להילולא דרבי שמעון" [היכנסו ובואו והתאספו להילולא של רבי שמעון], ויצא קול מהמערה "זה האיש מרעיש הארץ מרגיז ממלכות", וכל זה אפילו לא כטיפה מן הים משבחיו ומעלותיו, כי "סוד ה' ליראיו".

לפנינו מדבריו הקדושים של רבי שמעון בזוהר הקדוש (פרשת תרומה קכח ע"ב) במעלת המזכה את הרבים [מתורגם]: בא וראה כמה גדול כח האוחז בידיהם של עמי הארץ ומשתדל עמהם לעזוב דרכם הרעה ולהחזירם בתשובה. בשעה שהכרוז יוצא ואומר: עליונים ותחתונים, העידו לי מיהו העושה נפשות ומזכה את הרשעים, הוא שעטרת מלכות ראוי להיות על ראשו, הוא שראוי להיכנס עתה לפני המלך. אז מזדמנים שני עדים ומעידים ואומרים: הרינו מעידים על פלוני בן פלוני זה, והקדוש ברוך הוא מתייקר בו בחדוה שלימה. ובאותה שעה מזדמן הממונה על דיוקנאות הצדיקים, ורומז לו הקדוש ברוך הוא, ומביא דיוקנו של זה. ומעיד אני עלי שמים וארץ, שבאותה שעה מוסרים בידו שבעים מפתחות של כל גנזי רבונו. ואז המלך מברך אותו בכל הברכות שברך את אברהם אבינו כשעשה את נפשות הרשעים. ומוליכים אותו לשבעים עולמות גנוזים שלא זכה בהם איש אחר, זולת אותם שעושים את נפשות הרשעים. ואלמלי היו יודעים בני אדם כמה תועלת וזכות יש ברדיפה אחר הרשעים להחזירם בתשובה, וכמה זוכים בגללם כשמזכים אותם, היו הולכים ורודפים אחריהם בכל כוחם כמי שרודף אחר החיים שלו. בא וראה, הנותן צדקה לפני זוכה בכמה טובות, בכמה גנוזים עליונים, אבל לא כמו המזכה את הרשעים. כי הנותן לפני, הוא משלים חיים לנפשו וגורם לו להתקיים. אבל המשתדל אחר הרשע, הוא משלים יותר, הוא גורם להכניע את הסטרא אחרא שיתכופף תחת הקדושה ולא ישלוט, וגורם קיום לכל העולם, ועושה שמתעלה הקדוש ברוך הוא על כסא כבודו, ועושה לאותו הרשע נפש אחרת. ועולה במעלות מה שלא עולה שום אדם אחר. ועליו נאמר (מלאכי ב ה): "בְּרִיתִי הִיְתָה אִתּוֹ הַחַיִּים וְהַשְּׁלוֹם", וזוכה לראות בנים לבניו, וזוכה בעולם הזה ובעולם הבא. וכל בעלי הדינים לא יכולים לדון אותו בעולם הזה ובעולם הבא. הוא נכנס בשנים עשר שערים, ואין מי שימחה בידו. ועליו נאמר "גבור בארץ יהיה זרעו, דור ישרים יברך. הון ועשר בביתו, וצדקתו עמדת לעד. זרח בחשף אור לְיִשְׂרָאֵל". ע"ש.

וכתב הגאון החיד"א (מחזיק ברכה אורח חיים סימן רצ סק"ג): הן כל יקר ראתה עיני ספר חזיונות כתובים באצבע, מטרתה יד קדשו של מורנו הרב רבי חיים ויטאל זצ"ל, בכתב ידו ממש, ושם נאמר שרבנו האר"י זצ"ל היה מזהירו תמיד, ובחלום ידבר בו לאחר שנפטר, שירבה דרושיו להוכיח לעם ולהחזירם בתשובה, ובזה תלויה הגאולה וכו'. ואין קץ לשכרו וכמו שהפליגו בזוהר הקדוש בשבח המגיע למזכה את התועים מדרך האמת. וה' לא ימנע טוב להולכים בתמים. ע"כ. והמלאך המגיד אמר למרון הקדוש בעל הבית יוסף זיע"א (עיינו מגיד מישרים פרשת שמות דף מז ע"ב): **ואל תצטער על שאתה מטפל בענייני הציבור ועל ידי כך אתה מתבטל מעסק התורה, כי אחוזי בזה וגם מזה אל תנח ידיך, כי שניהם כאחד טובים, ועל ידי הכל זוכה לחלוקא דרבנן** [לבוש כבוד לחכמים] וכו', כי עסק התורה לחוד, וצרכי ציבור לחוד, וכן תפילה לחוד, ומכולם יחד יעשו אותם לבושי כבוד, שיתלבש בהם האדם כשיצא מהעולם הזה, לכך עוסק בכולם. עכ"ד.

ובגמרא (מסכת סוכה מט ע"ב) שאלו על הפסוק (משלי לא כו): **"פִּיהָ פִּתְחָהּ בְּחֻמָּהּ, וְתוֹרַת חֶסֶד עַל לְשׁוֹנָהּ"**, וכי יש תורה של חסד ויש תורה שאינה של חסד? אלא הלומד תורה ומלמדה לאחרים, זו היא תורה של חסד, והלומד תורה שלא ללמדה לאחרים, זו היא תורה שאינה של חסד. ע"כ. ואם ישאלך אדם, ומה אעשה שאינני בדרגה כזו ללמד תורה לאחרים? אף אתה אמור לו: שכאשר אתה לוקח מסדרת החוברות הללו **"בהלכה ובאגדה"**, שנכתבו בשפה קלה השווה לכל נפש, ומזכה בהם לאחרים, הרי אתה בגדר לומד תורה ומלמדה לאחרים, שהרי אתה סיבתם ללימודם ולהתקדמותם הרוחנית.

על כן, אשרי המזכה לאחינו היקרים, שאין לך מעלה גדולה יותר מזיכוי הרבים. ועל אחת כמה וכמה שכרו גדול אם משפיע גם על חבריו, כמו שכותב הרמב"ם (מתנות עניים פ"י ה"ו): **הַמְעַשֶּׂה אֶת אַחֲרֵים לַתּוֹרָה, שָׁכָרוּ גְדוֹל מִשְׁכַּר הַנּוֹתֵן**. וכתב רבנו יונה (מסכת אבות פ"ב מ"ב), **וְאֵל תֹּאמַר לְמָה לִי הַצָּרָה הַזֹּאת, וְאִם כִּי אֲזַכֶּה אוֹתָם בְּמִצְוֹת הַצְדָּקָה, הֲלוֹא מִמוֹנָם שֶׁלָּהֶם הוּא, וְהַמִּצְוָה תַּחֲשַׁב לָהֶם וְלֹא לִּי? אֵין לָךְ לְחֹשֵׁב כַּדָּבָר הַזֶּה, כִּי כַפְלִיִּים תִּיטִיב לְעַצְמְךָ בְּעִבּוּרְךָ, וּמַעֲלָה אֲנִי עֹלֵיךְ שָׁכָר כֵּאלוֹ עֹשֵׂית אֶתְּךָ מִשְׁלַךְ אֶת הַכֹּל, וְכֵאלוֹ מְכִיסֶךָ נֹתֵת אֶת אֲשֶׁר נִתְּנוּ עֲלֶיךָ יָדְךָ, וְכֹל אֲשֶׁר אֶתְּךָ עוֹשֶׂה, ה' מְצַלִּיחַ בִּידְךָ. לִכֵּן הָעוֹסֵק בְּצָרְכֵי צִיבּוֹר, הֵיטִיב לְעַצְמוֹ הַרְבֵּה מְאוֹד, וּבִלְבַד שִׁיכוּון לְבוֹ לְשָׁמַיִם**. ע"כ.

נשא לבנו אל כפים אל אל בשמים, שממעון קודשו עלינו ישגיח, ואת דרכינו יצליח, להמשיך במלאכת הקודש, ושדברינו יתקבלו, ומהם רק יתעלו. ואזכה יחד עם רעייתי הדגולה, לרוות מכל יוצאי חלצינו נחת של קדושה, ברבות הטובה, גם עד זקנה ושיבה. ויתקיימו בנו נבואות ישעיה (נט כא): **"לֹא יִמוּשׁוּ מִפִּיךָ, וּמִפִּי זֶרַעְךָ, וּמִפִּי זֶרַע זֶרַעְךָ, אָמַר ה', מֵעַתָּה יָעַד עוֹלָם"**, **"כִּי מְלֵאָה הָאָרֶץ דְּעָה אֶת ה', כְּפִיִּים לֵיָם מְכֹסִים"** (יא טו). אמן.

הכותב וחותם לכבוד התורה ולומדיה

א' 'בחדש זו הוא החדש השני' (מלכים א ו א)

שנת: כְּמוֹ חֶלֶב וְדָשֵׁן תִּשְׁבַּע נַפְשֵׁי וְשִׁפְתֵי רִנּוֹת יִהְלַל פִּי" (תהלים סג ו)

תשפ"א לפ"ק

מבוא

ספ"ר לך! אומר הגביר הנכבד לידידו. הוא מוציא מחיקו תיק מהודר, פותח אותו בעדנה, ולעיניהם נראות חפירות חפירות של שטרות מרשרשים. הגביר טופח בחיבה על כתפו של ידידו המשתאה, ואומר לו בידידות: "זוהי מתנת הוקרה ממני עבורך. ספור לך את חמישים אלף הדולר הללו!"

ספ"ר לך! אומרת האחות לאשה המרוגשת. "ספרי לך תשעה חודשים". והיא אכן סופרת... חודש ראשון... חודש שני... חודש שלישי... עד אשר יושלמו תשעה ירחי לידה ותזכה לחבוק באושר תינוק רך!

"לספור" - אין משמעותו רק לברר ולמנות כמות. "לספור" - משמעותו להחשיב, לתת ערך ומשמעות לפריטים הנספרים. [וכפי הסלנג העממי: "לא סופר אותו" - אינו מחשיב אותו].

אומרת התורה (ויקרא כב טו): **"וּסְפַרְתֶּם לָכֶם מִמִּחְרַת הַשַּׁבָּת, מִיּוֹם הַבִּיאָכֶם אֶת עֹמֶר הַתְּנוּפָה, שֶׁבַע שָׁבֻעוֹת תִּהְיֶינָה. עַד מִמִּחְרַת הַשַּׁבָּת הַשְּׁבִיעִית תִּסְפְּרוּ חֲמִשִּׁים יוֹם."**

התורה מצוה לספור את חמישים הימים שמפסח ועד שבועות, וספירה זו, אינה רק מניית כמות, אלא: "וספרתם לכם" - החשיבו לכם את הימים הללו, ספרו אותם היטב כמונה מעות, יום אחר יום, אל תדלגו על אף יום, כי כל יום ויום הוא חשוב ומשמעותי מאוד עבורכם!

ימי "ספירת העומר" הם אכן ימים גדולים ונעלים!

הרמב"ן אומר, כי הימים הללו הם כעין **"חול המועד"** ארוך, כשחג השבועות הוא היום טוב החותם אותם [בדומה לחג הסוכות, שלאחר ימי חול המועד שלו מגיע היום השמיני שהוא יום טוב, ונקרא בתורה "עצרת". אף כאן חג השבועות הוא ה"שמיני" לאחר 7 שבועות].

הכתב סופר אומר, שהמשמעות של "וספרתם" כוללת גם עניין של טהרה, זיכוד, הארה, מלשון "אבן ספיר". משמעות הספירה **להאיר בלבנו את הארת הימים הללו!**

וכך כותב האור החיים הקדוש (ויקרא כב טו), כי הספירה רומזת ל"**סנפרינון**", שהוא חומר מאיר וזך שממנו היו עשויים לוחות הברית. "כי נשמות עם בני ישראל הם בבחינת הלוחות... לזה אמר 'וספרתם לכם', פירוש: **באמצעות מנין זה אתם מאירים כסנפרינון את עצמיכם!**"

הימים המיוחדים והנעלים הללו מכונים בכינוי החיבה: **"מ"ט מונים"**, דהיינו **מ"ט** [49] ימים **שמונים** וסופרים אותם, אחד לאחד, כמו **מטמונים** יקרי ערך, ורומזים הם לדברי

הפסוק (משלי ב ד-ה): "אם תבקשנה ככסף, וכמטמונים תחפשנה - אז תבין יראת ה', וידעת אלהים תמצא!" (הובא ברוקח הלכות ספירת העומר אות רצד)

מהי גדולתם המיוחדת של ימים אלו?

אנו יודעים כי ימים אלו הם ימי הכנה וציפייה לקבלת התורה בחג השבועות. אולם להפתעתנו, בתורה עצמה לא מוזכר כלל וכלל ענין זה! בתורה מוזכרים הימים הללו כימי הקציר, הנפתחים בהקרבת "קרבן העומר", ומסתיימים בהבאת "מנחה חדשה".

מהו "קרבן העומר"? מדוע נקראת הספירה על שמו - "ספירת העומר"? מהיכן למדנו שימים אלו הם ימי הכנה לקבלת התורה? מדוע אין הדבר מוזכר במפורש בתורה? מדוע ימים אלו כרוכים באבל על פטירתם הטראגית של תלמידי רבי עקיבא? האם יש קשר בין כל זה לבין השמחה וההתלהבות [תרתית משמע, התלהבות הלב והתלהבות האש] ב"ג בעומר?

על כך ועוד, מובא בסיעתא דשמיא בחוברת שלפנינו - ב"שער האגדה".

וב"שער ההלכה" - הלכות ומנהגים הקשורים לימים אלו.

נישא לבבנו אל כפים, אל אל בשמים, שנזכה בקרוב יחד עם כל אחינו בית ישראל לקיים את מצות ספירת העומר במלואה ובהדרה, עם קצירת העומר וקרבן העומר הנלווים אליה, בבית מקדשנו ותפארתנו, ארמון על משפטו יכון במהרה בימינו, אמן ואמן.

✧ שער האגדה ✧

❧ ימי הקציר וקרבת העומר ❧

שלוש רגלים – בהתאם לתקופות חקלאיות

שלוש פעמים בשנה, קורא הקב"ה לבניו חביביו עם ישראל, לעלות אליו לרגל, לבוא לבית המקדש – לראות ולהיראות את פני ה'.

נבחין ונראה, כי שלוש רגלים אלו קשורים דווקא לתקופות וציוני דרך משמעותיים במעגל השנה החקלאי:

פסח – חג האביב, שבו התבואה באבה [בחוזקה]. אחר חודשי החורף הארוכים התבואה צמחה והבשילה.

שבועות – חג הקציר, בו הסתיימה תקופת הקציר.

סוכות – חג האסיף, בו סיימו לאסוף את התבואה אל האסמים. שכן אין אוספים אותה מיד לאחר קצירתה, כיוון שהיא עדיין לחה ועלולה להתעפש בתוך האסם. לכן נותנים לתבואה זמן להתייבש בשמש הקייצית, ורק לאחר שהתייבשה כראוי, מכניסים אותה לאסמים.

אלו הם ציוני הדרך החקלאיים המשמעותיים בשנה, והתורה מקפידה שהחגים אכן יחולו דווקא במועדים אלו! [כמו שדרשו חז"ל (ראש השנה כא ע"א) ממה שנאמר: "שְׁמֹר אֶת חֹדֶשׁ הָאָבִיב" – יש לשמור שפסח יצא דווקא באביב, ולכן לפעמים מעברים את השנה לעשות חודש אדר ב'. (עיין רמב"ם הלכות קידוש החודש פרק ד) וכן אמרו (תורת כהנים אמור יב): "עֲבַר אֶת הַשָּׁנָה – שְׁתַּעֲשֵׂה אֶת הַחֹג (סוכות) באסיפת הפירות"].

להעצים את הרגשות הטבעיים

לכאורה מהו הקשר בין התקופות החקלאיות לבין החגים הקדושים אשר נתנה לנו התורה? מדוע התורה מציינת את החגים דווקא לפי מאפייניהם החקלאיים – אביב, קציר ואסיף, בהקפדה מיוחדת שאכן תהיה התאמה מלאה ביניהם?

רואים אנו מכאן דבר גדול. התורה הקדושה – אינה מתעלמת כלל וכלל מן הרגשות הטבעיים של האדם. אינה אומרת לאדם להתנתק מן המציאות, אלא להיפך, התורה מאפשרת לאדם להעצים את הרגשות הטבעיים שלו, ולהעלות אותם, ואף להפנות אותם כלפי מעלה, כלפי החלק הרוחני שבנשמתו, וכלפי מלך מלכי המלכים הקב"ה.

וזוהי כוונת חז"ל בדרשתם "אל תקרי הליכות עולם לו - אלא הלכות" (סוף נידה), שהחי על פי הלכות התורה, הוא הולך בהליכות עולם, הוא חי על פי הטבע, חי את המציאות ואף מרומם אותה (הלכות חג בחג).

לדוגמא עם בוא האביב, כאשר רואה האדם לנגד עיניו את העצים פורחים ומלבלבים, ושדותיו מלאים תבואה בשלה ויפה, וליבו מתרונן על כך, אין התורה אומרת לו להתעלם מהשמחה המציפה אותו, ולהפנות את ליבו וראשו לאפיקים אחרים, כאילו אין די חשיבות לדברים גשמיים אלו. לא כן, אלא אדרבה, שמחה זו שאתה חש - אכן שמחה היא! כמה הלב מתרונן! כמה יש להודות ולשבח לבורא!

אומר הקב"ה לאדם: בוא אלי, תעלה אל היכלי, תשמח ותחוגג יחד איתי!

וכששמחת התבואה מתערבת יחד עם השמחה של קרבת ה', היא מתעצמת בכפל כפליים!

ה', תודה על התבואה שהבשילה, תודה שאתה דואג לנו לכל מחסורנו, ועושה עמנו חסדים כה מופלאים, ומן הזרעים הקטנים שהטמנתי באדמה לפני כמה חודשים, הנה עומדת לנגד עיני תבואה כה יפה ומרנינה! זוכה אני לבוא להיכרך, לתת ולהקריב לפניך מעט מאשר חננת אותי - שהרי "לא יראָה אֶת פְּנֵי ה' רִיקָם - אִישׁ כְּמִתְנַת יָדוֹ, כְּבָרַפֶּת ה' אֶלְהֵיךָ אֲשֶׁר נָתַן לְךָ". איזו שמחה עצומה! נגילה ונשמחה בך!

וכך גם בתקופת הקציר - כשהלב מתרונן נוכח העומרים הנעמרים בשדות.

וכך אף בתקופת האסיף - כשהלב מתרחב ומתמלא נחת לראות את האסמים המלאים בכל טוב.

וכשהאדם זוכה לשמוח את שמחתו - יחד עם ה', לכרוך את הרגשות הטבעיים שלו - עם רגשות הודיה וקרבה לה', אזי הלוא שמחתו מתעצמת ומתרוימת בכפל כפליים: "ושמחת בחגך - והיית אדך שמח"!

הודיה לה' על טובותיו עם עם ישראל

בכל חג, בהתאם לעונה החקלאית, ישנה אף הודאה מיוחדת על הטובות שהיטיב ה' עם עם ישראל:

בחג האביב - חג הפסח - כאשר רואים אנו לנגד עינינו את העולם בפריחתו ובלבלובו, כאילו יצא לחירות אחר חודשי תרדמת החורף הארוכים, מודים אנו לה' על **החירות** שנתן לעם ישראל, כשהוציא אותנו ממצרים מבית עבדים, בדיוק בחודש זה, חודש האביב, המסוגל ביותר לגאולה וחירות. [וכמו שמרומז בשיר השירים עיניו יציאת מצרים - בחודש האביב: "כי הנה הסתייו עבר, הגשם הלך הלך לו. הנצנים נראו בארץ עת הזמיר הגיע וקול התור נשמע בארצנו. התאנה חנטה פניה והגפנים סמדר נתנו ריח - קומי לך רעייתי פתי ולכי לך!"]

(שיר השירים פ"ב פסוק י וברש"י)

במשך שבעה ימים אנו אוכלים את לחם העוני שאותו אכלנו כשהוציאנו ה' ממצרים, ומעמיקים בלבנו את רגשות התודה על היציאה מעבדות לחירות. כפי שאומרת התורה (דברים ט): "שִׁמּוֹר אֶת חֹדֶשׁ הָאָבִיב וְעֵשִׂית פֶּסַח לַה' אֱלֹהֶיךָ, כִּי בַחֹדֶשׁ הָאָבִיב הוּצֵאתָ אֶת יְשִׁרְאֵל מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לֵילָה. וְזָבַחְתָּ פֶּסַח לַה' אֱלֹהֶיךָ... לֹא תֹאכַל עִלְיוֹ חֶמֶץ, שֶׁבַעַת יָמִים תֹּאכַל עִלְיוֹ מִצוֹת לַחֵם עֲנִי, כִּי בַחֲפִזוֹן יֵצְאתָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם, לִמְעַן תִּזְכֹּר אֶת יוֹם יֵצִאתָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם כֹּל יְמֵי חַיֶּיךָ."

בחג הקציר – חג השבועות – כאשר רואים אנו את הארץ בשיא חוזקה, בשיא תנובתה, כשמיום ליום רואים עוד תבואה שהבשילה, ועוד פירות שהבשילו, אזי מודים לה' על הארץ הטובה שנתן לנו, "ארץ חיטה ושעורה...", "ארץ זבת חלב ודבש".

בחג זה מתחילה עונת הביכורים, שבמצוה זו ישנה הדגשה מיוחדת להודאה על הארץ (דברים פרק כו): "וְהָיָה כִּי תִבּוֹא אֶל הָאָרֶץ אֲשֶׁר ה' אֱלֹהֶיךָ נָתַן לְךָ נַחֲלָה וּירָשְׁתָּהּ וַיֵּשְׁבַת בָּהּ: וְלִקְחָתָּ מִרֵאשִׁית כָּל פְּרֵי הָאֲדָמָה אֲשֶׁר תִּבְיֵא מֵאֶרֶץ אֲשֶׁר ה' אֱלֹהֶיךָ נָתַן לְךָ, וְשָׂמְתָּ בַסֵּנָא וְהִלַּכְתָּ אֶל הַמָּקוֹם אֲשֶׁר יִבְחַר ה' אֱלֹהֶיךָ לְשִׁכְנוֹ שְׁמוֹ שָׁם: וּבָאתָ אֶל הַכַּהֵן אֲשֶׁר יִהְיֶה בַיָּמִים הֵהָם וְאָמַרְתָּ אֵלָיו הַגְּדִיתִי הַיּוֹם לַה' אֱלֹהֶיךָ כִּי בָאתִי אֶל הָאָרֶץ אֲשֶׁר נָשַׁבַע ה' לֵאבְתֵּינוּ לָתֵת לָנוּ... וְעֲנִיתָ וְאָמַרְתָּ לִפְנֵי ה' אֱלֹהֶיךָ אֶרְמִי אֲבֹד אָבִי... וַיִּבְאֵנוּ אֶל הַמָּקוֹם הַזֶּה, וַיִּתֵּן לָנוּ אֶת הָאָרֶץ הַזֹּאת, אֶרֶץ זָבַת חֵלֶב וְדָבָשׁ: וְעַתָּה הִנֵּה הֵבֵאתִי אֶת רֵאשִׁית פְּרֵי הָאֲדָמָה אֲשֶׁר נָתַתָּה לִי ה'. וְהִנַּחְתוּ לִפְנֵי ה' אֱלֹהֶיךָ וְהִשְׁתַּחֲוִיתָ לִפְנֵי ה' אֱלֹהֶיךָ: וְשָׂמַחְתָּ בְּכָל הַטוֹב אֲשֶׁר נָתַן לְךָ ה' אֱלֹהֶיךָ..."

ובחג האסיף – חג הסוכות – עת מתמלא הבית בשפע ברכת ה', האסמים מלאים בכל טוב, מודים לה' על ההשגחה התמידית של הבורא עלינו, הזן ומפרנס אותנו תמיד ומספק לנו את כל צרכינו, וכבר בתחילת היותנו לעם, בתקופת היותנו במדבר, סוכך עלינו בהשגחתו המופלאה, בענני כבוד, זן אותנו בלחם מן השמים ובמים מן הסלע, כמו שנאמר (דברים ב ז): "זֶה אֶרְבָּעִים שָׁנָה ה' אֱלֹהֶיךָ עִמָּךְ - לֹא חָסַרְתָּ דָבָר!"

וכפי שאומרת התורה על חג הסוכות (דברים יז): "חַג הַסֻּכּוֹת תַּעֲשֶׂה לְךָ שֶׁבַעַת יָמִים בְּאֶסְפָּד מִגֶּרְנֶךָ וּמִיַּקְבְּךָ: וְשָׂמַחְתָּ בַחֲגֶךָ... שֶׁבַעַת יָמִים תַּחַג לַה' אֱלֹהֶיךָ בַּמָּקוֹם אֲשֶׁר יִבְחַר ה' כִּי יִבְרַכְךָ ה' אֱלֹהֶיךָ בְּכָל תְּבוּאֹתֶיךָ וּבְכָל מַעֲשֵׂה יָדֶיךָ וְהִיִּית אִדָּ שְׂמִיחָה. וְעוֹד נֹאמַר (ויקרא פרק כג): "בְּאֶסְפָּכֶם אֶת תְּבוּאֹת הָאָרֶץ תַּחֲגוּ אֶת חַג ה' שֶׁבַעַת יָמִים... בְּסֻכּוֹת תֵּשְׁבוּ שֶׁבַעַת יָמִים כָּל הָאֲזָרַח בְּיִשְׂרָאֵל יֵשְׁבוּ בְּסֻכּוֹת: לִמְעַן יִדְעוּ דַרְתֵּיכֶם כִּי בְּסֻכּוֹת הוֹשַׁבְתִּי אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּהוֹצֵאתִי אוֹתָם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם אֲנִי ה' אֱלֹהֵיכֶם."

והריקותי לכם ברכה!

התוצאה הרוחנית של עבודה זו, כשעם ישראל הולכים ועולים לרגל לירושלים, בשבח ובתודה לה' יתברך - מקריבים קורבנות ושמחים ומודים לה' על טובותיו וחסדיו - אזי הקב"ה משפיע עליהם שפע יותר ויותר, ומתברכים הם ממקור הברכה.

אמר רבי יהודה משום רבי עקיבא: מפני מה אמרה תורה הביאו עומר בפסח: מפני שהפסח זמן תבואה הוא, אמר הקב"ה הביאו לפני עומר בפסח, כדי שתתברך לכם תבואה שבשדות. ומפני מה אמרה תורה הביאו שתי הלחם בעצרת? מפני שעצרת זמן פירות האילן הוא, אמר הקב"ה הביאו לפני שתי הלחם בעצרת, כדי שיתברכו לכם פירות האילן. ומפני מה אמרה תורה נסכו מים בחג [סוכות]? אמר הקדוש ברוך הוא נסכו לפני מים בחג, כדי שיתברכו לכם גשמי שנה! (ראש השנה טז ע"א)

אם תחוג לי – הרי אתה שלי!

וְיִבְכַל אֲשֶׁר אֶמְרָתִי אֵלֵיכֶם תִּשְׁמְרוּ, וְשֵׁם אֱלֹהִים אֲחֵרִים לֹא תִזְכְּרוּ, לֹא יִשְׁמַע עַל פִּידְ: שְׁלֹשׁ רְגָלִים תִּחַג לִי בַשָּׁנָה" (שמות כג יג-יד)

מסמיכות הפסוקים למדו חז"ל (פסחים קיח): "המבזה את המועדים כאילו עובד עבודה זרה". מה הקשר בין עבודה זרה, למצות עליה לרגל שלוש פעמים?

כשילד שמח וחוגג, אם הוא הולך לחגוג עם ההורים והמשפחה - זה מצויין, אך אם לא - יש חשש שיתחיל לחגוג עם החברים שעל הגדרות...

כך - כשעם ישראל חוגגים את שמחתם עם ה', הרי הם שמורים מעבודה זרה. וזהו שאומרת התורה: "תחוג לי" - החגים ושמחתם עושים רושם גדול על האדם, אשר לא במהרה יימחה. ולמי שהאדם חוגג לו - אליו הוא שייך. **ואם תחוג לי – הרי אתה שלי!** (אזנים לתורה שמות)

תקופת הקציר

כעת לענייננו - נתמקד בתקופה שבין פסח לשבועות - תקופת הקציר.

"תקופת הקציר" הינה תקופה ממושכת, המתפרסת על פני שבעה שבועות, מפסח ועד שבועות. זאת מפני שאין כל התבואה מבשילה יחד, אלא תחילה מבשילים השעורים, שהם בעיקר למאכל הבהמה, לאחר מכן בהדרגה מבשילות תבואות נוספות, עד אשר באחרונה, מבשילים אף החיטים. לכן מתפרס הקציר על פני שבועות אלו. [וכעין מה שם שאמר לנו הקב"ה להקדים את מאכל הבהמה לפני מאכלנו, שנאמר: "וְיָנִיתִי עֶשֶׂב בְּשָׂדֶךָ לְבְהֵמָתְךָ - וְאָכְלָתָ וְשִׂבַּעְתָּ", כך הוא יתברך מקדים את הבשלת מאכל הבהמה לפני מאכל האדם. (אזנים לתורה פרשת ראה)]

כל שבוע מצוין "תקופת קציר" אחת. [כיוון שזו תקופה יחסית ארוכה, אין די חשיבות ליום אחד של קציר, אלא לשבוע. כל שבוע מצוין יחידת זמן משמעותית בתהליך הקציר, כמו שאומר הפסוק וירמיהו ה כד]: "שִׁבְעוֹת חֲקוֹת קָצִיר יִשְׁמַר לְנוּ".

אנו נוכחים לראות כי ימים אלו מתאפיינים בעבודה ממושכת ורצופה בשדות, עד כי בזמנם רבים היו ישנים את שנתם בשדות.

בתקופה זו, הגשם אינו רצוי, והוא מהווה סימן קללה, שכן הוא מפריע את ההבשלה הסופית של התבואה.

תקוות החקלאי היא - שתקופה זו תעבור בשלום, ללא גשמים, כשכל התבואות למיניהן, כל אחת בזמנה, תצלחנה להיקצר כשהן יפות, מלאות ובשלות כל צורכן.

עבודת הקורבנות בתקופת הקציר

והנה גם כאן, התורה מכוונת אותנו, לכרוך עבודה זו יחד עם עבודת ה', עם תפילה שתשרה ברכה ולא ירדו גשמים, והודיה לה' על התבואות שכבר נקצרו.

כמו שאומר הנביא בתוכחתו אודות עם ישראל כאשר לא הלכו בדרכי התורה: (ירמיה ה כד): **"וְלֹא אָמְרוּ בְלִבָּבְכֶם נִירָא נָא אֶת ה' אֱלֹהֵינוּ הִתְנֵן גֶּשֶׁם יוֹרֶה וּמִלְקוֹשׁ בְּעֵתוֹ שְׁבַעוֹת חֳקוֹת קָצִיר יִשְׁמַר לָנוּ"**. שבועות חוקות קציר - אלו שבעה שבועות שבוין פסח לעצרת. ישמור לנו - שלא ירד הגשם אז (מצודות, מלב"ס). רואים אנו מכאן שעבודת עם ישראל היא אכן להשיב אל הלב לירא את ה' השומר לנו את שבועות חוקות הקציר.

מיד בהתחלה - פותחים את עונת הקציר בהבאת מנחה לה', כאדם המביא את ראשית תבואתו אל אדונו. זוהי **"מנחת העומר"**, שהיא מנחה קטנה יחסית, מנחה של שעורים, שרק הם ראויים כעת לקצירה, ועימה קרבן של כבש אחד. אך בזאת רק התחלנו. וכאן מגיעה "ספירת העומר" - אנו סופרים חמישים יום, ומראים שאנו עדיין באמצע, עדיין לא סיימנו, אנו בתוך תהליך של עבודה לה'. היום יום אחד לעומר... יום שני לעומר... וכן הלאה. וביום החמישים, הנה התמלאה תקופה שלימה של קציר, וכעת יכולים אנו להביא לפני ה' **"מנחה חדשה"** של "שתי הלחם", הפעם מקציר החיטים המשובח, בהודיה כפולה ומכופלת, באופן גדול ומורחב, עם קרבנות רבים, על כל הטוב אשר גמלנו עם סיום תקופת הקציר.

יוצא אם כן שספירת העומר מחברת את שני הקרבנות - "מנחת העומר" ו"מנחת שתי הלחם", לקרבן אחד גדול - "מנחה אריכתא" [מנחה ארוכה], הבאה לרגל הקציר, לרגל התבואה החדשה שה' נותן בכל שנה לישראל בתקופה זו. וכפי שאכן ניתן לראות בפסוקים:

"... וְהִבֵּאתֶם אֶת עֹמֶר רֵאשִׁית קְצִירְכֶם אֶל הַכֹּהֵן... וּסְפַרְתֶּם לָכֶם מִמִּחֶרֶת הַשָּׁבֹת מִיּוֹם הַבִּיאָכֶם אֶת עֹמֶר הַתְּנוּפָה שֶׁבַע שָׁבָתוֹת תְּמִימֹת תִּהְיֶינָה. עַד מִמִּחֶרֶת הַשָּׁבֹת הַשְּׁבִיעִית תִּסְפְּרוּ חֲמִשִּׁים יוֹם - וְהִקְרַבְתֶּם מִנְחָה חֲדָשָׁה לַה'."

הספירה היומיומית של כלל ישראל, גורמת שלא להסיח דעתם, שלא להיות שטופים בעבודות השדה ללא מחשבה. **מקשרת ומפנה היא את ליבם לעבודה הנעשית בבית המקדש**, וממלאת היא את הלב בתפילה ובייחול לה' יתברך, שישלח ברכה בעמלם ובעבודתם בשדה.

ספורנו (ויקרא כג ח): "ובהיות כי הצלחת הקציר תהיה כפי מזג הזמן מתחילת האביב עד הקציר, כאמרו: 'שבועות חוקות קציר תשמור לנו', היה העומר הודאה על האביב, כמקריב ביכורי השדה לבעלים, והיה הקרבן עמו לתפילה על העתיד, והיתה הספירה זכרון לתפילת יום יום, והיה חג הקציר הודאה על טוב הקציר".

אבודרהם: מפני שהעולם בצער [ביגיעה] מפסח עד שבועות, על התבואות ועל האילנות, לפיכך צוה הקב"ה לספור ימים אלו, כדי שזכור צער העולם, ולשוב לו בלבב שלם, ולהתחנן לפניו לרחם עלינו ועל הבריות ועל הארץ, שיהיו התבואות תתקנו, שהם סיבת חיינו, שאם אין קמח אין תורה.

וכעת נרחיב יותר אודות עבודת קורבנות זו של ימי הקציר.

איסור חדש

"וְקָצַרְתֶּם אֶת קְצִירָהּ וְהִבֵּאתֶם אֶת עֹמֶר רְאִשִׁית קְצִירְכֶם אֶל הַכֹּהֵן... וְלַחֵם וְקִלִּי וְכַרְמֶל לֹא תֹאכְלוּ עַד עֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה, עַד הִבֵּיאֲכֶם אֶת קִרְבֵּן אֱלֹהֵיכֶם חֶקֶת עוֹלָם לְדֹרֹתֵיכֶם בְּכָל מִשְׁבְּתֵיכֶם".

אומרת התורה, כי אין להתחיל בקצירת התבואה החדשה, עד אשר יקצרו תחילה את התבואה למנחת העומר. וכמו כן אין לאכול מן התבואה החדשה, עד אשר תוקרב מנחת העומר.

רק לאחר הקרבת קרבן העומר, יותרו כל התבואות החדשות באכילה. [ואולם להקרבת קורבנות יותרו התבואות רק לאחר הקרבת שתי הלחם]. (מנחות פרק י משנה ו)

[איסור זה קיים גם בימינו, בכל זמן ובכל מקום, כמו שאומרת התורה: "חֶקֶת עוֹלָם לְדֹרֹתֵיכֶם בְּכָל מִשְׁבְּתֵיכֶם". והתבואה החדשה מותרת באכילה רק מליל י"ז בניסן - יום הקרבת העומר, ובחוץ לארץ מליל י"ח. (שלחן ערוך אורח חיים סימן תפט סעיף ז) ויעויין על כך להלן בשער ההלכה.]

ספר החינוך (מצוה שג) מבאר את טעם האיסור: משורשי המצוה, לפי שעיקר מחייתן של בריות היא בתבואות, ועל כן ראוי להקריב מהן קרבן להשם אשר נתנה טרם ייהנו מהן בריותיו, וכעין מה שאמרו זכרונם לברכה (ברכות לה ע"א) בדומה לזה: 'כל הנהנה מן העולם הזה בלא ברכה - מעל'. וכל זה - להכשיר עצמנו, שנהיה ראויים לקבל מטובו.

קצירת השעורים לקרבן העומר

חודש ניסן. האביב הגיע וממלא את האוויר בניחוחותיו. השדות מתמלאות בתבואות מרהיבות עין ומשובבות נפש. חלק מן התבואות כבר הבשילו, ומראן המלבב מושך את הלב. רבה היא הציפייה לקצור ולאכול מן התבואה החדשה והטרייה. ואולם ישראל קדושים, אינם מתחילים בקצירת התבואה. הכל מחכים לקצירה הראשונה שתיעשה לכבוד ה' יתברך - וממנה יקריבו את קרבן העומר, ואז תהיה התבואה מותרת באכילה.

כמבואר במשנה (מסכת חלה פרק א משנה א) החיטים והשעורים והכוסמין ושיבולת שועל ושיפון... אסורים בחדש מלפני הפסח, ומלקצור מלפני העומר. ופירש הברטנורא: שאסור לקצור מאחד מחמשת המינים קודם קצירת העומר, דכתיב בעומר "ראשית קצירכם" שתהא תחילה לכל הנקצרים. ועיין עוד במסכת מנחות (פרק י משנה ה).

ואכן, קצירה זו נעשית מיד במוצאי יום טוב ראשון של פסח. והיא נעשית ב"עסק גדול", בהתקהלות רבה ובמעמד רב רושם.

זאת - משתי סיבות:

א. ברוב עם הדרת מלך. וכדברי ספר החינוך: "כדי שיתנו לבם לדבר השם יתברך מתוך המעשה והשמחה".

ב. מפני שהתורה אמרה שקרבן העומר צריך להיות מוקרב "ממִּמְחֶרֶת הַשֶּׁבֶת", והכוונה היא למחרת יום טוב ראשון של פסח [שכן התורה קוראת לפעמים ליום טוב "שבת" על שם השבתון שביום זה]. ואולם הצדוקים והבייתוסים, הכופרים בדברי חכמים, שיבשו את פירוש הפסוק, ופירשוהו: ממחרת השבת, כלומר ממחרת יום שבת בשבוע, ולכן טענו שהקרבן צריך להיות ביום ראשון בשבוע. הם ניסו להפיץ את דעתם זו להמון, וכדי להוציא מלב ההמון דעה משובשת זו, הקפידו לעשות את הקצירה במוצאי יום טוב בעסק גדול.

כבר בשעות אחר הצהריים של יום טוב, מתחילים להתקבץ ולהתקהל קהל גדול של אנשים, באחד משדות השעורים בסמוך לירושלים - שדה שנבחרה בקפידה לפני כן, שיש בה תבואה יפה וטובה. [במגילת רות ראינו שעשו זאת ב"בית לחם"].

אף הקוצרים, שלושה במספר, מגיעים מבעוד יום, ומתכוננים למעמד הגדול שיעשה מיד עם רדת השמש. השיבולים כבר נכרכו לאגודות מראש - עוד מלפני יום טוב - ומוכנות הן לקצירה מיידית. וכעת כולם עומדים דרוכים, ומחכים שתשקע השמש ויתחילו בקצירה. קצירה זו דוחה אפילו את השבת! כלומר אם תחול שבת במוצאי יום טוב, יקצרו בשבת!

והנה, אך שוקעת השמש, עומדים שלושת הקוצרים ומְגַלִּים בידיהם, לצדו של כל אחד ניצבת קופה [סל] כדי לשים בה את התבואה. הם מכריזים בקול רם על מעשיהם, ומעוררים את הקהל בשאלות שונות כדי להסב את תשומת לבם ולעשותם שותפים פעילים. כמו כן, חוזרים הם על כל שאלה שלוש פעמים, כדרך שעושים כדי לרכז ולמקד שימת לב של המון רב.

פונים הקוצרים לקהל ושואלים: בא [שקע] השמש?

ועונים כולם: הן!

-בא השמש? -הן! -בא השמש? -הן!

- הרואים אתם מגל זה?

- הן!

מגל זה? -הן! מגל זה? -הן!

- הרואים אתם קופה זו?

-הן!

קופה זו? -הן! קופה זו? -הן!

אם חל בשבת, שואלים הקוצרים: היודעים אתם כי שבת היום?

וכולם עונים: הן!

-שבת זו? -הן! -שבת זו? -הן!

ולבסוף: האקצור?

-קצור!

-האקצור? -קצור! -האקצור? -קצור!

או אז, כשעיני כולם נשואות, וכולם דבוקים בחדוות המצוה, קוצרים הקוצרים את השיבולים. כל אחד קוצר כמות של סאה [שהיא 5.550 ק"ג], כך שמתקבלות שלוש סאים, בשלוש קופות. (מנחות פרק י)

קרבן העומר

למחרת, עם בוקר, היו מקריבים משעורים אלו את קרבן העומר.

את שלוש הסאים של השעורים היו מביאים אל העֶזְרָה של בית המקדש, ושם חובטים ומנקים אותם, מנפים בשלוש עשרה נפות, עד אשר הוציאו מהם כמות של "עומר", עשרון אחד [1.660 ק"ג], של סולת שעורים. ובוללים אותו בלוג שמן ונותנים עליו קומץ של לבונה, כשאר המנחות, ומניפו הכהן במזרח, מוליך ומביא, מעלה ומוריד.

מוליך ומביא [מניף מצד לצד] - לעצור רוחות רעות. מעלה ומוריד [מניף מעלה ומטה] - לעצור טללים רעים.

מתוך עומר זה - היה מוציא הכהן קומץ אחד בלבד [מלוא אגרוף אחד], שאותו הקטיר על המזבח.

ואומרת התורה כי קרבן זה הוא: "לְרִצְצֶכֶם" - "אם תקריבו כמשפט זה יהיה לרצון לכם!" (רש"י)

[בהקשר לכך נזכיר את אשר אירע עם המן הרשע, כי כאשר גזר להשמיד להרוג ולאבד את כל היהודים מנער ועד זקן טף ונשים ביום אחד, בלילה ההוא - ליל ט"ז בניסן - נדדה שנת המלך, והקב"ה גלגל את הדברים והפך את הגלגל על המן הרשע, ובאותו לילה שבא לומר למלך לתלות את מרדכי על העץ אשר הכין לו, ציוה עליו אחשוורוש להרכיב את מרדכי ברחובות העיר ולקרוא לפניו "ככה יעשה לאיש אשר המלך חפץ ביקרו". מרדכי לא ידע מכל זה, ובאותו זמן היה יושב יחד עם אלפי ילדים קטנים לבושים שק ועוסקים בתורה, וצועקים ובוכים בתפילה לה' לבטל את רוע גזירתו של המן הרשע. כשהגיע המן אל מרדכי וראהו מתפלל, המתין לו עד שסיים תפילתו, ולאחר מכן שאלו המן: במה הייתם עוסקים? ענה לו: בפרשת קמיצת העומר שהיו מקריבים מנחה לה' בבית המקדש בתאריך זה - יום ט"ז בניסן, כדי שיהיה מותר לאכול את התבואה החדשה. שאלו המן: ממה היתה עשויה מנחה זו? מכסף, מזהב או אולי מיהלומים? ענה לו מרדכי: זהו קומץ של קמח שעורים שמקטירים אותו על גבי המזבח. נדהם המן ואמר: **בא קומץ קמח שעורים שלכם, ודחה את עשרת אלפים ככר כסף שלי!** (ועיין בהרחבה בחוברת "ימי הפורים בהלכה ובאגדה" - שער האגדה)]

ספר החינוך (מצוה שבי): **משרשי המצוה, כדי שנתבונן מתוך המעשה, החסד הגדול שעושה השם ברוך הוא עם בריותיו, לחדש להם שנה שנה תבואה למחיה, לכן ראוי לנו שנקריב לו ברוך הוא מנחה, למען נזכיר חסדו וטובו הגדול טרם נהנה ממנה, ומתוך שנהיה ראויים לברכה בהכשר מעשינו לפניו, תתברך תבואתנו וישלם חפץ השם בנו, שחפץ מרוב טובו בברכת בריותיו.**

לאחר קרבן העומר, היו "יוצאים ומוצאים שוק ירושלים שהוא מלא קמח וקלי" (מנחות פרק י משנה ה). השווקים התמלאו, בגיל ובששון, בקמח מן התבואה החדשה, אשר נקצרה לאחר קצירת העומר, ועתה הותרה באכילה.

ספירת העומר

"וּסְפַרְתֶּם לָכֶם מִמִּחֶרֶת הַשָּׁבֹת מֵיוֹם הַבֵּיאָכֶם אֶת עֹמֶר הַתְּנוּפָה שֶׁבַע שָׁבֻתוֹת תְּמִימוֹת תִּהְיֶינָה. עַד מִמִּחֶרֶת הַשָּׁבֹת הַשְּׁבִיעִת תִּסְפְּרוּ חֲמִשִּׁים יוֹם." (ויקרא כ טו)

כעת, אחר שהוקרב קרבן העומר, סופרים כל ישראל את מנין הימים החולפים, כדי לתת דעתם להמשכה של מצוה ועבודה זו - שתסתיים ביום החמישים, כאשר תגיע תקופת הקציר לסיומה, ויזכו עם ישראל להקריב את מנחת שתי הלחם, מקציר החיטים. ספירה יומיומית זו, כאמור, מקשרת היא את לב האומה כולה אל עבודת המקדש הקשורה לימי הקציר.

לכן גם היום, כשסופרים אנו ספירת העומר "זכר למקדש", מוסיפים בסיום הספירה: "הרחמן הוא יחזיר לנו עבודת בית המקדש למקומה במהרה בימינו", שכן מייחלים ומצפים אנו לחידושה של עבודה זו במלוואה, כשנזכה אכן למנות לקרבן העומר ממש, ואף להביא בסיום הספירה את קרבן שתי הלחם, בבניית בית המקדש במהרה.

הרחבה: מונים ימים ומונים שבועות

בספירת העומר יש למנות ימים, ויש למנות שבועות. למשל: "היום שלושה ועשרים יום לעומר, שהם שלושה שבועות ושני ימים". וזאת משום שבמקום אחד כתוב בתורה: "תספור חמישים יום", ובמקום אחר: "שבעה שבועות תספור לה".

נתבונן ונראה, כי יש משמעות מיוחדת לספירת הימים, ומשמעות מיוחדת לספירת השבועות.

בחומש ויקרא, שהוא ספר הקרבנות, מדובר על **עבודת המקדש בימי הקציר**, בהקרבת קרבן העומר ושתי הלחם, ושם מוזכר למנות "חמישים יום", שכן סופרים את הימים מההקרבה הראשונה להקרבה השנייה, כפי שהורחב לעיל. וכפי שניתן לראות מתוך הפסוקים: "וספירתם לכם ממקרת השבת מיום הביאכם את עמר התנופה שבע שבתות תמימות תהינה. עד ממקרת השבת השביעת תספרו חמישים יום – והקרבתם מנחה חדשה לה" (ויקרא כג טו)

לעומת זאת בחומש דברים – שם מדובר על **שמחת עם ישראל בשלושת הרגלים**, כשבאים הם לשמוח עם הקב"ה את שמחתם על ענייני התבואה, באביב, בקציר ובאסיף [כפי שהורחב בתחילת פרק זה]. בחג השבועות באים עם ישראל לשמוח עם הקב"ה בשמחת הקציר, שזה עתה הסתיים, וזאת – לאחר שספרו שבעה שבועות של קציר. שהרי כפי שאמרנו, תקופת הקציר נמנות בשבועות ולא בימים, כי יום אחד אינו מהווה פרק זמן משמעותי לעניין הקציר, אלא דווקא "שבע" הוא תקופה משמעותית שנספרת כתקופת קציר. אחר שספרו עם ישראל שבעה שבועות של קציר, "מהחל חרמש בקמה", מאז שהתחילו מגלי הקצירה להופיע בשדות, עולים הם בתודה וברננה לבית המקדש, לשמוח לפני ה' בכל הטוב, ולהביא את ביכורי פרי אדמתם לפני ה'. כפי שניתן לראות בפסוקים דלהלן: "שבעה שבועות תספור לה משהחל חרמש בקמה תחל לספור שבעה שבועות. ועשית חג שבועות לה' אלהיך משהתקבלת ידך אשר נתתו כאשר יברכך ה' אלהיך. ושמחת לפני ה' אלהיך אתה ויבך ובתך ועבדך ואמתך והלוי אשר בשעריך והגר והיתום והאלמנה אשר בקרבך במקום אשר יבחר ה' אלהיך לשכן שמו שם" (דברים טז)

מנחה חדשה – שני הלחם

אחר שסיימו ישראל לספור את העומר, ביום החמישים, הוא חג השבועות, הקריבו בבית המקדש "מנחה חדשה", שהיא המנחה הראשונה שהובאה מן התבואה החדשה [ואמנם גם מנחת העומר שהקריבו בט"ז בניסן היא היתה מן החדש, אלא שאינה כשאר כל המנחות, שהיא באה מן השעורים והם באים מן החיטין (רש"ט)].

עבור מנחה זו, קצרו שלושה סאים של חיטים, ומהם הוציאו, אחר ניפויו ב-12 נפות, שני עשרונים של קמח. הגישו את הקמח אל העזרה, ולכל עשרון הוסיפו שאור [חומר מתפית], כדי שיהיה חמץ, לשו וערכו לחם, ואפו את שני הלחמים הללו עוד בערב יום טוב. וביום טוב עצמו הניפו את "שתי הלחם" תנופה לפני ה', כשיחד עימה הביאו קורבנות רבים, בנוסף לקורבנות המוסף של יום טוב. (החינוך מצות שב)

ניתן להבחין בשני הבדלים בין אופן הבאת מנחת העומר, לאופן הבאת מנחת שתי הלחם: **א.** במנחת העומר, הגישו לעזרה את השעורים כמו שהן, ובעזרה ניקו וניפו אותם. לעומת זאת בשתי הלחם הגישו לעזרה קמח נקי. **ב.** מנחת העומר לא היתה אפויה, ושתי הלחם היו אפויים. הבדלים אלו הם משום שקרבן העומר מהווה הודאה לה' על מאכל הבהמה שזה עתה הבשיל ונקצר, ולפיכך מתאים להביא את השעורים עם התבן, כפי מאכלה של הבהמה, ולכן גם לא אפו את העומר שהוציאו ממנו. מה שאין כן מנחת שתי הלחם, שהיא הודאה על מאכל האדם, כאן אין ראוי להביא את התבואה כמו שהיא, שהרי זה פסולת בעבור האדם, וכמו כן הביאו אותה כפי שנהנה ממנה האדם - כשהיא אפויה, "לפי שהחטים למאכל אדם, ועל כן ראוי להכניס בענין שהאדם נהנה וניזון מהם... כי מתוך המעשה, תתעורר מחשבת האדם אל הדברים, ועל כן, כפי חשיבות הקרבן והכנתו הטובה, לב אדם מתעורר אליו יותר". (החינוך מצוה שב. אזנים לתורה פרשת ראה)

וכך, בשמחה ובטוב לבב, חוגגים עם ישראל את "חג הקציר", החותם את שבועות הקציר מלאות העמל והיגיעה, הכרוכות בנשיאת עיניים בלתי פוסקת כלפי הקב"ה. בתודה וברננה, בשבח ובהודיה, מקריבים ממיטב תנובת הארץ, ומוודים לה' יתברך שזיכנו להגיע ליום הזה, בארץ הטובה והמבורכת שנתן לנו.

❧ ימי ציפייה והכנה לקבלת התורה ❧

עד כה עסקנו בעניין החגים, ובפרט בעניין ספירת העומר, בהתאם להקשרם החקלאי, עם רגשות התודה והתפילה הכרוכים בכך.

ועדיין לא הזכרנו את חג השבועות - כחג מתן תורתנו! ועדיין לא התייחסנו לספירת העומר - כימי ציפייה לקבלת התורה!

אך - היכן בעצם אנו מוצאים את ההתייחסות לכך בתורה?

למרבה ה"פלא", בתורה אכן אין שום איזכור לעניין חג מתן תורה! בשום מקום בתורה לא כתוב, שחג השבועות הוא לרגל או לזכר מתן התורה שהיה באותו יום. ובשום מקום בתורה לא כתוב, שספירת העומר קשורה בציפייתנו לקבל את התורה.

האמנם?

ומדוע אם כן מציינים אנו את חג השבועות בעיקר כ"חג מתן תורתנו"? מדוע מקשרים אנו את ימי ספירת העומר - לציפייה והכנה לקבלת התורה?

ננסה להעמיק בעניין, ונבחין בסיעתא דשמיא בדברים נפלאים.

המלך ובן האהוב

משל למלך רם ונישא, אשר בנו של אהובו נתון היה בשבי בארץ רחוקה, וחפץ היה המלך לשחררו, להביאו לארמונו, ולתת לו תפקיד מכובד וחשוב.

ואכן כך עשה המלך, עם צבא גדול הלך אל אותה מדינה, והוציא את הבן מן השבי ביד חזקה.

כעת, פנה אליו ואמר לו, כי ברצונו למסור לו תפקיד גדול וחשוב! ואולם - לא כעת, אלא בעוד חמישים יום.

הבין הבן החכם בדעתו, כי המֶתנה זו נועדה כדי להכשיר אותו לתפקיד, שהרי רק עתה יצא מן השבי, ועדיין נתון הוא תחת רושם השעבוד והלחץ. לכן השתדל מאוד בימים אלו, להתקרב ככל היותר אל המלך, ללמוד מהליכותיו, ולזקוף יותר ויותר את קומתו הפנימית. ואכן לאחר חמישים יום, כשהם עדיין בדרך, נתן המלך בידו את התפקיד! הוא אף הבטיח לו, כי בבואם למדינתם, יתן לו לשכה הדורה ומיוחדת במינה, לשכה אשר אין כמוה לשום שר אחר, לשכה משוכללת, עם מכשירי קשר מיוחדים וישירים אל המלך, עם מיטב החידושים - וכל זאת כדי שיוכל למלא כראוי את תפקידו המיוחד!

לאחר מסע ארוך שבו שהה הבן רבות במחיצת המלך, והמלך דאג לו באופן אישי לכל מחסורו, ועטף אותו בחיבה מיוחדת, הגיעו סוף סוף למדינתם, והמלך קיים את הבטחתו ונתן לו את הלשכה המיוחדת שהבטיח.

תן לחכם ויחכם עוד

כעת, פונה המלך אל בנו של אהובו ואומר לו, כי ברצונו לשמר את הקשר המיוחד שנרקם ביניהם. ולכן הוא מבקש שהבן יחגוג עימו שלוש חגיגות בשנה: 1. **חג השחרור** - להודות למלך על ששחרר אותו מן השבי. 2. **חג הלשכה** - להודות למלך על הלשכה המפוארת והמיוחדת שנתן לו. 3. **חג הקשר** - להודות למלך על הקשר המיוחד שיש לו עמו, על כך שהמלך משגיח עליו תמיד, ודואג לו לאספקה סדירה של מזון, ציוד וכל צרכיו - באופן אישי.

הבן כמובן חגג חגיגות אלו, והודה למלך על רוב טובו וחסדו. ואולם הוא לא חגג זאת ברובד הפשוט בלבד, כי אם ברובד יותר עמוק. הוא הבין כי אין מטרתו של המלך - אך ורק לקבל ממנו שבח ותהילה על הטובות שגמל עימו, אלא מטרתו האמיתית וכוננתו העמוקה של המלך היא **לחדש ולהעמיק את הקשר שלו אל המלך**, את המחוייבות והנאמנות שיש לו כלפי המלך, את ההתמסרות בלב ונפש לתפקיד המיוחד!

בחג השחרור - לא רק הודה על השחרור, אלא הביע את נכונותו העזה **לקבל את מרותו של המלך עליו!** לשעבר הייתי נתון בשבי, תחת מרות של שלטון זר - ועתה שיחרר אותי המלך משם, ונתון אני תחת פיקודו! נתין נאמן אני למלך!

בחג הלשכה - לא רק הודה למלך על הלשכה המפוארת, על הריהוט היקר, על מכשירי הקשר המשוכללים. אלא הביע את נכונותו **להתמסר כראוי לתפקידו!** כי לשכה, בעומק

הדברים, איננה קירות וריהוט, **לשכה – זה תפקיד!!** כל מה שיש בה – נועד לעזור לו במילוי התפקיד. ואם כן בחג הלשכה רוצה הוא לחדש ולהעמיק בלבו את התמסרותו לתפקיד ביתר שאת!

ובחג הקשר – לא רק מודה הוא למלך על אספקת המזון הסדירה, על הציוד, על ההשגחה האישית, אלא מביע הוא את רצונו העז להיות **מבחינתו קשור אל המלך**, אוהב אותו, בוטח בו ונשען עליו:

יודע הבן החכם, כי אכן, בעומק הדברים, זו היא גם כוונתו של המלך! המלך אכן רוצה, מעבר להודיה הפשוטה על ההטבות שהוא נותן, גם את העבודה הפנימית של הבן, הנדרשת ונגזרת מן ההטבות הללו. רק שהמלך אינו אומר לו זאת בפירוש – כי הוא רוצה **שזה יגיע ממנו**. כי זה החלק **שלו**, זה הצד **שלו** בעניין.

התחדשות עבודת ה' – בשלושת הרגלים

ומכאן – לנמשל. הקב"ה מצווה את עם ישראל לחגוג שלוש רגלים בשנה: חג האביב – להודות על **החירות**, על יציאת מצרים. חג הקציר – להודות על **הארץ הטובה**, כאשר הארץ נמצאת כעת בשיא תנובתה וחוזקה. חג האסיף – להודות על **השגחת ה'** על ישראל, כאשר כעת מתמלאים הבתים והאסמים בכל טוב. [כפי שראינו לעיל בהרחבה]

ואולם, עם ישראל, אינם מסתפקים בהודיה פשוטה, אלא מבינים הם את המשמעות הנסתרת של הדברים – לחדש בלב בכל חג את עבודת ה' הנדרשת ונגזרת מתוך ההטבות הללו!

לכן **בחג הפסח –** מדגישים אנו לא רק את היציאה מעבדות לחירות, את השחרור והעצמאות שקיבלנו, אלא את **השתעבדותנו והכנעתנו כלפי הקב"ה**. "לשעבר עבדי פרעה – היום עבדים לה". "מתחילה עובדי עבודה זרה היו אבותינו – ועתה קירבנו המקום לעבודתו". כי החירות בעומקה אינה סתם שחרור, אלא היא לבוא תחת פיקודו של מלך מלכי המלכים!

בחג הסוכות – מעבר להודיה לה' על השגחתו עלינו, אנו מדגישים את **האמונה שלנו** בה' יתברך. ה' משגיח עלינו ומשפיע עלינו רוב טובה – והעבודה הנגדית הנדרשת מאיתנו זה להאמין בו, לבטוח בו, לשאת את עינינו אליו, להרגיש מושגחים ומסוככים תחת כנפיו. וכפי שמכנה הזוהר הקדוש את הסוכה "צל דמהימנתא" – צל האמונה בה'!

ובחג השבועות – איננו רק מודים לה' על הארץ, אלא על התפקיד שבעבורה היא ניתנה לנו! "ויתן להם ארצות גוים ועמל לאמים יירשו – בעבור ישמרו חקיו, ותורתיו ינצרו!" החג של הארץ הוא מבחינתנו – גם ובעיקר חג התורה. מדגישים אנו את העבודה הנדרשת מאתנו בעקבות ההטבה של הארץ – **התחזקות בקבלת התורה**,

במסירות אליה ולמצוותיה. ואכן באמת "יום השיא" של הארץ [חג הקציר - שהאדמה במיטבה ובשיא תפוקתה] הוא אף "יום השיא" של התורה, בו מתחדשים בלבנו כוחות אלו של קבלת התורה. ולא בכדי היא אכן ניתנה לעם ישראל ביום זה.

על אף שאין זה כתוב בתורה במפורש - הבינו חז"ל הקדושים בעומק דעתם כי זה זה מהותו של היום - מבחינתנו. ואכן בדברי חז"ל ההתייחסות העיקרית לחג השבועות היא כאל "חג מתן תורתנו!"

הארץ והתורה

הבה ונראה עד כמה אכן הארץ והתורה - אחד הם, וכרוכים זה בזה. הנה בברכת המזון ישנה ברכה מיוחדת של הודיה על הארץ. נתבונן בנוסח הברכה:

"נוֹדָה לְךָ ה' אֱלֹהֵינוּ, עַל שֶׁהִנְחַלְתָּ לְאַבְרָהָם אֶרֶץ חֲמֵדָה טוֹבָה וְרַחֲבָה, בְּרִית וְתוֹרָה, חַיִּים וּמְזוֹן. עַל שֶׁהוֹצֵאתָנוּ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם, וּפְדִיתָנוּ מִבֵּית עַבְדִּים. וְעַל בְּרִיתְךָ שֶׁחֲתַמְתָּ בְּבִשְׂרָנוּ. וְעַל תּוֹרַתְךָ שֶׁלְמַדְתָּנוּ. וְעַל חֻקֵּי רְצוֹנְךָ שֶׁהוֹדַעְתָּנוּ... כְּפָאוּר: וְאֶכְלֶתָּ וְשָׁבַעְתָּ וּבֵרַכְתָּ אֶת ה' אֱלֹהֶיךָ עַל הָאֶרֶץ הַטּוֹבָה אֲשֶׁר נָתַן לְךָ, בְּרוּךְ אַתָּה ה' עַל הָאֶרֶץ וְעַל הַמְּזוֹן."

בתוך ברכת הארץ, אנו מודים לה' גם על התורה. ואכן אמרו בגמרא אודות ברכת הארץ: "כל שאינו אומר ברית ותורה בברכת הארץ - לא יצא ידי חובתו" (ברכות מט ע"א).

כמו אותו בן - שמבין כי הודיה על הלשכה לבד, בהתייחס אך ורק ל"חומרה" שלה, למפרט הטכני שלה, זוהי הודיה הלוקה בחסר. יעמוד וישבח את המלך על השולחן המהגוני, על רצפת השיש המבריקה, על חותמת הזהב היוקרתית - זה לא מבטא באופן נכון את ההודיה! אלא כורך הוא את הדברים יחד: תודה על חותמת הזהב היוקרתית, ועל האמון והסמכות שהמלך נתן בו! תודה על השולחן המהודר, ועל התפקיד עתיר העשייה המבורכת! תודה על הספרייה הגדושה, ועל המידע הנרחב והרגיש שהפקיד המלך בידי!

כך אנו, כורכים את ההודיה על הארץ יחד עם ההודיה על התורה, שהרי הקב"ה נתן לנו את ארץ ישראל כדי שנחיה בה כעם וממלכה אחת, נבנה מקדש לשמו, ונקיים בה כראוי את כל מצוות התורה!

הכרת הטוב על התורה - צריכה לבוא מצדנו!

נשאלת השאלה: מדוע בכל זאת לא הזכירה התורה כלל וכלל את חג השבועות כחג מתן תורה? משיב על כך המהר"ל:

אמנם מה ששואלים בני אדם, כי אם חג השבועות הוא בשביל שנתן לנו התורה,

למה כתב 'וביום הבכורים בהקריבכם מנחה' ולא כתב 'ביום מתן תורה', הלוא עיקר היום הוא בשביל התורה, וכמו שאנו אומרים 'זמן מתן תורתנו'? **אין זו שאלה כלל**, כי השם יתברך נתן למועדים זמן אשר הם שמחת ישראל אשר זכו אל הטוב, כמו שאמר בחג המצות שבו יצאו ישראל מבית עבדים, וסוכות 'כי בסוכות הושבתי את בני ישראל', וביום הכפורים 'כי ביום הזה יכפר עליכם'. ובחג השבועות התורה שניתנה בו, ניתנה מהשם יתברך, **והיא לעול על ישראל**, והרי אומות העולם לא היו רוצים לקבל התורה. ואף כי אנו אומרים זמן מתן תורתנו היינו משום שקבלנו התורה בעצמנו ואמרנו 'נעשה ונשמע', אבל מכל מקום השם יתברך נתן התורה כפה ההר עליהם שיקבלו התורה בעל כרחם, מפני שהיא עול עליהם, ואיך יכתוב בתורה זמן מתן תורה שנתן השם יתברך בגזרתו על האדם!! (תפארת ישראל פרק כז)

ונראה להסביר את הדברים על פי משל.

אבא מסור חייב את בנו ללכת בכל יום ללימודים. הבן, כדרכם של תלמידים, היה מידי פעם מתלונן על עול הלימודים, אומר שקשה לו, מנסה להשתמט ממטלות וכו'. אולם האב היה מפעם לפעם מסביר לו, כי הלימודים הם לטובתו, הוא יפיק מהם הרבה תועלת בעתיד, וגם כעת הם מקנים לו הרבה סיפוק, עשייה, אתגר, סדר יום, חברה וכו'. אבא זה היה אף מחנך את בנו להכרת הטוב. הוא היה תמיד אומר לבנו: תגיד תודה על ארוחת הבוקר, על ארוחת הצהריים, תגיד תודה על החדר, על המיטה, על הילקוט וכו'. אולם הוא **לא** אמר לבנו, שיגיד לו תודה על שהוא מחייבו ללכת ללימודים. למרות שהאב מבין שזו באמת טובה, ואכן מדגיש לו זאת בכל הזדמנות, בכל זאת, **כיון שהוא מחייב אותו לכך**, והבן עדיין לא הגיע להכרה ברורה על הטובה שיש לו מכך, לא תהיה זו תודה אמיתית, ולכן אין לה טעם מבחינתו. אך מצד שני, בודאי שהאב מצפה, כי ביום מן הימים, יבוא אליו בנו ויאמר לו **מעצמו**: אבא, תודה שחייבת אותי ללכת ללימודים! אבא, עשית לי בזה כל כך טוב! תודה, אבא! כאן, כשהתודה באה מצד הבן, היא אכן אמיתית!

כך, הקב"ה נתן לעם ישראל את עול התורה, ואין ספק כי ה' נתן לנו את העול הזה לטוב לנו, וכפי שנאמר פעמים רבות תורה: "לטוב לך", "למען ייטב לך", "למען ייטב להם ולבניהם לעולם", "כי לקח טוב נתתי לכם" ועוד. הקב"ה אומר לנו שוב ושוב: תדעו שהעול הזה הוא לטובתכם, זו הטובה הכי גדולה שנתתי לכם!

אולם כשה' מצווה אותנו להכרת הטוב על טובותיו, הוא מצווה על מה שאנו תופסים בחושנו כטוב: החירות, הארץ, התבואה והשפע, אך אינו מצווה על הכרת הטוב על התורה, שהוא חייב אותנו בה. ומכל מקום, בודאי שהקב"ה כביכול מצפה, **שאנחנו, מצד עצמנו, מצד ההתעוררות שלנו, נכיר בטובה, ונבוא ונגיד תודה!**

ואכן אנו מבחינתנו מציינים את חג השבועות בעיקר כ"חג מתן תורתנו".

מצד המבט של תורה שבכתב, שהתורה היא חוב ועול על ישראל, אין מקום שהתורה תצווה לעשות יום טוב ושמחה על כך. אבל בוודאי שעם ישראל מצידו שמח ומאושר בתורה, והוא להם יותר משמחת הקציר והאסיף, וכמו שכתב רש"י על דברי הגמרא "הכל מודים בעצרת דבעינן לכס" (פסחים סח) - "להראות שנוח ומקובל יום זה לישראל שניתנה תורה בו". ולכן חז"ל, שהם הבאים מצד עם ישראל, תיקנו לעשות שמחה ויום טוב. (בבבא מצדא)

מתן תורה – עיקר עניין החג

לסיכום, בתורה אכן חג השבועות מוזכר רק כ"חג הלשכה", חג הקציר, שבו ארץ ישראל נמצאת בשיא כוחה ותנובתה, ומודים לה' על כך בהבאת מנחה חדשה מקציר החיטים החדש. ואולם מצד עם ישראל, החג נחוג גם על מה שבעבורה ניתנה לנו הארץ - תורתנו הקדושה. חז"ל קבעו את היום הזה כ"זמן מתן תורתנו", שבו אנו מביעים את תודתנו לה' על הטובה הגדולה מכל שנתנו לנו - התורה הקדושה, שהיא משוש ליבנו, וכן מביעים אנו את נכונותנו ורצוננו המחודש להתחזק בקבלת התורה ובמסירות אליה. ובזמננו, שבעוונותינו אין לנו את ה"לשכה" בתפארתה, ואין לנו אפשרות להביא "מנחה חדשה" לפני ה', בודאי שעיקר החג מתרכז דווקא בעניין התפקיד הגדול שניתן לנו, ואשר נותר בידנו גם בגלות, הוא תורתנו הקדושה.

למרות שביסודו של דבר, מן התורה, החג הוא על קציר הארץ, ואילו השמחה על מתן תורה הוא רק דבר שצירפו חכמים לאחר מכן, אולם משנקבע היום גם על עניין זה, הרי נעשתה שמחת מתן תורה לעיקר עניין החג, כי היום בו ניתנה לנו התורה, יום בו נגלה עלינו מן השמים והשמיענו מדברות קדשו מלהבות אש, הוא שורש כל הווייתנו הנשגבה ומדרגת הקדושה שלנו. וודאי שאצל כלל ישראל התורה חשובה לנו ותופסת מקום בלבנו יותר מהקציר וארץ ישראל. וכפי שאמר האמורא הקדוש רב יוסף (מסכת פסחים סח ע"ב): "אי לא האי יומא דקא גרים, כמה יוסף איכא בשוקא" [אם לא זה היום של מתן תורה שגרם לי ללמוד תורה ולהתרומם - כמה "יוסף" יש בשוק! וגם אני הייתי כאחד מהם...], וכמה זה נכון להיאמר פי כמה וכמה ביחס לכללות עם ישראל: אם לא זה היום של מתן תורה, כמה וכמה אומות ישנם בעולם, ואף אנו היינו כאחד מהם! ובמיוחד בזמן הזה, שאין לנו מלכות ארץ ישראל כזמן אבות אבותינו, ואין לנו לא קציר ולא קרבנות העומר ושתי הלחם, אזי מודגש ביותר העניין של מתן תורה לישראל, שביום הזה בחר בנו ה' מכל עם ולשון, וקדשנו במצוותיו ונתן לנו את תורתו! (בבבא מצדא)

ימי רענון הלשכה – ימי רענון התפקיד

ועתה – נבוא נא להתבונן, לאור הדברים, בעניין ספירת העומר.

לשם כך - נשוב אל המשל הראשון.

כאמור, המלך ובנו של אהובו חוגגים יחד שלושה חגים: השחרור, הלשכה, והקשר.

מתי חל חג השחרור? ביום בו הוציא המלך את הבן מן השבי. זה הזמן המתאים להודות למלך שהוציאו בפעולה נחושה ואמיצה, בצבא גדול וביד חזקה.

מתי חל חג הקשר? קבע המלך כי חג זה יחול ביום שבו משרתיו ממלאים אספקה וציוד בלשכתו של הבן. או אז, כשכל המחסנים מלאים מכל טוב המלך, זה הזמן להודות על הקשר התמידי, וכן לזכור אף את אותה תקופה שבה, בתוך קשיי הדרך, המלך דאג לבן באופן אישי ומילא את כל מחסורו.

ומתי חל חג הלשכה? מעניין. כאן לא נקב המלך בתאריך מסויים, אלא אמר לבן כך: החל מחג השחרור, תספור חמישים יום, ימים אלו הם הימים שבהם מחדשים את הלשכה, עושים לה בדק בית, צובעים, מחדשים ריהוט, וביום החמישים, כשהלשכה בשיא יופיה ותפארתה - זהו יום הלשכה!

מתבונן הבן וחושב: אכן, מתאים לחגוג ללשכה ולהודות עליה ביום שהיא בשיא יופיה. **אולם חש אני כי עמוקים הם דבריו של המלך!** המלך אינו קובע תאריך מסויים ליום הלשכה - אלא מציין את היום הזה כיום של השלמה וסיום לאחר הכנה ממושכת שמתחילה מחג השחרור. והלוא גם בעת שהשתחררתי מהשבי - ספרתי חמישים יום של הכנה עד אשר קיבלתי את התפקיד. **אם כן, אין כל ספק, כי אין זה מקרה!** כוונתו של המלך היא לעורר בי בימים אלו את אותה התעוררות שהיתה לי אז, באותם חמישים ימי ציפיה. **שמחדש אזקוף את קומתי, מחדש אכין את ליבי - לקבלת התפקיד.** הוא נותן לי כביכול ימים שבהם הלשכה הולכת ומתחדשת, מתכוונת לקראת יומה הגדול, אבל בכך הוא בעצם רוצה לעורר בי את הכוחות להתחדש לקראת יומי הגדול, יום קבלת התפקיד!

להכין את הלבבות מחדש לקבלת התורה

כך, הקב"ה אומר לעם ישראל: לאחר חג היציאה לחירות, תספרו חמישים ימי קציר, שבהם גידולי הארץ משתבחים ומבשילים, וביום החמישים, כשהארץ תהיה במיטב תנובתה ותפוקתה, תעשו חג לה' אלוקיכם, תביאו מנחה חדשה, ותודו על הארץ הטובה שנתתי לכם.

אולם עם ישראל מתבוננים ורואים, כי עמוקה היא כוונתו של מלך מלכי המלכים! הקב"ה לא קבע תאריך מסויים לחג הקציר - אלא ציין את היום הזה כיום של **השלמה וסיום לאחר תקופת הבשלה ממושכת שמתחילה מחג החירות.** והלוא גם מעת שיצאנו ממצרים - ספרנו חמישים יום של הכנה עד אשר קיבלנו את התורה. אם כן, אין כל ספק, כי אין זה מקרה! כוונת התורה לעורר בנו בימים אלו את אותה התעוררות שהיתה לנו אז, באותם ימי ציפיה. **שמחדש נזקוף את קומתנו, מחדש נכין את לבנו - לקבלת התורה.** הקב"ה מצווה עלינו לספור את הימים הללו שבהם ה"לשכה" שלנו,

הארץ המובטחת, מבשילה את פירותיה, והולכת ומתקרבת אל שיאה, עד ליום הגדול שבו תהיה במיטבה ובתפארתה, ובכך בעצם מתעוררים אף בנו הכוחות להתחדש ולהתחזק לקראת יומנו הגדול - יום קבלת התורה!

שבעה שבועות - כשבעה ימי טהרה

הנה כי כן, אף שבתורה אין מוזכר כלל כי ימי ספירת העומר הם ימי הכנה למתן תורה, הבינו חכמינו בעומק דעתם - כי זוהי **פנימיות** מהות הימים הללו.

כך אומר הזוהר הקדוש [ספר הזוהר כידוע, ספר היסוד של תורת הקבלה, הנקראת "פנימיות התורה"]:

*בא וראה, כשהיו ישראל במצרים, היו ברשות אחרת, והיו אוחזים בטומאה כאשר זו היושבת בימי טומאתה. אחר שנימולו, נכנסו בחלק הקדוש, שנקרא ברית. וכיון שנאחזו בו, פסקה מהם הטומאה, כאשר זו הפוסקים ממנה דמי טומאתה. אחר שפסקו ממנה, מה כתוב? "וְסִפְרָה לָהּ שִׁבְעַת יָמִים". אף כאן, כיון שנכנסו ישראל בחלק הקדוש, פסקה מהם טומאה, ואמר הקדוש ברוך הוא: **מכאן והלאה חשבון לטהרה!** "וְסִפְרָתֶם לָכֵם" - לכם דוקא, כמו שנאמר: "וְסִפְרָה לָהּ שִׁבְעַת יָמִים", לה - לעצמה. אף כאן לכם - לעצמכם. ולמה? **כדי להיטהר במים קדושים עליונים, ואחר כך להתחבר עם המלך ולקבל את התורה.***

בא וראה, כל אדם שאינו מונה את אותן שבע שבתות תמימות, לזכות לטהרה הזו, לא נקרא טהור, ואינו בכלל של טהור, ואינו כדאי להיות לו חלק בתורה. ומי שמגיע טהור ליום הזה והחשבון לא נאבד ממנו, כשמגיע ללילה הזה צריך לו לעסוק בתורה, ולהתחבר עמה, ולשמור טהרה עליונה שמגיעה עליו באותו הלילה,
(נטהר. (פרשת אמור)

מוסיף על כך האור החיים הקדוש ויקרא כג טו: כי הנה האשה סופרת שבעה ימים לטהרתה, ואילו עם ישראל ספרו שבע פעמים שבע, ומדוע? "לצד הפלגת הטומאה. וגם היותם בכללות ישראל, שיער התמים דעים כי כן משפטם", כלומר מפני שזוהי טומאה חזקה ורבה מאוד - טומאת מצרים, וכן משום שמדובר בטהרה של כללות ישראל, ולא של אדם יחיד, לכן יש צורך לכפול פי שבע את ימי הטהרה. והוסיף עוד, כי ספירה זו מתחילה "ממחרת השבת", ולא ביום טוב עצמו, כי ימי הטהרה צריכים להיות ימים שלמים, כפי שאף האשה סופרת את ימי הטהרה רק ממחרת היום שבו פסקה טומאתה. עם ישראל ביום הראשון היו עדיין שרויים, בחלק מן היום, בטומאת מצרים, ולכן רק למחרת יכולים להתחיל ספירת ימי טהרה.

מ"ט מונים

כתב הרוקח (הלכות ספירת העומר אות רצד), כי מ"ט [49] ימים אלו של ספירת העומר, הם כנגד מ"ט שערי בינה שמסר הקב"ה למשה. ורומזים הם לדברי הפסוקים (משלי ב ד-ה):

"אם תבקשנה ככסף, וכמטמונים תחפשנה - אז תבין יראת ה', ודעת אלהים תמצא!"

אלו הם 49 ימי ספירה - **מ"ט מונים** - שבהם עלינו לבקש, לחפש, לצפות ולייחל - ואז נבין יראת ה' ונזכה לקבלת התורה הקדושה.

וכתב עוד, כי מה שמונים "שבעה שבועות", כלומר שבע פעמים שבע, רמז לכתוב בפסוק (תהלים יב ז): **"אמרות ה' אמרות טהרות, כסף צרוף בעליל לארץ מזקק שבעתים"**. כדי להגיע לתורה בטוהרה, יש לכפול את שבעת ימי הטוהרה - שבע פעמים.

"שבע שבתות תמימות תהיינה" - כמאמר הפסוק (תהלים יט ח): **"תורת ה' תמימה!"**

ל"ב טו"ב לקבלת התורה

49 ימי הספירה הם כמנין "לב טוב" [לב=32. טוב=17], שבימים אלו יש להכין לב טוב לקבלת התורה. (בני יששכר רבי צבי אלימלך מדינוב)

כותב הבן איש חי: נראה לי בסייעתא דשמיא, טעם למ"ט שהוא מספר **לב טוב**, כי המנין הזה היה כדי לקבל התורה שהיא נקראת **טוב**, ומתחילה באות ב' [בראשית ברא], ומסיימת באות ל' [לעיני כל ישראל], שהן אותיות **לב**, ועל ידי כך נדבקו ישראל **באל חי** [אל=31. חי=18], שעולה מ"ט. (אוצרות חיים ימים וזמנים)

תעבדו-ן את האלהים על הָהָר הַזֶּה

רמז לקבלת התורה ביום החמישים מיציאת מצרים ישנו בפסוק: **"בהוציאך את העם ממצרים תעבדוּן את האלהים על הָהָר הַזֶּה"**. תעבדוּן - תעבדו נ', תעבדו לאחר 50 יום.

וכתב הר"ן (סוף פסחים. בשם הגדה): בשעה שאמר להם משה **"תעבדוּן את האלקים על ההר הזה"**, אמרו לו ישראל: **"משה רבינו! אימתי עבודה זו?"**, אמר להם: **"לסוף חמישים יום"**. והיו מונים כל אחד ואחד לעצמו. מכאן קבעו חכמים לספירת העומר. [כלומר, בזמן הזה שאין אנו מביאין קרבן ולא עומר, קבעו חכמים לספור את הימים לענין קבלת התורה, כמו שמנו ישראל באותו זמן].

להראות בנפשנו החפץ הגדול

כתב **ספר החינוך** על מצות ספירת העומר (מצוה שו): משורשי המצוה על צד הפשט, לפי שכל עיקרון של ישראל אינו אלא התורה, ומפני התורה נבראו שמים וארץ וישראל, והיא העיקר והסיבה שנגאלו ויצאו ממצרים, כדי שיקבלו התורה בסיני ויקיימוה... ומפני כן, כי היא כל עיקרון של ישראל ובעבורה נגאלו ועלו לכל הגדולה שעלו אליה, נצטוינו למנות ממחרת יום טוב של פסח עד יום נתינת התורה, **להראות בנפשנו החפץ הגדול אל היום הנכבד בלבנו**, כעבד ישאף צל וימנה תמיד מתי יבוא העת הנכסף אליו שיצא לחירות, כי המנין מראה באדם כי כל ישעו וחפצו להגיע אל הזמן ההוא.

ברוך שומר הבטחתו

רבי משה חזן (בהגהותיו לספר המנהגים לרבי יצחק אייזיק טירנא) מבאר את טעם הספירה שספרו עם ישראל מציאת מצרים ועד לקבלת התורה, על פי משל.

משל למה הדבר דומה? לשר אחד שרכב בדרך ומצא אדם אחד מושלך בבור שהיה אסור שם. אמר לו השר: אני אעלה אותך מהבור הזה, ולאחר חודש אתן לך את בתי לאשה. שמח אותו האדם שמחה גדולה, אמר לו: לא די שמוציאני מבור הזה, אלא עוד רוצה ליתן לי בתו!

קיים השר את דבריו, הוציאו מהבור והלבישו בגדים נאים, וכסף וזהב נתן לו. כעת התחיל אותו אדם למנות בלבו את הימים, מתי יגיע העת שהובטח לו לשאת את בתו. וגם השר, אשר רצה לתת לו תחושה של בטחון שאכן יקיים אף את הבטחתו השנייה, אמר לו: תמנה כעת שלושים יום, וביום השלושים אתן לך את בתי לאשה! ובכך ידע שלא יפול דבר.

מתאווים להגיע למחוז חפצנו

אומר **רבי עזריה פיג'ו** (בספרו בינה לעתים דרוש מה), ספירת העומר דומה לאדם שהולך בדרך, ומתאווה מאוד להגיע למחוז חפצו. יודע הוא כי הדרך אורכת למשל חמישים קילומטר, ומפעם לפעם סופר הוא ואומר: הנה עברתי קילומטר, עברתי שני קילומטר, עברתי כבר עשרה קילומטר, וכל זה מרוב חשקו להגיע למחוז חפצו.

"מה שאנו סופרים ימי העומר, מליל שני של פסח ואילך, כאילו אחרי שיצאנו בלילה הראשון מתחת יד היצר, ואכלנו לחם עוני להכניעו ולרסן התאוות, מיז אנו מתאווים להיכנס תחת שעבוד עבודתו יתברך, באהבת הטוב שהוא קבלת התורה, ולא ידענו מתי יגיע יום זה, ובכל יום ויום אנו סופרים והולכים: "כבר הלכו למו כך וכך ימים, ומתקרב הזמן להגיע אל חפצנו", כאשר המורגל מאוד אצל הולכי דרכים, היודעים כמה מילין יש להם לילך, כי בכל שעה ובכל רגע שאול ישאלו ויבקשו לדעת כמה מילין הלכו עד עתה, וכל זה לחשקם מתי יגיעו אל מקום מאוויים".

ימי ספירת העומר – כימי חול המועד

ספירת העומר למעשה יוצרת חטיבת ימים אחת, שתחילתה פסח, וסופה – חג השבועות. הדבר מראה על הקשר המהותי החזק בין פסח לשבועות. חג הפסח כביכול עדיין לא הושלם, עד שייגיע חג השבועות. אומר על כך רבי אהרן קוטלר זצ"ל, כי אמנם חג הפסח הוא חג חרותנו, אך החרות הזו עדיין אינה מושלמת כל עוד שלא קיבלנו את התורה, כי "אין לך בן חורין אלא מי שעוסק בתורה" (משנת רבי אהרן חלק ג עמוד יז). ללא התורה, זוהי חירות זמנית, כי יכולה היא להילקח ולהישלל מאיתנו ביום מן הימים, כפי שאכן קרה רבות במהלך ההיסטוריה של עם ישראל, שהחירות המדינית נשללה

מאתנו. אולם בקבלת התורה, עם ישראל קיבל את החירות האמיתית והנצחית, חירות הנפש.

הרמב"ן כותב כי ימי ספירת העומר הם כעין ימי "חול המועד", כשחג השבועות הוא היום טוב החותם אותם.

"וציוה בחג המצות שבעה ימים בקדושה לפנייהם ולאחריהם, כי כולם קדושים ובתוכם ה'. ומנה ממנו תשעה וארבעים יום, והשבועות כימי עולם, וקידש יום השמיני - כשמיני של חג [סוכות]. והימים הספורים ביניהם כחולו של מועד בין הראשון והשמיני בחג, והוא יום מתן תורה שהראם בו את אשו הגדולה ודבריו שמעו מתוך האש, ולכך יקראו חכמים בכל מקום חג השבועות "עצרת", כי הוא כיום שמיני של חג שקראו הכתוב כן." (רמב"ן אמור כג לו)

מדוע סופרים את הימים שחלפו?

נשאלת השאלה: אם ימי ספירת העומר הם ימי הכנה וציפייה לקבלת התורה, מדוע סופרים את הימים שחלפו, ולא סופרים את הימים שנשארו עד לקבלת התורה? הלא בדרך כלל כשאדם נכסף ומצפה לאיזה מאורע מסויים, אינו סופר 'הנה עבר יום אחד', 'הנה עברו שני ימים', אלא סופר 'נשארו עוד חמישים יום', 'עוד ארבעים ותשעה יום' וכו'. ומדוע כאן סופרים להיפך?

← עם ישראל כשיצאו ממצרים היו שרויים בארבעים ותשעה שערי טומאה, ולא היו ראויים לקבל את התורה, אך הקב"ה ברוב רחמיו וחסדיו עליהם, בכל יום הוציא אותם משער טומאה אחד והכניסם מנגד לשער קדושה אחד, עד שהגיעו ביום מתן תורה לארבעים ותשעה שערי קדושה, ואז קבלו את התורה. נמצא שהיה להם ענין מיוחד גם בעצם ימי ההמתנה לקבלת התורה, כי לבד ממה שנכספה וכלתה נפשם ליום המיוחד, גם במשך הימים שהמתינו התעלו ברוחניות, התקדשו ונטהרו בהם עוד ועוד, לכן ספרו את הימים האלו, לאות כי הנה בידינו כבר יום אחד שהתעלינו בו, יום שני שהתעלינו בו, וכן הלאה. לא כן אדם הממתין ומצפה ליום שמחתו, אין לו שום תועלת בימים שבינתיים, ואדרבה הלואי שלא היו, והיה כבר מגיע היום המיוחד מיד, לכך אין הוא מונה את אותם ימים, אלא רק את הימים שנותרו אל היום המיוחד.

אף כיום, כשסופרים בכל שנה מחדש את ציפייתנו לקבלת התורה, ציפייה זו כרוכה היא בהכנה והתעוררות אל היום הגדול, זקוקים אנו לחמישים ימי הכנה, וישנה משמעות ותוכן לכל יום שחולף.

חג השבועות נקרא כך, על שם השבועות שספרנו לפניו! מוכח מזה שישנה משמעות רבה לשבועות אלו, המכינים אותנו להגיע אל החג. לכן יש לספור את הימים והשבועות שכבר השגנו, עד אשר נגיע אל החג - **כשבידנו 50 יום.**

← מבאר ספר החינוך ומצוה שו, שבתחילת הספירה איננו רוצים להזכיר שנשארו לנו כל כך הרבה ימים עד לקבלת התורה, ולכן מונים אנו את הימים שכבר עברו. "כי כל זה מראה לנו הרצון החזק להגיע אל הזמן". ומכל מקום, גם בהמשך הספירה, כשכבר נותרו ימים מועטים, אין משנים את צורת המנין שבה התחלנו.

← אומר הרב אהרן קוטלר, כי בכך "תגדל ההתעוררות בהכנה, בראותנו כל יום ויום כמה זמן כבר עבר, וכענין אם לא עכשיו אימתי". דומה הדבר לאדם הסופר ואומר: הנה כבר עברו חמישה ימים מחודש אלול, הנה כבר עברו עשרה ימים... וכל זאת לעורר את נפשו לנצל את הימים הגדולים, החולפים לבלי שוב.

← עוד תירץ: בזה שאנו מונים את הימים שעברנו מחג הפסח, ואין אנו מונים את הימים הנותרים לקראת מתן תורה, מדגישים בזה כי **עד למתן תורה לא נגמר ונשלם ענין חג הפסח**, כי תכלית היציאה - החירות המוחלטת, ואין לך בן חורין אלא מי שעוסק בתורה, כי בלא זה הוא עבד ליצר, לרצון ולסביבה, ואי אפשר להתגבר על כל זה ולהתרומם, אלא רק על ידי לימוד התורה... **נמצא שרק במתן תורה נגמרת שלימות החירות של יציאת מצרים**.

כיוצא בזה אומר הזוהר הקדוש (ויקרא אמור צח ע"ב): **"וּסְפַרְתֶּם לְכֶם מִמַּחֲרַת הַשְּׁבֹט' - ישראל, אף שנטהרו לעשות פסח ויצאו מן הטומאה, לא היו שלמים וטהורים כראוי. ועל כן אין הלל גמור בימי הפסח, שעד עכשיו לא השתלמו כראוי"**.

הספירה – נתינת חשיבות ומשמעות מיוחדת לכל יום

משמעות הספירה אינה רק לספור כדי לדעת כמה ימים עברו, אלא משמעה לתת דעתנו על חשיבותם ומשמעותם של הימים.

נניח שאדם אומר לחברו: "שמע, בימי שמחתי אני מפקיד לך בכל יום 1,000 ₪ לחשבון. **ספור לך את הימים הללו!**" משמעות ספירה זו אינה רק כמותית, אלא "ספור לך" - תן דעתך להחשיב את הימים הללו, לשים לב אליהם, יש לכלל יום ויום חשיבות מרובה בשבילך! [ישנו סלנג שאומר "לא סופר אותו", כשהכוונה לא מחשיב אותו. כי לספור משמעו גם "להחשיב".]

כך, **"וספרתם לכם" - תנו דעתכם על חשיבותם של הימים בעבורכם! תספרו, שימו לב, העריכו אל נכון את חשיבותו ומשמעותו של כל יום**. בכל יום אתם מתקדשים ומיטהרים ועולים בעוד שלב - לקראת היום הגדול של מתן תורה.

הרחבה: לספור ולמספר

בעניין ספירת העומר ישנו דין מיוחד, שצריך שהספירה תהיה תמימה - שלימה. אדם שדילג יום אחד של ספירה, אינו יכול להמשיך לספור.

הזוהר הקדוש אומר (ח"ג צו ב): "בא וראה, כל אדם שאינו מונה חשבון אותן שבע שבתות תמימות, לזכות לטהרה הזו, לא נקרא טהור... ומי שמגיע טהור ליום הזה והחשבון לא נאבד ממנו, כשמגיע ללילה הזה, צריך לו לעסוק בתורה...".

יש להבין מה טיבה של ספירה זו שחייבת להיות שלימה דווקא, ומהי הכוונה "חשבוננו לא נאבד ממנו"? מדוע אדם ששכח לספור יום אחד כבר "אבד ממנו חשבוננו"?

נראה כי ניתן לבאר את העניין כך: יש ספירה שהיא רק לשם ידיעת הכמות, ויש ספירה שהיא גם במשמעות של "מיספור". למשל: ישנו הבדל אם האדם "סופר" כמה ספרים ישנם במדף, לבין כשהאדם "ממספר" את הספרים שבמדף. כשהוא ממספר, יש לו עניין במספר המסויים שהוא מצמיד לכל ספר, כגון שהוא ממספר את הספרים לפי רמתם. ספר ברמה נמוכה - 1, ספר ברמה מעט יותר גבוהה - 2, וכן הלאה, והספר ברמה הגבוהה ביותר - 10. אם בטעות ידלג על אחד הספרים, הרי שאיבד את המיספור הנכון, כי הוא נותן למשל לספר ברמה 3, את המספר 4. לא כן כשסופר, גם אם בטעות ידלג מלספור ספר אחד, אין זה נורא כלל, יכול להוסיפו לספירה לאחר מכן.

כך, בספירת העומר, נותנים לכל יום את מספרו המסויים - היום יום אחד לעומר, יום שני לעומר וכו'. וידוע בתורת הקבלה, כי כל יום ויום יש בו השגה מסויימת, מעין עלייה רוחנית בסולם, שלב אחר שלב. [7 שבועות כנגד 7 בחינות: חסד, גבורה, תפארת, נצח, הוד, יסוד, מלכות. ובשבע הראשון שהוא חסד, היום הראשון הוא חסד שבחסד, השני חסד שבגבורה, השלישי חסד שבתפארת וכן הלאה - בחינה והגדרה מדוייקת לכל יום ויום בפני עצמה]. אם האדם ידלג יום, הרי שבכך "אבד ממנו חשבוננו", הוא איבד בלבבו את מיספורם הנכון של הימים, את הכרת המשמעות הייחודית לאותו יום, שאפשר להשיג אותה דווקא ברצף של עלייה בדרגות הסולם.

מדברי הפוסקים ניתן להבין שספירת העומר הינה אכן במשמעות של "מיספור", ציון ייחודיותו ומשמעותו של כל יום:

« בשלחן ערוך (אורח חיים סימן תפט ס"ד) מובא שלפני הברכה צריך שידע כמה הוא עומד לספור, ואם טעה למשל, שהיה סבור בעת הברכה שהיום ארבעה ימים לעומר, ולאחר הברכה נזכר וספר חמישה, הרי זה דומה למי שטעה וחשב שיש בכוסו יין ונמצא שיש בו שֶׁכָּר שברכתו שהכל. ולכאורה, מה הדמיון בין הדברים, הלוא יין ושכר הם שני דברים שונים, והמברך על היין ונמצא שכר, אכן לא נתן דעתו בשעת הברכה על המשקה הנכון. לא כן לגבי ספירה, הברכה היא על מצות הספירה, ומה בכך אם אינו יודע את היום והמספר המסויים? והתשובה היא כאמור, ספירת העומר משמעה **למספר** את הימים, לתת לכל יום את מספרו הנכון בסולם העלייה. ממילא אם כשבירך היה בדעתו ארבעה ימים, ולבסוף ספר חמישה, נמצא שהברכה לא היתה כראוי, שהרי המצוה היא לתת ליום את מספרו הנכון - חמישה.

« כתב הרוקח: "צריך לספור ארבעים ותשעה ימים, אבל ביום החמישים אין צריך לספור, שהרי נזכר בברכה ובתפילה". ויש להבין, מה בכך שיום החמישים נזכר בברכה ובתפילה, מדוע זה פוטר אותנו מלספור? לפי האמור הדברים מובנים. נְדַמָּה זאת לדוגמא שהובאה

לעיל: אדם ממספר את הספרים במדף. ספר ברמה נמוכה ביותר - 1, ברמה גבוהה יותר - 2, וכן הלאה. הספר העשירי, שהוא ברמה הגבוהה ביותר, הוא "הספר המנצח". על ספר זה כבר אין צורך להצמיד מספר דווקא, שהרי המיספור שלו מצויין בכך שהוא "המנצח" כלומר בעצם הימצאו בדרגה הגבוהה ביותר. גם חג השבועות, אין צריך לספור אותו כ"יום החמישים", אלא די בכך ש"נזכר בברכה ובתפילה" סופרים ומציינים אותו בכך שהוא חג השבועות.

נמצא אפוא, כי ספירת העומר אינה רק במשמעות של לספור כדי לדעת כמות, אלא: **לתת את הדעת עם השיבות ומשמעות מיוחדת לכל יום ויום.** (ברכת מרדכי ספירת העומר סימן כד)

וספרתם לכם – האירו בלבבכם את הארת הימים!

כתב ה"כתב סופר", המשמעות של "וספרתם" כוללת גם ענין של טהרה, זיכוד, הארה, מלשון "אבן ספיר". [וכפי שאומר הזוהר הקדוש (בהקדמה ה"א"): "השמים מספרים" - מאירים כזוהר הספיר שמאיר וזוהר מסוף העולם ועד סוף העולם"]. הספירה שאנו סופרים משמעה **להאיר בלבנו את הארת הימים הללו!**

הלחם והתורה

הנה ראינו כי ימי ספירת העומר וחג השבועות נחוגים בשני משורים: הארץ, והתורה.

הארץ - ימי הבשלת התבואה עד לחג הקציר, שבו האדמה במיטבה, ומביאים לפני ה' מנחת "שתי לחם" מן החיטים שהם מיטב תנובת הארץ.

התורה - ימי ציפייה והכנה לקבלת התורה.

אמרנו כי שני הדברים הללו כרוכים זה בזה, כמו הלשכה והתפקיד. הודיה על הלשכה כרוכה בהודיה על התפקיד. וכך הודיה על הארץ כרוכה בהודיה על התורה.

עתה נתבונן עוד על הקשר המהותי בין ה"לחם" וה"תורה".

לעובדה ולשומרה

נאמר: "כִּי אָדָם לְעֵמֶל יוֹלֵד" (אייב ה' ז'). האדם הגיע לעולם לעבוד ולעמול, ודווקא בכך יגיע לתיקונו וישיג את שלימותו והטבתו. העולם הוא מעין "סדנת עבודה" בשביל האדם, ומוטל עליו "לעשות כל צרכי העולם ותיקונו" (זוהר חדש מדרש הנעלם ה' ב), כלומר: לעמול ליישב את העולם, לקיים ולפתח אותו.

והנה, בתחילת הבריאה, הוצב האדם בגן עדן. מקום של עידון ותענוג, מלא כל טוב, שבו כל צרכיו הגשמיים היו מוכנים ומזומנים לו בכל הכבוד וההדר. כל סוגי העצים והאילנות שבעולם צמחו בו, ערוכים בסדר מרהיב ומיוחד. וכולם היו קיימים לעד,

אינם נובלים, אינם נכמשים, ואין פירותיהם כלים. מלאכי השרת שרתוהו בכל אשר הוצרך, ואף היו צולים לו בשר ומסננים לו יין.

התורה אומרת, כי גם שם היתה לו עבודה - "וַיִּנְחָהוּ בְּגֵן עֵדֶן - לְעִבְדָהּ וּלְשִׁמְרָהּ". ואולם, איזו עבודה היתה יכולה להיות לו במקום כה מושלם? במה הוצרך לעבוד, כשכולם עומדים הכן לשרתו?

אמרו חז"ל, כי בגן עדן ניתנה לו מאת הבורא הזדמנות מיוחדת, שהעבודה אשר עליו לעבוד עלי אדמות - תהיה בפן הרוחני, לעבוד את בוראו, ללא צורך בעבודה חומרית כלשהי. עמלו היה עמל רוחני, עמל להשגת הרוחניות, להשגת תורה, שהיא שורש קיום העולם. שהרי כידוע, לכל דבר גשמי ישנו שורש רוחני שמקיים אותו ונותן לו חיים.

אכן, גם בגן עדן מוטל היה עליו ליישב את העולם, לשמור עליו ולפתח אותו, אולם היתה זו עבודה על השורש הרוחני: לשמור על העולם על ידי שמירת קיומו הרוחני, ואף ליישב ולפתח אותו על ידי עבודתו והתקדמותו הרוחנית. וזאת בכך שיקיים מצוות ויעבוד את ה'.

אולם, כאשר חטא, הורד ממדרגתו זו, הוא הוסר ממגדל הפיקוד הרוחני, והוצרך להחליף את עבודתו בעבודה גשמית פיזית - "בזיעת אפיך תאכל לחם". הוא התגשם, והמושגים שלו ומרחב הפעולה שלו התגשמו. כעת עליו "לעשות צורכי העולם ותיקוניו" - בחומריות. לחרוש, לזרוע, לקצור, לטחון, לבנות וכו' - בעמל כפיים גשמי.

אך עדיין יש לאדם את האפשרות להיות קשור גם לעבודה הרוחנית! ככל שיחזק יותר את הרוחניות שלו, תהיה לו שייכות לעבודה הרוחנית. הוא יוכל לפעול ולעשות רבות בעולם - על ידי עבודתו הרוחנית, שכוללת לימוד תורה, תפילה, קיום מצוות ועבודת ה'. וזהו שאומר המדרש (בר"ר ב ה): "לא נברא אדם אלא לעמל. אם זכה, הוא עמל בתורה, ואם לא זכה, הוא עמל בארץ. אשריו לאדם שהוא עמל בתורה!"

יש לאדם אפשרות לבחור אם לעבוד "בזיעת אפיך" - בגשמיות, או לזכות לעבוד ברוחניות - לעלות ולהתעלות במעלות התורה.

לחם - לבב אנוש יסעד

והנה, מספר המדרש: בשעה שאמר הקב"ה לאדם הראשון "קוץ ודרדר תצמיח לך ואכלת את עשב השדה", הזיעו פניו, וזלגו עיניו דמעות! אמר לפניו: רבונו של עולם, אני וחמורי נאכל באבוס אחד?!

אמר לו הקב"ה: "בזיעת אפיך - תאכל לחם" - הואיל והזיעו פניך והצטערת, תזכה לאכול לחם!

צערו של האדם היה על כך, שחשב שנפל כל כך ממדרגתו, עד שמזונו הוא כמזון החיות והבהמות והינו חומרי כמותם. ניחם אותו הקב"ה בכך שהוא יאכל לחם, שהלחם הוא מאכל זך ומבורר יותר, וזה מראה על כך שטבעו זך ועדין יותר מבעלי החיים. ואמנם, בהכנת הלחם ישנה טרחה מרובה: לקצור, לדוש, לזרות, לטחון, לנפות, ללוש, לאפות וכו', שלא כמאכלם של בעלי החיים המוכן מיד לאכילה, ובכל זאת שמח האדם על כך, שמוטב לו לטרוח ולעמול, ובלבד שלא יהיה חומרי כבהמה! (בר"ר כ י. פסחים קיא ע"א ומהרש"א שם. ילקוט נחמני)

הנה כי כן, הלחם – כרוך הוא בעמל ובטורח רב, אך הוא הוא המזון שמבטא "אדם".

לחמה של תורה

עתה, הנה נא נתבונן על מצב התבואה בעת האביב. השדות התמלאו בתבואות יפות למלוא העין. ובעבור הבהמה – זה מצויין. זה בדיוק מה שהיא צריכה. אבל בעבור האדם – זה עדיין לא מספיק. עליו לחכות שהתבואה תגיע לידי בשלות טובה יותר, ואז יקצור, יעמר, ידוש, יזרה, יטחן, ינפה, ילוש, יאפה – יטרח רבות, עד אשר ישיג "לחם"! מאכל אדם!

שעורים ותבן – משיגים בקלות, אין צורך בעבודה רבה. אבל זהו מאכל בהמה.

בשביל הלחם – מחכים וטורחים. אבל זהו מאכל אדם.

ובמקביל לעבודה הגשמית הזו של "בזיעת אפיך תאכל לחם", ישנה עבודה רוחנית.

"עיר פרא אדם יוולד" – אדם ללא עמל פנימי רוחני, דומה הוא לבהמה, נשאר "פרא", גולמי עם כל התכונות הבהמיות שבו.

כדי להיות יותר ויותר "אדם", יש לעמול ולטרוח, בעבודה רוחנית מאומצת! על ידי עמל בתורה, במצוות ובעבודת ה', האדם הולך ונהיה יותר ויותר "אדם".

"אתם קרויים אדם, ואין אומות העולם קרויים אדם!" (ויבמות סא ע"א) רק עם ישראל, על ידי עמל התורה, **מממשים את מלוא קומתו של "אדם"**. "אדמה לעליון". אדם שנבדל מן הבהמה בנשמתו ובכוחות הרוחניים שבו.

זהו ה"לחם" שאנו מגישים לפני ה' בחג השבועות, תוצר של עבודה רוחנית מאומצת, שעל ידה ביטאנו את ה"אדם" שבתוכנו!

אומר הזוהר הקדוש (בראשית מו ע"א): **חודש האביב – שהרי באותה שעה שעורה אביב [בשלה], ומקריבים ממנה עומר עשירית האיפה ממחרת השבת, וסופרים שבעה שבועות שלמים לעלות למעלה, ולקבל מאותם חמישים ימים עליונים של האם העליונה תורה שנקראת לחם, שכתוב (משלי ט ה) "לָכוּ לַחֲמוּ בְלַחְמִי".** ואנו מקריבים ביום החמישים, שנתנה בו תורה, **שתי הלחם – תורה שבכתב ותורה שבעל פה.**

ועוד אומר הזוהר ויקרא צח ע"ב: ובשבעות שהוא מתן תורה, **שניתנו שני לוחות התורה, צריך להקריב להם שתי הלחם... שזהו לחם של התורה, שנאמר בו: "לָכֹן לַחֲמוּ בְלַחְמִי" ... וזהו מאכל אדם. "זאת התורה - אָדָם". "אָדָם כִּי יִקְרִיב מִכֶּם קֶרֶבֶן לַה'".**

במקביל לעבודה הפיזית הנעשית בארץ בימים אלו, שמטרתה ותכליתה שלא להישאר רק עם היבול של השעורים והתבן, מאכל הבהמה, אלא להפיק "לחם", מאכל אדם; אנו עמלים, עמל רוחני מאומץ, כדי לזכות בתורה, שעל ידה אנו מתעלים מן הבהמיות שבנו, וקרויים אדם!

כמה נפלאים הדברים!

בתחילת ימי הספירה אנו מגישים לפני השם יתברך את "מנחת העומר" - מנחת שעורים שהם מאכל בהמה. אך בסיום ימי הספירה, לאחר העמל, אנו כבר זוכים להגיש לפני השם "מנחת שתי הלחם" - מאכל אדם. כי הנה זכינו, כדברי הזוהר, "לעלות למעלה, ולקבל מאותם חמישים ימים עליונים - תורה שנקראת לחם!"

אל יבלבל עצמו מאחרים!

בעניין הספירה והעלייה בעבודת ה', כותב רבי נתן דברים מתוקים מדבש, דברי אלוקים חיים, "צוף דבש אֲמָרִי נֵעַם, מְתוֹק לְנֶפֶשׁ וּמְרַפָּא לְעַצְמִי!" וכה דבריו (ליקוטי הלכות הלכות פסח ט כב):

"וספרתם לכם" - לכם לעצמכם. לכם לעצמכם דוקא, שכל אחד צריך לספור ספירת העומר - שהיא בחינת ההתחזקות בעבודת ה' - לעצמו, כפי מה שהוא! ולא יפול בדעתו מחמת שנדמה לו שחבריו בני גילו טובים ממנו הרבה. כי אף על פי שהיא מידה טובה להיות עניו ולהחזיק כל אדם לטוב ממנו, אבל אם יפול בדעתו על ידי זה חס ושלוש, אין זו ענוה, אדרבה זוהי גדלות גדול [גאוה גדולה], שאין נאה לו שיעבוד איזה עבודה להשם יתברך כשעדיין הוא רחוק כל כך, ואילו חבריו כבר זכו למה שזכו.

כי אסור להרהר אחרי המקום, ומי יודע מאיזה מקום הוא, ובאיזה מקומות נמשך על ידי מעשיו, כי אין אדם דומה לחברו כלל. **וכן כל אדם שרוצה לצאת מטומאתו וזוהמתו, שזה בחינת ספירת העומר, צריך לספור הימים לעצמו דוקא, ואל יפיל אותו חברו כלל חס ושלוש, וזהו "וספרתם לכם" - לכם לעצמכם דוקא.** וכעין שכתב רבנו ז"ל על הפסוק "אֶחָד הִיא אֲבִרְהָם", שעיקר התקרבות אברהם אבינו עליו השלום לה' יתברך, היה על ידי שחשב תמיד שהוא רק אחד בעולם, ולא הסתכל על שום מונע ומעכב ומבלבל.

ובאמת כמו שיש כמה מיני מניעות מהמונעים הרשעים, או מתנגדים הרוצים למנוע מהאמת בכמה הסתות ופיתויים ודברי ליצנות וחלקלקות וכו', כן יש גם כמה מיני מניעות וחלישות הדעת אפילו מחבריו ואוהביו באמת. וכל זה אי אפשר לבאר בכתב, רק כל אחד יבין בעצמו כפי ענייניו. וכנגד כל מיני מניעות וחלישות הדעת שבעולם,

צריכים לילך בדרך הנ"ל, בבחינת "אחד היה אברהם" - לחשוב כאילו הוא יחידי בעולם כנ"ל, וזה בחינת "וספרתם לכם" לעצמכם כנ"ל.

וכמו שמובא במעשה של החכם והתם [מסיפורי המעשיות הקדושים של מוהר"ן זצ"ל]. שהתם היה רצען [סנדלר], ולא יכל לעשות המלאכה כראוי, ומנעל שלו היה יוצא בשלושה קצוות. אבל הוא היה מתפאר בו מאוד, כמה נאה ויפה המנעל הזה! והיתה שואלת אותו אשתו: "אם כן מפני מה שאר בעלי מלאכות נוטלים שלושה זהובים בעד זוג מנעלים, ואתה אינך לוקח כי אם אחד זהוב וחצי?" השיב לה: "מה לי בזה!! זה מעשה **שלו וזה מעשה שלי!** ועוד למה לנו לדבר מאחרים, הלוא נתחיל לחשוב כמה וכמה אני מרויח במנעל זה? העור כך וכך וכו' [וחישב בפירוט את ההוצאות כנגד ההכנסות] עיין שם.

והבן! כי במעשה הזה מבינים רוב העולם כמה דברים הנוגעים לעבודת השם יתברך, שצריכים להתנהג בדרכי התמימות, ולהיות בשמחה תמיד, אפילו הוא בעניות ודחקות גדול, וגם עבודתו ותפילתו אינו בשלמות כלל, אף על פי כן יהיה בשמחה בחלקו תמיד, ולא יסתכל על העולם כלל שיש להם פרנסה כנגדו בכפלי כפלים, ויש להם אכילה ושתיה ומלבושים נאים וכו', ואף על פי כן מלאים דאגות תמיד בריבוי חסרונות. **וגם בעבודת ה', בתורה ובתפילה, הם גדולים ממנו אלפים פעמים, ואף על פי כן אל יפול בדעתו מזה כלל, רק יהיה שמח בחלקו תמיד,** כמבואר שם שהלחם שלו היה אצלו כל המאכלים שבעולם וכו' ומנעל שלו שגמר בכמה ימים ביגיעה גדולה, והיה מלא חסרונות, והרויח בו פחות הרבה מאחרים, אף על פי כן היה יקר בעיניו מאד, והתפאר בו הרבה, ולא הסתכל על אחרים כלל, ואמר: מה לי בזה!! זה מעשה שלו וזה מעשה שלי!

וצריכים לדקדק בכל המעשה, ליקח לעצמו מוסר ועצות מדברי התם הנ"ל, ולילך בדרכיו, ולהיות בשמחה תמיד, ואל יבלבל אותו העולם כלל, ואפילו חבריו שזוכים לתפילה ועבודה הרבה יותר ממנו, אף על פי כן אל יפול בדעתו מזה כלל, רק יהיה בשמחה תמיד בכל נקודה ונקודה טובה שמרויח בתפילתו ועבודתו - איך שהוא.

☞ התורה שבעל פה – רבי עקיבא ☞

הנה כי כן למדנו כי ימי ספירת העומר בתורה הם ימי קציר, וסופרים בהם את הימים להקרבת העומר. חז"ל היפנו אותנו אל פנימיותם של הדברים, שמבחינתנו אלו הם ימי הכנה לקבלת התורה. והנה כעת נתבונן על עניין נוסף: בימים אלו נוהגים אנו מנהגי אבלות זכר לתלמידי רבי עקיבא שנפטרו. רוצים אנו להבין מה הקשר בין פטירתם למהות הימים. וכן מדוע עושים זכר לדורות על פטירתם, מה שלא עושים ברבים וטובים חסידי וקדושי עליון שנפטרו בכל מיני אירועים קשים ומשמעותיים לעם ישראל. ועוד: האם יש קשר בין מיתתם לבין הילולת רבי שמעון בר יוחאי ביום ל"ג בעומר? על כך, ועוד, נתבונן נא כעת.

תורה שבכתב ותורה שבעל פה

הנה זכינו שבחר בנו הקב"ה מכל העמים ונתן לנו את תורתו, תורת אמת, בהר סיני. ומהי התורה שנתן לנו ה'? שתי תורות הן: תורה שבכתב ותורה שבעל פה.

תורה שבכתב – ספר התורה, אשר נכתב על ידי משה מפי ה'. ממנו נכתבו מילה במילה 12 ספרי תורה ל-12 שבטי ישראל. ממנו נכתב מילה במילה לכל מלך בישראל, וממנו נכתבו ספרי תורה באלפי עותקים ברחבי העולם, והוא נמצא בידינו, מילה במילה ואות באות, כפי שכתב משה מפי ה'. [הלכות רבות ישנן על כתיבת ספר תורה, שמהוות מעין מנגנון שימור מיוחד לכתיבתו המדויקת מדור לדור. ואכן כל ספרי התורה, מכל העולם, מכל קצוות תבל, מכל התקופות, הם באותו נוסח בדיוק, מילה במילה ואות באות. מה שאין כן בכל מיני כתבים אחרים, שישנם חילופי גירסאות לרוב].

תורה שבעל פה – נמסרה ונלמדה למשה רבנו מפי הקב"ה בהיותו במרום 40 יום ו-40 לילה. ועברה בעל פה מדור לדור. ועל כך נרחיב כעת.

נתחיל ונשאל, מדוע לא נמסרה לנו התורה כולה בכתב? הלוא משהו שעובר בכתב, עובר יותר במדויק, באופן מסודר ובטוח?!

כדי לענות על כך, נתאר לעצמנו אדם שהוא חכם נפלא בענייני חינוך. יודע הוא לרדת לעומק נפש הילד, לפעול פעולות נכונות, ולהביא אותו לצמיחה. יש לו ידע עצום בתחומים רבים: תזונה נכונה בגיל הילדות, ריפוי בעיסוק, ריפוי בדיבור, משחקי ילדים, דיסקטיקה ושיטות לימוד, פסיכולוגיה ועוד ועוד. אך מעל כל הידע, עומדת חכמה עצומה, לב חכם, רגיש ונבון, היודע להשתמש בידע באופן נרחב ונכון, ולהביא לתוצאות מצויינות ונפלאות.

והנה רוצה החכם להנחיל את חכמתו לאנשים נוספים, שילמדו ויפיצו אותה ברחבי העולם, כך שתהיה תועלת לאנשים רבים, בהווה ובעתיד. כיצד יעשה זאת?

אילו היה זה עניין של ידע בלבד, יתכן שהיה כותב הכל בספרים. וכמובן היה צריך להוציא ספרים עבי כרס שיכילו את כל הידע באופן נרחב, מדויק ומוסבר היטב. [ועדיין אין זה מספק לגמרי, כפי שניתן לראות, כי מקצועות המכילים ידע רב יחד עם טקטיקה מעשית והתמודדות מול מצבים שונים כמו למשל רפואה, אינם יכולים להילמד כראוי רק מתוך ספרים, אלא חייבים הם מסירת לימוד והשתלמות בעל פה]. אולם כאן, אין זה רק ידע, אלא חכמת לב מיוחדת, שאותה בודאי אי אפשר לכתוב. וכפי שאמרו חז"ל (סנהדרין לה ע"א וברש"י): "**ליבא דאינשי – לא כתבי**". לב האדם – אינו ניתן להיכתב.

אשר על כן, כדי להעביר כראוי את חכמתו, יסד החכם חוג, אשר אליו הזמין אנשים נבחרים, חכמי לב ומוכשרים. בחוג זה העביר והרצה את ידיעותיו וחכמתו. נתן דוגמאות לרוב, ירד לפרטים מעשיים רבים, טיפל בפתרון בעיות, הדגים דרכי התמודדות שונים,

וכל זאת לצד הקניית ידע נרחב. אט אט השכילו אנשי החוג להבין את מהלכיו, את דרך החשיבה שלו, קנו ממנו אף ידיעות רבות ומגוונות. במהלך החוג הם קיבלו גם דפי סיכום, עד אשר בסיום החוג יצאו עם קלסר עב כרס, אך מה שיותר חשוב - עם הבנה והפנמה של הדברים שנאמרו להם.

כמובן, שמי שיקבל לידי את הקלסר מבלי שהשתתף בחוג עצמו, לא יוכל להבין כראוי את הנאמר בו וליישמו באופן נכון ואמיתי. הוא יוכל להבין מעט, 'מלמעלה', להתרשם כללית, אבל בודאי שלא יוכל לרדת לעומק הדברים, להבנתם האמיתית והברורה, וליישומם הנכון והמדויק.

"אַרְפֶּה מֵאַרְץ מִדָּה וּרְחֵבָה מִנֵּי יָם"

זהו משל חיזור מאוד מאוד ביחס לחכמת התורה. הקב"ה בחר בנו עם ישראל לתת לנו את התורה, למסור בידנו מחכמתו האלוקית. חכמה זו היא המקור לכל חכמה שבעולם: חינוך, פסיכולוגיה וכל חכמות הנפש, כל מדעי הטבע למיניהם, חכמות הרפואה, חכמות מטאפיזיות למיניהן. כל זה אף לא טיפה מן הים מן החכמה האלוקית עצמה [שיצרה את העולם, יצרה את חוקי ופלאי הטבע, יצרה את גוף ונפש האדם וכו'. כלומר מן החכמה הזו נוצרו כל החכמות האחרות].

הקב"ה לימד את התורה בעל פה את משה, ורק לאחר מכן אמר לו לכתוב את התורה שבכתב שהיא צופנת בסודות, ברמזים, בכללים, את התורה שבעל פה. וכדברי המדרש:

יתברך שמו של מלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא, שבחר בישראל משבעים אומות, כמו שכתוב, "כִּי חָלַק ה' עִמּוֹ יַעֲקֹב חֶבְלֵי נַחֲלָתוֹ". ונתן לנו את התורה בכתב, רשומות ברמז צפונות וסתומות, ופרשום בתורה שבעל פה, וגילה אותם לישראל. ולא עוד אלא שהתורה שבכתב - כללות, ותורה שבעל פה - פרטות. ותורה שבעל פה - הרבה, ותורה שבכתב - מעט. ועל שבעל פה נאמר: "אַרְפֶּה מֵאַרְץ מִדָּה וּרְחֵבָה מִנֵּי יָם". (ותנחומא נח ג)

קבלת התורה שבעל פה – בכפייה

ממשיך המדרש ואומר, כי עם ישראל, כשקיבלו עליהם את התורה בשמחה באמירת "נעשה ונשמע", התכוונו רק לתורה שבכתב. אבל את התורה שבעל פה - לא רצו לקבל, והקב"ה כפה עליהם שיקבלוה.

דומה הדבר לאדם האומר למורה שלו: מוכן אני לקבל עלי בשמחה כל מה שתגיד ותנחה אותי, כי יודע אני שכל מה שאתה מצווה עלי זה לטובתי. ואולם מה שאתה דורש ממני להבין היטב את מה שעומד מאחורי כל הוראה שלך, ומאחורי כל ציווי, להבין את הראש שלך, להיכנס אליו, לרדת לפרטי הדברים, להבנה המדויקת שלהם, ללמוד את כל החכמה והידע שמאחורי זה. זה - קשה לי. אינני רוצה.

כך עם ישראל רצו לקבל עליהם בשמחה לעשות את כל דברי ה' - "נעשה ונשמע". אבל להבין היטב את התורה ואת דקדוקיה, להיכנס לעובי הקורה של הבנת כל פרטי הדברים, באופן מדוייק, ללמוד את החכמה העליונה הגנוזה בכל מצוה, וממילא את פרטיה ופרטי פרטיה ודקדוקיה ולקיים את הכל, זה לא רצו לקבל עליהם. והקב"ה, לטובתם, הכריחם.

ולא קבלו ישראל את התורה עד שכפה עליהם הקדוש ברוך הוא את ההר כגיגית, שנאמר: "וַיִּתְּיָצְבוּ בְּתַחֲתֵית הָהָר". אמר רב דימי בר חמא: אמר להם הקדוש ברוך הוא לישראל, אם מקבלים אתם את התורה, מוטב, ואם לאו, שם תהא קבורתכם. ואם תאמר על התורה שבכתב כפה עליהם את ההר, והלוא משעה שאמר להם מקבלים אתם את התורה, ענו כולם ואמרו "נעשה ונשמע", מפני שאין בה יגיעה וצער, והיא מעט, אלא אמר להם על התורה שבעל פה, שיש בה דקדוקי מצוות קלות וחמורות, והיא עזה כמות, וקשה כשאל קנאתה [קשה עד מאוד להבינה]. ותחומא שם

העברת התורה מדור לדור

התורה שבעל פה התחילה לעבור מדור לדור. משה רבנו למד מפי ה', ומסרה ליהושע, יהושע לזקנים, זקנים לנביאים, נביאים מסרוה לאנשי כנסת הגדולה. התנאים קיבלו מאנשי כנסת הגדולה. האמוראים קיבלו מהתנאים, וכן הלאה.

[בתוספות יום טוב על המשנה מבואר, כי משה אכן "מסרה" ליהושע, בשלימות, ויהושע לזקנים וכו' עד אנשי כנסת הגדולה. עד אז "נמסרה" התורה בשלימות מדור לדור. ואולם מכאן והלאה התנאים "קיבלו" מאנשי כנסת הגדולה, והאמוראים "קיבלו" מהתנאים, דהיינו מפני שנתמעטו הדורות, לא נמסרה כולה, אלא קיבל כל אחד כפי כוחו. ומכל מקום התורה שבידו קבלה היא איש מפי איש עד משה רבנו עליו השלום].

ויש לשאול: וכי משה לימד רק את יהושע? וכי יהושע לימד רק את הזקנים? הלא הם לימדו את התורה לכל עם ישראל! אלא רצף העברת התורה נעשה על ידי "שושלת סמיכה". התורה בודאי נלמדה לכל עם ישראל, וכל אחד מישראל למד כפי כוחו. אך יחידי סגולה בכל דור ודור "נסמכו" להעביר את השושלת הלאה [בדומה, להבדיל, לאותו חכם בחינוך, אשר חכמתו הופצה לכל ההמון, אך רק מעטים הוסמכו מטעמו להעביר אותה לחוג נוסף]. דווקא יהושע, אשר היה צמוד למשה רבנו "לא ימיש מתוך האוהל", ולמד ממנו את התורה על בוריה, הוא זה שנסמך להעביר את התורה הלאה. וכן הזקנים הוסמכו על ידי יהושע וכו'. וכך עברה התורה שבעל פה, שאינה ניתנת כלל וכלל להיכתב, מרב לתלמיד, מדור לדור, בשושלת העברה רצופה, כשרק מי ששימש את רבו, עד שהשכיל להיכנס לכל עומק הדברים והיקפם, הוא שיכל להמשיך את השושלת.

יגעת – מצאתי!

נשוב למשל של החוג שהועבר על ידי החכם בחינוך. אנשי החוג הפנימו ולמדו כראוי, ואף היו נאמנים ליישום המעשי של הדברים, ואכן ראו פירות יפים מאוד בחינוך. הם

העבירו את הדברים בשלימות הלאה, לחוגים נוספים, וכולם למדו והפנימו, יישמו את הדברים בנאמנות, והצליחו מאוד. מידי פעם, כשהיה להם ספק או שאלה, יצרו קשר עם החכם ופישטו את הספקות.

אחר שנמסרו הדברים מחוג לחוג, כמה וכמה דורות, הגיע דור, שהיה לו קושי עצום בגידול ובחינוך הילדים. הילדים היו מרדנים וקשים, התנאים הכלכליים אף הם היו קשים, כך שהיה קשה לספק להם את מלוא צורכיהם, ועוד ועוד קשיים. ההנחיות שקיבלו היו קשים עד מאוד, כמעט בלתי אפשריים, ליישום. ואם לא די בכך, הרי שאף איבדו הם את הקשר עם החכם הגדול ולא יכלו לשאול אותו את שאלותיהם וספקותיהם.

אולם אנשי החוג ידעו נאמנה כי החכמה המופלאה שהועברה להם מדור לדור, צופנת בתוכה את הפתרונות לכל הקשיים ולכל הבעיות. הם החליטו ללכת איתה עד הסוף, היו נאמנים מאוד לכל ההדרכות וההנחיות, למרות שהיה זה כרוך בקשיים עצומים. וכמו כן התמסרו ללמוד היטב את דברי החכמה, להבינם כראוי, עיינו בדפי הסיכום, העמיקו בכל מילה, ערכו ביניהם דיונים רבים לגבי הדברים שהועברו אליהם בעל פה, כיצד ניתן ליישםם באופן נכון בדור זה.

והנה - הפלא ופלא. דווקא הם, שמנותקים היו טכנית מן החכם, שנתקלו בקשיים רבים ועצומים, דווקא הם - גילו בדברי החכמה אשר לפנייהם עומקים חדשים, רבדים חדשים, הבנות נוספות. הם הצליחו יותר להיכנס לראש של החכם, להבין טוב יותר את הלך רוחו, את מחשבתו. הם הבינו לא רק את מה שנאמר ונכתב, אלא את החשיבה שעומדת מאחורי הדברים. ומתוך כך, הרחיבו את הדברים, פירטו אותם, כתבו כללים נוספים מעצמם, שלא קיבלו ממוריהם. אבל לא שהמציאו ובדו זאת מליבם, אלא שהבינו זאת מתוך הלך הדברים. הם גילו שהחכם הטמין בדפים שנתן כל מיני רמזים לדברי חכמה נוספים. הבינו הם כי במילה זו רמז הוא לכך וכך, והראיה לכך היא שהרי אמר בדבריו כך וכך... וכך פלפלו בדברים, וגילו חכמות עצומות של החכם וידע אדיר, אף יותר ממה שלמדו חכמי החוג הראשונים!

כך, להבדיל, מדור לדור עברה התורה שבעל פה. ועם ישראל למדוה וקיימוה. היתה גם בעם ישראל נבואה - הם קיבלו מסרים והדרכות ישירות מפי ה'. והנה הגיע הדור של בית המקדש השני. מלבד הצרות הגשמיות שהלכו והתגברו, וקושי הגלות, היה גם קושי רוחני. הנבואה פסקה, מאידך היו גזירות שמד ורדיפות התורה מצד הרומיים. כאן נדרשו למסירות נפש על התורה. לאחוז בה חזק. ודווקא הדור הזה זכו לגלות בתורה סודות נסתרים, רבדים עמוקים, ולהוציא לאור תעלומה של דברים הגנוזים בתורה, לחדש סברות, הבנות מחודשות. כשהדבר הגיע לשיא בתקופתו של רבי עקיבא, שגילה דברים הגנוזים בתורה שאפילו משה רבנו לא גילה!

כעת נרחיב את הדברים הללו, ונראה אותם במקורותיהם.

לימוד מתוך קושי וצער – חזק יותר

אומר המדרש ותנחומא נח ג': **כתוב על התורה, "ולא תמצא בארץ החיים"** (אויב כח יג). מהו לא תמצא בארץ החיים!! וכי בארץ המתים תמצא!! אלא **שלא תמצא תורה שבעל פה אצל מי שיבקש עונג העולם, תאוה וכבוד וגדולה בעולם הזה, אלא במי שממית עצמו עליה, שנאמר: "זאת התורה - אדם כי ימות באהל"** (במדבר יט יד). וכך דרכה של תורה, פת במלח תאכל, ומים במשורה תשתה, ועל הארץ תישן, וחיי צער תחיה, ובתורה אתה עמל.

... וזו היא תורה שבעל פה, שהיא קשה ללמוד, ויש בה צער גדול... והיא עזה כמוות וקשה כשאול קנאתה, לפי שאין לומד אותה אלא מי שאוהב את הקדוש ברוך הוא **בכל לבו ובכל נפשו ובכל מאוודו**... ללמוד, שכל מי שאוהב עושר ותענוג, אינו יכול ללמד תורה שבעל פה, לפי שיש בה צער גדול ונידוד שינה, ויש מבלה ומנבל עצמו עליה, לפיכך מתן שכרה לעולם הבא, שנאמר: **"העם ההלכים בחשך ראו אור גדול"** (ישעיה ט א). אור גדול, אור שנברא ביום ראשון, שנגזר הקדוש ברוך הוא לעמלי תורה שבעל פה ביום ובלילה.

התורה הקדושה איננה כשאר החכמות, אלא דורשת היא התמסרות גדולה ועצומה. אדם אינו יכול ללמוד באמת, להיכנס לעומק סברת התורה, להבין את האמת שבה, את הבנתה המדוייקת, כשהוא יושב "רגל על רגל". התורה אינה כמו כל ידיעות אחרות, שניתן ללמוד ולהבין ישר, אלא: **"העם ההלכים בחשך ראו אור גדול"** - תחילה צריך לגשש באפלה, לחתור, לנסות להבין, להיכנס לעובי הקורה של הבנת עמקות ושורש של כל עניין, מהי הסברה של הדברים וכו', עד אשר מתגלה האור הגדול. ככל שהאדם יותר מתאמץ ו"מצטער" על לימוד התורה, הוא מגיע להשגות גדולות ועמוקות יותר.

יש להבהיר, כי אין הכוונה כאן ל"צער" במובן שלילי של עצב, חלילה, אלא על התאמצות, לימוד מתוך קושי ויגיעה, התמסרות גם בתנאים בלתי נוחים וכדומה. ואמנם דווקא כאן טמונה מתיקות התורה המיוחדת, אשר רק מי שטעם אותה יכול להבין. וכפי שאומרת המשנה (אבות פ"ז מ"ד): **"פת במלח תאכל... וחיי צער תחיה ובתורה אתה עמל, ואם אתה עושה כן, אשריך וטוב לך. אשריך בעולם הזה וטוב לך לעולם הבא"**. וכפי שאומר האור החיים הקדוש (דברים כו ח): **"אם היו בני אדם מרגישים במתיקות ועריבות טוב התורה, היו משתגעים ומתלהטים אחריה, ולא ייחשב בעיניהם מלוא עולם כסף וזהב למאומה, כי התורה כוללת כל הטובות שבעולם"**.

בימי בית שני ציערו עצמם על התורה – וזכו להשגות מופלאות

במהלך ימי בית המקדש השני, התחילו הרומאים לשלוט בארץ ולהכביד את עולם. הם הצרו את צעדי היהודים בשמירת התורה והמצוות ובלמוד התורה, כך שהיהודים היו צריכים ממש למסור את נפשם על קיום התורה והמצוות. ודווקא על ידי כך נקשרו בכל ליבם ונפשם לחכמת התורה, והשיגו בתורה השגות נפלאות, שלא הושגו כלל בדורות שלפניהם.

"אמר רבי ישמעאל: מיום שניתנה תורה לישראל ועד שנבנה הבית האחרון, תורה ניתנה, אבל הדרה ויקרה, כבודה וגדולתה ותפארתה, זיוה וזיותה, לא ניתנו עד שנבנה הבית האחרון". (פרקי היכלות פרק כז)

"ולא עלתה על לבי ליתנו לכל הדורות הללו, מימות משה עד עכשיו. לדור הזה היה שמור להשתמש בו עד סוף כל הדורות". (פרקי היכלות פרק כט)

"לפי שלא מצא הקב"ה בבני אדם שעושים את התורה והמצוות בצער. ובנין בית אחרון בצער, ומצעים עצמם על התורה ועל המצוות, לפיכך נתן להם הקב"ה משנה להם ולבניהם ולבני בניהם עד סוף כל הדורות". (תנא דבי אליהו זוטא פרק ב)

וכיצד יתכן שהשיגו השגות בתורה יותר מהדורות הקודמים להם, הלוא את כל תורתם קיבלו מהדורות הקודמים? התשובה לכך בתנא דבי אליהו (שם): "מקרא ומשנה שניהם מפי הגבורה נאמרו... אלא כשנתן הקב"ה את התורה לישראל, לא נתנה להם, אלא כחיסים להוציא מהן סולת, וכפשתן לארוג ממנו בגד, בכלל ופרט, ופרט וכלל, וכלל ופרט וכלל...". הקב"ה כביכול נתן "חומר גלם" של חכמה, שממנו ניתן להוציא וללמוד עוד ועוד. ונרחיב על כך עוד להלן בנושא "חכם עדיף מנביא".

פיסגת גילוי תורה שבעל פה – בדורו של רבי עקיבא

אמנם, האור הגדול ביותר של תורה שבעל פה, זרח לאחר חורבן בית שני, בדורו של רבי עקיבא וחבריו. אותו דור, שרבו בו הגזירות והרדיפות, ומכונה בפי חז"ל "דורו של שמד", לא רק הצטער על התורה והמצוות, אלא מסרו נפשם ממש.

"מה לך יוצא ליסקלי על שמלתי את בני.

מה לך יוצא לישרף? על ששמרתי את השבת.

מה לך יוצא ליהרג? על שאכלתי מצה.

מה לך לוקה בפרגול [בשוט? על שעשיתי סוכה, על שנטלתי לולב, על שהנחתי תפילין, על שהטלתי תכלת, על שעשיתי רצון אבא שבשמים!

וזוהו שאומר הפסוק (זכריה יג ו): **"וְאָמַר אֵלָיו מָה הַמְּכֹת הָאֵלֶּה בֵּין יָדַי, וְאָמַר אֶשֶׁר הִפְיִתִי בֵּית מֵאֲהָבָי", מכות האלה גרמו לי להאהב לאבי שבשמים!"** (ויק"ר לב א)

תנו רבנן, פעם אחת גזרה מלכות הרשעה שלא יעסקו ישראל בתורה. בא פפוס בן יהודה ומצאו לרבי עקיבא שהיה מקהיל קהילות ברבים ועוסק בתורה... (ברכות סא)

מכיון שמסרו נפשם בפועל על קיום התורה, זכו לגילוי תוספת וריבוי לאין שיעור של אור התורה - האור הגדול של רבי עקיבא וחבריו!

לרבי עקיבא וחבריו נתגלו אורות צפונים שלא נתגלו גם למשה רבינו.

בשעה שעלה משה למרום, מצאו להקב"ה שיושב וקושר כתרים לאותיות [כגון התגים שבספר תורה]. אמר לפניו: ריבוננו של עולם, מי מעכב על ידך?! [לשם מה אתה מוסיף זאת?] אמר לו: אדם אחד יש, שעתידי להיות בסוף כמה דורות, ועקיבא בן יוסף שמו, שעתידי לדרוש על כל קוץ וקוץ תילין תילין של הלכות! אמר לפניו: ריבוננו של עולם, הראהו לי. אמר לו: חזור לאחורך! [כביכול לקח אותו לבית מדרשו של רבי עקיבא. ואמר לו: לך לשורות האחרונות של בית מדרשו. כי היה נהוג שהתלמידים יושבים לפי גדלותם וידועותיהם בתורה, כשבשורה הראשונה יושבים הגדולים ביותר בתורה]. הלך וישב בסוף שמונה שורות, ולא היה יודע מה הם אומרים! [שלא הבין משה רבינו את המשא ומתן שלהם בדברי תורה]. תשש כחו [הצטער וחלשה דעתו שאינו מבין את צורת הלימוד]. כיון שהגיע לדבר אחד [רבי עקיבא הגיע לדבר שצריך לנמקן] אמרו לו תלמידיו: רבי, מנין לך? אמר להן: "הלכה למשה מסיני", נתיישרה דעתו [של משה רבנו]. [ומנחת כט ע"ב]

ובמדרש: **דברים שלא נגלו למשה, נגלו לרבי עקיבא וחבריו.** "וְכָל יֶקֶר רָאָתָה עֵינָיו" - זה רבי עקיבא וחבריו. [במדב"ר יט ד]

ננסה להבין יותר את הדברים.

חכם עדיף מנביא

כתב רבי יונתן אייבשיץ (בספרו יערת דבש ח"א דרוש יג): "והחכמים ברוח הקודש משיגים מחשבת הבורא ברוך הוא... כי החכמה היא המחשבה, וחכמים משיגים מחשבת ה'... ולכך חכם עדיף מנביא, כי החכם מדבק נשמתו במחשבת ה' ומשיג יותר ממה שהנביא שומע מה שה' מוציא מפיו כביכול. ואפילו בשר ודם יש דברים בלבו מה שאינו מוציא מפיו, ומכל שכן בהקב"ה, ולכך החכם שמשגי במחשבתו הבורא, יותר גדול מנביא שהוא מלשון ניב שפתים".

הנביא שומע מה שה' מדבר, ואילו החכם משיג במחשבתו את מחשבת ה', גם את מה שלא נאמר, כביכול מה ה' חושב, מה ה' רוצה, מה ה' סובר בעניין כזה. ולזה הגיעו ביתר שאת רבי עקיבא וחבריו, שמסרו נפשם על התורה עד שדבקה נפשם ומחשבתם בהקב"ה.

וזהו שאומר הפסוק (משלי ב ד): "אִם תִּבְקֶשׁנָה כִּכְסֵף, וְכִמְטַמְּוִינִים תִּחְפְּשֶׁנָּה, אִזְ תִּבִּין יְרָאת ה', וְדַעַת אֱלֹהִים תִּמְצָא!" בדורות שחיפשו וביקשו את התורה בכל ליבם, אז זכו ל"דעת אלוקים תמצא"! אזו להבין את דעתו של הקב"ה, את מחשבתו כביכול. וזאת דווקא אחר שתמה הנבואה בעם ישראל, ואף "בת קול", שהיתה עדיין מצויה בימי בית שני, כבר לא הופיעה עוד. דוקא אז, שכבר לא זכו לשמוע את דבר ה', אזו להשיג מתוך עמל ויגיעה, את דעת ה'.

בדומה לילדים שאמא נמצאת עמם בבית, והיא נותנת להם הוראות ומדריכה אותם

כיצד לנהוג. כשהיא יוצאת מהבית והם לכל הפחות בקשר טלפוני, עדיין יכולים הם לשאול את פיה בכל מקרה של ספק. אבל אם כבר לגמרי איבדו את הקשר, כאן עליהם להתאמץ, להיות נאמנים להוראות שלה ולהדרכות שלה, ומתוך אהבתם אליה ומסירותם לדבריה, כבר יבינו בדעתם מעצמם מה אמא מרשה ומה לא, ומה היא היתה אומרת במצב כזה ומה במצב אחר, ויכולים הם אף לחדש כפי כח בינתם, כללים ודעות שאמא לא אמרה במפורש מעולם, אבל מבינים הם שכך דעתה.

"הקב"ה נתן כח לחכמי התורה להבין דבר מתוך דבר, ולחדש הלכות מאובנתא דליבא [מבינת הלב], שנעשם לבם כמעייין הנובע, ומוציאים מלבם חכמת התורה, ומסכימה דעתם לדעת המקום. וזו מעלה נפלאה ונשגבה שנתן לנו ה' יתברך שנהיה מסוגלים להגיע לידי מידה זו שתהיה דעתינו דעת תורה ונתפוס בהשגתינו את דעת האלוקים". (בן מלך עמוד עט)

זהו המושג "פריה ורביה בתורה", שזוכה להוציא ולחדש מהתורה עוד ועוד חידושים וחכמה, ולזה זכו ביותר רבי עקיבא ודורו.

רבי עקיבא היה "דורש תילי תילים של הלכות על כל קוץ וקוץ". ביאר המהר"ל (תפארת ישראל פרק סט), שכשם שגוף התיבות מורים על דברי תורה עצמם, כך התגין מורים על השגות דקות מאוד מאוד. והיינו שעד רבי עקיבא לא היו דורשים אלא את גוף התיבות, אך רבי עקיבא זכה לדרוש את עומק ההשגה והסברא הרמוז בתגי האותיות. כביכול מה שבין השורות, הדברים הדקים והנסתרים הרמוזים בתוך המילים.

"אמר לו רבי טרפון: עקיבא, עליך הכתוב אומר: 'מִבְּכֵי נְהָרוֹת חֶבֶשׁ, וְתַעֲלֶמָה יֵצֵא אֹר', דברים המסותרים מבני אדם, הוציאם רבי עקיבא לאורה!" (אדר"נ פ"ו)

"משמת רבי עקיבא בטלו זרועי תורה ונסתתמו מעיינות החכמה" (סוטה מט). רש"י: זרועי תורה - עומק סברא, ולסמוך טעמי תורה שבעל פה על מדרשי המקראות ואותיות היתרים ולשוונות המשתנים במקרא.

מחלוקות בתורה

במשל של האמא והילדים, כשדנים מה אמרה אמא, בודאי שצריכה להיות דעה אחת. אבל כשדנים מה היא סְבְּרָה, מה היא היתה חושבת במקרה כזה, וכיצד היתה נוהגת במקרה כזה, איזה שיקול עמד לנגד עיניה מאחורי בקשה זו, כאן כל ילד, לפי טבעו ותכונותיו, יכול להבין אחרת. ואם כולם נאמנים עד מאוד לאמא, ומכירים את דעותיה והלך מחשבתה, הרי שדברי כולם אמת. כי אכן בדעתה של אמא יש פנים לכאן ולכאן. מצד אחד יש בלבה סברה כזו, ומצד שני יש בלבה גם סברה הפוכה. יתכן שהיתה מנחה א, ויתכן שהיתה מנחה ב. שניהם נכונים. אולם למעשה, אם אמא אמרה שצריך לשמוע תמיד לאח הגדול יותר, אז כך עושים. אבל לא שדברי שאר האחים אינם נכונים, הם נכונים בהחלט, רק שלמעשה אין נוקטים כדבריהם.

גם במשל הקודם של החכם בחינוך: כל עוד שדנים בדבריו, מה אמר על כל עניין, צריכה להיות דעה אחת. אבל כשמתאמצים להבין מה חשב ומה סבר, מהי החכמה העומדת מאחורי הוראה זו או אחרת, כאן כבר ניתן לקבל דעות רבות, שכן כל אחד חושב על פן אחר במחשבתו של החכם, שאכן גוונים רבים לחכמה, ויש כל מיני הסתכלויות על אותו דבר עצמו. ודברי כולם אמת, אף כשהם דבר והיפוכו, כי באמת גם במחשבת החכם יש פנים לכאן ולכאן.

כך להבדיל, "שבעים פנים לתורה". בעומק חכמת התורה, ישנם סברות ופנים רבים ושונים. ואף הם מתחלקים לאלפי גוונים והסתכלויות שונות. "הלא כה דברי פֶּאֶשׁ נָאֵם ה', וְכַפְטִישׁ יִפְצֹץ סָלַע" (ירמיה כג טו). כמו קרן אור, הנשברת לאלפי גוונים, בהתאם למקום שבו היא נשברת. אור חכמת התורה מאיר באלפי ניצנוצים, ובכל מקום הוא מאיר בגוון שונה. כל חכם העוסק בתורה לאמיתה של תורה, מקבל את ההארה המיוחדת לו בתורה. את הראיה וההסתכלות שלו. ואף שיהיו דבר והיפוכו, כולם אמת. כולם כלולים בתורה שניתנה לנו בסיני. כדברי חז"ל: כל מה שעתידי תלמיד ותיק לחדש, ניתן למשה בסיני! (קהלת רבה פרשה ה אות ב). כלומר תלמיד ותיק, שיודע ללמוד כראוי ולהבין דברים על בורים, כשאומר חידוש, זה בעצם לא דבר חדש שבדה מליבו, אלא הוא חידש וחידד זווית ראייה, הסתכלות וחשיבה נוספת, בתוך התורה שנמסרה כבר למשה בסיני. (ועיין אור החיים ויקרא פרק כז פסוק ג ביאור ה)

נשמת היהודי היא חלק אלוה ממעל, ולכן כל יהודי שעוסק בחכמת ה' שהיא התורה משיג פן מסויים, חלק מסויים, מחכמת ה'.

המחלוקות בתורה התרבו דווקא אחר שפסקה הנבואה, והתגברו ביתר שאת אחר חורבן בית המקדש השני, כשאף 'בת קול' פסקה. כל עוד היתה נבואה ודבר ה' עובר מדור לדור, אין כל כך מקום למחלוקת. אך כאשר התחילה ההתרחבות בהבנת סברת התורה, כאן התחילו והתפתחו המחלוקות. ואף שכל מחלוקת מוכרעת להלכה לכאן או לכאן על פי כללי הפסיקה, מכל מקום אין זה בא לפסול את הדעות האחרות, שכולם אמת לאמיתה, "אלו ואלו דברי אלוקים חיים!"

אלו ואלו דברי אלוקים חיים!

אומר הפסוק (קהלת יב יא): "דְּבָרֵי חֲכָמִים כְּדָבָרֹת וְכַמְשֻׁמְרוֹת נְטוּעִים בְּעֵלְי אֶסְפּוֹת נִתְּנוּ מִרְעָה אֶחָד". אומרת על כך הגמרא: "בעלי אסופות" - אלו תלמידי חכמים, שיושבים אסופות אסופות [קבוצות קבוצות] ועוסקים בתורה. הללו מטמאים, והללו מטהרים; הללו אוסרים, והללו מתירים; הללו פוסלים, והללו מכשירים. שמא יאמר אדם: היאך אני למד תורה מעתה?! תלמוד לומר: "נתנו מרועה אחד", אֵל אחד נתנם, פרנס אחד אמרם, מפי אדון כל המעשים ברוך הוא... אף אתה עשה אזניך כאפרכסת, וקנה לך לב מבין, לשמוע את דברי המטמאים ואת דברי המטהרים, את דברי האוסרים ואת דברי המתירים, את דברי הפוסלים ואת דברי המכשירים". (תניינא ג ע"ב)

הגמרא כאן מתארת את מבוכתו של האדם החפץ לבוא ללמוד תורה, אבל הוא נתקל

בדעות מנוגדות, בסברות הפוכות זו מזו, בפסקי הלכה חלוקים, והוא אינו יודע, מה באמת נכון? מהי באמת התורה? "היאך אני למד תורה מעתה?".

אומרים לו: כולם מרועה אחד ניתנו! הכל אמת! אך כדי להבין זאת, "עשה אזניך כאפרכסת, וקנה לך לב מבין". עליך להקשיב ולהתבונן היטב, ללמוד את כל הצדדים ולהבין את שורשי המחלוקת. שמע היטב את דברי האוסרים, שמע היטב את דברי המתירים, תתבונן היטב, עד אשר תבין שיש כאן הסתכלויות שונות וצדדים שונים באותה תורה אחת שניתנה לנו מסיני!

וכפי שאומר המדרש (תנחומא בהעלותך טו): "ואם תאמר, הרי זה מתיר וזה אוסר, זה פוסל וזה מכשיר, זה מטמא וזה מטהר... בית שמאי אוסרים ובית הלל מתירים, **למי אשמע!**!" אמר הקדוש ברוך הוא: אף על פי כן, כולם ניתנו מרועה אחד, זה משה, שקיבל מיחידו של עולם. **ודברים אחדים הם, אלא זה אומר טעם אחד, וזה אומר טעם אחר.**"

ואף משה רבנו עצמו ראה שאכן יש בתורה פנים רבים לכאן ולכאן! ותמה היאך יש לפסוק למעשה. וכמובא בתלמוד ירושלמי (סנהדרין ד ב): אמר משה לפני הקב"ה: רבונו של עולם, הודיעני היאך היא ההלכה?! אמר לו "אַחְרֵי רַבִּים לְהִטּוֹת!" אם רבו המזכים - זכו, רבו המחייבים - חייבו, **כדי שתהא התורה נדרשת מ"ט** [49] **פנים טמא ומ"ט פנים טהור** כמנין "וְדַגְלוּ" [49] **עָלֵי אֶהְבֶּה**" (שיר השירים ב ד) - כמה אהבה יש להקב"ה בריבוי הסברות שמגלים החכמים בתורה!

הגמרא מספרת אודות המחלוקת הראשונה בתורה שהיתה בעם ישראל, כשבתחילה היו העם סבורים שרק דעה אחת נכונה, והדעה השניה מוטעית, עד אשר הוברר להם שלא כן:

"שלוש שנים נחלקו בית שמאי ובית הלל, הללו אומרים הלכה כמותנו, והללו אומרים הלכה כמותנו. **יצאה בת קול ואמרה: אלו ואלו דברי אלוקים חיים!**" (עירובין יג ע"ב)

אף על פי שלכאורה שתי הדעות סותרות זו את זו, ואינן יכולות להתקיים זו בצד זו, אך בעומק הדבר, שתייהן אמת, כי בסברות ישנם עניינים עמוקים והשגות דקות. יתכן שיהיו כמה צדדים שונים זה מזה, ויש מקום לשניהם. ואמנם להלכה הוכרע כדברי בית הלל, אך אין בזה כדי לפסול את דברי בית שמאי, חלילה.

וכך דרשו חז"ל על הפסוק "אֵת אוֹיְבֵים בְּשֹׁעַר" - אמר רבי חייא בר אבא: אפילו האב ובנו, הרב ותלמידו, שעוסקים בתורה בשער אחד, נעשים כאויבים זה לזה, ואינם זזים משם עד שנעשים אוהבים זה את זה, שנאמר "עַל כֵּן יֵאָמֵר בְּסֵפֶר מִלְחָמוֹת ה' אֵת וְהַב בְּסוּפָה" אל תקרי בסופה אלא בסופה [שלבסוף, "והב" - נעשים אוהבים]. (קידושין ט)

כלומר שבשעת הלימוד, כאשר כל אחד מתאמץ ומתעמק להבין חכמת התורה, ומלבן את הדברים, הרי הוא עומד על דעתו, כאשר ברור לו שדרך זו היא האמת, ולכן נעשה

כ"אויב" לכל מי שרוצה לומר באופן אחר, ואפילו הוא בנו או תלמידו. ואין זה מחמת אהבת עצמו, אלא מרוב אהבת האמת ונאמנותו לתורה, אינו סובל שיפרשו בתורה באופן מסולף ויגידו דבר שאינו נכון. הוא זועק חמש ונעשה אויב כי מסלפים את התורה לפי דעתו. אמנם, בסופו של המשא ומתן, כאשר מתלבנים לו הדברים ועומד גם על דעת חבריו, ומכיר שורש ההבדל בין דעותיהם, הרי אף שאפשר שנשאר בדעתו, הרי הוא מודע גם לדעת חבריו, וכבר מסכים שיש מקום גם לדעה זו. "אינם זזים משם עד שנעשים אוהבים זה לזה", כלומר עד שמתברר לכל אחד גם מה היא דעת חבריו, ואז נעשים אוהבים זה לזה, וגם אהבה זו נובעת מחמת חביבות התורה, כי נעשה לו לאוהב על שהאיר עיניו בתורה ולימדו עוד דרך ומהלך שניתן לומר בהבנת ענין זה. ואף שאינו נוטש את שיטתו הנראית לו יותר בשיקול דעתו, בכל זאת הרי הראה לו עוד דרך בתורה ונותן לו עוד מבט וגוון בהבנת הענין.

אומר המדרש: "הִבְיָאֲנִי הַמְּלֶכֶת חֲדָרְיוֹ" - כשם שיש להקב"ה חדרי חדרים בתורתו, כך יש להם לתלמידי חכמים, לכל אחד ואחד, חדרי חדרים בתורתו. (תנוד"א פ"ו ב)

כתב רבי חיים ויטאל (בספרו עץ הדעת טוב): **"כל אחד מישראל יש לו חלק בתורה כפי נשמתו"**. ובעל התניא כתב (אגרות הקודש כז): **"כל איש ישראל יוכל לגלות תעלומות חכמה ולחדש שכל חדש, הן בהלכות הן באגדות, הן בנגלה הן בנסתר, כפי בחינת שורש נשמתו. ומחוייב בדבר להשלים נשמתו"**. וכך מובא מהאריז"ל, לכוון בתפילת "ותן חלקנו בתורתך", ששיג החלק שלו בתורה, והיינו בדרך לימודו המיוחד לו, כפי סוג דעתו והבנת לבו.

משה רבנו ורבי עקיבא

משה רבנו ורבי עקיבא - היו שני עמודי התורה. מובא בכתבי האריז"ל ועוד, כי משה רבנו היה יסוד התורה שבכתב, ורבי עקיבא היה יסוד התורה שבעל פה.

בספר יוחסין כתב על רבי עקיבא: **"וכל תורה שבעל פה - מיזו היתה לנו"**. ובשיטה מקובצת (כתובות מ ע"א) כתב: **"ורבי עקיבא היה להם במקום משה רבנו אדון הנביאים ע"ה"**, לפי שהיה כבר משתכחת תורה שבעל פה [חלילה], עד שבא הוא ושנאה". ועיין בביאור הגר"א (ברכות מא ע"ב) בפירוש רבי אברהם בנו, כי **משה רבינו ע"ה ורבי עקיבא - במדרגה אחת היו, זה בתורה שבכתב וזה בתורה שבעל פה**. והרמ"ע מפאנו כתב: **כשם שמשה רבנו מחצב [עמוד] תורה שבכתב, כך רבי עקיבא מחצב תורה שבעל פה**.

עוד מצינו שהיה רבי עקיבא דומה למשה רבינו בזה **ששניהם חיו מאה ועשרים שנה** (ספרי וזאת הברכה דברים לד ז). ואולם, כשמתבוננים אנו במסכת חיייהם, וכיצד זכו והגיעו לתורה, רואים אנו **ניגוד** עצום בין משה רבנו לרבי עקיבא:

משה רבנו - נולד למשפחה מיוחסת בעם ישראל, לאביו עמרם בן קהת בן לוי, ולאמו יוכבד. קדוש היה מרחם, נולד מהול, ובלידתו - התמלא הבית אורה!

רבי עקיבא, לעומת זאת - היה בן גרים, ללא ייחוס משפחה וללא זכות אבות. עד גיל ארבעים היה אדם פשוט ואפילו "עם הארץ", רועה צאן, רחוק עד מאוד מלימוד התורה, אף שונא תלמידי חכמים היה! ועוד מובא (אדר"נ פ"ז), שהיה בעל תפיסה קשה, אטום וחתום כאבן!

הלוא דבר הוא! מהי הסיבה להבדל העצום הזה?

ננסה להבין זאת, על ידי משל.

שני שלבים בהקניית חכמה

נשוב למשל של החכם בחינוך הרוצה להנחיל את חכמתו לעולם. כאמור, בשלב הראשון, הוא פתח וייסד חוג. אל החוג הוא קרא את המוכשרים ביותר, הרגישים והנבונים ביותר בחינוך, בעלי ניסיון רב בתחום. הוא האציל ו"שפך" עליהם מחכמתו, הרעיף עליהם עוד ועוד מידע, עוד ועוד לימודים, דרכי חשיבה, הסתכלויות שונות. שיתף אותם בנסיונו, לימד אותם פתרון בעיות, גישות, דידקטיקות, ועוד ועוד... וגם בסיום החוג היה איתם בקשר מתמיד, כשהוא מדריך, מכוון, מסביר, מוסר מידע נוסף ועוד.

אחר כמה שנים, חכמתו כבר הופצה לכמה וכמה חוגים, והגיעה אף אל ההמונים. קלטות משיעוריו עברו מיד ליד, ודפי הסיכום אף הם צולמו והופצו. המוסמכים מטעמו היו מורי הדרך להמון, והחכמה רבתה.

כל זה היה השלב הראשון. **שלב "ההצפה"** [שהוא הציף ידע וחכמה, בשפע רב ככל היותר].

אך הוא ידע כי אין די בכך, שהרי עם הזמן יכולים הדברים להישכח בחלקם, או להיות מובנים בצורה לא נכונה כראוי, חלק מהמידע יאבד וכו'. לכן היה ברצונו להטמיע את החכמה להמון בצורה חזקה ומבוססת יותר.

ואז עבר לשלב השני, **שלב הביסוס וההטמעה**.

לשם כך, לקח אדם שאין לו כל ניסיון בחינוך. בכוונה תחילה אף לא נתן לו כל הכשרה מוקדמת. הוא העמיד אותו מול כתה קשה. אבל לאדם הזה היה דבר חשוב מאוד - רצון אדיר להצליח עם הכתה הזו.

המורה חסר הניסיון התחיל ללמד בכתה. הוא נתקל בקשיים עצומים, הפרעות התנהגותיות קשות, וגם קשיים לימודיים. אולם הוא לא הרים ידיים. הוא ניסה לבדוק ולחפש מהי הדרך הנכונה להתמודד מול מרדנות, כיצד להשיג משמעת, כיצד לגרום לילדים לרצות ללמוד, מהי הדרך הנכונה ללמד אותם קריאה, ומהי הדרך הנכונה ללמדם חשבון, וכן הלאה והלאה.

מתוך חיפושיו היגעים והבלתי פוסקים, הוא מצא שיטתו חומר נפלא בחינוך [מאת החכם הנ"ל]. הוא עיין ארוכות במאמרים שונים, האזין בקשב רב לקלטות רבות, ומצא בהם תשובות לחלק מספקותיו ובעיותיו. ניסה ליישם זאת, וראה הצלחות רבות. מאידך היו דברים שנכשל בהם, שלא הצליח למרות שניסה לעשות כפי מה שקרא ושמע. הוא הסיק מכך, שכנראה לא הבין את הדברים לאשורם. שמע עוד קלטות, עיין בעוד מאמרים, ניסה להבין את הדברים טוב יותר, ואכן הבין, כי במקרה כזה וכזה אכן ראוי לנקוט בגישה כזאת, אולם במקרה אחר, יש לאמץ דווקא גישה הפוכה. וכך הלך והחכים יותר ויותר. כשראה סתירה בדברי החכם, התאמץ בכל ליבו להבין, עד אשר הבין כי כאן הכוונה לכך, וכאן - לכך. מתוך התעמקותו הרבה - אף הבין כי במשפט שכותב החכם כאן, הוא רומז למה שאמר בשיעורו שם. וכך החל והחכים עוד ועוד, כשהוא ממש "נכנס לראש" של החכם.

ובכל התהליך הזה, החכם לא יצר עימו שום קשר! לא היה זמין לענות לו לשאלות, להדריך ולכוון. כי רצה שאת הכל יבין מעצמו, שיתייגע, ובכוחות עצמו, יבין, ישכיל וידע. שיפול - ויקום. שיכשל, יסיק מסקנות - ויצליח. שיחוש שחסר לו ידע, יחפש מידע רלוונטי - וימצא. יתנסה ויתמודד בכל מיני מצבים - ויצא מהם עם תובנות. וכך יקנה את כל החכמה בכוחות עצמו.

ומכאן ואילך - המורה הזה, הוא שהמשיך להנחיל את חכמת החינוך של החכם הלאה. באופן ובצורה הזאת, שבה למד הוא. הוא הדריך את תלמידיו איך ללמוד ולהבין את דברי החכם, בעצמם. כבר פסקה "ההצפה" מלמעלה [הצפת חומר והסברה מצד החכם] - וכל אחד, כפי התאמצותו, כפי רצונו להצליח, כפי התמסרותו ליישם את הדברים, ולשמוע עוד ועוד, להבין את הדברים לאשורם, כן למד והחכים.

משה רבנו - איתערותא דלעילא, רבי עקיבא - איתערותא דלתתא

במשל זה ננסה להבין במעט את אופן מסירת התורה על ידי שני עמודי התורה.

משה רבנו - עמוד תורה שבכתב, שהיא "**איתערותא דלעילא**" - התעוררות מלמעלה. הקב"ה מסר לו את התורה, לימד אותו, ארבעים יום וארבעים לילה, דיבר עימו באופן מתמיד, "כדבר איש אל רעהו". משה רבנו היה אדון הנביאים, שמע ולמד את התורה ישירות מפי ה'. ולשם כך הקב"ה מראש בחר במובחר ביותר, קדוש ומיוחד ביותר. התגלה אליו בסנה, ולאחר מכן בנבואה מתמדת ברמה הגבוהה ביותר שבן אנוש יכול להתנבא, כמו שהעידה התורה (דברים לד ט): "**וְלֹא קֵם נְבִיא עוֹד בְּיִשְׂרָאֵל כְּמֹשֶׁה אֲשֶׁר יָדְעוּ ה' פְּנִים אֶל פְּנִים**". אף פטירתו היתה "מיתת נשיקה", דהיינו שהקב"ה הראה לו דביקות וידידות כזו עד שדבקה נשמתו בדביקות גמורה בהקב"ה ולא יכלה עוד לשרות בגוף גשמי.

וממנו עברה התורה מדור לדור, במסירה מגבוה, בהצפה ובהרעפה מלמעלה, מרב לתלמיד. והיו קיימים בעם ישראל גם נביאים אשר העבירו לעם את דבר ה'. כלומר קיבלו את התורה ואת דברי ה' בהתעוררות והשפעה מלמעלה.

אך רבי עקיבא – עמוד התורה שבעל פה, שהיא "איתערוותא דלתתא" – התעוררות מלמטה.

כאן, האדם, הוא שמביא את עצמו לתורה! הוא שמחפש, מתייגע, חוקר, מבקש, עד אשר מוציא את הדברים שבתורה מתוך לבו וחכמתו. לכן היה רבי עקיבא נעדר כל שייכות לתורה מצד הסביבה ומצבו, ולאורך כל הדרך – הוא עצמו שהתייגע והביא את עצמו אל התורה, עד אשר הגיע למדרגתו העצומה:

אילו היה מתחנך מילדותו לתורה, כבר לא היה משיג הכל בכוחות עצמו, שהרי היה מעורב אצלו גם גורם חיצוני שהביא אותו לתורה. דווקא בגיל ארבעים, כאשר היה כבר בגיל בו מגיע האדם לשלימות בניין אישיותו, "בן ארבעים לבניה", והוא כבר מציאות עצמית מושלמת, והוא מצוי במצב של ריחוק מלימוד תורה, עד כדי שנאה לתלמידי חכמים, דווקא מכאן – זוהי נטו התקרבות שלו, התמסרות שלו עצמו. הוא זה שמביא את עצמו לתורה.

המדרש מספר על תחילת לימודו של רבי עקיבא, ורואים את עמלו המיוחד להבין בכוחות עצמו, באופן עמוק ואמיתי, כל דבר מדברי התורה:

"הלך הוא ובנו, וישבו אצל מלמד תינוקות, ואמר: 'למדני תורה!' ולא חש לביזיון שילך בגיל מבוגר ללמוד אצל מלמד תינוקות. אחז רבי עקיבא בראש הלוח, ובנו בראש הלוח, וכתב לו א' ב', ולמדה עד ת"ו. הלך וישב בינו לבין עצמו, ואמר: אל"ף זו – למה נכתבה! בי"ת זו – למה נכתבה! והיה רבי עקיבא לומד בתורת כהנים [שהוא מה שלומדים בתחילה עם התינוקות] והיה לומד והולך עד שלמד כל התורה כולה". (אדר"כ פ"ו)

ועוד: כשבא לפני רבי אליעזר ורבי יהושע, היה אומר להם: רבותי, פתחו לי טעם משנה! כיון שאמרו לו הלכה אחת, הלך וישב בינו לבין עצמו, אמר: דבר זה למה נאמר! והיה חוזר ושואלם, ומעמידם בדברים, ולבסוף היה דורש על כל תג ותג בתורה תילי תילים של הלכה, והיה מבאר כל דבר ודבר! (שם)

רבי עקיבא חקר ודרש, כל אות ואות למה נכתבה! התייגע להבין לאשורו כל דבר מדברי התורה. ומתוך יגיעתו העצומה, הגיע להבין ולדעת כל מה שידע משה רבנו, ובבחינה מסויימת, אף הגיע להשגות גבוהות ממנו [כפי המובא בדברי הגמרא לעיל].

ומכאן ואילך – הוא שמסר את לימוד התורה לדורות הבאים, בדרך של עמל, יגיעה וחיפוש. וכל אדם – כפי התאמצותו, רצונו, עמלו, התמסרותו, **כפי התעוררותו הוא** – כן ישיג בתורה.

עלייתו למרום של משה – ועלייתו למרום של רבי עקיבא

גם במשה רבנו וגם ברבי עקיבא מצינו עליה למרום. משה רבנו – כפי שכתוב בתורה (שמות לד כח): **"וַיְהִי שֵׁם עִם ה' אֲרֶבְעִים יוֹם וְאַרְבָּעִים לַיְלָה, לָחֶם לֹא אָכַל וּמַיִם לֹא שָׁתָה."**

ורבי עקיבא - כפי שאומרת הגמרא: "ארבעה נכנסו בפרדס וכו' רבי עקיבא נכנס ויצא בשלום". "נכנסו לפרדס - עלו לרקיע". (חגיגה יד ורש"י)

ואולם משה רבנו עלה למרום במציאות, בפועל. ואילו רבי עקיבא עלה - בהשגה רוחנית. כפי שכותב הערוך (ערך אבני שיש טהור): "ולא שהם עולים למרום, אלא **בחדרי לבם רואים וצופים**". וכן הוא ברבנו חננאל: "ואינם עולים בשמים, אלא **צופים ורואים באובנתא דליבא** [בבינת הלב]".

נדמה זאת שוב, להבדיל, לאותו חכם. התלמיד הראשון שלו - היה עמו בפועל בביתו, ראה אותו עין בעין ולמד ממנו את חכמתו. ואילו התלמיד השני, שלמד הכל בכוחות עצמו - הצליח כל כך "להיכנס לראש שלו", להבין את המהלכים שלו, הוא צפה וראה אותו בעיני רוחו בצורה מוחשית מאוד, עד שכביכול היה בביתו וראה אותו.

כך עלתה במחשבה לפני

מובא בגמרא, כי אחר שהראה הקב"ה למשה רבנו את רבי עקיבא, הדורש תילי תילים של הלכות על כל קוץ וקוץ, ומגיע להשגות כה עצומות בתורה, חזר משה ובא לפני הקב"ה, אמר לפניו: "רבנו של עולם, יש לך אדם כזה, ואתה נותן תורה על ידי?!!" אמר לו: "שתוק, כך עלה במחשבה לפני!" (מנחות כט ע"ב)

כלומר, כך הוא הסדר, תחילה צריכה התורה להינתן בבחינת "תורה שבכתב", בהשפעה והקנייה מלמעלה, ורק אחר כך יגיע הזמן של "תורה שבעל פה", בהתעוררות מלמטה.

ממשיכה הגמרא ואומרת: אמר משה לפניו: "רבנו של עולם, הראיתני תורתו, הראני שכרו!" אמר לו: חזור לאחוריד. חזר לאחוריו, ראה ששוקלים בשרו במקולין [שוקלים הרומאים את בשרו של רבי עקיבא באטלי, אחר שהרגוהו בייסורים קשים וסרקו את בשרו במסרקות של ברזל]. אמר לפניו: "רבנו של עולם, זו תורה וזו שכרה?! אמר לו: "שתוק, כך עלה במחשבה לפני!"

נתבונן נא בפרשת מיתתו המופלאה של רבי עקיבא.

מיתת הנשיקה של משה רבנו - ומיתת הנשיקה של רבי עקיבא

משה רבנו, כאמור, נפטר ב"מיתת נשיקה". הקב"ה הראה לו וידידות וקרבה כה עצומה, עד אשר לא יכלה נשמתו להישאר בגוף הגשמי, ועלתה לגניז מרומים.

רבי עקיבא, לעומתו, נפטר מתוך קרבה וידידות ואהבה עצומה - **שהראה הוא לקב"ה:**

וכה מתארת הגמרא את סיומה העילאי והמרגש של פרשת חייו, שהוא המשך לכל מציאות חייו שכולה התמסרות והתקרבות לה':

בשעה שהוציאו את רבי עקיבא להריגה, זמן קריאת שמע היה, והיו סורקים את בשרו במסרקות של ברזל, והיה מקבל עליו עול מלכות שמים. אמרו לו תלמידיו: רבנו, עד כאן?! אמר להם: כל ימיי הייתי מצטער על פסוק זה "בכל נפשך - אפילו נוטל את נשמתך", אמרת: מתי יבוא לידי ואקיימנו! ועכשיו, שבא לידי, לא אקיימנו?!

והיה מאריך ב"אחד" עד שיצתה נשמתו באחד. יצתה בת קול ואמרה: אשריך, רבי עקיבא, שיצאה נשמתך באחד! (ברכות סא)

רבי עקיבא לא נפטר מתוך ייסוריו - אלא מתוך דבקותו העצומה בקב"ה, עד אשר לא יכל עוד להישאר בגוף הגשמי. "היה מאריך ב'אחד' עד שיצאה נשמתו".

מכתב מאליהו (ח"ג עמוד 1243): "וחס וחלילה לפרש שיצאה נשמתו על ידי יסוריו, אלא הפירוש הנכון הוא, שיצאה נשמתו על ידי דבקותו השלימה בה' יתברך, אשר הפרידתו מחומריות הגוף לגמרי. וזהו שאמרו שם בגמרא: 'היה מאריך באחד עד שיצאה נשמתו באחד', כלומר היה מתעמק כל כך בהשגת אחדותו בתוך היסורים, עד שנסתלק מהגשם בהתדבקו באור השגחת אחדותו יתברך השלימה".

גם משה רבנו וגם רבי עקיבא נפטרו ב"מיתת נשיקה". משה רבנו - באיתערותא דלעילא, בידידות ובאהבה שהרעיף עליו הקב"ה. ורבי עקיבא - באיתערותא דלתתא - בידידות ובאהבה שעורר בנפשו הוא כלפי הקב"ה. ובזה חתם את מסכת חיי המופלאה, שכל כולה התמסרות ודבקות באל חי.

תלמידי רבי עקיבא: התפשטות אור התורה – ודעיכה פתאומית

"שנים עשר אלף זוגות תלמידים היו לו לרבי עקיבא מגבת עד אנטיפרס" (יבמות סב ע"ב)

רבי עקיבא, עמוד התורה שבעל פה, העביר ולימד את התורה לאלפי תלמידים. 24,000 תלמידים, 12,000 "חברותות", רשת שלימה של ישיבות וכוללים, פרוסה היתה אז ברחבי הארץ.

כל תלמיד, כל חברותא, סללו להם את דרכם הייחודית בהבנת התורה, קנו בעמל במאמץ ובחיפוש, את חלקם המיוחד בתורה, כפי שלמדו מרבי עקיבא רבם הגדול. אור התורה הלך והאיר בעולם באלפי נגהות, נחלק לאלפי גווני זוהר נפלאים. כשזה אומר בכה וזה בכה, זה סברה כזו והוא סברה הפוכה... אש התורה שבעל פה האירה ועלתה, האירה והתפשטה...

ואולם -

לדאבון הלב, האש הזו דעכה, בפתע פתאום. כפי שממשיכה הגמרא ואומרת: "יכולן מתו בפרק אחד [בתקופה אחת]!...והיה העולם שמש!" שממה רוחנית נוראה. אור גדול שהאיר את הארץ כולה - כבה באחת, והותיר חושך ואפילה.

ומדוע מתו? "מפני שלא נהגו כבוד זה לזה".

וכדי להבין זאת - עלינו להרחיב בעניין קדושת התורה ואופני השגתה.

תורה קדושה - איננה סובלת קלקול בנפש

התורה הקדושה אינה כשאר לימודים. היא אינה לימוד שכלי בלבד, אלא יש בה הבנת לב עדינה ודקה. כדי להבין את התורה, להבין מחמתו של הקב"ה, צריך שהלב יהיה טהור ונקי. מי שלומד תורה מבלי לתקן את מידותיו ומבלי לעבוד את ה' - יוכל להשיג אולי רק את הרובד החיצוני, אך לא יוכל להבין את עומק חכמת התורה.

וכפי שאומר המדרש (תנחומא נח פ"א): **שאינ לומד אותה אלא מי שאוהב הקדוש ברוך הוא בכל לבו ובכל נפשו ובכל מאודו!** שנאמר: **וְאֶהְיֶה אֵת ה' אֱלֹהֶיךָ בְּכָל לְבָבְךָ וּבְכָל נַפְשְׁךָ וּבְכָל מְאֹדְךָ** (דברים ה, ה). ומנין אתה למד שאין אהבה זו אלא לשון תלמוד? ראה מה כתיב אחריו: **וְהָיוּ הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה אֲשֶׁר אֲנִי מְצַוְּךָ הַיּוֹם עַל לְבָבְךָ**. **ואי זה? זה תלמוד שהוא על הלב!**

מספר הגאון רבי ירוחם הלוי (ודעת חכמה ומוסר חלק ב מאמר כ), כי נוכח לראות בעיניו את ההבדל התהומי בין חכמת התורה לבין חכמות של חול:

"בהיותי עתה בוויילנא, הייתי מתאכסן בבית שחלונותיו היו כנגד האוניווערסיט [האוניברסיטה] אשר שמה, ואירע לי להתבונן בתהלוכות התלמידים של בית החכמה, איך שהיו הולכים ללמוד ולקבל חכמה, ולא יכולתי להסב התבוננותי ממחזה זה. שראיתי שמה איזה הכנות שעושים מקודם היכנסם לבית החכמה שלהם, מייפיים עצמם בכל מיני ייפוי בכחל ושרק, ומקודם היכנסם חוזרים עוד הפעם לסלסל בשערם, הולכים בכל מיני קלות ראש ופריצות תערובות של אנשים ונשים יחד, וככה הם הולכים ללמוד חכמה". ומסתמא גם בשעת לימודם גם כן הם יושבים באותה הקלות והפריצות, ושומעים את הלימוד מהפרופסור שלהם, וככה הם לומדים חכמה. יכולים אנו לצייר את הטעם והצורה של החכמה שלהם, אבל סוף סוף צריך לומר שזה אינו מפריע להתלמודות החכמה שלהם, שהרי סוף כל סוף מתלמדים המה מה, ומשתלמים בלימודם, והכל בסדר. זה מפריע קצת, אבל לא הרבה. דבר ידוע הוא שהפילוסוף הכי גדול [אריסטו], שכולם היו תלמידיו, היה מקולקל בזנות, וזה לא הפריע שכולם יהיו תלמידיו בחכמה.

לעומת זאת אצלנו, בבתי החכמה שלנו, חכמת התורה, רואים אנו ההיפוך מזה לגמרי. הוללות ופריצות - היא הסתירה הכי גדולה לתורה. במצב של קלות ראש, אי אפשר בשום אופן ללמוד תורה. הרחור הכי קל, הסתכלות שאינה הוגנת - הוא כבר מפריע הכי גדול לתורה. וזה עצמו מופת הכי חותך על קדושת התורה, על תורה מן השמים, שמפני קדושתה וטהרתה אינה סובלת שום דבר שהוא היפוך לקדושה, אף דבר הכי קל - ומיד היא איננה.

..התורה הקדושה, מצד קדושתה וזכותה, אינה סובלת מידות רעות, ובמשהו של גאווה וקפידה, מיד היא איננה! ... והנה מצינו בחז"ל (בראשית רבה פ"א ב) על לוי בר סיס, ששלחו רבי לעיר אחת שבקשו להם דיין, וכשבא אצלם, הושיבוהו שם בראש, ושאלו ממנו 3 שאלות ולא ידע להשיב, עד שברח מהם מבושה וחזר אצל רבי, וסיפר לו כל המעשה. שאל אותו רבי את שאלות, והשיב לו. אמר לו רבי: מפני מה לא ידעת להשיב שם? והשיב: כשבאתי לשם עשו לי בימה גדולה וזחה דעתי עלי ושכחתי הכל! זוהי קדושת התורה! על האדם להתאים את עצמו בדקדוק הכי נורא, ומשהו זחות הדעת, משהו גאווה - מיד הלכה לה. שכח הכל. [כמובן שרבי לוי בר סיס היה בדרגה גבוהה כל כך, עד שפגם קטן כזה כבר השכיח ממנו. וכל אחד לפי דרגתו].

"הם" יכולים לעמוד על "בימות הכי גבוהות" ולבם מלא בכל תיעוב של כל מיני מידות רעות וסרחון, ולא יזיק להם, ואין מפריע להם כלום. וזהו מופת על תורה מן השמים, על קדושת התורה, שניתנה ממי שהוא קדוש קדוש קדוש, והיא קדוש קדוש קדוש, ועל כן לא תסבול בשום אופן שום פגם ושמצך כל דהו".

כותב רבי חיים מוולאזין זצ"ל (נפש החיים שער ד פרק ז): "ראוי לאדם להכין עצמו כל עת קודם שיתחיל ללמוד, להתחשב מעט עם קונו יתברך שמו בטוהרת הלב, ביראת ה', ולהטהר מעוונותיו בהרהורי תשובה, כדי שיוכל להתקשר ולהתנדבק בעת עסקו בתורה הקדושה - בדיבורו ורצונו יתברך שמו".

קנין התורה

בפרקי אבות מנו חז"ל 48 קניינים שהתורה נקנית בהם. כדי "לקנות" תורה, יש צורך בעמל, התמסרות, יראת שמים, מידות טובות, השקפות נכונות, הנהגות מתוקנות בין אדם לחברו ועוד, כפי שמפרטת המשנה:

"התורה נקנית בארבעים ושמונה דברים. ואלו הם: בתלמוד, בשמיעת האוזן, בעריכת שפתים, בבינת הלב בשכלות הלב, באימה, ביראה, בענוה, בשמחה, בטוהרה, בשימוש חכמים, בדקדוק חברים, ובפלפול התלמידים, בישוב, במקרא, במשנה, במיעוט סחורה, במיעוט דרך ארץ, במיעוט תענוג, במיעוט שינה, במיעוט שיחה, במיעוט שחוק, בארץ אפים, בלב טוב, באמונת חכמים, ובקבלת היסורים, המכיר את מקומו, והשמח בחלקו, והעושה סייג לדבריו, ואינו מחזיק טובה לעצמו, אהוב, אהב את המקום, אהב את הבריות, אהב את הצדקות, אהב את המישרים, אהב את התוכחות, מתרחק מן הכבוד, ולא מגיס לבו בתלמודו, ואינו שמח בהוראה, נושא בעול עם חברו, מכריעו לכף זכות, מעמידו על האמת, ומעמידו על השלום, מתיישב לבו בתלמודו, שואל ומשיב, שומע ומוסיף, הלומד על מנת ללמד והלומד על מנת לעשות, המחכים את רבו, והמכוון את שמועתו, והאומר

אמר הגאון רבי חיים מוולאז'ין, **אפשר להשיג בתורה רק לפי ההכנה במעלות שהתורה נקנית בהם**. ככל שהאדם יתחזק ויאחזו יותר במעלות אלו, כן יוכל לזכות יותר לתורה.

שלא נהגו כבוד זה בזה

והנה אודות תלמידי רבי עקיבא, מצביעה הגמרא על פגם מסויים בין אדם לחברו: "שלא נהגו כבוד זה בזה".

כעת, שהתחזק והאיר עסק התורה שבעל פה, כשכל תלמיד סולל לעצמו את דרכו הייחודית בהבנת התורה, כשכל תלמיד עמל להשיג את חלקו בתורה, ומגיע להבנות וסברות כפי השגותיו הוא, מכל מקום צריך הדבר להיות עם נתינת כבוד רב לתורתו של השני. לדעת שמה שהשיג, למד והבין חברו, אף הוא אמת. ואדרבה, כשישמע כראוי את דעת חברו ויטייחס בכבוד ראש לדבריו, יתחדד אף הוא, ויגיע יותר אל הבנת האמת. וכדברי הגמרא (סנהדרין כד ע"א): "תלמידי חכמים שבארץ ישראל נוחים זה לזה בהלכה" - רש"י: "נוחים יחד ומעיינים יחד, ומתקן זה את דברי זה, והשמועה יוצאה לאור".

ובזה חז"ל מצביעים שהיה פגם. כל אחד מן התלמידים היה מתעצם בטענותיו ובדעתו אשר השיג כפי עמלו בתורה, ולא השכילו לנהוג כבוד גם בחכמת ודעת חבריהם. וכדברי המדרש: "**שהיתה עיניהם צרה בתורה זה לזה**".

רבי עקיבא אומר: שנים עשר אלפים תלמידים היו לי מגבת ועד אנטיפרס, וכולן מתו בחיי בין פסח לעצרת, ובסוף העמידו לי שבעה, ואלו הן: רבי יהודה, ורבי נחמיה, ורבי מאיר, ורבי יוסי, ורבי שמעון בן יוחאי, ורבי אליעזר בנו של רבי יוסי הגלילי, ורבי יוחנן הסנדלר.

אמר להם [רבי עקיבא לתלמידיו האחרונים]: הראשונים לא מתו אלא מפני שהיתה עיניהם צרה בתורה זה לזה, אתם לא תהיו כן. מיד עמדו ומלאו כל ארץ ישראל

תורה. (קהלת רבה יא ה)

מבאר משנת רבי אהרן (ח"ג עמוד יז): לפי גודל ערך קדושתם של תלמידי רבי עקיבא, היה בזה פגם כל שהוא דק מן הדק, במעלות שהתורה נקנית בהם, ומפני זה **תורתם לא היתה בתכלית כראוי, וממילא לא היו ראויים להיות מוסרי התורה שבעל פה לדורות**. ואף על פי שבמיתתם איבדנו כל כך הרבה תורה, מכל מקום מסירת התורה לדורות היתה צריכה להיות תורה שלימה בכל ענייניה. וזכו לכך דוקא רבותינו שבדרום, מפני שתורתם היתה שלימה, ותתקיים התורה בישראל על ידי תורה הנלמדת בשלימות הנפש בכל הפרטים בלא שום פגימה ולו דקה מן הדקה.

עין טובה בתורת החבר

נמצאנו למדים שכדי להגיע להצלחה בתורה הקדושה ולהמשיך במסורת רבותינו, בראש ובראשונה יש להשתלם בשלימות המידות, ובפרט בבין אדם לחבירו, ולא לנהוג צרות עין בחבירו, אלא לרצות בהצלחת השני ולכבדו ולנהוג עין טובה כל אחד בשני, ולשמח כל אחד את השני על דבריו וחידושי תורתו.

על כן, כמה ראוי ונכון לנהוג עין טובה במחברים צעירים שחיברו ספרים, ועמלו עליהם מאוד, להוקירם ולכבדם על כל חידוש ויגיעת התורה המונחים בחיבורם, ולהסתכל אך ורק על הצדדים הטובים והמעלות שבהם, ולעודדם ולשמחם, כי כמה זקוק לכך כל מחבר צעיר, ומעט מילות עידוד טובות עשויות באמת לגרום להצלחה ניצחת של השני בתורה הקדושה. ומאידך מי שאינו מכבד כראוי אלא להיפך מטיח רק דברי בקורת, עלול לגרום לשברון לב ולקריסה נצחית של חברו בהצלחה בתורה, והוא בכלל התוכחה של פרשת בחוקותי: "ואם בחוקותי תמאסו" - "מואס באחרים הלומדים". והתביעה על זה נוראה, כפי שלמדנו נורא נוראות מתלמידי רבי עקיבא. ורק כשננהג עין טובה ונרצה בהצלחת חברינו בתורה ויראת שמים, נזכה אף אנו באמת להיות ממקבלי התורה הקדושה, ולעלייה בכל סולם מעלות התורה ולגדולה.

(מתוך הקדמה לספר הלכות חג בחג לגאון רבי משה מרדכי קארפ שליט"א)

תזכורת קבועה לדורות

תלמידי רבי עקיבא נפטרו כולם "בפרק אחד" - בתקופה אחת בימי ספירת העומר. דווקא בימים אלו, שבהם עלינו להכין את עצמנו ככלי קיבול מתאים לקבלת התורה, להכין ולטהר את הלב, מצאה לה מידת הדין מקום לפגוע בתלמידי רבי עקיבא, אשר לפי דרגתם פגמו באופן קניין התורה, ולא זכו להיות חלק משושלת העברת התורה מדור לדור. וחז"ל קבעו לכך זכר לדורות, על ידי נהיגת מנהגי אבלות בימים אלו.

משל למה הדבר דומה: לחטיבת ט"ס נבחרת, אשר בכל שנה מגיעים כל חבריה לתקופה של רענון ותרגול. מדגישים בפניהם תמיד, כי מלבד כל הידע והמיומנות שכל אחד מהם צובר, חלק גדול מהצלחת התפקיד הוא בכך שהם מצטייתים למפקדם, כי רק בכך יהיה שילוב ותיאום מושלם בין המטוסים. ובתוך ימי הרענון הללו, שהם ימי עשייה פוריים ויפים, מעלים הם באופן קבוע את זכרם של נבחרי הטייסת הקודמים, שנספו בתאונת מטוסים, בעקבות טעות גורלית, כשלא צייתו למפקדם. העלאת זכרם נועדה להדגיש ולהמחיש את הצורך הקריטי לציית למפקד. ולכן היא מהווה למעשה חלק חשוב מההכשרה והרענון.

כך, בימים אלו שבהם עם ישראל לדורותיו צריך להכין את ליבו מחדש לקבלת התורה, קבעו חז"ל שהימים האלו יהיו כרוכים לנו בזכירת אותם 24,000 תלמידים, שעל אף ידיעת התורה העצומה וכל גדלותם, לא התקיימה תורתם בידם, ולא הם שהעבירו את לפיד התורה העובר מדור לדור. יחד עם הציפייה לקבלת התורה מחדש, יהדהד בלבנו

זכרון זה, שעל ידו נזכור ונפנים, כי לימוד תורה אינו עניין שכלי בלבד, אלא עליו להיות כרוך במידות טובות, בעין טובה ובלב טהור.

אור יקוד הם יוקדים

כאמור, תלמידי האחרונים, המועטים, של רבי עקיבא, הם שלבסוף החזיקו את התורה באותו דור והעבירו אותה הלאה, כדברי הגמרא (יבמות סב ע"ב): "עד שבא רבי עקיבא אצל רבותינו שבדרום ושנאה להם... והם הם העמידו תורה אותה שעה". וכדברי המדרש (קהלת רבה): "מיד עמדו ומלאו כל ארץ ישראל תורה".

אחר שהיה העולם שמם מתורה, ונשתכחה תורה מישראל (כלשון רש"י יבמות שם), באו אותם תלמידים מועטים, והעלו מחדש את אור התורה. כפי שלימדס רבם רבי עקיבא, בעמל ובהתמסרות, בחיפוש אחר חיפוש יגעו ומצאו, והעלו מחדש את השלהבת, שלהבת י-ה, שלהבת התורה בטהרתה, ושוב האיר האור וזרח באור יקר.

ועלתה האש ועלתה, שלהבת אש יוקדת. והגיעה לשיא מיוחד אצל רבי שמעון בר יוחאי, מתלמידי רבי עקיבא, אשר "באיתערו תא דלתתא", בעמל עצום, מתוך צער המערה, מתוך התמסרות מלאה ועצומה, זכה להגיע להשגות עצומות ונוראות בתורה הקדושה, עד אשר אש של קדושה הקיפה וסבבה את הביט.

וגם זאת מזכירים אנו בתוך תוכם של ימי הספירה, ביום ל"ג לעומר, כשמדליקים אנו את המדורה, ומעלים בתודעתנו את שלהבות הקודש של התורה הקדושה, שעולים ודולקים על ידי איתערו תא דלתתא. כל אחד ואחד, בהתעוררותו, בהכנתו, בהתאמצותו להשיג ולהבין את התורה הקדושה, יזכה לאור המיוחד לו, ולחלק המיוחד לו, בתורה הקדושה.

לסיכום

ולסיכום עניין ימי ספירת העומר, כפי אשר ראינו לעיל:

מן התורה ימי ספירת העומר הם ימים של הודאה ובקשה על טוב הארץ ועל תנובתה, ומבטאים זאת על ידי הקרבת קורבנות בתחילת ובסיום התקופה. מדברי חכמים, מצד ההתעוררות של עם ישראל, איננו מתייחסים רק אל "הלשכה", אלא בעיקר לתפקיד שהיא מגלמת, ולכן אלו הם ימים של ציפייה והכנה לקבלת התורה, שבעבורה קיבלנו את הארץ.

ההכנה לקבלת התורה היא בכך שהאדם מכין את ליבו בקנייני התורה: עמל, התמסרות, מידות טובות, עין טובה, יראת שמים, אהבת ה' וכו'. וכפי אשר יכין ויעורר את ליבו, כך יזכה להשיג יותר בתורה.

ימים אלו כרוכים בתזכורת ממושכת על פטירת תלמידי רבי עקיבא, אשר לפי דרגתם ומעלתם לא נהגו כבוד זה בזה, ולא התקיימה התורה בידם. ומאידך מציינים ומזכירים בהם את אש התורה שעלתה ויקדה לאחר מכן, על ידי תלמידיו האחרונים של רבי עקיבא, והגיעה לשיא מיוחד ועצום אצל רבי שמעון בר יוחאי שגילה סודות מופלאים בתורה על ידי עמלו העצום בתורה.

נזכיר בהקשר לכך שוב את דברי הרוקח (הלכות ספירת העומר סימן רצד):

"אם תִּבְקֶשׁנָה כְּכֹסֶף, וְכִמְטָמוֹנִים תִּחְפְּשֶׁנָּה, אֲזַ תִּבִּין יִרְאֵת ה', וְדַעַת אֱלֹהִים תִּמְצָא!"
(משלי ב ד-ה)

אלו הם 49 ימי הספירה - מ"ט מונים - שבהם עלינו לבקש, לחפש, לצפות ולייחל - וכפי התעוררותנו, הכנתנו, בקשתנו וחיפושינו, אז נבין יראת ה' ונזכה לקבלת התורה הקדושה.

ל"ג בעומר

יום של התלהבות!

ל"ג בעומר נחוג בקרב עם ישראל, בעליה למירון לקבר רבי שמעון בר יוחאי ובהדלקת מדורות, בשמחה ובהתלהבות! [התלהבות תרתי משמע - התלהבות האש והתלהבות הלב].

אמנם בהלכה ובתורת הנגלה, אין כל כך התייחסות ליום זה, אך נודע עניינו ומעלתו יותר בקבלה ובספרי החסידות. העליה למירון ועריכת "הילולא דרשב"י", היתה בעיקר על ידי חכמי הקבלה, וכן על ידי החסידים. ואולם כיום התפשט המנהג יותר בתפוצות ישראל.

להלן מדברי רבותינו, ובפרט מחכמי הקבלה ומתורת החסידות, על קדושתו ומעלתו של יום זה.

בריחת יעקב מלבן

מבאר ה"שם משמואל" (על פרשת בחוקותי) כי מעלתו של יום ל"ג בעומר רמוזה בגל-עד שהקים יעקב אבינו לאחר שברח מלבן. [וכבר הקדימו רבנו חיים ויטאל (פרי עץ חיים פ"ז ספירת העומר) בשם האר"י ז"ל, והזכיר זאת בקצרה, כי גל-עד רומז לל"ג בעומר].

יעקב אבינו, לאחר שהות של 20 שנה בבית לבן, רואה כי לבן זומם עליו רעות. הקב"ה נגלה ואומר לו: "שוב אל ארץ אבותיך ולמולדתך וְאֶהְיֶה עִמָּךְ". או אז - לוקח יעקב אבינו את נשותיו, ילדיו ורכושו - ובורח.

מדוע ברח? מדוע לא בא פנים מול פנים אל לבן, לדרוש ממנו לעזוב ולשוב אל בית אביו? הלא הקב"ה הבטיחו במפורש שיעזרהו?! ואם זה מפני שלא רצה לסמוך על הנס, הלא בין כה וכה הוצרך לאחר מכן לנס וסיוע משמים, כשלבן רדף אחריו והשיגו, ונגלה ה' אל לבן בחלום הלילה ואמר לו: "הַשְׁמֵר לְךָ פֶּן תִּדְבֹר עִם יַעֲקֹב מְטוֹב עַד רָע", או אז הקימו ביניהם "גל-עד", גל אבנים שיהווה עדות להפרדה וההרחקה ביניהם, לבל יעברוהו לרעה. אם כן, מדוע היה צריך יעקב לברוח, כשבכל מקרה יגיע השלב שבו יצטרך להתמודד מול לבן, בסיוע אלוקי?!

מעשה אבות סימן לבנים

ידוע כי "מעשה אבות סימן לבנים". אבותינו הקדושים הטביעו במעשיהם חותם על אופן ההתנהלות וההתמודדות של בניהם, עם ישראל.

ההתנתקות של יעקב מבית לבן, מסמלת ומגלמת את ההתנתקות וההתרחקות מכוחות הרע, מיצר הרע. הטביע יעקב אבינו כאן חותם לדורות, שכאשר האדם רוצה להתנתק ולהתרחק מן היצר הרע, וחש כי אין בו די כח להתמודד מולו, עליו בראש ובראשונה - לברוח!

ורק לאחר שברח, שעשה את כל המאמצים שלו להתרחק מן היצר הרע, יקבל סיוע אלוקי להתמודד מול היצר הרע, ויזכה גם בסיעתא דשמיא להקים "גל", מחיצה והפרדה, בינו לבין הרע, להידבק ולהתקרב אל הטוב.

ג"ל עד

כך היה אף עם ישראל כשיצאו ממצרים. לאחר שהיו שקועים במ"ט שערי טומאה, לא היה להם כח ויכולת להתמודד מול הרע ולהיפרד ממנו, והעצה היחידה היתה - לברוח! ואכן בחיפזון יצאו עם ישראל, טרם ישקעו חלילה בשער הטומאה החמישים. רק לאחר שיברחו ויתרחקו מספיק, יוכלו להתבדל לגמרי מן הרע, לעשות גל והפרדה בינם לבינו, ולהתקרב אל הקדושה.

הימים הללו שמיציאת מצרים ועד לקבלת התורה הם ימי הכנה, כשבתחילה העיקר הוא "יציאת מצרים", לברוח ולהתרחק מן הרע, ובהמשך, כשבסייעתא דשמיא כבר יוקם "גל" ההפרדה מן הרע, אז ניתן יותר להכין את הלב לקבלת הקדושה.

ומתי יוקם ויהיה ה"גל"? ביום ה"ל"?

ביציאת מצרים, עם ישראל עד יום ל"ג בעומר היו עדיין בבחינת "יוצאים ממצרים". בימים הראשונים, המצריים, כוחות הרע, עוד רדפו אחריהם, עד אשר טבעו בים. ולאחר מכן, עם ישראל עדיין היו בגדר "יוצאים ממצרים", שכן הם ניזונו מן הלחם אשר הביאו אתם ממצרים. לחם זה הספיק להם ל-30 יום, עד י"ד באייר. בט"ו באייר התחילו לאכול מן הלחם השמימי הקדוש שירד להם מן השמים, ולאחר שלושה ימים

של אכילת מן, ביום י"ח באייר, אז כבר התנקו והתנתקו לגמרי מכל שיירי השפעת הלחם של מצרים. כאן כבר הוקם גל ההפרדה מטומואת מצרים, "גל-עד", כשמכאן ואילך הם הולכים ומידבקים בקדושה, עד למותן התורה הקדושה שהיא העד, "עדות ה' נאמנה".

"כשעברו שלושה ימים משכלתה החררה שהוציאו מצרים, והיו ניזונים ממן, בזה נפרד מהם כח מצרים לגמרי.... ואם כן כשהגיע ח"י אייר הוא ל"ג בעומר, נפרד מהם לגמרי כח הרע של מצרים.

...וזה נשאר לדורות, שבפסח הוא בבחינת בריחה [יציאת מצרים], וכשמגיעים לל"ג בעומר נתפרד חלק הרע לגמרי. ומובן שזה הוא רק לאיש אשר היה עד כאן בבחינת בריחה, אזי כשהגיע לל"ג בעומר זוכה כנ"ל, אבל מי שלא התחיל בבחינת בריחה, איך יזכה שיתפרד ממנו חלק הרע?! (שם משמואל מרשת בחוקותי)

שליש אחרון – התנוצצות אור הבוקר

הגמרא אומרת (ברכות ג ע"א) כי שלושה חלקים יש בלילה, "ובאשמורת האחרונה תינוק יונק משדי אמו ואשה מספרת עם בעלה". כלומר שבשני שליש הראשונים זהו ממש לילה, ובאשמורת השלישית כבר מתחילה התנוצצות היום, ומתחילה התנועה לקראת יום. כדברי רש"י: "מפני שהוא קרוב לאור, דרכן של בני אדם להתעורר".

כן הדבר בימי ספירת העומר, שהם בבחינת וישעיה ט א: "הָעַם הַהֲלֹכִים בַּחֹשֶׁךְ רְאוּ אֹר גְּדוֹל", האור הגדול הוא אור התורה בחג השבועות. ובשליש האחרון של ימי הספירה כבר מתחיל האור הגדול להתנוצץ! יום ל"ג בעומר הוא בדיוק יום ההתחלה של השליש האחרון. [שליש מ-49 זהו 16.3. ואם כן שני שליש הראשונים מסתיימים ביום ה-32].

ואולם, מוסיף השם משמואל ואומר, כי אכן "הָעַם הַהֲלֹכִים בַּחֹשֶׁךְ רְאוּ אֹר גְּדוֹל", מי שהולך ומתקדם בעבודת ה' זוכה לראות את האור הגדול. אך ממשך הפסוק ואומר: "יִשְׁבִּי בְּאֶרֶץ צְלֻמוֹת אֹר נְגַה עֲלֵיהֶם", אלו ש"יושבים" ואינם "הולכים", אינם זוכים לאור גדול, אלא רק למעט נוגה של אור להאיר את החושך.

נכסוף נכספת לבית אביד!

לבריחת יעקב מבית לבן, היו שתי מטרות: האחת - בריחה. "וַיִּבְרַח הוּא וְכָל אֲשֶׁר לוֹ". והשניה - "לְבֹא אֶל יַצְחָק אָבִיו אֲרָצָה כְּנָעַן", וכמו שאומר לו לבן לאחר מכן: "הֲלֹךְ הֲלָכְתָּ פִי נִכְסְוִי נִכְסְפֶתָה לְבֵית אָבִיךָ".

כך גם עם ישראל ביציאתם ממצרים, יצאו ב"מנוסה" וב"חיפזון". המנוסה היא בריחה ממקום סכנה, ואילו החיפזון הוא המהירות להגיע ליעד נחשק (הגר"א). עם ישראל נסו וברחו מן הרע, מטומואת מצרים. ומאידך נחפזו לצאת לקראת קבלת התורה.

וכאמור, עד ל"ג לעומר היה זה יותר בבחינת "מנוסה", אך מל"ג לעומר כבר התחיל להתנוצץ אור קבלת התורה, וכבר היה זה בבחינת "כִּי נִכְסְף נִכְסְפְתָה לְבַיִת אֲבִיךָ!" (אור היקוד הם יוקדים)

נמשכים אל התורה

ה"קדושת לוי" (לרבי לוי יצחק מברדיצ'וב) מבאר: משל לילד קטן שאביו רוצה למושכו ללמוד תורה. תחילה הוא מושך אותו על ידי ממתקים ופרסים, ומתוך שהילד מתאוה להם הוא רוצה ללכת. ולאחר שכבר התרגל, הוא כבר אוהב ונמשך לעצם הלימוד.

כך עם ישראל ביציאת מצרים, הקב"ה הקיף אותם בניסים ונפלאות, והמטרה היתה "כדי שנדע שיש אלוה בעולם ונתאוה לו לעובדו. ולכך עשה לנו ניסים ונפלאות בים סוף, כדי שעל ידי זה נתאוה לקבל התורה ביום מתן תורה ולעבדו בלבב שלם". וכל זה נמשך בשני השליש הראשונים של הספירה, שעיקר התקרבותנו לה' היא על ידי הניסים והנפלאות שעשה עמנו. ואולם מיום "לג" והלאה כבר עם ישראל משתוקקים לעצם קבלת התורה, וזה רמזו ב"גל-עד", יום הל"ג שמתחילה בו התנוצצות ה"עד", הוא העדי עדיים, התכשיט היקר שנתעטרנו בו, התורה הקדושה.

עד ל"ג בעומר אנו עדיין בבחינת קטן, שצריך למשוך אותו בהארות של ניסים וגילויים, ואילו מל"ג בעומר אין צורך בזה, אלא עצם אור התורה מתחיל להתנוצץ בלבנו!

ג"ל עיני ואביטה נ' פלאות:

החתם סופר מרמז את עניין ל"ג בעומר בפסוק: "גַּל עֵינַי וְאֲבִיטָה נִפְלְאוֹת מִתּוֹרַתְךָ!" - ג"ל עיני ואביטה נ' פלאות מתורתך. ונראה כי הכוונה לחמישים שערי בינה הטמונים בתורה הקדושה. ואכן יום זה מתאפיין ב"גל עיני", בגילוי סודות תורה! והדבר הגיע לשיא מיוחד על ידי רבי שמעון בר יוחאי, שגילה ביום זה סודות עליונים ועצומים.

ואומר החתם סופר: "ולכן ביום ג"ל עושים יום שמחה ודבקות יותר!" (ודרשות החת"ס רע"ט טו"ג)

אחר הל"ב מתחיל להתגלות הטוב:

ה"בני יששכר" מביא רמז מיוחד ונשגב מן התורה, לכך שיום ל"ג לעומר הוא יום גילוי סודות התורה:

התורה נקראת "טוב", כמו שנאמר: "כי לקח טוב נתתי לכם", ובה צפון האור הגנוז שנאמר עליו "וירא אלוקים את האור כי טוב". ואולם טוב זה צפון ומוסתר הוא.

והנה נתבונן בתורה ונראה, כי המילה "טוב" כתובה לראשונה בתורה - במילה ה-33, בתיבה הל"ג! [הנה: "בְּרֵאשִׁית בָּרָא אֱלֹהִים אֶת הַשָּׁמַיִם וְאֶת הָאָרֶץ: וְהָאָרֶץ הִיְתָה תֵהוֹ וְבָהוּ וְחָשָׁךְ עַל פְּנֵי תְהוֹם וְרוּחַ אֱלֹהִים מְרַחֶפֶת עַל פְּנֵי הַמַּיִם: וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים יְהי אור וַיְהי אור: וַיֵּרָא אֱלֹהִים אֶת הָאֹר כִּי טוֹב"י]. קדמו לה 32 תיבות שהן בבחינת ל"ב נתיבות החכמה, אשר רק לאחריהן מתגלה ה"טוב".

כך בימי ספירת העומר, שהם 49 ימים, כמנין "לב טוב" [לב=32. טוב=17], ובהם עלינו להכין "לב טוב" שבו נוכל לקבל את התורה הקדושה, דווקא לאחר ל"ב ימי הכנה וטהרת הלב, אזי ביום הל"ג מתגלה הטוב, מתחיל להתנוצץ האור כי טוב הטמון בתורה! זהו היום שמסוגל לגילוי הטוב המוצפן ומוסתר בתורה, כפי שאכן זכינו שנתגלו בו סודות תורה עצומים על ידי רבי שמעון!

עייני "בני יששכר" - ספירת העומר, שהרחיב לבאר עמקות העניינים, אך דלינו מהם רק מעט פנינים. ומסיים במאמר זה ואומר:

"בהגיע עתותינו עת דודים במצנת ספירתנו, להכנעת לב טוב לקבלת התורה, בהשלים בספירה מספר ל"ב, אז מתגלה הטוב, אור הגנוז שנגנז בתורה. על כן עושים היום הזה יום שמחה אור צדיקים. הבן כי אי אפשר לפרש".

"אור צדיקים ישמח!"

ראינו אם כן שיום ל"ג בעומר יש בו מעלה והארה מיוחדת של קדושה מצד עצמו. והארה זו היא שהביאה למאורעות שאירעו בו:

האחד - שפסקו תלמידי רבי עקיבא למות. כיוון שביום זה, של התנוצצות אור התורה, מתמתקים יותר הדינים של ספירת העומר, ויש בו יותר רחמים. כדברי רבי חיים ויטאל ושער הכוונות דרושי הפסח דרוש יב: "ענין ל"ג לעומר שאסור בהספד ותענית ובנפילת אפים, דע, כי הנה מ"ט ימי העומר הם ימי הדין... ואז הוא זמן יניקת החיצונים, לכן פגעה בהם אז מידת הדין על שלא נהגו כבוד זה לזה... והנה בהגלות נגלות השם הנזכר ביום ל"ג לעומר שהוא סוד אותיות המתחלפות שהוא יותר רחמים כנזכר, אז פסקו מלמות...".

שנית, ביום זה, בדור שלאחר מכן, נגלו סודות עליונים נשגבים לרבי שמעון, מתלמידי האחרונים של רבי עקיבא. [כפי שיובא בהמשך בהרחבה בס"ד בנושא פטירת רשב"י]

ואם כן תחילת גדלות עניינו של יום זה הוא מצד עצמו, שהוא יום התנוצצות אור התורה, והוא מסוגל להצלה והצלחה לתורה שבעל פה, תורתו של רבי עקיבא. ואמנם לאחר מכן חזרו המאורעות הגדולים ונקבעו במהות היום, והעצימו את שגב קדושתו להיותו יום קדוש לאדוננו.

פסקו למות בפרוס עצרת

מתי נפטרו תלמידי רבי עקיבא? חז"ל אומרים "מפסח ועד פרוס עצרת". דהיינו מחצית החודש לפני עצרת. ["פרוס" הוא לשון פרוסה, מחצה, והיינו מחצית החודש לפני חג השבועות. וכן מצינו במשנה (בכורות פרק ט משנה ה): "שלוש גרנות למעשר בהמה, בפרוס הפסח, בפרוס העצרת, בפרוס החג", והיינו 15 יום קודם חג השבועות. (הר"ז, אבודרהם, בית יוסף)]

וכתב מרן השלחן ערוך (סימן תצג א-ב): "נוהגים שלא לישא אשה בין פסח לעצרת, עד ל"ג

לעומר, מפני שבאותו זמן מתו תלמידי רבי עקיבא". וכן: "נוהגים שלא להסתפר עד ל"ג לעומר, שאומרים שאז פסקו מלמות".

נשאלת השאלה: **לשמחה – מה זו עושה?** והלוא סוף סוף נפטרו כל 24,000 תלמידי רבי עקיבא, ומה טעם לשמוח ביום שבו הסתיים העונש במיתת כולם ופסקו מלמות?

← אומר הגר"א ועל שו"ע או"ח תצנ"ג, כי שמחת ל"ג בעומר דומה היא לשמחת ט"ו באב, שכלו בו מתי מדבר. כלומר: לאחר חטא המרגלים, הקב"ה גזר על דור המדבר שלא יכנסו לארץ, אלא ימותו במדבר, ורק בניהם יזכו להיכנס לארץ. ובכל שנה, במשך ארבעים שנה, ביום ט' באב, היו מתים אלפים מעם ישראל, עד אשר בשנה האחרונה ביום ט"ו באב, עשו יום שמחה על כך שתמה הגזירה, ומבאר הרמב"ם (בפירוש המשניות תענית פ"ד מ"ח): "לפי שהיה המוות מתרבה בהם כל תשעה באב, ובשנה האחרונה פסק, ונשארו מצפים עד חצי החודש, ואז בטח לבם והבינו שכבר בא הרצון ונגמר חרון ונסתלק מהם, לכך עשו אותו מאז יום שמחה".

כן הדבר גם בל"ג בעומר, שבו כבר סר מר המוות, והסתיימו ימי חרון האף, ומעתה הם ברחמים וברצון לפני ה'.

← תשובה נוספת לדבר, כתבו המקובלים, שכ"ד אלף תלמידי רבי עקיבא היו 24,000 לגול של אנשי שכס שנהרגו במעשה דינה, ואחרי זה חזרו בנשמות ישראל בשבט שמעון, ולא תקנו את הפגם, והם 24,000 שמתו במגיפה בשיטים על דבר פעור בחטא זמרי בן סלוא. והתגלגלו שוב ב-24,000 תלמידי רבי עקיבא, ובמיתתם באו על תיקונם. ועל זו היא השמחה שהגיעו לתיקון הגמור. וכן במשמעות הלשון "פסקו מלמות", אף שלכאורה כבר מתו כולם ומה שייד לומר "פסקו מלמות"? אלא כאמור שבתיקונם הגמור פסקו מלחזור ולהתגלגל ולמות שוב. ואור היקוד הם יוקדים: על פי: ספר הגלגולים, עשרה מאמרות להרמ"ע מפאנו, שם משמואל, שפתי צדיק)

🌀 היולא דרשב"י

"היולא" בארמית הוא יום כלולות, והשם "היולא דרשב"י" מופיע בגמרא (מסכת כתובות סב ע"ב). אמנם שם הכוונה - שמחת כלולות כפשוטה - החתונה של רבי שמעון. אולם ברוח הקבלה פירושה של "היולא" - התחברות של כנסת ישראל עם התורה, ויום גילוי סודות התורה. ובשעה שסיים רבי שמעון לבאר סודות תורה עמוקים ביום פטירתו, שמעו בת קול: **"עולו ואתו ואתכנשו להולא דרשב"י"** [היכנסו ובואו והתאספו להיולא של רשב"י].

האלשיך הקדוש בפירושו לאיוב (ל כג) כותב: "ביום פטירתו של צדיק, תלך נשמתו צוהלה ושמחה לחוג את חג האורות אשר עשתה בחברת הגוף, כנכנסת לחופה לפני ה' יתברך,

כי על כן קראו בספר הזוהר ליום פטירת נפש הצדיק - "הילולא".

וכתב מרן החיד"א (עבודת הקודש מורה באצבע סימן ח אות כג), ביום ל"ג בעומר ירבה שמחה לכבוד רבי שמעון בר יוחאי זי"ע, כי הוא יום הילולא שלו, ונודע שרצונו הוא שישמחו ביום זה.

ואכן משך מאות שנים, עולים בל"ג בעומר המוניים המוניים להשתטח על קברו. יום זה נתקבל כיום תפילה והודיה, משתה ושמחה, בתופים ובמחולות והשאת משואות. זכה רבי שמעון לכבוד גדול בקרב המוניי בית ישראל. אין קבר בין קברי התנאים המפורסם כמו קברו של רשב"י, ואין יום הילולא כמו ל"ג בעומר.

מה בין ז' באדר לל"ג בעומר

מדוע עושים ביום ל"ג בעומר, יום פטירת רבי שמעון, יום שמחה ומועד, מה שאין כן בשבעה באדר, יום פטירת משה רבנו, שנוהגים בו להתענות?

אומרת הגמרא (מסכת תמורה טז ע"ב): "שלושת אלפים הלכות נשתכחו בימי אבלו של משה... אלף ושבע מאות קלין וחמורין וגזירות שוות ודקדוקי סופרים נשתכחו בימי אבלו של משה". בפטירת משה רבנו התורה התמעטה, ולכן זהו יום צער.

לעומת זאת בפטירת רבי שמעון נתגלו סודות עילאים, ועל ידי זה באה שמחה וחדווה לעולם ביום הזה:

ולאור מה שביארנו לעיל, שמשה רבנו הוא מוסר התורה שבכתב, שהיא "איתערותא דלעילא", העברה ומסירה מלמעלה, בודאי שעם פטירתו ישנה התמעטות בתורה, ולכן הוא יום של צער שבו פסקה המסירה העליונה. לעומת זאת רבי שמעון בר יוחאי, שתורתו היא תורה שבעל פה, בבחינת "איתערותא דלתתא", הרי שבפטירתו ישנה התעוררות נוספת בלימוד התורה, וכמבואר במדרש (תנחומא בהעלותך טו) "מהו **בְּעֵלְי אֶסְפֹּת**? אימתי דברי תורה נטועים באדם? בזמן שבעליהם נאספים מהם. כל זמן שרבו קיים, הוא היה שואלו. מת רבו, הרי יגע ביום ובלילה לקיים תלמודו, שאין לו למי הוא שואל".

אם נשוב למשל של החכם בחינוך שהוזכר לעיל, הנה אם ימות התלמיד הראשון שלו, זה שלמד ממנו ישירות את תורתו, בהשפעה מלמעלה, והפיצה להמון, בודאי שעם מותו תהיה התמעטות לחכמה זו, שהרי אין עוד מישהו אחר שקיבל את החכמה כולה ישירות ממנו, ויתכן שחלק ממה שקיבל יאבד. ואולם התלמיד האחרון, זה שעמד מול כתה קשה כשהוא חסר נסיון, והלך והשיג בכוחות עצמו, בחיפוש אחר חיפוש, את כל דברי החכמה, ומנחיל הוא לתלמידיו את דרך הלימוד הזו, הנה כאשר ימות, יתעוררו תלמידיו בנפשם יותר ויותר לחפש ולתור אחר החכמה, ולשמר ולפִתַח ולקבוע בלבבם את כל אשר למדו מרבים, כפי אשר רבים עצמו עשה ותר את חכמה זו בכתביו של החכם, אף שלא קיבלה ולא שמעה ישירות מהחכם.

לכן יום פטירת רבי שמעון שהוא בחינת "תורה שבעל פה", הוא יום של שמחת גילוי סודות התורה, בו היתה התעוררות של תלמידיו לאחוז היטב בתורתו וללומדה, ובו נקבעו דברי תורתו בלבב ישראל תלמידיו.

ואף כי אמנם ראוי היה מתחילה לעשות יום שמחה בפטירתו של רבי עקיבא, שהוא הוא עמוד תורה שבעל פה, אך כיון שנפטר על ידי הרומאים הרשעים בגזירה קשה מאת ה', לא שייד לקבוע יום זה כיום שמחה, ולכן עושים את יום השמחה בהילולת תלמידו רבי שמעון בר יוחאי. (הרב צדוק הכהן זצ"ל - פרי צדיק חלק ג דף פח במאמר ל"ג בעומר)

העליה למירון

קבר הרשב"י במירון הינו מאות בשנים מקום שאליו עולים המוני בית ישראל להשתטח בתפילה ובקשה, בלימוד ובהתעלות רוחנית.

מצינו כבר לרבי חייא רבה, מתלמידיו, שנסע לציון רבו הקדוש, ובהשתטחותו שם הזכיר לרבי שמעון ממעשיו ומגדולת מעלתו בשמים ממעל (כמובא בהקדמת ספר זוהר דף ד ע"א). אף אליהו הנביא היה מצוי שם, והגמרא (סנהדרין צח ע"א) מספרת על כך שרבי יהושע בן לוי מצא את אליהו הנביא בפתח מערתו של רבי שמעון. (ועיין עוד קהלת רבה י י)

נביא כאן כמה מדברי רבותינו המעידים על העלייה לקבר הרשב"י.

"חזרתי למירון עם עשרה בני אדם שהיו קבועים אז ללכת בכל חודש להתפלל על מערת הרשב"י... בט"ו באייר, שקורין לו 'פסח שני', עשו שם במירון שיירה גדולה. היו שם יותר מאלף נפשות, כי באו רבים מדמשק עם נשיהם וטפם, ורוב קהל צפת, וכן קהל לבוקיע [פקיעין], ועמדנו שם שני ימים ושני לילות, חוגגים ושמחים, והתפללנו על כל ציוני הצדיקים אשר שם".

[רבי משה באסולה מגדולי חכמי צפת לפני כ-500 שנה]

בשנת ש"ח, ואני בתוך מדרש רשב"י, עליו השלום, במירון, ונשתטחנו בקרבו בציון רבי שמעון ורבי אלעזר, עליהם השלום. ועדיין מרחשין שפתיי, ושם התפללתי תפילה קצרה מתוך קירות ליבי. ואחר כך קם מורי על רגליו ופירש בפרשת 'זכור', מלבד פרושים אחרים שפרש עליו.

[רבי משה קודובינר זצ"ל בספר מסעותיו - "ספר הגירושין". שנת ש"ח]

ומעתה כמה נאה לעלות וליראות פני אדוננו רשב"י, שלוש פעמים בשנה. ועלינו לשבח לאדון הכל כי כן נתקיים בימינו, שכל חבריי ואני עימם, הולכים להקביל פניו שלוש פעמים בשנה, עוסקים בסודותיו, מימי מורנו עליו השלום, זלה"ה, זה לנו עשרים שנה.

[רבי אברהם גלנטי, תלמיד הרמ"ק והאר"י, בספרו ירח יקר, פרשת בא]

מרן **הבית יוסף** זצ"ל היה עולה לעיתים להשתטח במירון ולהתפלל על ציונו של רבי שמעון. פעם אחת התפלל מרן הבית יוסף עם תלמידיו בחג הסוכות במירון, והקיפו את ציונו של רבי שמעון עם ארבעת המינים בידיהם, ופתאים ירדו גשמים, ומרן הצטער מאוד על כך, שהרי מבואר במשנה מסכת תענית "ירדו גשמים בחג, הרי זה סימן קללה". נתגלה לו המלאך המגיד באור ליום כ' בתשרי, ואמר לו:

"ואלו הגשמים שבאו, לא היו כדוגמת 'שפך לו קיתון על פניו' חס ושלום, אדרבה, נתקבלו דבריכם, ורשב"י ובנו שמחו לקראתכם בקרוותכם זוהר על מערתם והכפר הסמוך להם. אלא כיון שהקפתם לרבי אלעזר בארבעת המינים הבאים לרצות על המים, נתעוררו המים ובאו. ואילו הייתם מקיפים פעם אחרת, היו רוב גשמים באים לעולם כמו בימי חוני המעגל, ומפני כך באו גשמי ברכה רצופים, כדי שלא תקיפו יותר עליהם. וכלל זה יהיה בידכם: כל זמן שהעולם יהיה צריך לגשמים ביותר, תלכו ותקיפו הצדיקים הנזכרים ותיענו. ועל כל צרה שלא תבוא על הציבור, תקיפו אותם שבע פעמים ותיענו. ובכן תדעו כי הם שמחים מאוד בקרוותכם זוהר על מערתם או בכפר הסמוך להם, ואם תתמידו לקרות כן, יגלו לכם רזין עילאין".

[דברי המגיד למרן הבית יוסף - מגיד מישרים פרשת אמור עמוד קח]

"חוק ולא יעבור לכל חכמי הסגולה, הבקיאים בחכמת האמות, יותר מעשרים שנה, לילך למירון, ששם קבר רשב"י ואלעזר בנו... ושם פורשים אוהל מן הקבר של רשב"י עד קבר רבי אלעזר, ויושבים שם י' ימים וי' לילות רצופים, ועוסקין בספרי זוהר... ויש להם שָׁמֶשׁ אחד המכין להם מאכלים, וארבעה גויים חגורים כלי זין עומדים בכל לילה מבחוץ כדי לשמור אותם מן הגנבים, היות שהוא רחוק מצפת. גם האר"י עצמו וגוריו היו עולים למירון והיה מושיב אותם על המקום ששם גילה רשב"י ע"ה האידרה רבה לחבריא. והאר"י בעצמו הוליך את בנו הקטן לשם עם בני ביתו, ושם גילחו את ראשו כמנהגה הידוע ועשה יום משתה ושמחה.

[רבי שלמה שלימל עיה"ק צפת - מגורי האר"י - באגרת מיום כ"ה חשון שס"ז]

ענין מנהג שנהגו ישראל ללכת ביום ל"ג לעומר על קברי רשב"י ורבי אלעזר בנו, אשר קבורים בעיר מירון, כנודע, ואוכלים ושותים ושמים שם, **אני ראיתי למורי [האר"י] ז"ל שהלך לשם פעם אחת ביום ל"ג לעומר**, הוא וכל אנשי ביתו. וישב שם שלושה ימים ראשונים של השבוע ההוא...

והרב רבי יונתן סאגיס העיד לי, שבשנה האחת קודם שהלכתי אני אצלו ללמוד עם מורי ז"ל, שהוליך את בנו הקטן שם עם כל אנשי ביתו, ושם גילחו את ראשו כמנהג הידוע, ועשה שם יום משתה ושמחה.

גם העיד הרב רבי אברהם הלוי, כי בשנה הנזכרת הלך גם הוא שם, והיה נוהג לומר בכל יום בברכת תשכון - "נחם ה' אלקינו את אבלי ציון" וכו' שאומרים בתפילות של תשעה באב, וגם בהיותו שם אמר 'נחם', ואחר שגמר תפילת העמידה אמר לו מורי ז"ל, כי ראה בהקיץ את רשב"י עליו השלום עומד על קברו, ואמר לו: אמור אל האיש הזה אברהם הלוי, כי למה אומר 'נחם' ביום שמחתינו?! ולכן הוא יהיה בנחמה בקרוב. ולא יצא חודש ימים, עד שמת לו בן אחד, וקיבל עליו תנחומין.

וכתבתי כל זה להורות כי יש שורש במנהג הזה הנזכר. ובפרט כי רשב"י עליו השלום הוא מחמישה תלמידיו הגדולים של רבי עקיבא, ולכן זמן שמחתו ביום ל"ג לעומר.

[רבי חיים ויטאל - שער הכוונות דרושי הפסח דרוש יב]

"ועל קבר הרשב"י לומדים הזוהר באימה וביראה ובדבקות גדולה, כי כמה ניסים יארעו שם. וצריכים ללמוד הזוהר באימה וביראה ובדבקות גדולה, ואחר כך לשמוח הלב בשמחה רוחנית, ולא שום אבלות ועצבות, כי לא באלה חפץ רשב"י, והוא בדוק ומנוסה. ואחר כך נודרים נדרים ונדבות ומתפללים שם תפילה... ושוב אודיעכם, כי היום יום ראשון הייתי במערת הצדיקים... ורשב"י ורבי אלעזר בנו, ושם למדתי הזוהר."

[השל"ה הקדוש - מתוך רשמיו ממסעו בארץ ישראל. בשנת שפ"ח]

על השתטחותו של האור החיים הקדוש במירון, כותב בספר "כבוד מלכים" ולרבי שמואל הלר ראב"ד צפת: "מעיד אני באמת כי בילדותי שמעתי פה מרבני קשישאי [הזקנים] רבני הספרדים, אשר אבותם ראו וסיפרו להם כי הרב הקדוש רבי חיים בן עטר זיע"א היה פעם אחת בהילולא פה עיר הקודש צפת ת"ו, וכשעלה למירון והגיע לתחתית ההר שעולים משם אל הקודש, ירד מהחמור והיה עולה על ידיו ועל רגליו, ובדרך היה גועה

כבהמה וצועק היכן אני השפל נכנס למקום אש ושלחבת להבת קודשא בריך הוא, וכל נשמות הצדיקים שמה...".

לפנינו מכתב מאחד מתלמידי האור החיים הקדוש שהתלווה עמו לנסיעה, המתאר את סדר ההשתטחות של הרב ותלמידיו וסדר לימודם על ציון הרשב"י:

היום יום בשורה, ה' לאדר שני, שנת וית"ן ל"ו [תק"ב], נסענו מעכו יע"א לצפת תובב"א ליראות את פני אדון השם צבאות בארץ הגליל. נכנסנו למירון יום רביעי בעשרים שעות, וישבנו בזה הבית שיש בו קבר הרשב"י ממש, ולמדנו שם בחשק גדול ובאהבה גדולה ובשמחה ספר הזוהר עד ד' שעות מהלילה, ועמדנו לאכול, וחזרנו תיכף אחר האכילה ללימודנו, לפי שנתן הרב לכל אחד מהחברים שהיו שם ספר אחד של הזוהר, והיה חלקי ספר בראשית, ולמדנו עד ששה שעות, ובסוף ו' שעות **נתמלא הבית ריח טוב אשר כמוהו לא נהיה, והריחוהו כולם**, גם גביר אחד שהיה עמנו, ושמחנו הרבה, ולמדנו בבית הרשב"י ע"ה. ובכל יום שבת היינו לומדים זוהר, ובלילה ליל מוצאי שבת עשינו משמרה כל הלילה, שה'אדרות', אמר הרב שנלמד אותם ביחד, וכן היה. ובשעה שהתחלנו האדרות היתה הארה גדולה והרגש גדול **בנשמותינו**".

[תלמיד אור החיים הקדוש. שנת תק"ב]

מי ימלל יפאר ויהלל השמחה של מצוה ביום ההילולא ל"ג בעומר, כי רבה היא, וזמן קהילה לכל, שבאים אנשים ונשים וטף, ובאים מערי ארץ ישראל וכפריהם, ובפרט יושבי עיר הקודש צפת, יש רוכבים בחמורים ופרדים, יש עולי רגל, וכל הדרך מצפת למירון מלאים אחינו בית ישראל, אלו הולכים ואלו חוזרים, ובאים מעכו ודמשק וארם צובה ואפסי ארץ, ביום ובלילה.

וכאשר זכיתי להיות שם, שמעתי מאיש יהודי ממדינת פרס ששה ב' שנים בדרך **בשביל לראות בחדות הילולא דרשב"י זיע"א!** ובבוא כל ישראל לראות בקודש מה נורא המקום הזה, ליהודים היתה אורה זו תורה, לומדים ומתפללים, ומדליקין שמן למאור ומנדרים נדרים ונדבות, וששים ושמחים בבי הילולא בתופים ובמחולות. והי בערב אור ליום ל"ג בעומר, בהתאסף חכמי סגולה לבית המדרש ולומדים ברעש גדול האדרות בזוהר הקדוש, ואחרי זה עושים ההדלקה למעלה על הציונים...

[רבי חיים דב הלוי הורוויץ. שנת תקצ"ט. הובא בספרו חיבת ירושלים].

בקבר הצדיק מזכירים את אמרותיו

בל"ג בעומר טוב ללמוד זוהר ולהזכיר מאמרותיו של רבי שמעון בגמרא ובמדרשים, כפי שכתב החיד"א (בספר עבודת הקודש, מורה באצבע סימן ח אות כג): ענין זה שביום פטירת צדיק ראוי להזכיר מאמרותיו, נרמז בגמרא (ברכות ו ע"ב) "אגרא דבי הילולא - מילי", ופירש האר"י בדרך רמז, כי הילולא הכוונה ליום פטירת הצדיק, שזהו סוד הילולא דצדיקיא שאמרו רבותינו, **ביום פטירת הצדיק מן העולם אין העסק כי אם בתורה ובמעשים טובים אשר חידש הוא**, וזהו סוד "אגרא דבי הילולא מילי" פירוש מילוליו ודבריו אשר חידש הוא.

ובפרט טוב ונכון הדבר ללמוד מתורת הרשב"י למי שעולה על קברו, בל"ג בעומר ובכל ימות השנה, כפי שאמרו חז"ל (פסיקתא רבתי פרק יב): **"אם היה עובר בין הקברות, והיה יודע שצדיק קבור שם, צריך להזכירו במעשיו"**.

ישועות בזכות רשב"י

הגמרא אומרת (ברכות ט ע"א): **"כדאי הוא רבי שמעון לסמוך עליו בשעת הדחק"**. ובדרך צחות פירשו, כי כדאי הוא רבי שמעון בר יוחאי לסמוך עליו, ולהיושע בזכותו, בשעת דוחק, צרה ומצוקה חלילה, כאשר האדם נזקק לישועה. ואכן רבים רבים ראו ישועות גדולות ועצומות בזכותו של רשב"י.

כתב האדמו"ר 'בית אהרן' זצ"ל: **"כשם שהקב"ה לכל, כך רשב"י לכל. שכל ישראל, מקטן ועד גדול, יש להם שייכות, ויכולים להיושע ביום ההילולא ל"ג בעומר, בזכותו הגדול של רשב"י"**.

"כאשר הוא נמצא בתוך המערה, ישתדל לקרוא הרבה פרקי תהלים, ובנוסף לכך יערוך תפילה לבורא עולם, תפילה מיוחדת לל"ג בעומר המצויה בהרבה ספרי תפילות. ואם הוא שרוי במצוקה כלשהי, גשמית או רוחנית, ינסח לעצמו תפילה לבורא עולם שיוציאו מצרה לרווחה ומאפלה לאור גדול, בזכות רבי שמעון בר יוחאי". (מטל השמים)

החייל שהתרפא

אחד החיילים שלחמו במלחמת השחרור בשנת תש"ח, נפצע קשה. כדור חדר לירכו, והוא הובהל לבית החולים "הדגל", שהיה אז בכיכר הדוידקה בירושלים. הרופאים עשו לו את כל הבדיקות הדרושות, טיפלו בו בכל האמצעים שעמדו לרשותם, אך ללא הועיל, והם החליטו שיש צורך להסיר את שתי רגליו רח"ל. משנודעה לו החלטת הרופאים, חשך עליו עולמו. היתכן?! הוא יעשה את חייו ללא רגלים חלילה?! הוא החל לבכות. בא אליו אחד מידידיו, ששמע על פציעתו, ושאלו לפשר בכיו. סיפר לו החולה על החלטת הרופאים, מה עושים? הציע לו ידידו לנסוע למירון לרשב"י, ולבקש רחמים על עצמו. הדבר היה קשה לביצוע - הכיצד יסע למירון והוא אינו מסוגל אפילו לעמוד על רגליו, קל וחומר שאינו מסוגל ללכת?! אולם ידיד טוב זה הפציר בו, והבטיח לו

סיוע מלא בעלייה לאוטובוס שיסיעו למירון, וסיוע נוסף בעלייה לקבר עצמו. לאחר שחבר זה הפציר בו רבות, הסכים החולה לכך. הוא ביקש את רשות הרופאים להשתחרר מבית החולים לזמן מה לפני שיטפלו בו, והם אישרו את מבוקשו. למחרת, הביא עמו הידיד כמה חברים, הם נשאו את החולה, העלוהו לאוטובוס, וכאשר הגיעו למירון העלוהו בגופם למרומי ההר, למקום ציונו של הרשב"י.

בהגיע החולה למערה, והוא מר לו בלבו על רוע מצבו, החל לומר תהלים ולהתפלל מתוך בכי גדול, ואמר כך: איני זו מכאן עד שרגלי יבראו ואהיה כאחד האדם! כך נמשך בכיו שעות ארוכות. לאחר זמן ניגש אליו אחד הרוקדים שרקדו לכבוד הרשב"י, ואמר לו: "מדוע הנך יושב ובוכה? בא והצטרף אלינו למעגל הרוקדים!" השיב לו: "הכיצד אוכל לרקוד כשרגלי במצב קשה זה?!" אולם הלה לא הירפה ממנו, ואמר לו: "בא קום ועמוד על רגליך, והצטרף לשמחת רבי שמעון!" לאחר הפצרות, קם החולה ממקומו, והצטרף למעגל הרוקדים. וראה זה פלא! רגליו הבריאו מפציעתם, והוא המשיך בקלות לרקוד ולשמוח בשמחת רשב"י!

לאחר זמן חזר לבית החולים, ולרופאים, שבדקו מחדש את רגליו, לא נותר אלא להודות שאירע כאן נס גדול! האיש החלים מפציעתו, ותמיד כשהיה נוסע למירון היה נזכר בנס שנעשה עמו בזכות רשב"י, ומרוב התרגשות היה מזיל דמעות ובוכה. (מסל השמים עמוד שנג)

מאבל ליום טוב

כותב רבי חיים הלוי הורוביץ בספרו חיבת ירושלים: "...מהולל אקרא ה', אשר זיכני להיות במירון בל"ג בעומר שנת תקצ"ט. ואספר נס גדול אשר קרה ביום ההוא, אשר עיני ראו ולא זר:

ויהי בעלות כל העדה הקדושה, אנשים נשים וטף, על גג בית המדרש של התנא רבי שמעון בר יוחאי, להתענג ולהביט בהילולא, ויפול ילד קטן, כבן חמש שנים, מגג העלייה, והגג היה גבוה כמו שלושים אמה [כ-15 מטר], והילד בנופלו לארץ היה כמו מת ממש. ויוודע הדבר לקהל, ויספקו כף באומרים "מת הילד!" ואביו הולך ובוכה על בנו. ויצו רופא אחד אשר היה שם, כי יקיצו דם לילד. ויחי הילד והתחיל צועק: "הוי, אביו!" - וכהישמע בכי הילד, וישובו כל העם לשמחתם. והקב"ה שלח רפואה שלימה לזה הילד, עד כי למחר נעשה בריא אולם ממש. והיה שמח בתוך הקהל עם אביו. אז ידעו כולם כי רק בזכות התנא האלהי נתרפא הילד, לבל תשבת שמחתו."

הילד קם לתחייה

מספר רבי ישעיהו אשר זליג מרגליות (הילולא דרשב"י): הנני עד ראייה לספר בקהל מעשה נס ופלא מה שראיתי בעיני בהיותי במירון, ל"ג בעומר בשנת תרפ"ג, שחל אז ל"ג בעומר ביום השישי, ושכמעט רוב הקהל שהיו שם בל"ג בעומר נשארו אז במירון

לשבות שם את יום השבת, וטעמנו אז טעם שמחת שבת עלאית פלאית. ביום שבת בבוקר, אחר תפילת מוסף, קרוב לחצי יום, ויהי נשמע קול רעש גדול, שילד אחד של אחינו הספרדים, שאמו נדרה לעשות לו תגלחתו הראשונה כמנהג הידוע [ואבי הבן לא יכול לנסוע למירון, ואמו לבדה הביאתו למירון], ופתאום הילד אחזתו מחלת החולי-רע ר"ל, ושבק חיים לנו! והילד היה מונח באחד החדרים הקטנים הבנויים למעלה על גגות הציונים בחצר הקודש. וציוו הרופאים שם מטעם הממשלה מצפת, שצריכים לעשות הַסְגָּר על כל אנשי החצר כמה ימים. וכשנשמעה הפקודה הזאת, רבים מההמון נבהלו והתחילו לברוח מהחצר חוצה, אל השדות והערים וגבעות אשר שם, אבל מיד הגיעו ובאו שוטרי הממשלה וסגרו החצר על שעריו, ואין עוד יוצא ואין בא. ומבית ומחוץ היו נשמעים צעקות וקולות ובכיות, כי רבים מהיוצאים מחוץ לחצר עזבו את ילדיהם ואנשי ביתם וחפציהם, והחצר נסגרה ונשמרה על ידי השוטרים. ועל כולם עלה ונשמע קול בכיה מהאשה, אם הילד המת, שבנה הראשון והיחידי, שהביאה אותו על תגלחתו הראשונה - אין, ונהפכה לתוגה שמחתה. ואני בעיניי ראיתי את הילד מונח בחדרו על הארץ ירוק ומת, וכולנו נצטערנו מאד מאד על נפש אחת מישראל וצער אמו, ולא יכולנו בשום אופן מרוב צער לעשות קידוש ולסעוד את סעודת שבת קודש בבוקר.

והנה פתאום קמה אם הילד, וחגרה מותניה כאשת חיל, ולקחה הילד המת על ידה, וירדה עמו למטה בבית הכנסת שעל יד הציון הקדוש של רשב"י, ובקול מר צורחת ובבכי צעקה אם הילד: הוי צדיק, צדיק רבי שמעון! הנני אמתך באתי לכאן לכבודך לגלח את בני היחידי הראשון אשר נתן לי ה' יתברך בזכותך, וקיימתי נדרי אשר נדרתי, והביאותיו כאן לל"ג בעומר, ואתמול הביאותיו חי, ועשיתי לו התגלחת בשירים ובזמרה ובתוף ובכינור ומשתה ושמחה, ועתה - איך אסע מכאן בבושה ובכלימה בלי הילד?! ובאיזו פנים אבואה הביתה וכו' וכו'. וקול בכיותיה היה נשמע על כל החצר הקדושה, ולב מי לא נמס כמים לשמוע את קול צעקת האשה מרת לב, ותחינותיה וצערי ליבה! אחר כך קמה ואמרה: צדיק, צדיק! הנני מניחתו לפניך כמו שהוא, ואנא ממך שאל תביישני ואל תחזיר פניי ריקם, ותחזירו לפני חי ובריא כמו שהביאותיו אתמול לפניך, ויתקדש שם שמים בעולם, וידעו כי יש ה' וצדיקים שופטים בארץ. ולסגולה סגרו הבית הכנסת על הציון הקדוש, ולא נשאר שם אלא רק הילד.

כעבור איזה רגעים, הקול נשמע מבית הכנסת, צעקת הילד לאמו. החכם שם פתח לה הפתח, והנה הילד קם על רגליו וצועק: אמי, אמי! תני לי מעט מים כי צמא אני! ונתנו לו מים. והיא העלתהו הגגה למקום חדרה מקודם, ונעשה שם רעש גדול מתחיית הילד המת, וכל הקהל כולם באו לראות הילד החי. גם הרופאים נתאספו שמה ובדקו את הילד והודו ואמרו שאין זה בדרך הטבע כלל, אלא מעשה ניסים של תחיית המת על ידי התנא רבי שמעון, כי הילד היה מקודם מת ממש. הרופאים התירו תיכף לפתוח את שערי החצר, ואמרו שאין צריכים לעשות הסגר, והיה אז קידוש ה' גדול מאד.

הדלקת משואות לכבוד הרשב"י

מנהג ישראל להרבות באור ביום ל"ג בעומר, בהדלקת נרות והשאת משואות ומדורות. וזאת כדי להמחיש את אותו "אור מופלא רום מעלה", אור התורה שבקע והזהיר בעולם, שנתגלה באופן מיוחד על ידי הרשב"י הקדוש, עד כי בשעת הסתלקותו היתה אש גדולה וקדושה מלהטת בבית.

עמוד האש קשור עם מערת רבי שמעון במירון, כדברי רבי שמעון בעצמו (אידירא זוטא דף רצה): "הייתי מעטר עטרה במערה הסמוכה לכפר מירון, וראינו עמוד של אש מתלהט בפתח המערה, והזדעזענו".

ה"בני יששכר" (אייר מאמר ג ב-ד) מבאר כמה טעמים להדלקת האש:

← אומר הזוהר (דברים רצא ע"ב), כי ביום פטירת רבי שמעון בר יוחאי, היה היום מתארך באורו, ולא היה רשות לאור היום להיחשך ולצאת מן העולם, עד שנתן לו רבי שמעון רשות.

← הרשב"י קראוהו **בוצינא קדישא** [נר קדוש], כי על ידו נתגלו סודות התורה, הוא סוד ה"אור כי טוב" הגנוז בתורה, על כן נקרא ספרו הקדוש "זוהר", אור המבהיק מסוף העולם ועד סופו.

← ה"אור כי טוב", הוא אור התורה, מתחיל להתנוצץ ביום זה היקר ל"ג בעומר, טו"ב [17] ימים קודם מתן תורה.

ומסיים ה"בני יששכר": עד כי יבוא משיח צדקנו שעליו נאמר "ויאמר אלוקים יהי אור", זה אור של מלך המשיח, יבוא במהרה בימינו ויגלה לנו האור הגנוז. והמשכילים יזהירו כזוהר הרקיע. ותבין לפי זה אשר נתאמת לנו מאנשי אמת, אשר השמחה ביום זה על ציון רשב"י היא שלא כטבע, דכתיב "אור צדיקים ישמח!"

ואצל הכפין [הכיפות] מבחוץ, למעלה, אצל כיפת רבי שמעון, עמוד של חומה, ועליו כמין ספל גדול ששופכין לתוכו שמן, ומטילין לתוכו בגדים וכותנות מבלאות של צמר גפן או פשתן, ומדליק בהם, ומאיר האור על כמה פרסאות, כי מירון יושב בהר. וכן יש עמוד של חומה אצל כיפת רבי אלעזר בנו, למעלה מבחוץ על הגג, ועליו דולקים גם כן שמן, והדליקה ביום פטירתו, בל"ג בעומר, הנקרא הלילולא דרבי שמעון".

[רבי שמחה מז'אלוז'יץ, שעלה לארץ ישראל בשנת תקכ"ד,

יחד עם רבי נחמן מהורודנקא ורבי מנחם מנדל מפרמישלאן, בתיאור מסעו "אהבת ציון"]

אף ביתר ערי הארץ נהגו להדליק מדורות בל"ג בעומר.

"ומרבים בהדלקת נרות לכבוד התנא הקדוש, ולאחר הסעודה עולים לגג, ועושים הדלקה גדולה, עד למרחוק תהיה מאירה, לפרסם הכבוד של הרשב"י".

[מכונהגי ישיבת המקובלים 'בית אל' בירושלים]

חץ וקשת

יש נוהגים בל"ג בעומר לירות בחץ וקשת. להלן מטעמי המנהג:

בימי רבי שמעון לא נראתה הקשת

כל ימיו של ר' שמעון בן יוחאי לא נראתה הקשת בענו, שזהו סימן של חרון אף חלילה. זאת מכיון שזכותו הגנה על הדור (ירושלמי ברכות פ"ט). וכפי שכתב רבנו יוסף חיים בפיוט "ואמרתם כה לחי": "כל ימיו אשר היה, אות הקשת לא נהיה, כי הוא אות עולם היה - אדוננו בר יוחאי". וזכר לזה יורים בחץ וקשת. (פני משה)

הזוהר הקדוש - מאורו של משיח, שאז יתגלה הקשת בגוונים מאירים

בזוהר מובא, כי רבי שמעון אמר לבנו רבי אלעזר: "ברי לא תצפי לרגלי דמשיחא עד דתתחזי קשתא בגוונין נהורין" [בני, לא תצפה לרגליו של משיח, עד שתראה הקשת בגוונים מאירים], דהיינו שלפני ביאת משיח יתגלה בעולם אור גדול. והנה ביום הזה, יום ל"ג בעומר, נכתב הספר הקדוש הזוהר, שהוא מהארת האור כי טוב הגנוז, וזה מאיר לנו בגלות, עד יתגלה בזכות זה משיח צדקנו, ותראה הקשת בגוונין נהורין. "על כן ביום זה, לסימן הטוב הלזה, יורו המורים בקשת". (בני יששכר אייר מאמר ג אות ד)

סגסג

"אֲשֶׁרֵנוּ מִה טוֹב תִּלְקְנֵנוּ - גְּהִלְוֵלָא דְגַר יוֹחָאי.

וּמֵה נְעִים גְּרִלְעֵנוּ - גְּהִלְוֵלָא דְגַר יוֹחָאי"

[מתוך פיוט לל"ג בעומר]

סגסג

רבי עקיבא

מסכת חיים של מסירות

רבי עקיבא!

מסכת חיים שכולה התמסרות לתורה. מכלום, מעם הארץ גמור, ללא תורה, ללא ייחוס, ללא כשרונות [כפי שאמר על עצמו "לבי קשה כאבן" (אדר"נ פרק יב). וכפי שדרשו במדרש הלל: "ההופכי הצור אגם מים" - שהיו רבי עקיבא ובן עזאי טרשים [קשי הבנה] כצור הזה, ועל ידי שציערו עצמם על לימוד התורה, פתח להם הקב"ה פתח לתורה], כשהוא כבר בגיל 40, במלוא בניין אישיותו, מכאן, מהמקום הרחוק הזה, הוא מביא ומוסר את עצמו לתורה. [כפי שהרחבנו לעיל בעניין משה רבנו ורבי עקיבא]

כל מסכת חיינו הינה התקרבות, התמסרות והתאמצות ללא לאות - לתורה. וסופה כה תואם את מהלך חיינו, כשהוא נהרג על קידוש ה' בידי הרומאים, עבור מסירות נפשו ללמד תורה, ויצאה נשמתו ב"אחד", כשכל כולו דבוק באהבת ה', והוא מותיר חותם של מסירות נפש ואהבת ה' עצומה, לעם ישראל בכל הדורות. לעד תהדהד בלב עמנו קריאתו האחרונה: "ואהבת את ה' אלוהיך בכל לבבך ובכל נפשך ובכל מאודך!"

הולדתו וייחוסו

רבי עקיבא נולד כ-60 שנה לפני חורבן הבית השני. אביו יוסף, היה גר צדק, צאצא של שר הצבא הנודע "סיסרא" [שהיה שר צבא של יבין מלך חצור, שנלחם בישראל בזמן דבורה הנביאה, ונהרג על ידי יעל אשת חבר הקיני]. אמו, כפי הנראה, היתה מישראל (ספר יוחסין).

"לרעות בגנים וללקט שושנים"

מן הראוי להתבונן בעובדה שבתקופה הסמוכה לחורבן הבית ולאחריו, היו הרבה גרים או צאצאי גרים גדולי ישראל. ונמנה כאן מספר גרים שהיו לתנאים: שמעיה ואבטליון, בן הא, בן בג, בן בג [תנאים המוזכרים במסכת אבות סוף פרק ה], רבי עקיבא, רבי יוחנן בן תורתא, אונקלוס, רבי מאיר בעל הנס שהיה מצאצאי נירון קיסר רומא שהתגייר.

במדרש מבואר שהקב"ה הבטיח לאברהם שלעם ישראל יהיה כוח מושך את הטובים שבאומות, שנאמר (בראשית יב יג): **"וְנִבְרַכּוּ בְךָ כָּל מְשֻׁפְּחוֹת הָאֲדָמָה"**, ופירשו רבותינו (יבמות סג א) מלשון הַבְּרָכָה, כמו המרכיב והמברך באילן.

דבר זה מלמד על מעלת ישראל, כדברי הירושלמי (ברכות פ"ב ה"ח): בשעה שישראל עושין רצונו של מקום, הקב"ה מחזר בכל העולם ורואה איזה צדיק באומות העולם, והוא מביאו ומדבקו לישראל. ולמדו את זה מהכתוב: **"דוּדֵי יָרֵד לָגְנוֹ"** - זה העולם; **"לְעָרוֹגוֹת הַבְּשָׂם"** - אלו ישראל; **"לְרֵעוֹת בְּגָנִים"** - אלו אומות העולם; **"וְלִקְטַת שׁוֹשְׁנִים"** - אלו הצדיקים שמשלקן מביניהם להכניסן בישראל. מְשַׁלּוּ מִשַׁל לְמַלְךְ שֶׁהִיא לוֹ בֵּן, וְהִיא

חביב עליו ביותר. מה עשה המלך? נטע לו פרדס, ובשעה שהיה הבן עושה רצונו של אביו, היה מחזר בכל העולם כולו ורואה נטיעה יפה בעולם ונוטעה בתוך פרדסו.

יתר על כן, אמרו רבותינו, שהרבה אישים בעלי כוחות גדולים, סובבה ההשגחה שזרעם, היינו כאלה שנושאים בחובם את שורשי גדולתם, יתגיירו ויכנסו לתוך כלל ישראל עם הכוחות הגדולים שהם נושאים עמהם. וכך נאמר (סנהדרין צו ב): מבני בניו של המן - למדו תורה בבני ברק. מבני בניו של סיסרא - למדו תינוקות בירושלים. מבני בניו של סנחריב - למדו תורה ברבים... וביקש הקדוש ברוך הוא להכניס תחת כנפי השכינה גם מזרעו של נבוכדנצר, אך מלאכי השרת קטרגו עליו, ועל ידי כן מנעו זאת, משום שהחריב את בית המקדש.

ביאור הענין כי אנשים אלו היו להם כוחות גדולים, והם אמנם ניצלו אותם למטרות שליליות, אך הקב"ה סובב את הדברים כך שלבסוף צאצאיהם נתקנו ונכנסו לתוך עם ישראל.

לדעת בעל העיון יעקב' (מנחות פט ע"ב), זכו הגרים לתורה באופן מיוחד, משום שבעת מתן תורה ביקש הקב"ה ליתן תורה גם לאומות, והם סירבו, אך מחשבת הקב"ה אינה בטלה, משום כך ניתנה תורה שבעל פה גם על ידי תנאים שהיו גרים, ובמיוחד על ידי רבי עקיבא שרוב תורה שבעל פה ניתנה לנו על ידו. (מהספר תולדות תלמידי רבי עקיבא עמוד 15)

עם הארץ

עד גיל 40 היה רבי עקיבא עם הארץ גמור, ואף שנא תלמידי חכמים, כפי שהעיד על עצמו לאחר מכן (פסחים מט ע"ב): "כשהייתי עם הארץ, אמרתי: מי יתן לי תלמיד חכם, ואנשכנו כחמור!" אמרו לו תלמידיו: "רבי, אמור ככלב" [שהרי דרך הכלבים לנשך]. אמר להם: החמור נושך ושובר עצם, ואילו הכלב נושך ואינו שובר עצם! כלומר שכל כך סלד מתלמידי חכמים, עד שלא הסתפק בנשיכתם, אלא אף רצה לשבור את עצמותיהם!

אומר רבנו תם (כתובות סב ע"ב), כי התייחסותו זו של רבי עקיבא לתלמידי חכמים, לא נבעה ממידות רעות, שהרי ניחן במידות טובות ומעולות, אלא נבעה מכך שסבר, מנקודת מבטו, שהם מתנשאים על עמי הארץ. כי ידוע שתלמידי החכמים היו סולדים מאוד מעמי הארץ (ועיי' בגמרא שם), ואף היו נזהרים שעמי הארץ לא יגעו בהם, משום שאינם זהירים בענייני טומאה, ועלולים הם לטמאם. [להזכירנו, בזמן שבית המקדש היה קיים, היו צריכים ישראל לשמור את עצמם מפני סוגים שונים של טומאה. ומי שנטמא, היה עליו להיטהר. וכל זה אינו נוהג בזמננו כשכולנו בגדר טמאי מתים].

מידות טובות

יחד עם זאת, היה הגון וישר ומעולה במידותיו, ושומר תורה ומצוות.

בגמרא מסופר סיפור נפלא ומיוחד על אדם בעל מידות נאצלות כדלהלן (שבת קכו ע"ב):

מעשה באדם אחד שירד מהגליל העליון, לעבוד ולהשתכר אצל בעל בית אחד בדרום, למשך שלוש שנים. בערב יום הכיפורים, רצה לחזור לביתו. אמר לבעל הבית: תן לי שכרי, ואלך ואזון את אשתי ובני. השיב בעל הבית: אין לי מעות! אמר: תן לי פירות. אמר: אין לי! אמר לו: תן לי קרקע. אמר: אין לי! אמר: תן לי בהמה. אמר: אין לי! אמר: תן לי כרים וכסתות. אמר: אין לי! ארז הפועל את מיטלטליו והלך לביתו בפחי נפש.

לאחר החג, נטל בעל הבית את שכר הפועל בידו, והוסיף עוד שלושה חמורים נושאים כל טוב, באחד מיני מאכל, באחד מיני משתה, ובאחד מיני מגדים וממתקים. והלך לו לביתו של הפועל. לאחר שאכלו ושתו, נתן לו את שכרו מושלם.

כעת פנה בעל הבית אל הפועל ואמר לו: בשעה שאמרת לי תן לי שכרי, ואמרתי לך שאין לי מעות, במה חשדתני [שהרי הפועל ראה שיש לבעל הבית כסף ורכוש רב]! השיב הפועל: חשבתי בלבי שמא הזדמנה לידך סחורה טובה בזול, והשקעת בה את כל כספך. המשיך בעל הבית ושאל: ובשעה שאמרת לי תן בהמה, ואמרתי לך שאין לי בהמה, במה חשדתני?! השיב הפועל: אמרתי שמא מושכרות הבהמות שלך לאחרים. המשיך ושאל: בשעה שאמרת לי תן לי קרקע, ואמרתי אין לי קרקע, במה חשדתני?! השיב הפועל: אמרתי שכנראה מוכרכת היא ביד אחרים. עוד שאל: וכשאמרתי שאין לי כרים וכסתות, במה חשדתני?! השיב: אמרתי שמא הקדשת את כל נכסיך לשמים!

אמר לו בעל הבית: העבודה [לשון שבועה], כך היה!! הדרתי את כל נכסי בשביל הורקנוס בני שלא עסק בתורה, וכשבאתי אל חברי החכמים בדרום, התירו לי כל נדרי. ואתה, כשם שדנתני לכף זכות, המקום ידון אותך לכף זכות!

וכתב בשאילתות דרב אחאי גאון (שמות סימן מו), **שפועל זה היה, לא פחות ולא יותר מאשר רבי עקיבא, לפני היותו תלמיד חכם.**

דוחק השעה והפרנסה

רבי עקיבא בצעירותו היה גר בגליל העליון, ונשא לאשה את בתו של 'יהושע' וכמובא במשנה (מסכת ידים פרק ג משנה ה): אמר רבי יוחנן בן יהושע בן חמיי של רבי עקיבא, ויש גורסים 'ישוע' ולא 'יהושע'. ובתפארת ישראל כתב שזה יהושע בן כפוסאי המוזכר במסכת שבת קמז ע"א, והיא ילדה לו ילדים, אך מתה עליו בצעירותו. בעניותו כי רבה, הוצרך לכתת רגליו למקומות רחוקים כדי להתפרנס ולפרנס את משפחתו, ולבסוף הגיע לעבוד כרועה צאן אצל כלבא שבוע. (עין אבות דרבי נתן פרק ו, רבי עקיבא ודורו)

לא עם הארץ חסיד

רבי עקיבא מעיד על עצמו (מסכת שמחות סוף פרק ד), כי הרצון הראשון שלו ללמוד תורה, התעורר בעקבות מעשה שעשה, בחושבו שהוא עושה מצוה, ונודע לו כי עשה את ההיפך.

פעם אחת מצא עקיבא הרוג, "מת מצוה", דהיינו אדם מת המוטל ללא קוברים. עקיבא, בעל המידות הטובות, שניחן אף בכוחות פיזיים גדולים, רצה לגמול עימו חסד, ונטלו על כתפו, והוליכו מרחק רב מאוד [כ-6 ק"מ], כדי להביאו למקום קבורה מכובד.

כשסיפר את הדברים לפני החכמים, אמרו לו שעל כל פסיעה ופסיעה, מעלים עליו כאילו שפך דמים, כי הדין הוא שמת מצוה "קונה מקומו", וקוברו במקום הימצאו. ועיין תלמוד ירושלמי מסכת נזיר פרק ז הלכה א. הרמב"ם הלכות טומאת מת פרק ח הלכה ז

הצטער על כך עקיבא צער רב, וחשב לעצמו: אם עכשיו, שהתכוונתי לעשות מצוה, נכשלתי בכל כך הרבה עוונות, שהרי כל פסיעה ופסיעה נחשבת לעוון, אילו לא התכוונתי למצוה, על אחת כמה וכמה, כמה יכול אני להיכשל. והסיק מכך שכדי לקיים מצוות כראוי, עליו ללמוד תורה.

לימים, כשהיה אדם מזכיר מעשה זה לפני רבי עקיבא, היה רבי עקיבא אומר: "זו היתה תחילת זכותי!"

ומכל מקום, רצון ראשוני זה עדיין לא יצא לפועל. ומי שעזרה לו להוציא לפועל את רצונו וכוחותיו המיוחדים - היתה אשתו השניה, רחל, בתו של כלבא שבוע.

נישואיו לרחל בתו של כלבא שבוע

"כלבא שבוע" היה אחד מעשירי ירושלים, והיה גדול ונכבד בעמיו. במדרש (בראשית רבה in na) מובא שהוא היה מצאצאיו של 'כלב בן יפונה', ואולי משום כך נקרא אף הוא 'כלב' על שמו, ומפאת כן כינוהו "כלבא שבוע", על שם נדיבותו הרבה, שכל מי שהיה נכנס לביתו, אף אם היה רעב ככלב, היה יוצא שבע. היתה לו בת חכמה ונאה בשם "רחל", אשר בודאי דובר בה גדולות ונכבדות.

רחל ניחנה באהבת תורה גדולה מאוד, ובראותה את עקיבא, רועה הצאן של אביה, הבחינה שיש בו מידות טובות ונאצלות במיוחד, והוא "מעולה וצנוע". היא הבינה כי כוחות מיוחדים שכאלה, יש לנצל ולהביא לתורה! ובכוחה לתת לו את הדחיפה לכך.

פנתה ואמרה לו: אם אתקדש לך, האם תלך לישיבה ללמוד? אמר לה: אכן אלך ללמוד. והתקדשה לו.

כאשר שמע כלבא שבוע שבתו התקדשה לעקיבא, רועה צאנו, כעס מאוד. הוא הוציאה מביתו, והדיר אותה מכל נכסיו.

הלכה רחל ונישאה לעקיבא. היה זה בימות החורף, והיו הם ישנים בין התבן, כי לא היו להם כרים וכסתות. היה רבי עקיבא מלקט את התבן מבין שערותיה. אמר לה: אם תהיה לי אפשרות, שאתעשר, אעשה לך תכשיט מיוחד במינו הקרוי "ירושלים של

זהב" - תכשיט של זהב שהעיר ירושלים מצויירת בו.

נגלה אליהם אליהו הנביא, כדי לנחמם ולהראות להם שיש עניים יותר מהם. הוא נדמה להם כאיש, וקרא בפתח ביתם: הביאו לי קצת תבן, שאשתי ילדה, ואין לי שום תבן להשכיב עליו את התינוק. אמר רבי עקיבא לאשתו: ראי, יש כאן אדם, שאפילו תבן אין לו!

כעבור תקופת מה, אמרה לו אשתו: כעת לך ללמוד תורה!

אין להיבהל מפטוטים

חשה רחל כי בעלה מתבייש ללכת ללמוד, כשהוא צריך להתחיל מא"ב, וללמוד יחד עם הילדים הקטנים. כדי לחזקו ולעודדו, עשתה תרגיל. היא לקחה חמור אשר חוליות גבו עקומות, ויש לו שקע בגבו, שמה בשקע אדמה ושתלה בתוכה שתיל. היה זה מראה מוזר ומשעשע - עציץ שגדל על גב חמור. יצאה עם בעלה לשוק כשהם מובילים עמם את החמור, כל העוברים ושבים עמדו מלכת והביטו בהשתאות בחמור המוזר. התרבו הצופים, לא יכלו להתיק את עיניהם מהפלא המדהים. אולם בסופו של דבר מיהרו לעסקיהם, עזבו את השטח, מותירים מקום לבאים אחריהם, אשר זנו עיניהם בפלא הלא רגיל. כך עבר יום בנעימים. למחרת שוב התייצבו עם החמור בשוק. האנשים חלפו, העבירו מבט ואמרו: שוב, החמור עם העציץ, יופי! אך לא נעצרו. ביום השלישי האנשים אף לא נעצרו, לא נעצו מבט ולא דיברו. הם התרגלו.

או אז אמרה רחל לעקיבא בעלה: עקיבא, אל תשים לב למה שאנשים אומרים. זה רק ענין של זמן, תיכף כולם יתרגלו. חיש מהרה מתחלפים הנושאים. דבר חשוב לך, על זה עומדים כל החיים, אל תפסידו בגלל פטפוטי סרק של אנשים מובטלים! (עייין

מדרש הגדול שמות ד יג)

ואכן דבריה עשו עליו רושם. וכפי שמסופר עליו: הלך הוא ובנו [מאשתו הראשונה שכבר נפטרה], וישבו אצל מלמד תינוקות. ואמר: "למדני תורה!" **ולא חש לבזיון, שילך מבוגר ללמוד אצל מלמד תינוקות.** אחז רבי עקיבא בראש הלוח, ובנו בראש הלוח, וכתב לו א"ב, ולמדה עד תי"ו... (אדר"נ פרק ו)

אבנים שחקו מים

עז היה רצונו של רבי עקיבא ללמוד תורה, ואולם ספק כבד קינן בלבו, האם אכן יוכל להצליח בלימודיו בהיותו כבר בגיל מבוגר, כשלא למד עדיין שום דבר?

והנה בעומדו יום אחד ליד הבאר, ראה אבן גדולה שיש בה חריץ עמוק. שאל: מי חקק אבן זו? אמרו לו: אלו המים אשר נופלים עליה בכל יום! וכפי שאומר הפסוק: "אֲבָנִים שִׁחְקוּ מַיִם". (איוב ד יט)

התבונן רבי עקיבא בדברים, ועשה קל וחומר לעצמו: הנה אפילו המים, שהם דבר רך, הצליחו לחקוק באבן הקשה, וזאת מכח ההתמדה, שטפטפו הם על האבן יום יום. כל שכן שדבר קשה יכול לחקוק בדבר רך. **"דברי תורה שקשים כברזל, על אחת כמה וכמה שיחקקו את לבי שהוא בשר ודם!"** ומיד הלך ללמוד תורה. (אדר"נ פ"ו)

טרח בתורה בכל כוחו!

הלך רבי עקיבא ללמוד אצל התנאים הקדושים - רבי אליעזר בן הורקנוס, ורבי יהושע בן חנניה.

הוא התמסר לתורה בכל כוחו! את כל כוחותיו הפיזיים הגדולים, ואת כל כוחות נפשו, השקיע בתורה. כפי שהעידו עליו (במדרש עשרה הרוגי מלכות): **"שטרח בתורה בכל כוחו!"**

אמרו עליו חז"ל: "והוי שותה בצמא את דבריהם" - זה רבי עקיבא! (אדר"נ פרק ו'). הוא שתה בצמא כל מילה ומילה מדברי רבותיו, ועמל בכל כוחו, חקר ודרש ללא לאות, כדי להבין את הדברים על בוריים, כמובא בחז"ל (אדר"נ פרק ו').

בא לפני רבי אליעזר ורבי יהושע, היה אומר להם: רבותי, פתחו לי טעם משנה. כיון שאמרו לו הלכה אחת, הלך וישב בינו לבין עצמו, אמר: דבר זה למה נאמר? והיה חוזר ושואלם, ומעמידם בדברים, ולבסוף היה דורש על כל תג ותג בתורה תילי תילים של הלכה, והיה מבאר כל דבר ודבר!

שלי ושלכם - שלה!

באותה עת, עברה אשתו להתגורר יחד עם אמו של רבי עקיבא. היא עבדה קשה לפרנסתה אצל השכנות, ובמחצית ממשכורתה היתה מפרנסת את עצמה, את חמותה, ואת ילדי רבי עקיבא מאשתו הראשונה. את המחצית השניה שלחה לבעלה כדי שיוכל לקיים את עצמו בישיבה. קרה גם שהיתה כה זקוקה לפרנסה, עד שמכרה את קלעי שערות ראשה!

היא סבלה בדומיה את תגובות הלעג סביבה, על כך שעזבה את בית אביה העשיר והמכובד והביאה על עצמה עוני מחפיר. חיגר אחד היה גר בשכנותה, שהיה מבזה ומבייש אותה בדברים. אמר: "ראו שיטה זו, שפְּפְּרה בכבוד בית אביה, והלכה והתקדשה לאחד שאין פחות בעולם כמותו! ולא עוד אלא שעוֹשֶׂה צחוק מעצמה ואומרת 'תורה הוא לומד'..."! (אדר"נ הוספה ב לניסחא א פרק ח)

כך חלפו שנים עשרה שנים, שבהם למד רבי עקיבא ברציפות, מבלי להגיע לביתו כלל!

לאחר שהשלים את שנים עשרה השנים שלמד, חזר לביתו עם שנים עשר אלף תלמידים! אך קודם שנכנס לביתו, שמע מאחורי ביתו, שאומר שכן רשע אחד לאשתו:

טוב עשה אביך שהדיר אותך מנכסיו, משני טעמים: האחד, שבעלך אינו דומה לך, ואינו מתאים לך, שאינו ממשפחה חשובה כמותך. ועוד, שהשאיר אותך לבדך כמו אלמנה חיה, והלך ללמוד כל כך הרבה שנים בלי להתראות עמך!

אמרה לו אשתו לאותו רשע: אם היה בעלי שומע בקולי, היה הולך ללמוד תורה עוד שנים עשרה שנה!

שמע רבי עקיבא את דבריה מאחורי הבית, אמר: הואיל ואשתי נתנה לי רשות, אחזור לבית המדרש ואמשיך ללמוד. חזר לבית המדרש, והיה שם שנים עשרה שנה נוספות. בא לביתו לאחר עשרים וארבע שנים, כשהוא מלווה בעשרים וארבעה אלף תלמידים!

יצאו כל בני העיר לקבל את פניו, ואף אשתו, יצאה. אמר לה אותו שכן רשע: כיצד הולכת את לקבל את פניו עם כאלו בגדים פשוטים שאינם ראויים? אמרה לו: "יודע צדיק נפש בְּהִמְתּוֹ" (משלי יב יז), יודע בעלי שהצטערתי בשבילי! הלכה ונפלה על פניה ונישקה את רגליו. תלמידיו של רבי עקיבא, שלא ידעו מי היא, רצו לדוחפה משם. אמר להם רבי עקיבא: הניחו לה, **שלי ושלכם - שלה!** לימוד התורה שלי ולימוד התורה שלכם - שלה ובזכותה הוא!

כלבא שבוע מתיר את נדרו

באותה תקופה כבר התחרט כלבא שבוע על נדרו, כי הצטער על צער בתו, אף שחשב עדיין שחתנו עם הארץ.

שמע כלבא שבוע שגדול בתורה הגיע לעיר, אמר, אלך אליו, אולי הוא יוכל להפר לי את נדרי, שהדרתי את בתי מנכסי. ולא ידע שאותו גדול בתורה - הוא חתנו.

בא לרבי עקיבא, וביקש להתיר את נדרו. אמר רבי עקיבא לחמיו: לו היית יודע שחתנד יהיה אדם גדול, האם היית נודר? אמר לו כלבא שבוע: אפילו על דעת שידע חתני פרק אחד, ואפילו הלכה אחת, לא הייתי מדיר לבתי מנכסי! אמר לו רבי עקיבא: אני הוא חתנד! והתיר לו את נדרו.

נפל כלבא שבוע על פניו, ונישק את רגלי רבי עקיבא, ונתן לו חצי רכושו. (נדרים נ ע"א. ועיין כתובות סב ע"ב)

סופו לקיימה מעושר

מכאן ואילך התקיים ברבי עקיבא מה שאמרו חז"ל (פרקי אבות ד טו): "כל המקיים את התורה מעוני, סופו לקיימה מעושר".

מתחילה הוא קיים את התורה מתוך עוני רב! אמרו רבותינו (אדר"ג פרק ו): בכל יום ויום היה מביא חבילה של עצים, חציה מוכר ומתפרנס, וחציה משתמש לעצמו. עמדו עליו

שכניו ואמרו לו: עקיבא, איבדתנו בעשן! [כי היה לומד לאור המדורה, והעשן הפריע להם], מכור את העצים לנו, וקנה בכסף זה שמן ולמד לאור הנר! אמר להם: צריך אני את העצים דווקא, שהם משמשים אותי לכמה דברים: אחד, שאני לומד לאורם, ואחד שאני מתחמם מהם, ואחד שאני ישן בהם.

אמרו: עתיד רבי עקיבא לחייב את כל העניים בדיון, שאם יאמרו 'עניים היינו', אומרים להם: והרי רבי עקיבא היה עני ביותר ומדולדל, ועסק בתורה!

ובסופו של דבר קיים את התורה מתוך עושר רב! אמרו: לא נפטר רבי עקיבא מן העולם, עד שהיו לו שולחנות של כסף ושל זהב, ועד שעלה למיטתו בסולמות של זהב, והיתה אשתו יוצאה בקרדוטין ובעיר של זהב.

אומרת הגמרא (נדרים נ"א): מששה דברים התעשר רבי עקיבא: א. "מן כלבא שבוע" - שנתן לו חצי רכשו. ב. "מן אילא דספינתא" - שהיו הגויים עושים בספינותיהם דמות של איל מעץ, לסימן שתהא הספינה קלה בהליכתה כאיל. והיו ממלאים את האיל עם דינרי זהב. פעם אחת שכחו אנשי הספינה את אותו איל על שפת הים, בא רבי עקיבא, מצאו וזכה בו. ג. "מן גוואזא" [תיבה] - שפעם אחת נתן רבי עקיבא ליורדי הים ארבעה זוזים, וביקש מהם: הביאו לי בשכר זוזים אלו איזו מציאה שתמצאו. ולא מצאו אלא תיבה של עץ שהיתה מונחת על חוף הים. הביאו אותה לרבי עקיבא, ואמרו לו: ימתין אדוננו עד שנביא לך דבר נוסף [כי מה שהבאנו אינו שווה כל כך]. פתח רבי עקיבא את התיבה ומצאה מלאה דינרים! וכיצד הגיעה התיבה עם הדינרים לחוף הים? שפעם טבעה ספינה אחת בים, וכל הממון של אותה ספינה היה מוחבא באותה תיבה: ד. "ומן מטרוניתא" [אשה רומית חשובה] - שפעם אחת הוצרכו רבי עקיבא ותלמידיו למעות, והלכו אצל מטרוניתא אחת כדי ללוות ממנה. אמרה אותה מטרוניתא לרבי עקיבא: הריני מלווה לך, והקב"ה והים יהיו ערבים על ההלוואה! קבע לה רבי עקיבא זמן פרעון, וכשהגיע זמן הפרעון, חלה רבי עקיבא ולא יכל להביא את הממון. הלכה אותה מטרוניתא על שפת הים ואמרה: רבוננו של עולם, גלוי וידוע לפניך שרבי עקיבא חולה, ולכן לא היה בידו לפרוע את חובו, ראה שאתה ערב בדבר! מיד באותו זמן נשטתה בתו של הקיסר, ונטלה ארגז מלא באבנים טובות ודינרי זהב, וזרקה לתוך הים, והים הביאו לאותו מקום שעמדה שם אותה מטרוניתא. מיד נטלה את הארגז והלכה לה. לימים, נתרפא רבי עקיבא, ובא לו אצל אותה מטרוניתא, ומעותיו בידו לפרעון חובו. אמרה לו: כבר הלכתי אצל הערב והוא פרע לי את כל החוב, והנה העודף שמגיע לך כי היה בארגז יותר מסכום ההלוואה! מממון זה שהחזירה לו המטרוניתא, התעשר עוד רבי עקיבא. ה. "ומן אשתו של טורנוסרופוס" - שהתגיירה אחר שמת בעלה ונשאת לרבי עקיבא, והכניסה לו ממון הרבה. ו. "ומן קטיעא בר שלום" - שנידון למיתה על שהתווכח עם הקיסר לטובת היהודים, וצויה במיתתו לתת את כל נכסיו לרבי עקיבא ותלמידיו.

ירושלים של זהב

רבי עקיבא קיים את אשר הבטיח לאשתו בהיותם עניים, שכאשר יתעשר יעשה לה "ירושלים של זהב", ואכן קנה לה תכשיט של זהב שהעיר ירושלים מצוירת בו, כדי לפרסם ולהוקיר את מסירות נפשה לתורה.

לתלמידיו, שתמהו על פאר "מופרז" זה, אמר: "הרבה צער נצטערה עמי!" (אדר"נ ו' ב)

כשראתה כן אשתו של רבן גמליאל שהיה נשיא ישראל, ביקשה מאת בעלה הנשיא שגם הוא יעשה לה תכשיט כזה. אמר לה בעלה: וכי את מסרת את נפשך לתורה כמוה? הלוא היא התייסרה בעניות עצומה, עד שמכרה יום אחד את קלעי שערות ראשה כדי שיוכל ללמוד תורה, ומגיע לה מה שלא מגיע לאחרות. (ירושלמי שבת פרק ו' ה"א).

רבתי

רבי אלעזר בן הורקנוס – הוא היה רבו המובהק. ממנו אף ראה דוגמא חיה לאהבה והתמסרות לתורה, שכן אף רבי אליעזר, כמותו, התחיל ללמוד תורה בגיל מבוגר, כשהיה בן 22 (ויש אומרים בן 28), אחר שעד אז היה עוסק עם אחיו בעבודות השדה אצל אביו הורקנוס. כאשר ביקש מאביו כי ברצונו ללכת ללמוד תורה, נתקל בהתנגדות ובלעג, ולבסוף החליט ללכת ללא הסכמת אביו. הוא שם פעמיו לירושלים לשיבתו של רבן יוחנן בן זכאי, כשהוא מחוסר כל. במשך שמונה ימים רצופים, שבהם לא ידע איש על מחסורו, למד תורה מבלי לאכול דבר מאכל! והיה רק מוצץ רגבי אדמה, כדי להחיות מעט את נפשו. עד אשר גילה זאת רבן יוחנן, כי הרגיש ריח רע נודף מפיו, ודאג לו לכל מחסורו. הוא בירכו ואמר לו: כשם שיצא מפיד ריח רע בעבור אהבתך לתורה, כן יצאו מפיד דברי תורה מתוקים וערבים עד מאוד! ואכן הוא גדל בתורה מחיל אל חיל, עד אשר נעשה "רבי אליעזר הגדול". ואצלו למד רבי עקיבא וגדל בתורה.

כאשר נפטר רבי אליעזר, הצטער רבי עקיבא צער קשה ביותר. כפי שמספרת הגמרא (סנהדרין סח ע"א) שנודע הדבר לרבי עקיבא במוצאי שבת, כשראה שנושאים את ארונו מקיסרי ללוד לקבורה, והיה מכה בבשרו עד שדמו היה שותת לארץ. [ואף שכתוב בתורה "ובבשרם לא ישרטו שרטת על המת", פירשו התוספות (יבמות יג ע"ב) שעשה זאת על צערו שאיבד תורה, ולא על פטירת רבו]. פתח רבי עקיבא בהספד מר ואמר: "אבי אבי, רכב ישראל ופרשיו! הרבה מעות יש לי ואין לי שולחני [קופאין] להרצותן! כלומר הרבה שאלות יש לי לשאול ואין לי למי לשאול [רש"י]."

רבי יהושע בן חנניה – היה רבו בלימוד תורת הנסתר. בגמרא (חגיגה יד ע"ב) מנו יחידי סגולה שעסקו ב"מעשה מרכבה" [סודות עליונים ונסתרים בהנהגת ה']. ואמר, כי רבי יהושע הרצה בפני רבן יוחנן בן זכאי. ורבי עקיבא הרצה ב"מעשה מרכבה" בפני רבי יהושע.

רבי טרפון – רבי עקיבא למד אצלו, אך כאשר גדל רבי עקיבא בתורה ברמות גבוהות עד מאוד, נעשה כתלמיד חבר לרבו. והיה אומר עליו רבי טרפון: "עקיבא, כל הפורש ממך, כפורש מן החיים!" (קידושין סו ע"ב). ועוד אמר לו: "עקיבא, עליך הכתוב אומר: "מִפְּכִי נְהָרוֹת הַבֶּשֶׂת, וְתַעֲלֶמָה יֵצֵא אוֹר", דברים המסותרים מבני אדם, הוצאת אותם לאורה!" (אדר"נ פ"ו)

נחום איש גמזו – רבי עקיבא שימש את "נחום איש גס זו" במשך כ"ב שנה. ממנו למד כללי לימוד, ואף דרכי חיים, לראות בכל דבר את הטוב שעושה הבורא יתברך, שהיה רגיל נחום איש גמזו לומר על כל דבר "גם זו לטובה", וקיבל אף את ייסוריו באהבה רבה.

רבי עקיבא אחז אף הוא בדרך זו, והיה מקבל על עצמו את ייסוריו באהבה. הוא היה אומר תמיד: "כל דעביד רחמנא - לטב עביד" - כל מה שעושה הקב"ה, לטובה הוא עושה! (וכמסופר בגמרא בברכות ס ע"ב)

תורתו

כפי שראינו לעיל בהרחבה, היה רבי עקיבא עמוד התווך של התורה שבעל פה.

דברים שלא נגלו למשה נגלו לרבי עקיבא וחבריו. "וְכָל יֶקֶר רְאֵתָהּ עֵינָיו" - זה רבי עקיבא וחבריו. (במדב"ר יט ד)

בספר יוחסין כתב על רבי עקיבא: "וכל תורה שבעל פה - מידו היתה לנו". ובשיטה מקובצת (כתובות מ ע"א) כתב: "ורבי עקיבא היה להם במקום משה רבנו אדון הנביאים ע"ה, לפי שהיה כבר משתכח תורה שבעל פה, עד שבא הוא ושנאה". והרמ"ע מפאנו כתב: כשם שמושה רבנו מחצב [עמוד] תורה שבכתב, כך רבי עקיבא מחצב תורה שבעל פה.

"את צנועים חכמה"

רבי עקיבא היה צנוע, והיה לומד את תורתו לשמה, מבלי שידעו על כוחו בתורה, והיה "אוצר בלוס" (גיטין סז ע"א) היינו שבולס את פיו ומסתיר עצמו, ואינו מודיע לאחרים את כוחו בתורה (תולדות עם עולם). כמו שמסופר (ירושלמי פסחים פ"ו), שישב שלוש עשרה שנה לפני רבו רבי אליעזר בן הורקנוס, ורבו לא הכירו בכוחו, אך זה לא מנע ממנו להתעלות בלא הפסק, למרות שלא סייעו לו האחרים לכך. עד שלבסוף רבי יהושע גילה לרבי אליעזר על גדלותו העצומה של תלמידו רבי עקיבא, ואמר לו: "הלא זה העם אֲשֶׁר מְאַסְתָּהּ בּוֹ [לא החשבת אותי], צֵא נָא עִתָּהּ וְהִלָּחֵם בּוֹ" [במלחמתה של תורה. ותראה את כוחו הרב]!

רבי עקיבא אומר: "כל הקורא [לומד] שלא לשמה, נוח לו אילו נהפכה שלייתו על פניו!" (כלה רבתי פרק ח)

דבר דבור על אופניו

רבי עקיבא בלימודו היה מברר כל דבר ומלבן אותו כדי להבינו על בוריו. כבר בתחילת לימודו נהג כך, כשבא לפני מלמד התינוקות ולמד ממנו א"ב, היה שואל "אל"ף זו - למה? בי"ת זו - למה?". וכך נהג אף בהמשך לימודו, כשבא לפני רבי אליעזר ורבי יהושע, והיה אומר להם: "רבותי, פתחו לי טעם משנה". כיון שאמרו לו הלכה אחת,

הלך וישב בינו לבין עצמו, אמר: "דבר זה, למה נאמר?", והיה חוזר ושואל ומעמידם בדברים ולבסוף היה דורש על כל תג ותג בתורה תילי תילים של הלכה, והיה מבאר כל דבר ודבר, ומשום כך אמרו עליו כשמת, שבטל כבודה של תורה. (אדר"נ פ"ו)

בדרך לימודו, היה לומד הכל, ולאחר מכן עורך ומסדר את הדברים. כמו שאמרו עליו (אדר"נ פ"ח): למה רבי עקיבא דומה? לפועל שנטל קופתו [תיבה, ארגז], ויצא לחוץ. מצא חיטים - מניח בה, מצא שעורים - מניח בה, כוסמין - מניח בה, עדשים - מניח בה, פולין - מניח בה. כיון שנכנס לביתו, בירר חיטים בפני עצמו, שעורים בפני עצמו, כוסמין בפני עצמו, פולין בפני עצמו, עדשים בפני עצמו. כך עשה רבי עקיבא ועשה כל התורה כולה טבעות טבעות [נושאים נושאים, סדרים סדרים].

וכן אמרו עליו בגמרא (גיטין סג ע"א), שהיה "אוצר בלום", כלומר כמו אוצר העשוי מגירות מגירות, לסדר כל דבר בפני עצמו. ומבאר רש"י: כשלמד מרביתו, שמע דבר מקרא מרביתו, ואחריו הלכה, ואחריו מדרש, ואחריו אגדה, נתן לבו לחזור עליהן ולגורסן, עד שהיו סדורין בפיו. ולא אמר אלמוד מקרא לעצמו מדרש לעצמו. אבל כשנעשה חכם גדול, עשה כל התורה מטבעות מטבעות, סידר מדרש, ספרי וסיפרא לבדן, והלכות לעצמו, ואגדות לעצמו.

לימוד תורת הנסתר

רבי עקיבא אף היה מאותם ארבעה חכמים שהעפילו בהשגותיהם בתורת הנסתר, עד אשר כביכול עלו לשמים וראו בעיני רוחם דברים רוחניים עילאיים. שלושה מהם נפגעו מכך, ורק רבי עקיבא היה היחיד אשר "עלה בשלום וירד בשלום".

תנו רבנן: ארבעה נכנסו לפרדס, ואלו הן: בן עזאי, ובן זומא, אחר [אלישע בן אבויה], ורבי עקיבא... **בן עזאי - הציץ ומת**, עליו הכתוב אומר: "זָקַר בְּעֵינֵי ה' הַמְּוִתָהּ לְחַסְדֵיךָ". **בן זומא - הציץ ונפגע**, ועליו הכתוב אומר "דָּבַשׁ מִצְּאֵתָהּ, אָכַל דִּיָּךְ, פֶּן תִּשָּׁבַעַנּוּ וְהִקְאֵתוּ". **אחר - קיצץ בנטיעות** [קלקל ועיוות], עליו הכתוב אומר: "אֵל תִּתֵּן אֶת פִּיד לְחִטָּיָה אֶת בְּשָׂרְךָ". **רבי עקיבא - עלה בשלום וירד בשלום**, ועליו הכתוב אומר: "מִשְׁכְּנֵי אַחֲרֶיךָ נְרוּצָה, הִבִּיאֲנִי הַמְּלֶכֶת חֲדָרְיוֹ". ואף רבי עקיבא בקשו מלאכי השרת לדוחפו, אמר להם הקב"ה, הניחו לזקן זה, שראוי להשתמש בכבודי. (חגיגה יד ע"ב)

ומבאר המהרש"א שרבי עקיבא היה שלם בכל סוגי השלימות, וכשהגיע לגבול שאי אפשר לשכל האנושי להגיע אליו, עמד ולא הרס לעלות אל ה'. ואף על פי שהשיג מה שהשיג, לא טעה בטעותם.

סוד האותיות

כחלק מלימוד תורת הנסתר, עסק רבי עקיבא בסוד האותיות, מהו הכח והעומק הרוחני של כל אות ואות מאותיות הקודש. ולמעשה כבר בתחילת לימודו חקר ודרש אודות

טיבה של כל אות ואות, כפי שראינו במדרש (אדר"ג ו): "הלך וישב בינו לבין עצמו, ואמר: אל"ף זו - למה נכתבה? ב"ת זו - למה נכתבה?". ולאחר מכן הוסיף לעסוק בסוד האותיות וכתב את הספר "אותיות דרבי עקיבא".

שיר השירים בדבקות

מסופר על רבי עקיבא שהיה יושב וקורא בשבת "שיר השירים", שכולו רצוף אהבה עצומה בין כנסת ישראל ל'דודה' הקב"ה. ומתוך דבקותו בקב"ה והבנתו בעומק הדברים היטב, זלגו עיניו דמעות רבות עד מאוד. אמרו לו תלמידיו: הלוא למדתנו רבנו כי אין להצטער בשבת?! אמר להם: עונג יש לי. ובאר הטורי זהב (אורח חיים סימן רפח סק"ב) שמרוב דבקותו בהקב"ה זלגו עיניו דמעות, שכן מצינו בזוהר חדש שהיה רבי עקיבא בוכה מאוד באמרו שיר השירים באשר ידע היכן הדברים מגיעים, וזכה להשיג את גודל הדבקות בקב"ה. (תולדות עם עולם על פי הזוהר)

24,000 תלמידים

רבי עקיבא העמיד תלמידים רבים מאוד. מספר כה רב של תלמידים לא ידוע אצל אף תנא אחר. דבר זה מלמד על כוחו הגדול ללמד ולהפיץ תורה ברבים.

את ה' אלוקיך תירא - לרבות תלמידי חכמים!

בגמרא (מסכת פסחים כב ע"ב) אמרו, נחמיה העמסוני היה דורש כל 'אתים' שבתורה, כלומר כל מילה "את" שבתורה, דרש אותה לרבות דבר נוסף [כגון "בראשית ברא אלוקים את השמים ואת הארץ" - לרבות כל אשר בהם. "כבוד את אביך" - לרבות אשת אביך. ואת אמך" - לרבות בעל אמך]. כיון שהגיע לפסוק "את ה' אלהיך תירא", חזר בו, כי ממי אפשר עוד לירא כפי שיראים מהקב"ה, "וימה יצדק אָנוֹשׁ עִם אֱלֹהִים!" אמרו לו תלמידיו: רבנו, כל אתים שדרשת מה תהא עליהם? אמר להם: כשם שקבלתי שכר על הדרישה, כך אני מקבל שכר על הפרישה. עד שבא רבי עקיבא ודרש "את ה' אלהיך תירא" - לרבות תלמידי חכמים.

אומר הגאון החיד"א (בספרו מראית העין פסחים כב ע"ב), ומה עניינו של רבי עקיבא שדוקא הוא דרש לרבות תלמידי חכמים? כי רבי עקיבא זכה והיה בחבורה עצומה וגדולה של עשרים וארבעה אלף תלמידים, וכל העם יראים ממנו ומכבדים אותו, ומזה נמשך ששומעים לקולו לקיום התורה. או אז נתגלה למפרע, כי מה שצוה השם לירא גם מתלמידי חכמים, ולכבדם, אין זה משום כבוד עצמם של החכמים, אלא הוא מכבוד השם ומכבוד התורה. כי כאשר יהיה כבוד ומורא לתלמידי חכמים, בזה תתקיים התורה, כי הוא יזהיר לעם, ודבריו נשמעים, ויהיה קיום התורה. ואם כן המורא וכבוד תלמיד חכם הוא בשביל התורה עצמה, וזהו מותר גמור!

רבי עקיבא דאג עד מאוד לתלמידיו, השתדל להיטיב להם ולהרבות עימם אחוה ושלוש. הוא היה משתדל אף להשיג כספים לצורך לומדי התורה, ומשום כך הפליג ללכת למקומות רחוקים, ל"חולת אנטוכיא" (ויק"ר ה'ד), וכן לווה כספים ממטרוניתא [אשה רומית חשובה] כדי לסייע לתלמידים (נדרים נ'ע"א) ועוד ועוד.

בגמרא (שבת סז ע"ב) מסופר שכאשר עשה משתה בחופת בנו, על כל כוס וכוס שהביא לפני חכמי התורה, היה אומר בשמחה וחדווה: "חמרא וחייא לפום רבנו, חיים וחמרא לפום רבנו ולפום תלמידיהון!" [יין וחיים לפי רבנו, חיים ויין לפי רבנו ולפי תלמידיהם! ומכאן המקור לאמירת "לחיים" בשתיית יין].

ומעשה בתלמיד אחד שחלה, נכנס רבי עקיבא לבקרו, טיפל בו וניקה וטאטא את הבית, עד אשר שבה רוחו של התלמיד. אמר התלמיד לרבי עקיבא: "רבי, החייתני!" יצא רבי עקיבא ודרש: "כל מי שאינו מבקר חולים - כאילו שפך דמים!" (נדרים מ'ע"א)

כמו כן, הוא צפה ברוח הקודש שתלמידו, רבי חנניא בן חכניאי, שלמד אצלו שנים רבות ברציפות, יש לו בת שכבר בגרה וצריך להשיאה, ועורר אותו לחזור לביתו כדי להשיאה.

מאידך דאג שלא יתבטלו לחינם מלימוד התורה. בגמרא (פסחים קט ע"א): אמרו עליו על רבי עקיבא: מימיו לא אמר כי הגיע הזמן להפסיק מלימוד תורה בבית המדרש! חוץ מערבי פסחים וערב יום הכפורים. בערבי פסחים - היה אומר שילכו הכל לביתם ביום, להרדים את הילדים הקטנים כדי שלא ישנו בלילה בשעת הגדה. ובערב יום הכיפורים - כדי שיאכילו את בניהם לפני הצום.

"לְעֶרְב אֶל תִּנַּח יָדְךָ"

שלמה המלך אומר (קהלת יא ו'): "בְּבֹקֶר זָרַע אֶת זְרַעְךָ, וְלְעֶרְב אֶל תִּנַּח יָדְךָ, כִּי אֵינְךָ יוֹדֵעַ אִי זֶה יִכְשֶׁר, הַזֶּה אוֹ זֶה, וְאִם שְׁנֵיהֶם כְּאֶחָד טוֹבִים".

ואמרו על כך חז"ל (ויבמות סב ב'): "נשא אדם אשה בילדותו [בצעירותו] - ישא אשה בזקנותו. היו לו בנים בילדותו - יהיו לו בנים בזקנותו", כי אינו יכול לדעת ממה ישיג לבסוף תועלת מרובה יותר, מאלו שבצעירותו או מאלו שבזקנותו, או משניהם גם יחד.

מוסיף על כך רבי עקיבא ואומר: "למד תורה בילדותו - ילמד תורה בזקנותו. לימד תלמידים בילדותו - ילמד תלמידים בזקנותו!" כלומר גם בעניין לימוד התורה, האדם אינו יכול להסתפק במה שעשה בצעירותו, אלא עליו להמשיך ולפעול, ללמוד וללמד, גם בקנותו. ואין הוא יכול לדעת ממה תצמח יותר תועלת.

ואכן כך היה עם רבי עקיבא, אשר העמיד תלמידים הרבה בצעירותו, והוסיף ללמד

תורה גם בזקנותו. ולבסוף דווקא תלמידיו האחרונים הם הם שהעמידו את התורה לדורות עולם.

אמרו: שנים עשר אלף זוגות תלמידים היו לו לרבי עקיבא, מגבת ועד אנטיפרס, וכולן מתו בפרק אחד, מפני שלא נהגו כבוד זה לזה. והיה העולם שמש, עד שבא רבי עקיבא אצל רבותינו שבדרום ושנאה להם... והם הם שהעמידו תורה באותה שעה. (יבמות סב ע"ב)

שלא נהגו כבוד זה בזה

מבארת הגמרא, כי תלמידי רבי עקיבא מתו "מיתה רעה" שהיא "אסכרה", דהיינו מיתת חנק עקב חולי בגרון. ומה היתה סיבת מיתתם הפתאומית, כולם בתקופה אחת? "מפני שלא נהגו כבוד זה בזה". וכן מובא במדרש:

רבי עקיבא אומר: שנים עשר אלפים [זוגות] תלמידים היו לי מגבת ועד אנטיפרס, וכולן מתו בחיי בין פסח לעצרת, ובסוף העמידו לי שבעה... אמר להם [רבי עקיבא לתלמידיו האחרונים]: הראשונים לא מתו אלא מפני שהיתה עיניהם צרה בתורה זה לזה, אתם לא תהיו כן. מיד עמדו ומלאו כל ארץ ישראל תורה. (קהלת רבה יא ה)

וכבר ביארנו לעיל באריכות, כי פטירתם היתה דווקא בימים ש"בין פסח לעצרת", שהם ימי ההכנה לקבלת התורה. כאן מצאה לה מידת הדין מקום לפגוע בתלמידים על אשר לא נהגו כבוד זה בזה, ולפי דרגתם, לא היו כלי קיבול ראוי בתכלית, לקבלת התורה ומסירתה לדורות.

❁ "אמר רבי עקיבא: ואהבת לרעך כמוך – זה כלל גדול בתורה!" ❁

(ירושלמי נדרים פ"ק ט הל"ד)

תלמידיו האחרונים

תלמידיו האחרונים של רבי עקיבא, אשר הם שהעמידו לבסוף את התורה בישראל, נסמכו על ידי רבי יהודה בן בבא, מתוך מסירות נפש, כפי שנראה בהמשך. ואלו הם:

רבי מאיר בעל הנס – להלן בהרחבה.

רבי יהודה בר אלעאי – הוא סתם "רבי יהודה" הנזכר בש"ס. לאחר ביטול גזירות הרומאים, בהתחדש חיי התורה בארץ, פתח את הכינוס המחודש של הסנהדרין באושא. וכן היה בין החכמים שהתכנסו שוב ביבנה, ואף שם היה הפותח, ומכאן כינויו "ראש המדברים בכל מקום". הוא היה עני ביותר, אך סירב ליהנות מן הצדקה, ופניו האירו תמיד (נדרים מט ע"ב).

רבי יוסי בר חלפתא – הוא סתם "רבי יוסי" הנזכר בש"ס. לאחר שחלפו הגזירות, אנו מוצאים את רבי יוסי דורש בכינוסי חכמים באושא וביבנה. מקום מושבו הקבוע היה במקום הולדתו ציפורי, שם היתה לו ישיבה גדולה, שעליה אמרו חכמים "צדק צדק תרדוף". התוכח עם הגויים בענייני אמונות ודעות. חיבר את הברייתא "סדר עולם" העוסקת בסדר וקביעת תאריכים במקרא. שנא את המחלוקת והתרחק ממנה, והעיד על עצמו, שמימי לא עבר על דברי חבריו. כשנפטר, שפיעו מרזבי ציפורי דם! אמרו: "משמת רבי יוסי – פסקה הבינה". (ירושלמי סוטה ט ז)

רבי שמעון בר יוחאי – להלן בהרחבה.

רבי אלעזר בן שמעון – הוא סתם "רבי אלעזר" הנזכר במשנה ובברייתא. כשהיה בדרכו לחו"ל, חזר בו מכוונתו לעזוב את הארץ, ובכה ואמר: "ישיבת ארץ ישראל שקולה כנגד כל המצוות" (ספרי דברים פ). רבי יוחנן אמר עליו שליבו פתוח "כפתחו של היכל" (עירובין נג ע"א). האריך ימים ונשאל על ידי תלמידיו: "במה הארכת ימים?", אמר להם: "מימי לא עשיתי קנפדריא לבית הכנסת [לא קיצרתי את דרכי על ידי מעבר דרך בית כנסת], לא פסעתי על ראשי עם קודש [שכאשר כולם יושבים על הארץ, העובר ביניהם נראה כפוסע על ראשיהם, ואין זה כבוד הציבור. לכן היה מקדים להגיע], ולא נשאתי כפי בלא ברכה. (סוטה לט ע"א)

מוסר נפשו להעמיד תורה בישראל

רבי עקיבא היה מוסר נפשו לקיום וחיזוק התורה בעם ישראל. גם בהיותו זקן מופלג היה הולך לארצות רחוקות כדי לחזק שם את התורה, וכן לבטל גזירות מישראל, לאסוף כספים למגביות להחזקת תורה, לעבר שנים ועוד. הוא עבר ארצות רבות כמו רומי, מדי, בבל, אפריקה, סוריה ועוד, הכל בשביל טובת הכלל. "ועשה רבי עקיבא יותר מאשר נצטווה כדי להעמיד התורה בישראל". (ספר יוחסין)

מסופר בגמרא (ברכות סא ע"ב): פעם אחת גזרה מלכות הרשעה שלא יעסקו בתורה. בא פפוס בן יהודה, ומצא את רבי עקיבא שהיה מקהיל קהילות ברבים ועוסק בתורה. אמר לו: עקיבא, אין אתה מתיירא מפני המלכות?! אמר לו: אמשול לך משל למה הדבר דומה? לשועל שהיה מהלך על שפת הנהר, וראה דגים שהיו מתקבצים ממקום למקום. אמר להם: מפני מה אתם בורחים? אמרו לו: מפני הרשתות שמביאים עלינו בני אדם לצוד אותנו! אמר להם: רצונכם שתעלו ליבשה, ונדור אני ואתם, כשם שדרו אבותי עם אבותיכם? אמרו לו: אתה הוא שאומרים עליך שפיקח שבחיות אתה, לא פיקח אתה אלא טיפש אתה! ומה במקום חיותנו – אנו מתייראים שמה יתפסו אותנו ונמות, ביבשה שהיא מקום מיתנתנו – על אחת כמה וכמה שמתיראים אנו מן המיתה!

המשיך רבי עקיבא ואמר לפפוס, אף אנו כן, ומה כשאנו יושבים ועוסקים בתורה, שכתוב בה "כי הוא חייך ואורך ימך", אנו נמצאים בסכנת מיתה, אם אנו הולכים

ומתבטלים ממנה, על אחת כמה וכמה שאנו מתחייבים בנפשנו, ומאבדים את מקור חיותנו!

לא חלפו ימים מועטים, עד שתפסו הרומאים את רבי עקיבא והניחוהו בבית האסורים. ותפסו אף את פפוס [על עבירות פליליות אחרות כהברחת סחורה וכדומה], ונתנוהו בבית הסוהר יחד עם רבי עקיבא. אמר לו פפוס: אשריך רבי עקיבא, שנתפסת על דברי תורה! אוי לפפוס שנתפס על דברים בטלים!

בבית האסורים

רבי עקיבא, כאמור, המשיך ללמד תורה במסירות נפש, עד שנתפס בידי הרומאים ונאסר בבית האסורים. בתחילה המתינו השלטונות הרומיים מלהורגו עקב לחץ של נכבדים יהודים ולא יהודים, והיה רבי עקיבא בבית האסורים במשך כמה שנים. עד אשר נגזרה הגזירה, והוציאוהו להורג באכזריות נוראה.

הגמרא מספרת על מסירותו לקיום המצוות אף בהיותו במאסר: מעשה ברבי עקיבא שהיה חבוש בבית האסורים, והיה רבי יהושע הגרסי משרתו, ומכניס לו בכל יום ויום מים במידה המספיקה עבור נטילת ידיים ועבור שתייתו. יום אחד, מצאו שומר בית האסורים כשכלי המים בידו. אמר לו: היום מימיך מרובים! שמא מעוניין אתה לחתור באדמת בית האסורים?! ובאומרו כך, שפך חצי מהכמות והותיר חצי. כשבא רבי יהושע אל רבי עקיבא וחצי כמות מים בידו, אמר לו רבי עקיבא: יהושע! אין אתה יודע שזקן אני, ואין לי אלא מה שאתה נותן ומזמן לי?! ואיך הבאת לי מעט מים?! סיפר לו רבי יהושע את כל המעשה. אמר לו רבי עקיבא: תן לי מים שאטול ידי! אמר לו רבי יהושע: לשתייה אין המים מספיקים, והיאך יספיקו לנטילת הידיים?! אמר לו רבי עקיבא: מה אעשה, שחייבים עליהם [על נטילת ידיים במים] מיתה, כדין העובר על דברי חכמים! מוטב אמות מיתת "עצמי" מחוסר מים לשתייה, ולא אעבור על דעת חברי, ואתחייב מיתה בידי שמים!

אמרו: לא טעם רבי עקיבא כלום, עד שהביא לו מים ונטל את ידיו! כששמעו חכמים כן, אמרו: מה בזקנותו כך [שעינה את עצמו כדי לא לעבור על דברי חכמים], בצעירותו על אחת כמה וכמה! ומה בבית האסורים כך, שלא בבית האסורים על אחת כמה וכמה! (עירובין כא ע"ב)

בתקופת היותו בבית הסוהר, נזקקו חכמי הדור לא פעם להכרעותיו ההלכתיות, וניסו למצוא דרכים מתוחכמות כדי לקבל ממנו תשובות לשאלותיהם. פעמים ששכרו אנשים בכסף רב כדי שילכו לשאול את השאלות.

פעם אחת התעורר ספק בבית המדרש בעניין מצות חליצה, האם החליצה כשרה כשהיא בינו לבינה. מה עשה רבי יוחנן הסנדלר? התחזה לרוכל שהכריז על סחורתו: "מי צריך

צינורות? מי צריך כלי סריגה ומחטים?" ובין הכרזה להכרזה, שירבב את השאלה בקצרה: "חלצה בינו לבניה - מהו?" רבי עקיבא הציץ מן החלון, והשיב אף הוא בדרך זו: "האם יש לך כושין [כלי אריגה]? כשרה". (ירושלמי יבמות פ"ב)

בהיותו בבית הסוהר אף קיבלו 3 פעמים את הכרעתו לעבר את השנה. (סנהדרין יב א)

יצאה נשמתו באחד

לאחר תקופת מאסר ארוכה, החליטו להוציאו להורג. היה רבי עקיבא אחד מ"עשרה הרוגי מלכות" - עשרה צדיקים קדושי עליון שנהרגו בידי מלכות רומי לאחר חורבן בית המקדש השני, בגזירה נסתרת מאת ה'. (ועיין בזה בחוברת "ארבע תעניות ובין המצרים בהלכה ובאגדה") הוציאו את רבי עקיבא להורג באכזריות רבה, וסרקו את בשרו במסרקות של ברזל. באותה עת הגיע זמן קריאת שמע, והיה רבי עקיבא שמח ושוחק, ומקבל עליו עול מלכות שמים באמירת "שמע ישראל... ואהבת את ה' אלוקיך בכל לבבך ובכל נפשך ובכל מאודך!"

השתומם טורנוסרופוס ואמר לו: סבא סבא! או מכשף אתה [שאינך מרגיש ביסורים], או מבעט אתה ביסורים [מתכחש להם כלפי חוץ]! אמר לו רבי עקיבא: תיפח רוחו של אותו האיש! לא מכשף ולא מבעט ביסורין אני! אלא כל ימי הייתי קורא את הפסוק הזה "ואהבת את ה' אלוקיך בכל לבבך ובכל נפשך ובכל מאודך", והייתי מצטער ואומר אימתי יבואו שלושתן לידי. אהבתיו בכל לבי! ואהבתיו בכל ממוני! אולם "בכל נפשי" לא התאמת לי ולא התנסיתי בכך. וכיון שהגיע לידי לקיים "בכל נפשך", ועתה זמן קריאת שמע, אינני מרחיק את עצמי מלקיימו! ובגלל זה קריתי ושחקתי! (ירושלמי ברכות פ"ט ה"ה)

ובגמרא (ברכות סא ע"ב) מובא בדומה לכך, כי בשעה שהיה מקבל עליו עול מלכות שמים, אמרו לו תלמידיו: "רבינו, עד כאן" [עד כדי כך]?! אמר להם: כל ימי הייתי מצטער על פסוק זה "בכל נפשך - אפילו נוטל את נשמתך". אמרתי: מתי יבוא לידי ואקיימנו? ועכשיו, שבא לידי, לא אקיימנו!

היה מאריך ב"אחד" עד שיצאה נשמתו באחד. יצאה בת קול ואמרה: "אשריך רבי עקיבא, שיצאה נשמתך באחד!"

מיתת דבקות בה'

רבי עקיבא לא נפטר מתוך ייסוריו - אלא מתוך דבקותו העצומה בקב"ה, עד אשר לא יכל עוד להישאר בגוף הגשמי. (המהר"ל - נתיב אהבת ה')

מכתב מאליהו (ח"ג עמוד 1243): "וחס וחלילה לפרש שיצאה נשמתו על ידי יסוריו, אלא הפירוש הנכון הוא, שיצאה נשמתו על ידי דבקותו השלימה בה' יתברך, אשר הפרידתו מחומריות הגוף לגמרי. וזהו שאמרו שם בגמרא: 'היה מאריך באחד עד

שיצאה נשמתו באחד', כלומר היה מתעמק כל כך בהשגת אחדותו בתוך היסורים, עד שנשתלק מהגשם בהתנדבוק באור השגחת אחדותו יתברך השלימה".

כתב המהר"ם מרוטנבורג ושו"ת מהר"ם ח"ב סימן תקיז, שכיון שגמר אדם בדעתו למסור נפשו על קידוש ה', שוב כל מיתה שיעשו לו אינו כואב ואינו מרגיש בה כלל. ומוסיף תלמידו בתשב"ץ קטן ור' שמשון ב"ר צדוק, סימן תטו: "ותדע שכן הוא, שאין לך אדם בעולם שאם היה נוגע באש באבר קטן שלא היה צועק. ואפילו יעלה בדעתו לעכב עצמו מלצעוק, אינו יכול לעשות. ורבים מוסרים עצמם לשריפה ולהריגה על קידוש השם יתברך ואינם צועקים לא אוי ולא אבוי". ע"ש.

סג סו

"אֶסְפוּ לִי חֲסִידֵי כְרִיתִי גְרִיתִי עֲלֵי זִבְחִי" – אֵלֹהֵי רַבֵּי עֲקִיבָא וְחֲבֵרָיו,

שֶׁמִסְדְּרוּ עֲצָמָם לְשִׁחִיטָה עַל דְּבַרֵי תִנְרָה! (סנהדרין ק"ע"ט)

סג סו

מופת לבני הדור

כאשר באה שמועת הריגתו של רבי עקיבא אצל רבי יהודה בן בבא ואצל רבי חנינא בן תרדיון, עמדו וחגרו שקים על מותניהם, קרעו את בגדיהם ואמרו: אחינו, שמעונו! לא נהרג רבי עקיבא על הגזל, ולא על שלא עמל בתורה בכל כוחו - לא נהרג רבי עקיבא אלא למופת!

ואכן גבורת הנפש שהוכיח בשעת מותו היתה למופת לדורו, ולדורות. ממנה למדו עם ישראל כיצד להתמודד בגזירות השמד, ולהתחזק במסירות נפש למען קיום התורה והמצוות, בכל לבבם בכל נפשם ובכל מאודם!

"לְאַהֲבֵי וּלְשִׁמְרֵי מִצְוֹתַי" – רבי נתן אומר: אלו שהם יושבים בארץ ישראל, ונותנים נפשם על המצוות!

"מה לך יוצא ליסקל? על שמלתי את בני.

מה לך יוצא לישרף? על ששמרתי את השבת.

מה לך יוצא ליהרג? על שאכלתי מצה.

מה לך לוקה בפרגול? על שעשיתי סוכה, על שנטלתי לולב, על שהנחתי תפילין, על שהטלתי תכלת, על שעשיתי רצון אבא שבשמים!

וזהו שאומר הפסוק (זכריה יג ו'): "וְאָמַר אֱלֹהֵי מַה הַמַּכּוֹת הָאֵלֶּה בֵּין יָדַי, וְאָמַר אֲשֶׁר

הַפִּיתִי בֵּית מִאֲהָבִי, מִכּוֹת הָאֱלֹהִים גִּרְמוֹ לִי לְהֵאָהֵב לְאַבִּי שְׁבַשְׁמִים! (ויק"ר לב א. מכילתא שמות כ ו)

עד אשר זכו לביטול הגזירה, ותלמידיו של רבי עקיבא זכו לשקם מחדש את עם ישראל בכוח משנת רבם הגדול.

אל קנא ונוקם

אין אדם יכול לעמוד במחיצתם של רבי עקיבא וחבריו, משום מסירות נפשם על התורה. וכל אחד מהם יש לו חופה בפני עצמו בעולם הבא.

אומר הפסוק בתהלים (ט ו): "כִּי דִרְשׁ דְּמִים אוֹתָם זָכָר, לֹא שָׁכַח צַעֲקַת עֲנָוִים" - כשיבוא הקב"ה לתבוע ולדרוש דמו של רבי עקיבא, הוא יזכור וידרוש דמו של בר קפרא, ושל ההרוגים על קדושת שמו. אמר רבי אבהו: כל צדיק וצדיק שאומות העולם הרגו, הקב"ה כותבו בפורפרייא שלו [בלבושו], שנאמר: "יֵדִין בְּגוֹיִים מִלֵּא גוֹיֹת", והקב"ה אומר להם: "למה הרגתם פלוני ופלוגי?", והם מכחישים ואומרים: "לא הרגנו". מה עושה הקב"ה? מוציא את לבושו שעליו חקוקים כל הנהרגים על ידי גויים, ואז דן אותם ועושה בהם

נקמה. (מדרש תהילים שם)

ואומר הקב"ה: "וְיִנְקִיתִי דָּמָם לֹא נִקִּיתִי!" שאף אם באתי לנקות את הגויים משאר עוונות, לא אנקה אותם מדמם של ישראל, ומדמם של רבי עקיבא וחבריו! (ויאל ד כא ורש"י)

מנוחתו כבוד

אחר פטירתו של רבי עקיבא, לא הניחו הרומאים הרשעים לקוברו, ואף ברשעותם ואכזריותם שקלו את בשרו במקולין [איטליז]. ואולם הקב"ה סייע בידי תלמידו, רבי יהושע הגרסי, יחד עם אליהו הנביא, להבריא את גופו מבית הסוהר ולהביאו לקבורה. כפי שמספר המדרש: הלכו שניהם לבית האסורים, ומצאו פתח שער בית האסורים פתוח, ושר בית הסוהר היה ישן, וכל האסורים היו ישנים. השכיבו את רבי עקיבא על המיטה ויצאו. לקחו אליהו הנביא ונטלו על כתפיו, וכשראה רבי יהושע כך, שאלו: רבי, והלוא אמש אמרת לי שכהן היית, וכהן אסור להיטמא למת! אמר לו: די לך רבי יהושע, בני! חס ושלום שאין טומאה בתלמידי חכמים, ואף בתלמידיהם! והיו מוליכים אותו כל הלילה עד שהגיעו לאנטיפרס של קוצרין [שם מקום]. כיון שהגיעו לשם, עלו שלוש מדרגות וירדו שלוש מדרגות, ונפתחה מערה לפניהם, וראו שם כסא ומיטה ושולחן ומנורה, והשכיבו את רבי עקיבא על המיטה ויצאו. כיון שיצאו, נסתמה המערה ודלק הנר על המנורה. כשראה אליהו כך, פתח ואמר: אשריכם צדיקים! ואשריכם עמלי תורה! ואשריכם יראי אלהים, שגנוז וטמון לכם ומשומר לכם מקום בגן עדן לעתיד לבא! אשריך, רבי עקיבא, שנמצא לך מלון ערב בשעת מיתתך! (מדרש

משלי ט ב)

רבי מאיר בעל הנס

מאיר עיני חכמים

רבי מאיר היה מגדולי רבותינו התנאים, תלמידו המובהק של רבי עקיבא. אמרו חז"ל: לא רבי מאיר שמו, אלא רבי נהוראי שמו. ולמה נקרא שמו רבי מאיר? שהוא מאיר עיני חכמים בהלכה! (עירובין יג ב)

רבי מאיר היה חריף עד מאוד, אמרו עליו: "כל הרואה את רבי מאיר בבית המדרש, נראה לו כאילו הוא עוקר הרי הרים וטוחנן זה בזה!" (סנהדרין כד א)

עוד אמרו: גלוי וידוע לפני מי שאמר והיה העולם, שאין בדורו של רבי מאיר חכם כמותו! ומפני מה לא קבעו הלכה כמותו [כשחולק עם חבריו]? מפני שלא יכלו חבריו לעמוד על סוף דעתו! (עירובין יג ע"ב)

גדול היה חלקו של רבי מאיר בסידור המשנה, כי רבי יהודה הנשיא שסידר את המשנה, התבסס על כתביהם ותורתם של החכמים שלפניו, וקיבצם יחד [כפי שכתב הרמב"ם (בהקדמתו ליד החוקה): "בכל דור ודור, ראש בית הדין או נביא שהיה באותו הדור כותב לעצמו זכרון השמועות ששמע מרבותיו, והוא שמלמדם בעל פה ברבים"]. ומשנתו של רבי מאיר היתה מרובה מאוד בכמות ובאיכות, והיא שימשה יסוד גדול לסידור המשנה. לכן סתם דין המובה במשנה ללא שם אומרו - הוא ממשנת רבי מאיר. (סנהדרין פו ע"א)

מצאצאיו של נירון קיסר

רבי מאיר היה בן למשפחת גרים, מצאצאי נירון קיסר רומא.

כיצד ומדוע התגייר נירון קיסר? מספרת הגמרא (גיטין נו ע"א): שלח קיסר רומי את צבאו על ירושלים, להחריב את בית המקדש, בפיקודו של נירון קיסר. כאשר הגיע נירון קיסר קרוב לירושלים, רצה לדעת האם יצליח ה' את דרכו, והאם באמת נחרץ גורלה של ירושלים מאת ה' להיחרב. מה עשה? ירה חץ לצד מזרח, והנה סטה החץ ממסלולו ונפל לכיוון ירושלים! ירה חץ למערב, ושוב סטה החץ ונפל לכיוון ירושלים, וכך לארבע רוחות השמים! הבין מכך נירון, שה' חרץ את גורלה של ירושלים להיחרב, ואם כן עושה הוא את רצון ה' ויקבל על כך שכר טוב (ענף יסף). ראה נירון קיסר ילד יהודי, אמר לו: פסוק לי פסוק! אמור לי איזה פסוק! אמר לו: "וְנָתַתִּי אֶת נַקְמָתִי בְּאָדָם בְּיַד עַמִּי יִשְׂרָאֵל". כלומר: הקב"ה יתן לישראל לנקום באדם [רומא] על שהצרו לעם ישראל והחריבו את בית המקדש! אמר נירון קיסר בלבו: רצונו של הקב"ה להחריב את בית מקדשו, ולקנח ידיו באותו האיש שיחריבנו. כלומר: בסופו של דבר ינקום הקב"ה את נקמתו ממני. מיד ערק מן המערכה, והתגייר, ויצא מצאצאיו רבי מאיר!

[יש אומרים שהיה רבי מאיר בנו ממש של נירון קיסר. ובספר יוחסין (מאמר א) כתוב בשם רבי יהודה הנשיא: "רבי מאיר סתם היה בן השר הגדול מהקיסר שהתגייר בזמן אספסינוס" (טובה ראייתה עמוד צח).

לפיכך אין לתמוה מדוע נקראו כל תלמידי רבי עקיבא על שם אביהם: רבי יהודה **בר אילעאי**, רבי שמעון **בר יוחאי**, רבי יוסי **בן חלפתא**, רבי אלעזר **בן שמוע**. ורק הוא אינו נקרא על שם אביו.

רבותיו

אמר רבי מאיר: אם למדת מרב אחד, אל תאמר דיי, אלא לך אצל חכם ולמד תורה... (אדר"נ פ"ג) [והיינו דווקא לענין חריפות וחידוד הלב יש ללמוד מכמה חכמים כדי להתחדד יותר, ורש"י מסכת עבודה זרה יט ע"א]. רבי מאיר קיים זאת למעשה, ואכן למד תורה מפיהם של כמה חכמים. ומלבד רבי עקיבא שהוסמך על ידו בגיל צעיר, למד ושימש אף את רבי ישמעאל, ושוב למד והוסמך על ידי רבי יהודה בן בבא, ולמד אף מאלישע בן אבויה.

האם על האדם לעסוק במלאכה?

בגמרא (קידושין פב ע"ב) רבי מאיר אומר: לעולם ילמד אדם לבנו אומנות נקיה וקלה, ויבקש רחמים למי שהעושר והנכסים שלו. שאין עניות מן האומנות, ואין עשירות מן האומנות, אלא למי שהעושר שלו, שנאמר: "לִי הַכֶּסֶף וְלִי הַזָּהָב נָאִם ה' צְבָאוֹת!"

וכמו כן אמר במסכת אבות (פרק ד משנה י): "הוי ממעט בעסק ועסוק בתורה". כלומר רבי מאיר סובר שעל האדם לעסוק לפרנסתו, אולם ימעט בזה, ויתפלל לה', שהעושר שלו, שישלח לו ברכה במלאכתו.

ואולם, בגמרא מסכת קידושין (פב ע"ב) מצאנו שאמר רבי נהוראי שהוא בעצם רבי מאיר: "מניח אני כל אומנות שבעולם, ואיני מלמד את בני אלא תורה, שעומדת לו לאדם בעת ילדותו, ונותנת לו אחרית ותקוה בעת זקנותו!". והדברים נראים כסותרים, שהלוא לפני כן ראינו שממליץ הוא בכל זאת לעסוק מעט במלאכה, ואם כן מדוע אינו מלמד את בנו שום אומנות מלבד התורה?

והנראה, כי רבי מאיר מחלק בין סוגי בני אדם: מי שבאמת במעלה גדולה של אמונה ובטחון בבורא יתברך, מסוגל הוא לומר: "מניח אני כל אומנות שבעולם ואיני מלמד את בני אלא תורה!", ומקיים בעצמו (ותהלים נה כג): "הַשְׁלֵךְ עַל ה' יְהַבֶּךָ וְהוּא יְכַלְכְּלֶךָ". לכן דייק רבי מאיר בלשונו לומר "מניח אני" ולא אמר "מניח אדם", כי דיבר על אנשים כמוהו, בדרגת אמונה גדולה וחזקה בבורא יתברך. לא כן רוב ככל בני אדם, שאינם בדרגה כה גבוהה, עליהם לעסוק מעט בפרנסתם, ומכל מקום עיקר עסקם יהיה בתורה. ולכן דייק לומר "ילמד אדם", "הוי ממעט" שהמדובר הוא על כלל בני האדם. וכמו שכותב הרמב"ם (הלכות תלמוד תורה פרק א הלכה יב): "היה בעל אומנות והיה עוסק במלאכתו שלש שעות ביום, ובתורה תשע...".

רבי מאיר לומד תורה מאלישע אחר

כאמור, אחד מרבותיו של רבי מאיר, היה גם אלישע בן אבויה, זה שיצא לתרבות רעה, ומכונה בשם "אחר". אולם רבי מאיר לא עזבו, והמשיך ללמוד תורה מפיו, ואף

השתדל להחזירו למוטב. על יחסיו של רבי מאיר עם "אחר" אמר רבה בר שילא: "רבי מאיר רימון מצא, תוכו - אכל, קליפתו - זרק" (חגיגה טו ע"א), ידע רבי מאיר לקחת ממנו רק את הדברים הטובים, את תורתו, ולזרוק את הדברים הרעים.

מפני קרבתו עם אחר, היה רבי מאיר רגיל לשנן לעצמו ולהזהיר את עצמו, והיה מרבה להתפלל לה' שחלילה לא ישל: "גמור בכל לבבך ובכל נפשך לדעת את דרכי ולשקוד על דלתי תורתך, נצור תורתך בלבך, ונגד עיניך תהיה יראתי..." (ברכות יז ע"א).

פעם אחת, היה רבי מאיר יושב ודורש בשבת בבית המדרש של טבריה. עבר אלישע רבו בשוק, כשהוא מחלל שבת בפרהסיה ורוכב על סוסו. באו ואמרו לרבי מאיר: הרי רבך מטייל בשוק! הפסיק רבי מאיר דרשתו ויצא אליו. אמר לו אלישע: מה היית דורש? ודיבר עימו בדברי תורה. עודם מהלכים ומדברים, הגיעו לתחום שבת [דהיינו 2,000 אמה [960 מטר] שזה סוף המרחק שמותר לצאת מהעיר בשבת], אמר לו אלישע: מאיר, חזור בך, שכבר שיערתי בעקבי סוסי שעד כאן תחום שבת, ומכאן ואילך אסור לך ללכת! אמר לו: אף אתה חזור בך, ועשה תשובה!! אמר לו: כבר אמרתי לך ששמעתי מאחורי הפרגוד "שובו בנים שובבים - חוץ מאחר!"

לאחר ימים, חלה אלישע, באו ואמרו לרבי מאיר. הלך אצלו רבי מאיר לבקרו. אמר לו רבי מאיר: חזור בך! אמר לו: וכי בשעה כזאת ובמצב כזה יקבלו את תשובתי?! אמר לו: וכי לא נאמר בתהלים (צ ו): "תִּשָּׁב אֲנֹשׁ עַד דָּפָא וְתֵאמַר שׁוּבוּ בְּנֵי אָדָם" - עד דכדוכה של הנפש מקבלים תשובה! באותה שעה בכה אלישע בן אבויה ומת. והיה רבי מאיר שמח ואומר: דומה שמתוך תשובה נסתלק! (חגיגה טו ע"א. ירושלמי חגיגה פ"ב ה"א. קהלת רבה פ"ז יח)

סופר סת"ם

רבי מאיר בצעירותו היה לבלר [סופר סת"ם], והיה יגע ומשתכר 3 סלעים בשבוע. היה אוכל ושותה בסלע אחד, מתלבש בסלע אחד, ובסלע השלישי היה מפרנס תלמידי חכמים. אמרו לו תלמידי: בניך מה יהיה עליהם - שאין אתה מניח להם כלום לירושה? אמר להם: אם יהיו צדיקים, תהיה להם פרנסה מאת ה', כמו שאמר דוד המלך (תהלים לז כח): "נִעַר הָיִיתִי גַם זָקֵנְתִי וְלֹא רָאִיתִי צָדִיק נֶעְזָב וְזָרְעוֹ מִבְּקֶשׁ לָחֵם". ואם לאו - מה אני מניח את שלי לאויבי המקום?! (מדרש קהלת פרשה ב כב)

אמר רבי מאיר: כשבאתי ללמוד תורה אצל רבי ישמעאל, אמר לי: בני, מה מלאכתך? אמרתי לו: לבלר אני. אמר לי: בני, הוי זהיר במלאכתך, שמלאכתך - מלאכת שמים היא! שמא אתה מחסר אחת, או מיותר אות אחת, נמצאת אתה מחריב את כל העולם כולו! (ערובין יג ע"א)

מעשה היה, שהלך רבי מאיר לעבר שנה בחו"ל, והגיע יום פורים, ולא היתה שם מגילה. מה עשה? נטל קלף וכתב אותה מזכרונו, וקרא! (מגילה יח ע"ב)

דרשותיו ומשלו

עם כל עמקותו וגאונותו העצומה, עד שכאמור חבריו לא יכלו לרדת לעומק דעתו, בכל זאת בדרשותיו היה מתאים את דיבורו אל העם, עד אשר אפילו נשים פשוטות היו נוהרות לדרשותיו. אמר רבי יוחנן: כשהיה רבי מאיר דורש, היה דורש שליש הלכה, שליש אגדה ושלש משלים. ועוד אמר: 300 משלי שועלים היו לרבי מאיר, ואנו אין לנו אלא שלושה (סנהדרין לח ע"ב). אמרו חז"ל (סוטה מט ע"א): משמת רבי מאיר בטלו מושלי משלים.

ויכוחיו עם הגויים

רבי מאיר היה מרבה להתווכח עם מינים וכופרים למיניהם, ואף עם חכמי אומות העולם. בחריפותו ובשנינותו היה משיב להם מנה אחת אפים וסותם את טענותיהם. מצינו כי כותי אחד, לאחר שרבי מאיר השיב לו על כל שאלותיו בחריפות יתירה, התפעל ואמר: "אשריך ואשרי אומתך שאתה שרוי בתוכה!" (בר"ר פ"ע ז)

מעשה ושלחה מלכות רומי אצל רבותינו, ואמרה להם: שלחו לנו קסלופנוס [פנס בעל תאורה עוצמתית] אחד משלכם! אמרו חכמים: כמה קסלופנוס יש להם, והם מבקשים ממנו קסלופנוס אחד?! כמה פנסים יש להם! כמה אבנים טובות ומרגליות יש להם! כנראה שאין הם מבקשים מאתנו אלא אדם שהוא מאיר פנים בהלכה! שלחו להם את רבי מאיר, והיו שואלים אותו שאלות שונות והוא משיב. ולבסוף שאלוהו: למה נקרא שמו חזיר? כשכוונתם לשאול על אומתם, שמשלוה חז"ל לחזיר. והשיב להם: שהוא עתיד להחזיר המלכות לבעליה! כלומר שבאמצעותם תחזור להתגלות מלכות ה' בעולם, כמו שנאמר: "וְעָלוּ מוֹשִׁיעִים בְּהַר צִיּוֹן לְשִׁפֹּט אֶת הָרַע עֲשׂוֹ - וְהִיְתָה לָהּ הַמְּלִיכָה!" (קהלת רבה א כח. ויקרא רבה יג ה)

כידור

רבי מאיר היה מכיר היטב בטיבם של בני אדם, ומיטיב לזהות את אופיים. כמו כן היה בוחן אף את שמות בני האדם, ולומד מכך על אישיותם. וכפי שאמרו חז"ל (יומא פג ע"ב): רבי מאיר היה מדייק בשמות.

מעשה ברבי מאיר ורבי יהודה ורבי יוסי שהיו מהלכים בדרך, ובאו למלון. שאלו החכמים את הפונדקאי בעל המלון: מה שמך? ענה להם: כידור. אמר רבי מאיר בלבן: שמא אדם רשע הוא, ואינו נאמן, שהרי הפסוק אומר: "כִּי דוֹר תְּהַפְּכֶת הַמָּוֶה, בְּנִים לֹא אֲמֵן בָּם". רבי יהודה ורבי יוסי, שלא היו נוהגים לבדוק בשמות בני אדם, לא חשו בזאת, והפקידו אצלו לפני כניסת השבת את כספם, ואילו רבי מאיר לא הפקיד אצלו את כספו, אלא חיפש מקום סתר להחביאו - ואכן טמן אותו בבית הקברות, ויקר מקרה שבדיוק טמן אותו בסמוך לקבר אביו של כידור.

בליל שבת חולם כידור את אביו אומר לו: בא וקח כיס של מעות הנמצא ליד ראשי!

כשקם בבוקר סיפר את חלומו לחכמים, ורבי מאיר, שרצה למונעו מלחפש את הכסף בקבר אביו, אמר לו: החלומות שחולם אדם בליל שבת, אין בהם ממש ואין להתייחס להם. חשש רבי מאיר שמא בכל זאת ילך כידור לחפש בקבר אביו, על כן הלך למקום הקבר, ועמד שם כל היום כדי לשמור את כספו, ובמוצאי שבת לקחו משם.

לעומתו, רבי יהודה ורבי יוסי ביקשו במוצאי שבת מכידור, תן לנו את כספנו. אך הוא הכחיש ואמר להם: לא היו דברים מעולם! אמר להם רבי מאיר: מדוע לא דקדקתם בשמו, להתבונן ולהבין כי אולי איננו אדם נאמן? אמרו לו: מדוע לא אמרת לנו זאת לפני כן, והיינו יודעים להיזהר ממנו? אמר להם: אמנם חששתי בלבי בגלל שמו, אבל בודאי שלא יכולתי להחזיקו כאדם רשע ולהזהיר אתכם במפורש מפניו! אלא אתם עצמכם צריכים הייתם לחשוש בלבכם על כך ולהיזהר ממנו.

ניסו החכמים לחבל תחבולה, כיצד להשיב את כספם. מה עשו? משכו אותו שיבוא לבית המרזח וישתכר, ויוציאו ממנו היכן נמצא כספם. והנה ראו שיש עדשים על שפמו, והבינו שאכל היום תבשיל של עדשים. הלכו לביתו ואמרו לאשתו: בעלך ביקש מאיתנו לומר לך שתנני לנו את כיסי הזהובים שהוא נתן לך לשמור. ונתן לנו סימן לתת לך, שתדעי כי אכן באנו בשליחותו, והוא: שהיום בישלת עדשים. מששמעה האשה את הסימן, האמינה לדבריהם, ונתנה להם את כיסי הזהובים. כשנוכח כידור במעשיה, הלך והרג את אשתו. (יומא פג ע"ב)

כי טוב

עוד מעשה בפונדקאי, אשר היה משתף פעולה עם שודדים, והיה מסגיר לידיהם את אורחיו, ומתחלק עמם בשלל. כיצד היה עושה זאת? בעוד שעדיין לילה ואורחיו ישנים, היה קם ולובש את בגדיו, ומעיר אותם ואומר כי טוב יותר לצאת עכשיו לדרך, והוא יעשה להם ליווי בשיירה. והם היו מאמינים לו, ונופלים בידיהם של השודדים.

פעם אחת התארח אצלו רבי מאיר, ובעל הפונדק קם בלילה כדרכו, לבש בגדיו ואמר לו: קום צא לך, שעושה אני עכשיו ליווי בשיירה! הבחין בו רבי מאיר שאינו אדם הגון, התחכם ואמר לו: יש לי אח, ואני יושב ומצפה לו, וכשיבוא אצא עמו לדרך. אמר לו: היכן נמצא אחיך? אמר לו: בבית הכנסת [ורמז לתורה שנמצאת שם, והיא הורתה לנו שלא לצאת לדרך בעוד לילה]. הבין בעל המלון, שכנראה האח ישן בבית הכנסת, שאל את רבי מאיר: מה שמו? אני הולך וקורא לו! אמר לו: שמו 'כי טוב'. הלך הפונדקאי בשערי בית הכנסת, והיה צווח וצועק כל הלילה: כי טוב! כי טוב! אך אין קול ואין עונה. בבוקר קם רבי מאיר והתיר את סוסו כדי לצאת לדרך. אמר לו הפונדקאי: היכן הוא אחיך שאמרת? אמר לו: כבר בא האח הזה ששמו 'כי טוב', שהוא אור היום, שנאמר (בראשית א ד): "וַיֵּרָא אֱלֹהִים אֶת הָאָרֶץ כִּי טוֹב!" (בראשית רבה צח ו) וכמו שאמרו חז"ל (תענית י ע"ב) "לעולם יצא אדם ב'כי טוב' ויכנס ב'כי טוב', שנאמר (בראשית מד ג): "הַבֶּקֶר אֹרֶךְ וְהָאֲנָשִׁים שְׁלָחוּ".

אוהב שלום ורודף שלום

אמר רבי מאיר: גדול השלום, שלא ברא הקב"ה מידה יפה מן השלום! (במדבר רבה יא יז) ואכן רבי מאיר היה מתאמץ מאוד להשכין שלום בין בני אדם. ואף הוא עצמו היה מנהיג את עצמו בשלום ובמישור עם חבריו החכמים, ובכל מקום שהיו לו חילוקי דעות עימם בהלכה, אף שאמר את דעתו, מכל מקום כשהגיעו הדברים לידי מעשה, לא נהג בניגוד לדעת חבריו. וכמו שאמר: "אף על פי שאני אומר כך, וחברי אומרים כך, מימי לא מלאני לבי לעבור על דברי חברי". (שבת קלד ע"א)

מעשה בשני בני אדם שהתגרה בהם השטן, וכל יום שישי בהתקרב שבת היו מריבים זה עם זה. שמע על כך רבי מאיר, וזימן את עצמו לשם כדי למונעם מן המריבה. וכך עשה במשך שלוש פעמים, עד אשר חזר להיות ביניהם שלום. או אז שמע רבי מאיר את השטן צווח ואומר: "וי לי שהוציאני רבי מאיר מביתי!" (גיטין נב ע"א)

עוד מעשה ברבי מאיר, שהיה יושב ודורש בליל שבת בבית הכנסת של חמת. היתה שם אשה אחת מקשיבה לדרשתו, וכיון שהאריך בדרשה, איחרה לבוא לביתה, והגיעה כשאור הנר כבר כבה. אמר לה בעלה: היכן היית עד עכשיו? אמרה לו: שומעת הייתי בדרשתו של רבי מאיר. בעלה, שלא הבין בערך תלמידי חכמים, כעס עליה וצווח: אין את נכנסת לביתי עד שתלכי ותירקי בפניו של הדורש! יצאה האשה מביתה, אך לא העיזה לעשות מעשה שכזה, ולכן לא חזרה. עבר שבוע, שבועיים ושלוש, ועדיין היא מחוץ לביתה. כעבור שלושה שבועות נודע הדבר לרבי מאיר. עשה עצמו כאילו כואבות עיניו, ואמר: אשה שיודעת ללחוש לעין, תבוא ותלחש. אמרה לה שכנתה, הנה זו הזדמנות בשבילך. הלכה לרבי מאיר, שאל אותה: היודעת את ללחוש? אמרה לו לא. אמר לה: אם כן תירקי בעיניי שבע פעמים, ואתרפא. אחר שירקה לו, אמר לה: לכי אמרי לבעלך: אתה אמרת לירוק פעם אחת, ואני ירקתי שבע פעמים! אמרו לו תלמידיו: רבי, כך מביאים את התורה!! אילו אמרת לנו, היינו מביאים את בעלה ומלקים אותו על העמוד, עד שהיה מתפייס עם אשתו! אמר להם: לא יהא כבוד רבי מאיר גדול מכבוד קונו. ואם שם השם שנכתב בקדושה, אמרה תורה שימחה על המים [בענין סוטה] בשביל להטיל שלום בין איש לאשתו, כבוד רבי מאיר לא כל שכן?! (במדבר רבה ט כ)

צדקה

רבי מאיר החשיב מאוד את מצות הצדקה. הוא עצמו היה מחלק שליש מהכנסותיו לצדקה לפרנסת תלמידי חכמים (מדרש קהלת ב כב).

פעם אחת הגיע לממלא [שם מקום], וראה שכל תושבי המקום שחורי שיער, כלומר אין בהם זקנים בעלי שיער שיבה, כי אינם מאריכים ימים. אמר להם: בודאי ממשפחת בית עלי אתם, שנתקללו "וְכָל מִרְבֵּית בֵּיתְךָ יָמוּתוּ אֲנָשִׁים [צעירים]". אמרו לו: רבי, התפלל עלינו! אמר להם: לכו טפלו בצדקה, ואתם זוכים לזקנה! כפי שאומר הפסוק: "עֲטַרְתַּת תְּפָאֲרַת שִׁיבָה - בְּדָרְךָ צְדָקָה תִּמְצָא!" (בר"ר נט א)

קופות צדקה על שם רבי מאיר בעל הנס

מנהג ישראל בדורות האחרונים לייסד קופת צדקה לעילוי נשמת רבי מאיר בעל הנס, ולומר בשעת נתינת הצדקה "אלהא דמאיר ענני", ובעזרת ה' זוכים לישועות גדולות.

כתב על כך הגאון המקובל רבי יעקב שאלתיאל ניניו זצ"ל [מחכמי טבריה לפני כמאתים שנה] (אמת ליעקב מערכת ר אית עד): נטייתי לבי לחקור ולדרוש מדוע זכה הקדוש רבי מאיר בעל הנס זיע"א שיהיו נודדים ונודבים על שמו, ולא על שם תנא אחר? מדוע זכה לכל הכבוד הזה יותר מכל התנאים?!

ומבאר ביאור נפלא: מסופר בגמרא (ובבא בתרא י ע"א), כי טורנוסרופוס הרשע שאל את רבי עקיבא: אם אלהיכם אוהב עניים הוא, מפני מה אינו מפרנסם? אמר לו: כדי לַפְתָּנוּ, שניצול אנו בזכותם מדינה של גהינם על ידי נתינת הצדקה. אמר טורנוסרופוס: צדקה זו שאתם נותנים, דווקא היא שמחייבת גיהנם, שהרי אם הקדוש ברוך הוא עשה אדם לעני, זה משום שרוצה שיהיה עני ולא יהיה לו כסף, ואילו אתם נותנים לו צדקה בניגוד לרצונו של ה'! משל למה הדבר דומה? למלך שכעס על עבדו וחבשו בבית האסורים, וציוה שלא להאכילו ושלא להשקותו, והלך אדם אחד והאכילו והשקהו. כששומע זאת המלך, וכי אינו כועס עליו?! אף אתם הלוא קרויים עבדים, שנאמר "כי לי בני ישראל עבדים", וכיצד אתם עוברים על רצונו ונותנים צדקה לעניים? אמר לו רבי עקיבא: אמשול לך משל למה הדבר דומה? למלך שכעס על בנו וחבשו בבית האסורים, וציוה שלא להאכילו ולא להשקותו, והלך אדם אחד והאכילו והשקהו. כששומע זאת המלך, וכי לא דורון משגר לו?! הלוא ודאי שמח המלך שבנו אכל ושתה! ואנו קרויים בנים, שנאמר: "בנים אתם לה' אלהיכם", אם כן בודאי שיש לו נחת רוח שאנו נותנים צדקה!

נמצא אם כן שמצות הצדקה חשובה ומקובלת היא לפני ה', דווקא מכיון שאנו נקראים בנים לקב"ה. והנה בגמרא קידושין (כו ע"א): נחלקו התנאים, מתי נקראים עם ישראל "בנים". רבי יהודה אומר: דווקא כשמתנהגים כ"בנים" ועושים רצונו של מקום, אבל כשאינם עושים רצונו של מקום, אינם נקראים בנים. **ואילו רבי מאיר אומר:** בין כך ובין כך אתם קרויים בנים, וכמו שהבן תמיד נשאר בן של אביו, כך אתם תמיד נחשבים בנים של ה'. כפי שרואים בפסוקים: "בנים סכלים המה", "בנים לא אמון במ", "זרע מרעים בנים משחיתים", "והיה במקום אשר יאמר להם לא עמי אתם, יאמר להם בני אל חי".

אמור מעתה שזהו הטעם שנהגו בכל תפוצות ישראל להיותם נודדים נדרים ונדבות לשם התנא הקדוש רבי מאיר בעל הנס, דהיינו שנותנים את הצדקה על דעתו, שאנו קרויים בנים, ובזה יש שכר טוב לפעולתנו בנתינת הצדקה. ומתחננים בבקשה ואומרים 'אלהא דמאיר ענני', שהקב"ה יחוס ויחון אותנו כרחם אב על בנים, וכדעת רבי מאיר דווקא, אף אם אין זה מגיע לנו.

[ולכאורה יש להקשות, הלוא בכל מקום שנחלקו רבי יהודה ורבי מאיר, הלכה כרבי יהודה? אלא, הגמרא אומרת (עירובין יג ע"ב): גלוי וידוע לפני מי שאמר והיה העולם, שאין בדורו של רבי מאיר חכם כמותו! ומפני מה לא קבעו הלכה כמותו? מפני שלא יכלו חבריו לעמוד על סוף דעתו! ואם כן דיוקא כלפי בני אדם, שאינם יכולים לרדת לעומק דעתו של רבי מאיר, הלכה כרבי יהודה. אבל כלפי דין שמים, יכולים לפסוק ולדון בבית דין של מעלה הלכה כרבי מאיר ולנהוג עם ישראל כדעתו להחשיב את ישראל תמיד כבנים. ואולם עיין בשו"ת הרשב"א (חלק א סימן קצד וסימן רמב) ששאל זאת וכתב ליישב, משום שהפסוקים הנ"ל מסייעים לרבי מאיר, לכן הלכה כרבי מאיר. ועוד תירץ מרן הראשון לציון רבנו עובדיה יוסף זצוק"ל (חזון עובדיה ימים נוראים עמוד קעד) שמהגמרא בבא בתרא הנ"ל מבואר שרבי עקיבא מסכים עם רבי מאיר, שהרי במשל שהביא שם, המלך כעס על בנו, והיינו שאינו עושה את רצונו, ובכל זאת שמח המלך שנותנים לבנו מאכל ומשקה, ואם כן בודאי שהלכה כרבי עקיבא.]

וזהו הטעם שזכה רבי מאיר להיות "בעל הנס" ועושה נפלאות גדולות, כיון שלימד זכות על ישראל, וידוע שהקב"ה אוהב למי שמלמד זכות על ישראל, וזהו שכרו להיות לו שם טוב ותהילה לעשות בעבורו ניסים ונפלאות. עד כאן דבריו הנפלאים.

ברוריה

רבי מאיר נשא לאשה את בתו של התנא הגדול רבי חנינא בן תרדיון [שהיה מעשרה הרוגי מלכות], הלוא היא "ברוריה". ברוריה היתה מלומדת גדולה מאוד בתורה, (פסחים סב ע"ב)! ואף נזכרת היא בדברי חכמים בענייני הלכה, כשפעמים פסקו הלכה כמותה! [וכפי שמצינו בתוספתא כלים (בבא מציעא פ"א ו): קלוסטרטא - רבי טרפון מטמא וחכמים מטהרין. וברוריה אומרת: שומטה מן הפתח הזה ותולה בחברו בשבת. כשהגיעו הדברים לפני רבי יהושע, אמר: יפה אמרה ברוריה! ועוד שם (בבא קמא פ"ד יז): תנור מאימתי טהרתו? רבי חנינא בן תרדיון אמר: משיסיענו ממקומו. ובתו ברוריה אומרת: משיפשוטו את חלוקו. כשנאמרו הדברים לפני רבי יהודה בן בבא אמר: יפה אמרה בתו מהוא!]

על עוז רוחה ואומץ לבבה של ברוריה ניתן ללמוד מהסיפור הבא:

מעשה היה ברבי מאיר, שהיה יושב בבית המדרש בשבת בשעת מנחה ודורש. מתו שני בניו, שהיו גדולים בתורה וחביבים עליו ביותר. מה עשתה אמן ברוריה? הניחה שניהם על המיטה ופרשה סדין עליהם. במוצאי שבת בא רבי מאיר מבית המדרש, אמר לה: היכן שני בני? אמרה לו: לבית המדרש הלכו. אמר לה: צפיתי בבית המדרש ולא ראיתי אותם. נתנה לו כוס של הבדלה והבדיל, חזר ואמר: היכן שני בני? אמרה לו: הלכו להם למקום פלוני ועכשיו הם באים. הקריבה לפניו לאכול, ולאחר שבירך אמרה לו: רבי, שאלה אחת יש לי לשאול. אמר לה: אמרי. אמרה לו: קודם היום בא אדם אחד ונתן לי פקדון, ועכשיו בא לקחתו, אחזיר לו או לאו? אמר לה: בתי, מי שיש לו פקדון אצלו אינו צריך להחזירו לאדונו?! אמרה לו: חוץ מדעתך לא הייתי נותנת אותו. מה עשתה? תפשה בידו והעלתה אותו לאותו החדר, והקריבה אותו למיטה, ונטלה הסדין מעליהם, וראה שניהם מתים מונחים על המיטה. התחיל בוכה ואמר: בְּנֵי בְנֵי רַבִּי רַבִּי! בני בדרך ארץ, ורבי שהיו מאירים פני בתורתם! באותה שעה אמרה לו: רבי מאיר, רבי, לא כך אמרת לי, שאנו צריכים להחזיר הפקדון לאדונו?! אמר: "ה' נתן וה' לקח, יהי שם ה' מבורך", ובדבר הזה נחמתו ונחה דעתו ונתישבה. לכך נאמר: "אשת חיל מי

מלבד שני בנים אלו, היתה לרבי מאיר וברוריה בת, אשר נישאה לחכם גדול בשם "זיוטאי". (ספר יוחסין מאמר שני סדר תנאים ואמוראים אות ז)

חטאים ולא חוטאים

לרבי מאיר היו שכנים רשעים שהיו מצערים אותו הרבה, והיה מתפלל עליהם שימותו. שמעה על כך ברוריה אשתו ואמרה לו: מדוע אתה מתפלל עליהם שימותו?! אם בגלל שכתוב "יתמו חטאים מן הארץ ורשעים עוד אינם", וכי כתוב יתמו חוטאים? הרי כתוב יתמו חטאים ולא חוטאים! אם יתמו החטאים, מעשיהם הרעים, ממילא יתקיים המשך הפסוק "וְרָשָׁעִים עוֹד אֵינָם" שלא יהיו עוד רשעים. שמע זאת רבי מאיר וקיבל. התפלל עליהם שיחזרו בתשובה, ואכן כך היה. (ברכות י ע"א)

אלהא דמאיר ענני

לברוריה היתה אחות בשם הדסה, אשר הרומאים שבו אותה ושמו אותה יחד עם נערות נוספות במקום מגונה של עבירה. אמרה ברוריה לבעלה, רבי מאיר: אני בושה ונכלמת שאחותי הדסה יושבת בבית בושית וחיה חיי קלון. לך להציל ולפדות אותה משם! אמר רבי מאיר בלבד, אם עשתה עבירה ונעשה בגופה איסור, לא יהיה לה נס, ואם שמרה עצמה ולא עברה עבירה, יתרחש לה נס ואצליח לפדות אותה!

התחפש רבי מאיר לפרש רומאי, נטל בידו צרור זהובים, איתר את מקום גיטתו, וכדי לנסותה, ניסה לפתותה לדבר עבירה, ואולם היא דחתה אותו שוב ושוב ולא התפתתה. כשראה כן והבין שלא עברה עבירה, הלך לשומר והציע לו כסף רב כשוחד כדי שישחררה. אמר השומר: פוחד אני מהמלכות, שאם ימצאו שהיא חסרה, יהרגוני. אמר לו רבי מאיר: קח לך את מחצית הכסף, ובמחצית השניה תשחד את הממונים עליך כדי שלא יעלילו עליך. שאל השומר: אני אשחד חוליית ביקורת, ועוד חוליה, אך לבסוף כשיגמר הכסף שבידי, מה אעשה? אמר לו רבי מאיר: תאמר "אלהא דמאיר ענני" ותינצל. התפלא השומר ואמר: ומי יאמר שכך הוא?! אמר לו רבי מאיר: הנה מיד תראה. היו שם שני כלבים טורפים אוכלי אדם, התגרה בהם רבי מאיר והכה בהם, ומיד רצו להתנפל עליו להורגו. אמר: "אלהא דמאיר ענני" ומיד עזבוהו ולא הזיקו לו מאומה. השתכנע השומר ומסר בידו את הנערה. הגיעה חוליית ביקורת, ושיחדם בממון, וכן חוליה שניה ושלישית. כשתם הכסף והתגלה המעשה לשלטונות, אסרו את השומר ודנוהו למוות בתליה. כאשר העלוהו לגרדום, והחבל כבר היה כרוך על צווארו, קרא ואמר: "אלהא דמאיר ענני!" והחבל נקרע. הורידוהו מן הגרדום וחקרו אותו לפשר הדבר, וסיפר להם את כל המעשה עם רבי מאיר. החליטו השלטונות לתפוש אותו, וערכו אחריו חיפושים. פרסמו את תמונתו בחוצות העיר, תלו את קלסטרון פניו בשער רומי והכריזו: כל מי שיראה את המבוקש הזה, יסגיר אותו בידי השלטונות!

ביום מן הימים מצאוהו והתחילו לרדוף אחריו. מה עשה? נכנס למסעדה הסמוכה, לקח מאכל איסור, הכניס אצבעו לתוכו כמתכוון לאכול ממנו, והכניס לפיו אצבע אחרת, והיה נראה כאילו הוא אוכל מן האיסור. ראו זאת הרודפים ואמרו: בודאי אין

זה רבי מאיר! ומכיון שנוכח לראות את גודל הסכנה, ברח והתגורר בבבל. (עבודה זרה יז)

מכאן מקובל בידי רבותינו, כאשר אדם מישראל נמצא חלילה בצרה, נותן צדקה לטובת לומדי התורה, ואומר: הריני מפריש צדקה לעילוי נשמת רבי מאיר בעל הנס, אלהא דמאיר ענני, אלהא דמאיר ענני, וזוכה בעזרת ה' לישועה.

נר למאור

כתב רבי אליהו הכהן מאיזמיר בספרו "מדרש תלפיות": קבלתי, מי שמאבד איזה דבר, יקבל על עצמו שאם ימצא את האבידה, יתן סך מעות שמן למאור, לכבוד נשמתו של רבי מאיר, ומיד ימצא האבידה. ובלבד שלא יעבור זמן. [כי אם האבידה מעות, אפשר שכבר הוציא אותם המוצא בהוצאות, ואם הוא בגד או שמלה, אפשר שהולכה למקום אחר].

בספר "כתר שם טוב" מביא בשם הבעל שם טוב הקדוש: אם אדם בסכנה, וצריך לנס, אזי יתן ח"י גדולים [סוג כסף] לנרות בשביל נשמת רבי מאיר בעל הנס, ויאמר 'אלהא דמאיר ענני' ג' פעמים, ובכן יהי רצון מלפניך ה' אלוקי ואלוקי אבותי, כשם ששמעת את תפילת עבדך רבי מאיר, ועשית לו נסים ונפלאות, כן תעשה עמדי ועם כל ישראל הצריכים לניסים נסתרים וגלויים, אמן.

החיד"א כותב (פתח עינים ע"ז דף יח): מזה נשתרבב המנהג בכל גלילותנו, שעל כל צרה שמתפלל האדם, אומר 'אלהא דמאיר ענני', ונודרים שמן או צדקה לנשמתו של רבי מאיר.

רבי חיים פלאג'י כתב (בספרו "עטרת חיים"): המצטער על סחורות שהם במקום סכנה, בים או ביבשה, או שירדו מערכם, או שאין להם קונה, יתפלל לה' יתברך שיתן לו רווח והצלחה, ויותר טוב שיקבץ עשרה תלמידי חכמים עניים מיראי ה' וחושבי שמו, שילמדו ספר תהילים כולו להצלחתו, וגם ידליק נר לפני היכל ה' בבית הכנסת לנשמת רבי מאיר בעל הנס זיע"א, וכן יאמר פעמיים 'אלהא דמאיר ענני' ויועיל בעזרת ה'.

שיחנה - ל"אחרים"

דרש הרב צבי אלימלך שפירא מדינוב: הפסוק אומר "דאגה בלב איש ישיחנה", ואמרה על כך הגמרא (וימא עה ע"ב) "שיחנה - לאחרים". ובמסכת הוריות (יג ע"ב) קראו לרבי מאיר בשם "אחרים". ולפי זה פירש: אדם שיש לו דאגה, ישיח את דאגתו, למי? ל"אחרים", לרבי מאיר בעל הנס, על ידי שיתן צדקה לכבודו, ויאמר 'אלהא דמאיר ענני', ויושע.

(ה"אגרא דפרקא" יד)

פטירתו וקבורתו

רבי מאיר בעל הנס נפטר ב"אסיא" בחוץ לארץ, בשנת ג'תתפ"א. אך יום פטירתו אינו ידוע. בתלמוד ירושלמי מסופר, שלפני מותו אמר לבני אסיא, שלא הכירוהו, שיאמרו

לבני ארץ ישראל: "גדול שבארצכם מת כאן", כדי שיתעסקו בקבורתו ויעלוהו לארץ. ועם כל זה ציוה שבעוד ארונו באסיא, יתנוהו על חוף הים, לפי שארץ ישראל מיוסדת על ימים, ככתוב: "כִּי הוּא עַל יַמִּים יִסְדָּה", ואם כן חוף הים בכל מקום יש לו צד שייכות לארץ ישראל. וכך לכל הפחות יהיה הים של ארץ ישראל מלחך את ארונו. (כלאים ט ג ופירוש יפה מראה)

ואכן העלו יהודי ארץ ישראל את ארונו לארץ, וקברוהו בטבריה, כי שם היה מקום ישיבתו, ושם הרביץ תורה. זכותו תגן עלינו ועל כל ישראל, אמן.

☞ הילולת רבי מאיר בעל הנס ☞

הקימו ישיבה על קברו

כפי שאמרנו, יום פטירתו של רבי מאיר בעל הנס אינו ידוע לנו. ואולם לפני כ-150 שנה, החלו להנהיג חכמי טבריה הילולא לכבודו, ביום י"ד באייר - פסח שני.

ההילולא הראשונה, בשנת תרכ"ז, היתה כעין "חנוכת בית" למבנה החדש אשר בנו על ציונו, כדי להושיב ישיבה על קברו.

בקהילת טבריה היו אז תלמידי חכמים גדולים, ובראשה עמד רבי שמואל חיים קונוורטי, ה"סיניור". בעת שהחלו בחפירת יסודות הבנין, היה צורך גם להזיז את העמודים שעל הציון, ואז קרה נס ופלא, אשר חכמי טבריה פירסמוהו והודיעוהו אחר כך לכל הגולה.

מעשה הפלא פורסם באותה עת בעיתון "המגיד" (גליון שנה יא, י"ג אדר א' התרכ"ז), ומתואר אף בספר "מעשה ניסים" על ידי רבי רפאל אוחנה, מחכמי טבריה:

בעיתון זה ובתאריך זה, התפרסמה עדותם של רבני טבריה על המאורע החריג והמופלא לו היו עדים, על ציונו של רבי מאיר בעל הנס

"מעשה נורא שהיה בעיר הקודש טבריה. ביום י"ז שבט התחלנו בבניין הקדוש לייסד את הבית, ה' יעזרנו על דבר כבוד שמו. ובהיותנו עסוקים בבנין וביסוד, והגענו אל הציון הקדוש שהיה מקודם, שני עמודים גדולים, זה על יד זה מעומד, לרמוז כי התנא הקדוש קבור מעומד, כמבואר בכתבי רבינו האר"י זיע"א. והנה ראה ראינו ציון התנא הקדוש למטה, מסויד ומכווייר כאילו הוא נעשה חדש ממש, ועל גבו עפר בגובה יותר מקומת בן אדם, ועל גבי העפר העמודים הנזכרים. ואמרנו, הלוא טוב להסיר את

הערימות העפר הנזכרות מעל גבי המצבה, ויושמו העמודים על יד המצבה ממש, וכך נאה ויאה, כי כל איש אשר יבוא שמה להתפלל כל תפילה וכל תחינה, יעמוד נגד המצבה עצמה, לא רחוק. וכן עשינו, כי ביום ב' חדשנו, הוא אדר ראשון,

נקבצו ובאו קרוב לחמישים בני אדם, וטרחו יגעו, עד שהסירו העמודים ממקומם והניחום על במה מן הצד, ותיכף ומיד חפרו ופינו את העפר מעל גבי המצבה עד למטה, ופנו לסובב סיבוב את העמוד הראשון בדרך ארוכה, על ידי מוטות וחבלים, כדי להורידו מנגד המצבה ולהגביהו לשומו על המצבה. וכמה טרחה גדולה היתה בזה, תכבד העבודה על האנשים, עד כי פנה היום כי ינטו צללי ערב, והם משתוממים, וזה עם זה מתייעצים ומדברים, להביא עצות מרחוק, לראות אופן ותיקון למען הביא את העמוד השני לשים על יד חברו, כאשר היתה באמנה [בתכנית] לראש פינה. והסכימו להניחו עם יום המחרת, כדי לקרוא להם אנשים מרובים מן העיר, וחבלים ומוטות רבים, וכולי האי ואולי יוכלו האנשים להביא את העמוד השני ולתת מושבו על יד חברו, הוא העמוד הראשון. וגדל הצער מאד, איך יהיה לינת לילה אחת המצבה פנויה מהעמוד השני?! 'יכין ובועז' בשם נקראים, איש מעל אחיו, איך יתפרדו?! והם נבוכים בזה.

והנה ראו מעשה ה' ונפלאותיו, והנה העמוד העליון, השוכב למעלה ומוטה על צידו, התחיל להתנועע, ונתגלגל ובא עד נגד חברו, זה למעלה וזה למטה והחפירה ביניהם. וקפץ העמוד וניתר ממקומו בכוח גדול וביד חזקה, ונפל על גבי חברו! ונמצאו מכוונים, כאשר היתה מקדם קדמתה! ואפילו אם היו מניחים אותו בידיהם, אי אפשר לכוונם ממש כמלפנים, מרוב הכובד. ובשעת נפילתו על גבי העמוד הראשון, ותיבקע הארץ לקולו, והעומדים שם המה נסו יחדיו. ויהי כראותם כי ישב העמוד במקומו על גבי חברו, יחדיו ידובקו, ספקו כפיים, רקדו כאילים, ירקדו שם בשמחה ובשירים! והפלא הזה היה בפני קהל ועדה מישראל, מקהילות קודש ספרדים ואשכנזים, ואורחים מקרית חוצות, המה ראו כן תמהו, הפלא ופלא, אשרי האיש אשר זכה לראות המראה הגדול הזה, והדבר נגלה לעין כל, כי חפץ למען צדקו בבניין המפואר והמקודש הזה, לבנות ולנטוע משכנות לאביר יעקב על ציונו, ללמוד וללמד על קבורתו, למען יעמוד בתפילה לפני אלקינו, לבקש מלפניו לתת לכל שואל די מחסורו, תאוות ליבו נתת לו, ולבקש מלפניו על גאולתנו ועל פדות נפשנו, כי זה דרכו דרך הקודש של התנא הקדוש המאיר לעולם, זכותו תגן עלינו!

על כך חתומים: הצ' חיים שמואל הכהן ס"ט [הסניור' - רב הקהילה].

הצ' יעקב אבואלעפיא ס"ט.

הצ' שמואל עבאדי ס"ט.

הצ' אברהם הכהן דוויק ס"ט.

הצ' יוסף דוד אבואלעפייה ס"ט.

הפלא הגדול הזה מתואר גם על ידי רבי אברהם בן ישראל רוזאנס [האב"ר], שכתב את הדברים בתוך תיאור מסעו בשנת תרכ"ז. והוא מסיים ואומר:

"כדברים האלה אתה שומע ידידי. מכל אלה נמצאו שם באותה העת יהודים קרוב לחמישים, וגויים העושים במלאכה אשר שם - כמו שמונה, ואתה הבחירה ברצונך

הטוב, להאמין או לשפוט בדעתך. ראה אני עשיתי את שלי, להודיעך אשר ראיתי בעיני ואשר שמעתי באזני מפי רבים ושלמים". (הובא ב"סיני" כרך לג שעט)

כשתמה מלאכת הבנייה, עשו חנוכת הבית בשמחה גדולה, ביום י"ד באייר, וקראו ולמדו בתורתו של רבי מאיר בעל הנס, וענו כולם ואמרו: נעשה ביום זה בכל שנה ושנה, ונקבע יום זה להרבות בשמחה.

ההילולא בטבריה

ואכן החל מאותה שנה, החלו רבים עולים בתאריך זה לקברו, לומדים שם דברי תורתו, שרים ושמחים, ומדליקים מדורות ואורות לכבוד רבי מאיר. סכומי הכסף שנדרו הזוכים בהצתת המדורות, שימשו מקור נכבד לפרנסת תלמידי החכמים שבטבריה ואחזקת הכוללים. במרכז ההילולא עמדה תהלוכה עם ספרי תורה שיצאה מבית הכנסת עתיק היומין "עץ החיים" מעיר העתיקה של טבריה עד לקבר רבי מאיר בעל הנס.

רבני טבריה אף הדפיסו פיוטים ושירים מיוחדים למאורע זה, ביניהם הקונטרס "מאיר בת עין", "הילולא דרבי מאיר", וכן ספרו הגדול של הרב חיים דוד סיתהון, מחכמי טבריה, "תקפו של נס", ובו כל דברי חז"ל וביאורי פסוקים הקשורים לענין רבי מאיר.

"עלינו לקבורת התנא הקדוש רבי מאיר בעל הנס זיע"א, בבית גדול, בנין נאה ומהודר, אשר בנו עליו הספרדים, ולפנים מהבית הזה יש בה ישיבה לתלמידי חכמים. כתבנית הבית הזה הוא גם לעדת האשכנזים - והיא קטנה מהראשונה, ועוד לא נתנו עליה תקרה, והתפללנו בתוכה תפילת מנחה. ליל פסח שני הלכנו עוד הפעם לרבי מאיר זיע"א, אשר מקרב שנים תקנו חכמי ורבני טבריא לעשות הילולא ולהדליק נרות בשמחה ובשירים כאשר עושים בצפת ת"ו. ויען שבשנה זאת לא באו כל כך אורחים המעלים דמי הדלקת הנרות כמנהג הקודש, לסיבת חסרון כיס הגדול מירידת שטרי הממשלה, לכן לא נמכרו הדלקת הנרות כראוי, וההכנסה הלא מצער היא".

[רבי רחמים יוסף אופלטקה מירושלים. שנת תרל"ו. בספרו מסעי היר"ח עמוד ה]

בשנת תרמ"ה פנה הגאון רבי חיים חזקיה מדיני, בעל "שדי חמד", אל חכמי טבריה וביקש הסבר על "החג המחודש" הזה (שדי חמד מערכת ארץ ישראל אות ו). ושלחו לו לאמור:

"במקום מצבת רבי מאיר, ייסדנו שם בעזרת ה' יתברך בית הכנסת ובית המדרש, ולומדים שם בקבע, בשם כל ישראל המחזיקים בידי לומדי התורה. ומאת ה' היתה זאת חנוכת הבית המקודש בית הכנסת ובית המדרש הנ"ל, היא היתה ביום פסח קטן, והיתה אסיפה גדולה, שקראו ושינינו בתורתו של רבי מאיר, ואחרי היה עד להפליא, וענו כולם ואמרו נעשה ביום זה בכל שנה, וכן נזכה לחזות בנועם ה' בנין בית המקדש במהרה בימנו אמן.

ונקבע יום זה להרבות בשמחה, ומדליקים המנורה, ובראשה ספל מלא שמן זית... וכל איש אשר נדבו ליבו ובקרבו ישים אור בו, טובל בשמן... להעלות אורה, וכל העומדים שם מברכים אותו יאיר אורו נהרא נהרא... ונודר מתנת ידו לקופה של צדקה ותופשי התורה, ונמסר לממונים העומדים בעזרה להחיות לב נדכאים לעילוי נשמת רבי מאיר, הוא זיוה הוא הדרה".

[תשובת חכמי טבריה לשדי חמד, שנת תרמ"ה]

כך נפסק למעלה

כתב בספר דברי יצחק (עמוד קפג): שמעתי מיהודי תלמיד חכם, שאמר לי ששמע מהצדיק רבי מאיר אביחצירא זלה"ה, שאמר על ההילולא שעושים ביום י"ד באייר פסח שני לרבי מאיר בעל הנס בטבריה, שאף שכלל לא בטוח אם רבי מאיר נפטר בתאריך זה, אבל מאחר שעושים לו ביום זה הילולא לכבודו ובאים לקברו וכו' וכך נפסק בעולם הזה - אז גם כן כך נתקבל ונפסק למעלה. ובאמת היו במרוקו הרבה צדיקים שלא ידעו מהו יום פטירתם, וקבעו להם יום בשנה שזה יהיה יומא דהילולא שלהם. והרבה מהצדיקים נקבע יום ההילולא שלהם ב"ג בעומר. ומצאתי פיוט שחיבר רבי מסעוד אביחצירא מתאפיללת שבמרוקו [אביו של האדמו"ר רבי ישראל אבוחצירא בבא סאלי זלה"ה], הנקרא "ארוממך אודה שמך", כתוב שם בבית ג': "רבי מאיר בעל הנס, פסח שני בו נתקנה ההילולא".

✽ ✽

מלך תמים הוא התנא - רבי מאיר בעל הנס

פסח שני - בו נתקנה הילולא למופת ונס.

זכותו היא מגן צינה, נדחי ישראל יתנס...

[סתן פיוט "ארוממך" - רבי מסעוד אבוחצירא זיע"א]

✽ ✽

ערק במקום מים

סיפר יהודי שהיה גר בעיר תאפיללת, במקום מגוריו של הבבא סאלי: מנהגו של רבנו היה, שבליל י"ד אייר פסח שני, יום הילולת רבי מאיר בעל הנס זיע"א, היה עושה

סעודה גדולה לכבוד התנא הקדוש, ולמחרת בצהרים היה מזמין לכל עניי האזור, ועושה להם סעודה כיד המלך. פעם חלה ההילולא בשבת קודש, אז הקדימו הסעודה ליום חמישי בלילה, אבל ביום ששי עשה סעודה לעניים, והרב אמר שהפעם לא ישתתף בסעודה, כדי שיוכל לאכול סעודת ליל שבת בתאבון. וקרה שבאותו יום ששי, מישהו מבני המשפחה שם בקבוק ערק במקרה, והיה שם לפני כן בקבוק מים בשביל רבנו, ושני הבקבוקים היו דומים זה לזה. בשעת הסעודה לעניים, הרב ישב אתם [ולא אכל], וביקש שיביאו לו מים קרים מהמקרר. השמש לא ידע שאחד הבקבוקים ערק, חשב ששניהם מים, ולקח לרבנו את הבקבוק של הערק, מזג לרבנו כוס מלאה ומסר לרבנו. הרב ברך שהכל, ומרוב צמאון לא הרגיש שזה ערק ולא מים. כאשר כמעט גמר לשתות את כל הכוס, הרגיש בכך רבנו ואמר: רצייתי להתחכם בהילולת התנא רבי מאיר, ולא לשתות ולא לעשות סעודה כהרגלי, אבל התנא רבי מאיר לא הסכים לכך, ולכן מן השמים סבבו שמישהו ישים ערק במקרה, ואני אשתה אותו. אז אמר לכל הסועדים: אני משתתף עמכם בסעודה על שם התנא רבי מאיר בעל הנס, ובזכותו אוכל לקיים גם סעודת ליל שבת כהלכה! (מעשה ניסים להרב מוגרבי עמוד 117)

❧ רבי שמעון בר יוחאי ❧

❧ ואמרתם כה לחי - רבי שמעון בר יוחאי! ❧

התנא הקדוש רבי שמעון בר יוחאי, תלמידו של רבי עקיבא, אשר יום הילולתו חל בל"ג בעומר, שמו כרוך באור, זוהר וקדושה. עליו נאמר שהקב"ה משתבח בו בכל יום ויום. מאפילת המערה, בה שהה 13 שנה יחד עם בנו אלעזר, בקע ויצא אור גדול - אור הזוהר המזהיר כאור החמה. בר יוחאי זכה להימשח ב"שמן ששון", הוא היחיד שיום עליית נשמתו נקבע לדורות כ"יום הילולא".

רבן שמעון בן גמליאל אמר עליו (זוהר שמות טו ע"א): "כשרבי שמעון בר יוחאי גוזר - הקב"ה מקיים, וכשהקב"ה גוזר - רבי שמעון בר יוחאי מבטל!" כה עצום ורב הוא כוחו.

כבר במילה הראשונה בתורה רמוזה תורתו: "בראשית" - ראשי תיבות: אור תורת רבי שמעון בר יוחאי.

להלן נעסוק מעט בקורות חייו, פעליו וגדולתו.

🌀 הולדתו 🌀

🌀 "בר יוחאי - אֲשֶׁרֵי יוֹלְדֵתָּךְ..." 🌀

רבי שמעון נולד בתקופה שמיד לאחר חורבן בית המקדש השני. על לידתו מסופר בספר "נחלת אבות" (לרבי יוסף משאש, ח"ג):

אביו הקדוש יוחאי היה מגדולי הדור, משבט יהודה, עשיר, נכבד וקרוב למלכות. אשתו - שרה, מזרעו של הלל הזקן ע"ה. היתה שרה עקרה במשך שנים רבות, ועלה בדעתו של יוחאי הצדיק לגרשה או לשאת אשה נוספת. הוא ביקש משדכן אחד לחפש עבורו אשה צנועה והגונה. כשנודע הדבר לשרה אשתו, לא אמרה לו דבר, רק הרבתה צום וצדקה ותפילה יום יום בהיותה לבדה בחדרה, ובכתה בכי גדול לפני ה' בלב נשבר, שיתן לה הריון ותלד בן. וה' שמע קול צעקתה.

ויהי בליל ראש השנה, רואה יוחאי בחלומו, והנה הוא עומד ביער גדול מלא אילנות לאלפים ולרבבות, חלקם רעננים נותנים פירות, וחלקם - יבשים. והוא יוחאי נשען על אילן יבש. נשא את עיניו וראה איש גבה קומה, בעל הוד והדר, נושא על שכמו נאד [כלי] מלא מים. עבר האיש בכל היער, והשקה חלק מן האילנות היבשים, ועל חלקם דילג והשאירם כמות שהם יבשים. הגיע האיש אל האילן אשר נשען עליו יוחאי, ויוציא מחיקו צלוחית אחת קטנה מלאה מים חיים טהורים, וישקה את האילן אשר נשען עליו יוחאי ויברכהו. ואז ראה יוחאי כי שרתה הברכה באותם מעט מים, הם הלכו והתרבו עד אשר הקיפו את כל סביבות האילן, ומיד לאחר מכן התחיל האילן להוציא פירות, תפוחים גדולים ויקרים, וסביבם עלים רעננים, ויגדל האילן עד מאד בענפים ופארות ועלים ופירות נותנים ריח חזק למרחוק.

שמח יוחאי מאד על המראה והתעורר משנתו מתוך שמחה, כשלנגד עיניו עומד הפסוק: "מושיבי עקרת הבית אם הבנים שמחה הללויה!" סיפר את חלומו לאשתו, ואמר לה: חלום חלמתי, ופתרונו פשוט לדעתי: היער הוא העולם, והאילנות הם הנשים, מהן נותנות פירות, ומהן עקרות כאילנות היבשים. ובראש השנה נפקדות - יש מהן להוליד, ויש מהן נשארות עקרות. ואת בתי היא האילן שהייתי נשען עליו, והשקו אותך ממעיין הברכה להוליד בנים צדיקים!

ואמנם, דבר אחד נשאר לי להבין בפתרון חלומי: מדוע כל האילנות השקה אותם האיש מהנאד, ורק האילן שהייתי נשען עליו - השקהו מהצלוחית, ושפך עליו את כולה, לא השקה ממנה לא קודם ולא אחר כך שום אילן אחר, רק את כולה שפך על אותו אילן שהייתי נשען עליו?! אמרה לו אשתו: אכן זוהי תמיהה! ובכן תרשני ללכת אל הצדיק הקדוש רבי עקיבא, להגיד לו את החלום, והוא יגיד לנו את פתרונו. אמר לה: בתי, טוב הדבר, שנינו יחדיו נלך אליו ונספר לו את החלום, והוא, ברוח הקודש אשר האציל עליו אלקים, יגיד לנו את דבר פתרונו.

במוצאי ראש השנה הלכו שניהם יחדיו אל רבי עקיבא, סיפר לו יוחאי את חלומו, ורבי עקיבא פתר לו בדיוק כפי שחשב. ואמנם, הוסיף והודיע לו מהי הסיבה שבשלה הושקה האילן שלו מן הצלוחית. אמר לו: דע יוחאי, כי חלומך הוא משל על הנשים היולדות והעקרות, ואשתך שרה היא מהעקרות שאי אפשר לה להוליד בשום אופן, ואך תפילתה ורוב דמעותיה אשר שפכה לפני ה' הם שזיכו אותה ונהפכה מעקרה ליולדת! והצלוחית שראית - היא צלוחית של דמעותיה שנאספו, ומהם השקוה ורווה להוליד לך בנים, ולכך לא השקו מאותה הצלוחית שום אילן אחר, רק אותו אילן הרומז לאשתך!

פנה רבי עקיבא לשרה ואמר לה: הנך בזאת השנה את הרה ויולדת בן שיאיר לישראל בחכמתו ובמעשיו. שמחו יוחאי ושרה אשתו מאד מדברי ר' עקיבא, והלכו לביתם לשלום. ואכן כך היה, שרה הרתה, וכעבור תשעה חודשים, ביום חג השבועות, שבו ניתנה תורה לישראל, ילדה בן, והתמלא הבית אורה. שמחו בו הוריו מאד, ויהללו את ה', ויחלקו צדקות, ויעשו משתה גדול ביום מילתו, ויקרא את שמו "שמעון", כי שמע ה' לקול תפילת אמו ובכייתה!

ומהיום שהוא נתנו את עיניהם עליו לשומרו מכל טומאה, ולגדלו בקדושה ובטהרה, ומעת החל לדבר הרגילוהו רק בדברים שבקדושה, פסוקים ומאמרים, ובהיותו בן חמש שנים מסרוהו לבתי תלמוד תורה שהעמיד רבן גמליאל בירושלים, והיה כמעין המתגבר. בהיותו צעיר לימים כבר היה שואל שאלות בדיני תורה את התנאים הגדולים רבי יהושע בן חנניה ורבן גמליאל. [כמובא בגמרא (ברכות כ"ע"א) אודות שאלה ששאל תלמיד בבית המדרש, "ואותו תלמיד רבי שמעון בן יוחאי הוה"].

🕊️ תורתו 🕊️

🕊️ "תורתו מגן לנו - היא מאירת עינינו!" 🕊️

רבי עקיבא - רבו המובהק

רבי שמעון זכה בצעירותו ללמוד תורה ביבנה, אשר בה היתה הסנהדרין, והיא היתה אז המרכז הרוחני של העם.

ואולם רבו המובהק היה רבי עקיבא. לאחר נישואיו, מיד אחר שבעת ימי המשתה, עבר רבי שמעון ללמוד אצל רבי עקיבא בבני ברק, ושהה שם 13 שנה ברציפות. את תורתו שתה בצמא, וממנו הוא קיבל את דרכו בלימוד.

האהבה והחיבה בין רבי עקיבא לתלמידו רבי שמעון היו מיוחדות, עד שמרוב חיבתו קרא הרב לתלמידו "בני". וכמו כן התבטא כלפיו בהערכה ואמר לו: "דייך שאני

ובראך מכירים בכוחך". (ירושלמי סנהדרין פ"א ה"ב)

לימים, כאשר נתפס רבי עקיבא בידי השלטונות הרומיים, על כך שלימד תורה ברבים, וישב בבית הסוהר, בא אליו רבי שמעון גם לשם ללמוד ממנו תורה. אמר לו: "רבי, למדני תורה!" אמר לו רבי עקיבא: "איני מלמדך" [מפני הסכנה]. אמר לו: "אם אין אתה מלמדני, אני אומר ליוחאי אבא, ומוסרך למלכות", כלומר רבי שמעון אמר לרבו, שאם לא ילמדו, הוא יאמר לאביו יוחאי, שהיה מקורב למלכות, שיאשים אותו אצל השלטונות בחומרה רבה יותר [ואמר זאת בדרך של הגזמה, לבטא בכך את חוזק ותוקף הבקשה]. אמר לו רבי עקיבא: "בני, יותר ממה שהעגל רוצה לינק, פרה רוצה להיניק!" כלומר יותר ממה שאתה משתוקק ללמוד ממני, אני משתוקק ללמד אותך. אך מה אעשה שהדבר מסוכן. אמר לו רבי שמעון: "ומי בסכנה? והלא עגל בסכנה!" אם הפרה תפסיק להיניק, הלוא העגל הוא זה שנתון בסכנה! כך גם אני, תלמידך, אהיה בסכנה אם לא תלמדני תורה! (פסחים ק"ב ע"א ומהרש"א)

כה דבק רבי שמעון ברבו, ושתה בצמא את דבריו. ברבות הימים, אמר רבי שמעון לתלמידיו [גיטין ס"ז ע"א]: "שנו מידותי, שמידותי הן תרומות מתרומות מידותיו של רבי עקיבא". פירוש, למדו תורתו, שאותה בחרתי ובררתי מתוך עקרי משניותיו של רבי עקיבא. [ומעין זה אמרו (סנהדרין פ"א א): "סתם ספרי - רבי שמעון, ואליבא דרבי עקיבא"].

אנו מוצאים כי רבי שמעון נושא ונותן ומתווכח עם רבו, ולעיתים אף חולק עליו, כדרכה של תורה. אך למרות זאת, כשקרה שהתבטא פעם אחת באופן לא מספיק מכובד על רבי עקיבא [באומרו על דין שאמר רבי עקיבא בהלכות טומאה "כל ימיו של רבי עקיבא היה מטמא, אם משמת חזר בו איני יודע"], כששם לב לדיבורו שאין זה מן הראוי לדבר כך, עשה תשובה גדולה, ותעניות רבות, עד אשר "הושחרו שיניו מפני תעניותיו". (נזיר נ"ב ע"ב)

דורו של שמד

תקופה זו, שבה למד רבי שמעון תורה מפיו של רבי עקיבא, תקופה קשה ביותר היתה לעם ישראל, ומכונה בפי חז"ל: "דורו של שמד".

מלכות רומי, שבראשה עמד אדריאנוס קיסר [המכונה בפי חז"ל עקב רישעותו ואכזריותו "אדריאנוס שחיק עצמות"], שישחקו עצמותיו], שהחריבה את בית המקדש, וערכה טבח אכזרי ונורא בירושלים, לא הסתפקה בזאת. אף לאחר החורבן, התנכלה והצרה מאוד לעם היושב בציון, ברדיפות ובגזירות שונות, כשמטרתם לאבד ולפורר את עם ישראל מלהיות "עם", על ידי רדיפת התורה ורדיפה בלתי פוסקת אחר ההנהגה הרוחנית של עם ישראל, בידי חכמי התורה. בתקופה זו יצאו להורג באכזריות רבה עשרה מגדולי הדור, המכונים "עשרת הרוגי מלכות".

כ-50 שנה לאחר החורבן, התרחש "מרד בר כוכבא", שבו בר כוכבא וצבאו מרדו ברומאים, והתבצרו בעיר "ביתר", שהיתה בעלת אוכלוסייה גדולה מאוד. אך כעבור שנתיים, בעוונות, גבר האוייב, ונלכדה העיר ביתר בידי הרומאים. אז גדלה

אכזריותם של הרומאים ביותר, וחמתם בערה במ להשחית, עד כי שפכו דמם כמים וערכו הרג נורא ואיום בעיר ביתר.

באותה עת אף הוצא להורג רבי עקיבא, כשהרומאים מתאכזרים אליו וסורקים את בשרו במסרקות של ברזל, ואולם, כפי שסופר לעיל, רבי עקיבא קידש שם שמים בקבלו עול מלכות שמים באהבה עצומה.

כמה שנים לאחר מכן, אדריאנוס שחיק עצמות אף החריב את ירושלים כולה, וחרש אותה עד היסוד [כנאמר (ירמיהו כו יח) "צִיּוֹן שָׁדָה תִּחְרָשׁ"]. תחת ירושלים עיר הקודש הוא הקים עיר אלילית שנקראה על שם אליל "אליה קפיטולינה", ונאסרה כניסת יהודים לתחומי העיר. הארץ כולה היתה שממה, רוב ערי ישראל נחרבו, בית הועד שבעיר יבנה נחרב והתפזר.

הגזירה לביטול הסמיכה

כחלק מהרדיפה אחר ההנהגה הרוחנית של העם, נגזרה גזירה קשה שמטרתה היתה להפסיק את "שלשלת הסמיכה" בעם ישראל.

מהי הסמיכה? הסמיכה היא העברת הסמכות העליונה בעם ישראל, מדור לדור. משה רבנו סמך את יהושע, יהושע סמך את הזקנים, הזקנים סמכו את הנביאים וכן הלאה. כך שבכל דור ישנם את גדולי הדור ה"סמוכים", שרק להם יש את הסמכות העליונה לקבוע ולהחליט בנושאים חשובים ומשמעותיים של דיני תורה. ורק מי שקיבל סמיכה מרבו, יכול לסמוך את תלמידיו הלאה.

הרומאים ראו בעין רעה מאוד את הסמיכה, שכן היא נותנת כח הנהגה חזק בידי חכמי ישראל. ואשר על כן, גזרו: "כל הסומך - ייהרג. וכל הנסמך - ייהרג. ועיר שסומכים בה - תיחרב. ותחומים שסומכים בהם - יעקרו!"

שלשלת הסמיכה היתה נתונה אפוא בסכנה של ממש, שכן רבים מגדולי הדור הסמוכים נהרגו, ועדיין לא הוסמכו תלמידים חדשים. [אם מפסיקה השלשלת, אין אפשרות לחדש אותה שוב. וכפי שבעוונותינו קרה כמה דורות לאחר מכן, שאכן פסקה הסמיכה מעם ישראל. והרבה מהסמכויות של חכמי ישראל פסקו, כגון שאי אפשר לדון בדיני נפשות ודיני קנסות, אין סמכות שיכולה לקדש חודשים ולעבר שנים ועוד. עד אשר יבוא המשיח וימנה סנהדרין ויחדש את הסמיכה].

רבי שמעון נסמך על ידי רבי יהודה בן בבא

או אז קם רבי יהודה בן בבא, שהיה "סמוך", וזקן מופלג היה, ועשה מעשה של מסירות נפש כדי לסמוך תלמידים ובכך להמשיך את השלשלת.

מה עשה? לקח חמישה תלמידים, מתלמידי רבי עקיבא, וכדי שלא לסכן שום עיר ושום מחוז, הלך עימם למקום שמם שאינו משתייך לשום עיר ולשום מחוז, ושם סמך אותם.

כדברי הגמרא (ע"ז ח ע"ב): "הלך וישב לו בין שני הרים גדולים, ובין שתי עיירות גדולות, ובין שני תחומי שבת - בין אושה לשפרעם, וסמך שם חמישה זקנים", ואלו הם:

- רבי מאיר בעל הנס
- רבי יהודה בר אילעאי
- רבי שמעון בר יוחאי
- רבי יוסי בר חלפתא
- רבי אלעזר בן שמוע

והנה, מיד לאחר מעמד הסמיכה, הגיעו אליהם עיניהם הבולשות של הרומאים. אמר רבי יהודה בן בבא לתלמידיו: "בניי, רוצו!" אמרו לו: "רבי, מה תהא עליך?!" אמר להם: "איני יכול לברוח, הריני מוטל לפניהם כאבן שאין לה הופכין".

הגיעו אליו קלגסי הרומיים והרגוהו באכזריות. לא זז משם עד שנעצו בו שלוש מאות לונביאות [חניתות] של ברזל ועשו את גופו מנוקב ככברה.

מעשה גדול זה של מסירות נפש, היה הצלה לעולם התורה. אותם חמישה חכמים שהוסמכו, היו מעתה מנהיגי העם ומוריו המוסמכים.

הפצת התורה

רבי שמעון בר יוחאי פתח ישיבה בעיר "תקוע" אשר בגליל, ואותה ישיבה העמידה הרבה תלמידים. הם היו הדור הרביעי שאחר חורבן בית שני, וביניהם נימנו: רבי יהודה הנשיא, רבי אלעזר [בנו של רשב"י], רבי דוסתאי, רבי זכאי, רבי שמעון בן אלעזר, רבי שמעון בן יהודה, רבי שמעון ברבי יוסי בן לקוניא, רבי שמעון בן מנסיא. גם ראשוני האמוראים למדו בישיבתו, וביניהם האמורא הגדול "רב", שנחשב הוא גם כתנא.

רבי שמעון היה מחזק ומגביר מאוד את גבולות התורה בארץ ישראל, עד שאף הילדים בדורו היו חזקים בתורה. כמובא בזוהר הקדוש (במדבר רו ע"א): אמר אבא, תמה אני על התינוקות שבדורנו, כמה תקיף חילם בתורה, והם כהרים גבוהים ורמים! אמר רבי אלעזר: אשרי חלקו של אבא [רבי שמעון] שהוא אדון דור זה, וכדורנו זה לא יהיה עד ביאת המלך המשיח.

ועוד כתוב בזוהר הקדוש (במדבר בלק קפז ע"א): בכה רבי יהודה ואמר: רבי שמעון, אשרי חלקך ואשרי דורנו, כי בזכותך, אפילו תלמידים של בית הספר הם הרים גבוהים ותקיפין [חזקים] בתורה!"

בקעה בקעה, התמלאי דינרי זהב!

במדרש מובא מעשה, בו חינך רבי שמעון את תלמידיו לדבוק בתורה, "פי טוב סתרה

מִסְחָר כֶּסֶף... יְקָרָה הִיא מִפְּנֵינִים, וְכָל חֲפָצֶיךָ לֹא יִשׁוּוּ בָּהּ.

מעשה בתלמיד אחד של רבי שמעון שיצא לעשות עסקים בחוצה לארץ, וחזר עשיר, והיו התלמידים רואים אותו ומתקנאים בו, והיו מבקשים אף הם לצאת לחוצה לארץ.

ידע זאת רבי שמעון, והוציאם לבקעה אחת ליד מרון. עמד ליד הבקעה, התפלל ואמר: "בקעה בקעה, התמלאי דינרי זהב!" מיד התחילה הבקעה להתמלא בדינרי זהב! פנה רבי שמעון לתלמידיו ואמר להם: אם זהב אתם מבקשים - הרי זהב, טלו לכם! ואולם תדעו: כל מי שהוא נוטל עכשיו - נוטל הוא מחלקו בעולם הבא! שאין מתן שכר התורה אלא לעולם הבא. שמעו זאת התלמידים, ומשכו ידיהם.

נוכחו התלמידים לדעת, כי יש בידי הקב"ה לתת להם זהב לרוב, ואולם טובתם היא שישבו לשקוד באהלה של תורה, וינחלו שכר רב לעולם הבא. חזרו ללימודם בשמחה, ואמרו: "כִּי שְׂמַחְתָּנִי ה' בְּפִיעֶלְךָ, בְּמַעֲשֵׂי יָדֶיךָ אֲרַנֶּנּוּ!" (שמות רבה נב ג. שוחר טוב צב)

חיבוריו

רבי שמעון בר יוחאי מוזכר בתלמוד הבבלי יותר מאלף פעמים, כשמאות דברי תורה והלכות נלמדו משמו. ובמדרשים מובאים דברים משמו למעלה מ-2,000 פעמים. מלבד זאת, חיבר גם את מדרשי ההלכה "מכילתא דרשב"י" לספר שמות, ו"ספרי" [לשון שני ספרים ולא ספרי] לספרים במדבר דברים. וכן את החיבור הענק בחכמה אלוקית "ספר הזוהר הקדוש".

לימוד תורת הנסתר

רשב"י עסק רבות בתורת הנסתר. את עיקר השגתו בתורת הנסתר השיג מעת שהותו במערה, שם שהה 13 שנה יחד עם בנו [כפי שכבר נספר בהרחבה]. מתוך דוחק וצער גשמיים, השיגו השגות רוחניות נעלות והגיעו לסתרי תורה נעלים ומרוממים.

עם צאתם מן המערה נוסד על ידם חוג של חברים - תלמידים, צדיקים קדושי עליון, שעסקו יחד, בדיבוק חברים, בתורת הסוד. החוג נקרא "אידרא", כלומר: אסיפה, ישיבה, בית ועד.

היתה "אידרא רבה" [ישיבה גדולה] שבה השתתפו עשרה, כמובא בזוהר (פרשת נשא קכז ע"ב): "נמנו החברים לפני רבי שמעון, ונמצאו רבי אלעזר בנו, ורבי אבא, ורבי יהודה, ורבי יוסי בר יעקב, ורבי יצחק, ורבי חזקיה בר רב, ורבי חייא, ורבי יוסי, ורבי ייסא". לאחר מכן, משנסתלקו שלושה מהם - נקראה "אידרא זוטא" - ישיבה קטנה.

כל החברים, שכוננו בפי רבי שמעון "חבריא", כולם קדושים וטהורים, ובהופעתם הם משרים אווירה של יראת כבוד והתרוממות הרוח. אהבה עזה שררה ביניהם, והם

העפילו יחד לדרגות גבוהות בהתעלות מעל הגשמיות ודבקות רוחנית. הם היו רגילים לעסוק בתורה כשהם מסובבים בערים ובכפרים, בעיקר בטבריה, ציפורי, אושא, קיסרין ולוד. גם רבי שמעון היה לפעמים משתתף עמהם במסע, והיה יושב עם החבריא הקדושה בהרים, בשדות ובחורשות, ודורש בסתרי תורה.

וכל הדור כולו חדור דעה ובינה בזכותו של רבי שמעון השוכן בתוכם. כמובא בזוהר הקדוש שאמר רבי יוסי: "דור זה שרבי שמעון שוכן בתוכו, רצונו של הקב"ה בו, בגלל רבי שמעון, שיתגלו דברים סתומים על ידיו. אבל תמהני על חכמי הדור, שכל עוד שרבי שמעון קיים בעולם, איך הם מניחים אפילו רגע אחד מלבוא ולעסוק בתורה לפניו. ובדור הזה לא תשכח החכמה מן העולם".

נענה ואמר לו רבי יצחק: "ודאי כך הוא, שהרי יום אחד הייתי הולך עמו בדרך, ופתח פיו בתורה, וראיתי עמוד ענן נעוץ מלמעלה למטה, וזָהָר אחד זָהָר תוך העמוד. פחדתי פחד רב ואמרת: אשרי האיש שכך הזדמן לו בעולם הזה!" (זוהר פרשת תרומה קמט ע"א)

ספר הזוהר הקדוש

סודות התורה, שנלמדו על ידי רבי שמעון ותלמידיו, נאספו ונכתבו בספר "הזוהר". אף לאחר פטירתו של רבי שמעון המשיכו תלמידיו בלימוד תורת הסוד ועסקו בתורה אשר לימד אותם רבם, העבירו אותה מדור לדור ופלפלו ונשאו ונתנו בה. עד אשר כ-300 שנה לאחר פטירת רבי שמעון חתמו את ספר הזוהר [לכן ניתן למצוא בספר הזוהר גדולי ישראל מתקופה מאוחרת יותר]. אך כיון שהכל מתורתו, נקרא הזוהר על שמו, ויש שמכנים אותו "מדרשו של רבי שמעון". (תולדות תלמידי רבי עקיבא עמוד 101. בשם ספר יוחסין וסדר הדורות)

הוא הזוהר - המזהיר ומאיר לנו עד היום בחשכת הגלות.

וכך אומר משה רבנו ע"ה לרבי שמעון (זוהר פרשת נשא): "בהאי חיבורא דילך דאיהו ספר הזוהר, יפקון ביה מן גלותא ברחמי". תרגום: בזכות החיבור שלך, ספר הזוהר הקדוש, יצאו בני ישראל מן הגלות ברחמים!

ובספר "תיקוני הזוהר" (תיקונא שתיאה דף כד ע"א) מבואר, שבשעה שאליהו הנביא זכור לטוב נגלה לרבי שמעון בר יוחאי ולחבריא הקדושה שעמו, ולמד עמהם סתרי תורה בענין תיקוני נשמות, יצאה בת קול משמים ואמרה להם: כמה רב כוחו וקדושתו של רבי שמעון בעולם. ואחר כך הוסיפה ואמרה נבואה בזו הלשון: "וכמה בני נשא לתתא יתפרנסון מהאי חיבורא דילך, כד יתגלו לתתא בדרא בתראה בסוף יומיא, ובגינה "וקראתם דרור בארץ". תרגום: כמה בני אדם למטה יתפרנסו מזה החיבור שלך, כאשר יתגלה למטה בדור האחרון בסוף הימים, ובזכותו יתקיים הפסוק "וקראתם דרור בארץ", המרמז על הגאולה השלימה.

כי לא תשכח מפי זרעו

אמרו חז"ל (שבת קלח ע"ב): כשנכנסו רבותינו לכרם ביבנה [כלומר כאשר הסנהדרין, שגלתה ממקום למקום עקב המצב הקשה, גלתה שוב ליבנה], וראו שהתורה מתמעטת מעם ישראל, אמרו: עתידה תורה שתשתכח מישראל, שנאמר: "הֲנֵה יָמִים בָּאִים נָאִם ה', וְהִשְׁחַחְתִּי רָעַב בְּאֶרֶץ, לֹא רָעַב לְלֶחֶם וְלֹא צָמָא לְמַיִם, כִּי אִם לְשִׁמְעֵ אֶת דְּבָרֵי ה'" (עמוס ח יא).

אמר רבי שמעון בר יוחאי: חס ושלום שתשתכח תורה מישראל! שנאמר "כי לא תשכח מפי זרעו" (דברים לא כא).

לא לחינם הביא רבי שמעון פסוק זה. נרמז כאן, שעל ידי זרעו של יוחאי, שהוא רבי שמעון, לא תשתכח התורה מישראל, שהרי סופי התיבות של הפסוק "כי לא תשכח מפי זרעו", הם המילה "יוחאי".

ודע, כי התנא הקדוש רבי שמעון הוא בבחינת: "עיר וקדיש מן שמיא נחית" (דניאל ד יא), ראשי תבות "שמעון" (ליקוטי מוה"ר)

במערת צורים

סו ע

"בר יוחאי, מושב טוב ישגת, יום נסתה, יום אשר גרחת.

במערת צורים שיעמדת – שם קנית הודף והדרף!"

סו ע

הרקע לשיחה של שלושת החכמים

נשוב למצב המדיני בארץ הקודש. כאמור, תקופה קשה מאוד היתה לעם ישראל תחת שלטונו של הקיסר הרומי אדריינוס שחיק עצמות. ערים שלמות נחרבו, חכמי התורה נרדפו ונהרגו. מחמת המצב הקשה בארץ, נדדו רבים מחכמי התורה, וביניהם רבי שמעון, לבבל, עד יעבור זעם.

עם מותו של אדריינוס [שנת ג'תצ"ח], הוקל יותר מצבם של היהודים. לכס הקיסרות עלה אנטונינוס פיוס. הוא ידע והבין כי הגזירות והרדיפות מעוררות מרד, על כן החליט לבטל את הגזירות הקשות ולתת ליהודים לחיות כרצונם על פי מצוות התורה באין מפריע. אותו יום, י"ח באייר, שבעים שנה אחרי חורבן בית שני, נחוג כיום זכרון חשוב. חכמי ישראל שנדדו לבבל, התחילו לשוב למולדתם, ובראשם גדולי הדור, רבי שמעון ועוד, שעלו והקימו מחדש את מרכז התורה וכוננו את הסנהדרין מחדש.

רומא היתה מלכות מתקדמת, ועבודות הפיתוח שביצעה היו ניכרות בכל מחוזות

כיבושיה. כעת התחיל השלטון הרומי להפריח ולפתח אף את ארץ ישראל. [שרידיים מעבודות פיתוח אלה נשארו עד עצם ימינו, כגון המרחצאות הרומיים בחמת גדר ועוד]. ערי הארץ הלכו ונבנו, הלכו והתפתחו. נבנו שווקים, בתי מרחץ, גשרים ועוד - לפי מיטב החדשנות הרומאית.

יחס היהודים כלפי הרומאים היה מעורב. מצד אחד, לא ניתן היה לשכוח את מעלליהם ואכזריותם. לא ניתן היה לשכוח כי אותם אלו ששוקדים על פיתוחה של הארץ - הם אלו שהחריבו אותה לפני שנים לא רבות! הם אלה שעינו, טבחו והרגו ללא רחם!

אך מצד שני - המצב העכשווי, שבו הרומאים בונים ומפתחים, ומראים פנים ידידותיות יחסית, הביא רבים לפתח גישה של סלחנות, הכרת הטוב, ויחס אוהד מעט כלפיהם, כדרכם של יהודים היודעים לשכוח מהר מהרשעה והנקמה, ודוקא לזכור את הפיוס והריצוי.

השיחה של שלושת החכמים

באחד הימים, ישבו יחד שלושה חכמי ישראל, והם: רבי יהודה ברבי אלעאי, רבי יוסי, ורבי שמעון בר יוחאי. וישב איתם גם יהודה בן גרים. כאשר דיברו על הרומאים, פתח רבי יהודה ואמר: "כמה נאים מעשיהם של אומה זו: תקנו שווקים, תקנו גשרים, תקנו מרחצאות!" רבי יהודה, שהיה רודף שלום ונח לבריות, סבר כי על כל פנים יש להכיר להם טובה על מעשיהם הנאים.

רבי יוסי - שתק, ולא הגיב מאומה.

ואולם רבי שמעון בר יוחאי נענה ואמר: "כל מה שתיקנו - לא תיקנו אלא לצורך עצמם. תיקנו שווקים - להנאתם ולטובתם, תיקנו מרחצאות - לעדן בהם עצמם, תיקנו גשרים - ליטול בהם מכס".

רבי שמעון, שראה במו עיניו איך נהרגו חסידי עליון, שהיה עד להריגתו של רבי עקיבא רבו וראה איך סרקו את בשרו במסרקות של ברזל, שנא את הרומאים וציפה למפלתם. כשהיו הפרסים נלחמים ברומאים, קיווה למפלתם של הרומאים ואמר: "אם ראית סוס פרסי קשור בקברי ארץ ישראל [שזה מראה על כך שהפרסים התפשטו בארץ ישראל, ורועים את סוסייהם בשדות הקבורה], צפה לרגליו של המשיח" (שיר השירים רבה ח ב). הוא סבר כי גם מעשיהם הנאים כעת, אינם ראויים לשבח כלל, כיון שהם עושים אותם אך ורק להנאתם ולתועלתם.

יהודה בן גרים, שהיה עד לשיחה, הלך לספר לידידיו וחבריו על הדיון, אשר לבטח עורר עניין רב. לכולם מעניין היה לשמוע ולדעת מה דעת חכמים על הרומאים!

אולם היה זה מעשה פיזי ובלתי אחראי, שכן בתוך כך נודע הדבר גם למלכות. המלכות

הרומית, אשר עינה היתה פקוחה, משוטטת ובולשת בכל מקום, לגלות סימנים של מרי ואי רצון, התייחסה בחומרה רבה לאמירותיהם של מנהיגי העם.

וכך יצא גזר הדין: רבי יהודה ששיבח את הרומאים - יתעלה ויהיה ראש המדברים בכל מקום; רבי יוסי ששתק - יגלה לציפורי; ורבי שמעון שגינה - יהרג!

רבי שמעון ובנו במערה

כאשר נודע הדבר לרבי שמעון, ברח מביתו יחד עם בנו רבי אלעזר, והתחבאו שניהם בבית המדרש. בכל יום היתה אשתו מביאה להם פת לחם וכד מים לסעוד את ליבם.

כאשר גברו החיפושים, חשש רבי שמעון שמא יתגלה מחבואם. אמר לבנו: "נשים דעתן קלה", שמא יצערו אותה אנשי המלכות, והיא עלולה לגלות להם את מקום המחבוא!

יצאו רבי שמעון ובנו מבית המדרש וברחו אל מחוץ לעיר והתחבאו במערה אחת, בכפר פקיעין אשר בגליל העליון. נעשה להם נס, ונברא להם עץ של חרובים ומעיין של מים, ומהם אכלו ושתו כל זמן היותם במערה.

היה זה נס בתוך נס, מאחר שעץ החרוב אינו טוען פירות אלא לאחר שבעים שנה, ואילו כאן הוציא פירות בו במקום (מהרש"א). ועוד מנפלאות העץ, שאף על פי שהיה עץ של חרובים, היה מוציא בכל ערב שבת - תמרים (מדרש תלפיות בשם רבי יהונתן גלאנטי).

בזמן ששהו במערה היו פושטים את בגדיהם, כדי שלא יתבלו, והיו יושבים ללמוד כשהם מכוסים בחול עד צווארם. רק בשעת קריאת שמע ותפילה היו לובשים את בגדיהם, ולאחר מכן שוב היו פושטים אותם, מתכסים בחול וממשיכים ללמוד.

שתים עשרה שנים רצופות למדו במערה, ואף אחד לא ידע על מקום מחבואם, זולת אליהו הנביא, שהיה בא אליהם פעמיים בכל יום ולומד עימם (זוהר חדש כי תבא). באותו הזמן הגיע רבי שמעון להשגותיו הנשגבות, שם נתגלו לו סתרי תורה ורזין דרזין. לאחר מכן, כשיצא מהמערה, גילה אותם לבני החבריה, כמו שהעיד רבי יוסי, שמיום בו עזב רבי שמעון את המערה, לא היה דבר שנעלם מן החברים, והסודות העליונים ביותר נתגלו להם בבהירות כה גדולה כאילו ניתנו באותה שעה מהר סיני! (זוהר בראשית ריז ע"א)

שליחות היונה אל רבי שמעון

בזוהר הקדוש מסופר על מאורע שקרה בזמן היותם במערה (זוהר חדש פרשת כי תבא):

יום אחד ישבו החכמים בבית המדרש והתבוננו בקללות הכתובות בתורה: פעמיים מוזכרות בתורה קללות: פעם אחת בחומש ויקרא [פרשת בחוקותי] - כנגד חורבן בית המקדש הראשון, ופעם שניה - בחומש דברים [פרשת כי תבא] - כנגד חורבן בית המקדש השני.

התבוננו החכמים וראו כי בקללות הראשונות, ישנם גם דברי נחמה וחיבת הקב"ה לישראל, כמו שכתוב: "וְהָאֶרֶץ תִּעְזָב מֵהֶם וְתִרְץ אֶת שִׁבְתֵּיתָהּ בְּהִשְׁמָהּ מֵהֶם... וְאִף גַּם זֹאת בְּהִיּוֹתָם בְּאֶרֶץ אֲיִבֵיהֶם לֹא מֵאֲסִיתִים וְלֹא גַעְלֵתִים לְכַלְתֵּם לְהַפֵּר בְּרִיתִי אִתְּם כִּי אֲנִי ה' אֱלֹהֵיכֶם, וְזָכַרְתִּי לְהֶם בְּרִית רֵאשִׁימִים..." , ואכן לאחר חורבן בית המקדש הראשון, השיב ה' את שיבת ציון ברחמים.

ואילו בקללות השניות, שהן כנגד החורבן הנוכחי - אין בהן הבטחות ואין בהן נחמה כלל! והיו החכמים משתוממים על הדבר ומתקשים בו מאוד, ולא היו יודעים פשרו:

קם רבי יהודה ברבי אלעאי ואמר: חבל על היעדרו של בן יוחאי, שבודאי היה יודע לבאר לנו סיבת הדבר, אך אין מי שיודע היכן הוא נמצא, ואפילו אם יש מי שיודע - אין לו רשות לגלות.

בוקר אחד קם רבי יוסי בן רבי יהודה, וראה כל מיני עופות טסים ומתעופפים, וביניהם התעופפה יונה אחת. קם על רגליו ואמר: יונה, יונה, נאמנה מיום המבול, דמות העם הקדוש לך יפה ולך נאה. לכי ועשי לי שליחות אחת לבר יוחאי, במקום שהוא שם!

הסתובבה אותה היונה ועמדה לפניו. לקח פתק אחד, וכתב מה שכתב. ועמדה היונה ולקחה אותו בפיה, והלכה אל רבי שמעון. הסתכל רבי שמעון באותו הפתק ובכה, הוא ורבי אלעזר בנו, ואמר: אני בוכה על הפרידה מן החברים, ואני בוכה על הדברים הללו שלא התגלו להם, מה יעשו הדורות האחרונים אם יתקשו בזה, ולא יבינו כראוי את הנהגת ה'?

בינתיים בא אליהו זכור לטוב, וראהו בוכה. אמר: הייתי מזומן לשליחות אחרת, והקדוש ברוך הוא שלח אותי אליך לשכך את דמעוּתֶיךָ. אי רבי, אי רבי, לא היתה השעה כעת לגלות לצדיקים הדברים הללו, אבל כך אמר הקדוש ברוך הוא: בקללות הראשונות יש שלושים ושנים פסוקים, וכולם כנגד דרכי התורה. בקללות האחרונות יש בהן חמשים ושלושה פסוקים, כנגד פרשיות ודרכי התורה. בגלות ראשונה של בית ראשון עברו ישראל אותם שבילים נסתרים של הסתר, **התגלה חטאם, והתגלה קצם, והתגלתה הנחמה וההבטחה שלהם**. בגלות האחרונה של בית שני עברו ישראל חמשים ושלוש פרשיות ודרכים שנגלו, **נסתם חטאם ונסתר קצם, ולא כתוב בהם הבטחות ונחמות**.

בינתיים עברה רוח אחת והפרידה אותם, ועלה אליהו בתוך גלגל של אש, ונשאר רבי שמעון, ובכה ונרדם על פתח המערה. שוב בא אליהו, זכור לטוב, ואמר: קום רבי שמעון והתעורר משנתך. אשרי חלקך, שהקדוש ברוך הוא רוצה בכבודך. כל ההבטחות והנחמות של ישראל - כתובות בקללות הללו!

בא וראה, מלך שאוהב את בנו, אף אם הלקה אותו, אהבתו עדין עליו, אף שמראה

הֲיָז חֶזֶק - רחמנותו עליו! כך הקדוש ברוך הוא - אף שקילל, דבריו הם באהבה. נראים בגלוי כקללות, והם טובות גדולות, לא כן באותן הראשונות, שכולן היו בדין הקשה.

וכאן פירט אליהו הנביא לרבי שמעון כיצד דווקא בתוך הקללות הקשות טמונות נחמות והבטחות עצומות לאחרית הימים!

לעת ערב, כתב רבי שמעון פתק, עם דברי הנחמה שגילה לו אליהו הנביא. שם אותו בפי היונה, והלכה אל רבי יוסי, שהיה במקומו ועיניו מצפות. כיון שראה אותה, אמר: יונה, כמה את נאמנה מכל עוף השמים. קרא עליה (בראשית ח'): "וַתָּבֵא אֵלָיו הַיּוֹנָה לְעֵת עֶרֶב וְהָיָה עָלָה זַיִת טָרֵף בְּפִיהָ".

נטל הפתק, ונכנס לחברים והראה להם, וסיפר להם המעשה. תמהו. בכה רבי יהודה ואמר: וי! אף על גב שאיננו יודעים עליו - "מְקוֹם שֵׁיפּוֹל הָעֶץ שָׁם יְהוּא!" (קהלת יא) [כלומר איפה שנמצא הצדיק, משם הוא מסוכך ומגוון על הארץ], המקום ששם בר יוחאי, החברים עמו, ומתעוררים ממנו ולומדים ממנו!

אשרי נפשו של בר יוחאי, שהקדוש ברוך הוא עושה עימו ניסים, והוא גוזר - והקדוש ברוך הוא מקיים, ועתיד להיות ראש לצדיקים שיושבים בגן עדן. ויקבל פני שכינה, ויראה את הקדוש ברוך הוא, וישתעשע עם הצדיקים, ויאמר להם: בואו נשתחוה ונכרעה, נברכה לפני ה' עוֹשֵׁנוּ!

היציאה הראשונה מן המערה

לאחר שעברו 12 שנה, מת המלך והגזירה התבטלה, אלא שלא היה מי שיודיע לרבי שמעון, מאחר שלא ידעו היכן הוא נמצא. בא אליהו ועמד על פתח המערה ואמר: מי יודיע לבן יוחאי שהמלך מת וגזירותיו נתבטלו? שמעו זאת רבי שמעון ובנו ויצאו מהמערה.

[שואל הבן איש חי: מדוע לא הודיע להם אליהו הנביא מפורש שיצאו מן המערה? ועונה: מפני שזמן יציאתם האמיתי הראוי להם היה דווקא לאחר 13 שנה. וכעת רצה ה' שיצאו רק יציאה זמנית, שממנה ילמדו כי אין להם להקפיד על בני האדם העוסקים בענייני העולם הזה, וכמובא להלן. ולאחר שנה נוספת שהיו במערה, אכן יצאה בת קול, כפי כבודם, ואמרה להם שיצאו. (בן יהודע)]

והנה כשיצאו מהמערה, פגשו צייד שהיה בידו חץ וקשת ללכוד ציפורים. עמדו והבחינו, כי יש מן הציפורים נלכדות, ויש שמצליחות להימלט והחץ אינו פוגע בהן. כששמע רבי שמעון בת קול מן השמים האומרת: "דימוס דימוס" [הצלה, שחרור], לא היתה הציפור נלכדת, וכשהקול יצא והכריז "ספקולא!" [להריגת] הציפור נלכדה. פנה רבי שמעון אל בנו ואמר: אם ציפור אינה יכולה להילכד אלא אם כן נגזר עליה מן השמים, נפש אדם בודאי שלא! אם כן למה לנו להיחבא?! [ירושלמי שביעית פ"ט ה"א]

כשפנו לדרכם, ראו בני אדם חורשים וזורעים. ומרוב שהיו חדורים בקדושה, השתוממו עד מאוד: כיצד מניחים הללו חיי עולם ועוסקים בחיי שעה?! יש לנו תורה, שה' יתברך הוריד לעולם, ואנשים עוזבים אותה - ועובדים?! יכול להיות דבר כזה?! מרוב הקפדתם, כל מקום שנתנו בו עיניהם, מיד נשרף. יצאה בת קול ואמרה להם: האם יצאתם מן המערה כדי להחריב את עולמי?! חזרו למערכתם!

הלכו וחזרו למערתם וישבו שם שנים עשר חודשים נוספים. נענה רבי שמעון ואמר: כבר נענשנו דיינו, כי גם משפט הרשעים בגהינם אינו יותר משנים עשר חודש. יצאה בת קול ואמרה: צאו ממערכתכם!

היציאה מן המערה בשנית

לאחר שיצאו מן המערה בשנית, שוב ראו כי אנשים עוסקים בהבלי העולם הזה ואינם עוסקים בתורה. היה רבי אלעזר עדיין מקפיד עליהם, והיו נשרפים. אולם רבי שמעון מרפא אותם. אמר לו רבי שמעון לבנו: בני, די לעולם אני ואתה, שאנו עוסקים בתורה!

בערב שבת ראו זקן אחד כשהוא מחזיק בידו שתי אגודות של הדסים וממהר לביתו. שאלו אותו: למה לך אגודות הללו? אמר להם: לכבוד שבת הבאתי אותן, להריח בהן! שאלוהו: למה לך שתים, ואין די לך באחת? אמר להם: אחת כנגד "זכור" ואחת כנגד "שמור"!

אמר רבי שמעון לבנו: בא וראה כמה חביבות הן המצוות על עם ישראל! ושניהם שמחו מאד על כך שנוכחו לראות כי עם ישראל מקדשים את חיי המעשה ומשתמשים בענייני העולם הזה לכבוד ה'. אז נתיישרה ונחה דעתם, ויותר לא הקפיד רבי אלעזר.

אשריך שראיתני בכך!

לאחר שיצאו מהמערה היו רבי שמעון ובנו תשושי כח, וכל גופם היה חבורות ופצעים. כששמע חמיו רבי פנחס בן יאיר, שכבר יצאו מהמערה, הלך לקראתם לקבל את פניהם, והביאם לטבריה כדי לרחצם בחמי טבריה. הכניסם לבית המרחץ, והיה סך ורוחץ את גופם במים ובשמן. ראה רבי פנחס, שכל גופם מלא סדקים ובקעים מחמת החול שישבו בו במשך 13 שנים, התחיל רבי פנחס לבכות מרוב צער, ונשרו הדמעות על הפצעים של רבי שמעון והכאיבו לו מאוד. אמר לו רבי פנחס: אוי לי שראיתך בכך! אמר לו רבי שמעון: אשריך שראיתני בכך, שאילו לא ראית אותי כן, לא היית מוצא בי כל כך הרבה תורה!

אמנם גם לפני שהלך רבי שמעון אל המערה, היה גדול מאוד בתורה, אך לפני היותו במערה - כאשר היה מקשה איזו קושיה בתוך לימודו, היה רבי פנחס מתרץ לו ועונה 12 תירוצים; ועכשיו שיצא מן המערה, כשהיה רבי פנחס מקשה קושיה, היה רבי שמעון מתרץ לו 24 תירוצים על קושייתו!

לאחר שרחצו את גופם בחמי טבריה, עלתה להם ארוכה, פצעייהם התרפאו וגופם התחזק והחלים. (שבת לג ע"ב)

טיהור העיר טבריה

לאחר שהתרפא רבי שמעון בעיר טבריה, אמר: הואיל וכאן נעשה לי נס, עלי לתקן איזה דבר לטובת העיר.

שאל: האם יש משהו שצריך לתקן בעיר?

ענו לו: יש אזור בעיר, שיש בו ספק טומאה, והדבר גורם צער לכוהנים, מפני שהם צריכים לעוקפו וללכת בדרך ארוכה.

אחר שביירר רבי שמעון, שמקום זה לא שימש בעבר כבית הקברות, עשה מעשה כדי לטהרו. מה עשה? זרע תורמוסין [סוג של קטניות] בכל השווקים. ובכל מקום שהאדמה היתה תחוחה ורקובה בגלל המת שנטמן שם, גדל התורמוס וצמח, וכך ידע רבי שמעון שיש קבר תחתיו, והוציא משם את עצמות המת [ורש"י מביא שנעשה נס, והיה המת צף ועולה]. ובכל מקום שהאדמה היתה קשה - לא נבט התורמוס, וידע שהוא מקום טהור. כך טיהר רבי שמעון את העיר מטומאתה.

סג עג

טְהַר אֶת עִיר טְבֵרְיָה, עָשָׂה אֶתְּהָ נִקְיָה,

הוֹדוּ לוֹ מִן שְׂמַיָא - אֲדוֹנָנוּ בְּר יוֹחָנָי!

סג עג

ומסופר, שהיה כותי אחד עם הארץ, שראה את מעשיו של רבי שמעון, ורצה להכשיל את מעשיו. אמר: "כלום לא אלך ואשחק באותו זקן של היהודים?" מה עשה אותו כותי? נטל מת וטמנו בשוק שטיהרו רבי שמעון בבוקר. הלך אצלו ואמר לו: וכי לא טיהרת שוק פלוני?! אמר לו: הן. אמר לו: ואם אוציא לך מתים אחרים? אמר לו: הוצא! הראה לו הכותי את הקבר, וצפה רבי שמעון ברוח הקודש כי הכותי נתן את המת שם. אמר: גוזרני על העליון [הכותי] שירד, ועל התחתון [המת] שיעלה! וכך היה, הכותי נבלע מיד באדמה, והמת עלה למעלה. (ירושלמי שביעית פ"ט ה"א) "כִּן יֵאבְדוּ כָּל אוֹיְבֵיךָ ה'" (שופטים ה לא).

פעם אחת, בלכתו בדרך, פגש רבי שמעון את יהודה בן גרים - אותו אדם אשר לא שמר את מוצא פיו, ומשום כך נאלצו רבי שמעון ובנו להסתתר במערה. התפלא רבי שמעון ואמר: "עדיין נמצא זה בעולם?" נתן בו רבי שמעון את עיניו - ומיד נעשה גל של עצמות!

לפלא הוא כי סיפורו של רבי שמעון בר יוחאי, שברח למערה הקדושה, מובא בגמרא מסכת שבת בדרף - לג - שהוא יום ההילולא שלו!

רבי שמעון מגן על דורו

סג סא

כָּל יָמָיו אֲשֶׁר הָיָה, אֵת הַקִּשּׁוֹת לֹא נָהָה,
כִּי הוּא אֵת עוֹלָם הָיָה – אֲדוֹנָנוּ בַּר יוֹחָאי!

סג סא

אות הקשת לא נהיה

לאחר המבול, מבטיח הקב"ה לנח שלא יביא עוד מבול לעולם, והקשת היא שתהיה לאות על כך. שבשעה שיהיה חרון אף בעולם, לא יבוא מבול, אלא תיראה קשת בענן. וכמו שנאמר (בראשית ט יב): "וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים זֹאת אוֹת הַבְּרִית אֲשֶׁר אֶנִּי נֹתֵן בֵּינִי וּבֵינֵיכֶם וּבֵין כָּל נֶפֶשׁ חַיָּה אֲשֶׁר אִתְּכֶם - לְדֹרֹת עוֹלָם. אֵת קִשְׁתִּי נֹתַתִּי בְּעָנָן וְהַיְתָה לְאוֹת בְּרִית בֵּינִי וּבֵין הָאָרֶץ".

המילה "לְדֹרֹת" כתובה בכתיב חסר, חסרים בה שני וו"ן. והמדרש אומר (בראשית רבה לה ב) כי רמוז כאן, שלא בכל הדורות ממש יזדקקו לאות הקשת, אלא יהיו שני דורות, שיהיו צדיקים וזכאים, ולא יזדקקו לקשת, והם: דורו של חזקיהו המלך, ודורו של רבי שמעון בר יוחאי.

רבי שמעון בר יוחאי הכיר בכוחו זה, להגן בזכויותיו על הדור, והעיד על עצמו: "יכול אני לפטור את כל העולם כולו מן הדין - מיום שנבראתי עד עתה. ואילמלי אליעזר בני עמי - מיום שנברא העולם ועד עכשיו. ואילמלי יותם בן עוזיהו עמנו - מיום שנברא העולם עד סופו".

ועוד אמר: "ראיתי בני עליה [רש"י: כת המקבלים פני שכניה] - והם מועטים. אם אלף הם - אני ובני מהם; אם מאה הם - אני ובני מהם; אם שנים הם - אני ובני הם!" (סוכה מה ע"ב)

רבי שמעון מציל את העולם מחורבן

פעם אחת יצא רבי שמעון וראה שהעולם - חשך ונסתם אורו. אפילה גדולה כיסתה את פני תבל, כאילו עב כבד מסתיר את אור היום. אמר לו לרבי אלעזר בנו: בא נראה מה רוצה הקדוש ברוך הוא לעשות בעולם. הלכו ומצאו מלאך אחד שדומה להר גבוה, ויוצאים מפיו שלושים שלהבות של אש. אמר רבי שמעון למלאך: מה אתה רוצה לעשות? אמר לו: רצוני להחריב את העולם, משום שלא נמצאים שלושים צדיקים בדור, שיגנו על הדור. [שכך גזר הקדוש ברוך הוא על אברהם, שנאמר: "ואברהם היה יחיה", יהיה בגימטריא שלושים].

אמר לו רבי שמעון: בבקשה ממך, לך לפני הקדוש ברוך הוא ואמור לו: בר יוחאי נמצא בעולם! הלך אותו מלאך לפני הקדוש ברוך הוא ואמר לו: רבון העולם, גלוי

וידוע לפניך מה שאמר לי בר יוחאי. אמר לו הקדוש ברוך הוא: לך תחריב את העולם ואל תשגיח בבר יוחאי.

כשבא המלאך שוב להחריב את העולם, ראה אותו רבי שמעון, אמר לו: אם לא תסתלק, גוזרני עליך שלא תעלה לשמים, ותהיה מוכרח להידחות למקום שבו נמצאים עזא ועזאל, אשר נידחו מלפני ה' והפיל אותם ה' מן השמים לארץ! לכן לך שוב בשליחותי - וכשתיכנס לפני הקדוש ברוך הוא, אמור לו: אם אין שלושים צדיקים בעולם - שיהיו עשרים, שנאמר (בראשית יח): "לא אֲשַׁחֵת בְּעִבּוֹר הָעֲשָׂרִים". ואם אין עשרים - שיהיו עשרה, שנאמר: "לא אֲשַׁחֵת בְּעִבּוֹר הָעֲשָׂרָה", ואם אין עשרה - שיהיו שנים, שהם אני ובני, שנאמר (דברים יט): "עַל פִּי שְׁנַיִם עֲדִים יָקוּם דָּבָר", ואין דבר אלא עולם, שנאמר (תהלים לג): "בְּדָבָר ה' שָׁמַיִם נִעֲשֶׂוּ", ואם אין שנים - הרי יש אחד, ואני הוא, שנאמר (משלי י): "יְצַדִּיק יְסוּד עוֹלָם".

באותה שעה יצא קול משמים ואמר: אשרי חלקך רבי שמעון, שהקדוש ברוך הוא גוזר למעלה - ואתה מבטל למטה. בודאי עליך נאמר (שם קמה) "רְצוֹן יִרְאוּ יַעֲשֶׂה!" (והר בראשית קה ע"ב)

רבי שמעון מציל את העיר לוד ממכת דבר

אומר הזוהר הקדוש (וזהר חדש כרך ב מגילת רות מד ע"א) "וְחִפְּדָה כִּיִּין הַטּוֹב", אלו תלמידי חכמים, שהם כייין הטוב. מה יין הטוב עומד בכאן וריחו הולך למרחוק - אף תלמידי חכמים הם במקום אחד, ותורתם הולכת למרחוק בכל מקום! ואפלו מלאכי השרת אין להם כח לעמוד לפניהם!

פעם אחת היה דבר בעיר לוד. הגיע רבי שמעון בן יוחאי לעיר וראה בני אדם מתים. אמר: "כל זה בעיר - ואני כאן?! גוזרני שיתבטל!" שמעו בת קול שהיתה אומרת למשחיתים: "צאו מכאן, שהרי רבי שמעון בן יוחאי כאן, שהקדוש ברוך הוא גוזר - והוא מבטל!"

היה שם רבי חנינא, הלך וסיפר זאת לרבי מאיר. אמר לו רבי מאיר: "מי יכול לעמוד בשבחו ובמעלתו של רבי שמעון, האם לא גדול הוא כמשה!" שהרי משה רבנו, בבואו לעצור את המגיפה שפרצה בעם ישראל, אמר לאהרן (במדבר יז יא): "קח את המִחְתָּה וְתֵן עֲלֶיהָ אֵשׁ מֵעַל הַמִּזְבֵּחַ, וְשִׂים קֶטֶרֶת. וְהוֹלֵךְ מֵהָרָה אֶל הָעֵדָה וְכִפֶּר עֲלֵיהֶם, כִּי יֵצֵא הַקֶּצֶף מִלִּפְנֵי ה' הַחַל הַנִּגָּף". ואכן אהרן עשה כן: "וַיִּקַּח אֶהָרֹן... וַיִּרְץ אֶל תּוֹד הַקֶּהֱלֹ... וַיִּתֵּן אֶת הַקֶּטֶרֶת וַיִּכְפֹּר עַל הָעָם, וַיַּעֲמֵד בֵּין הַמֵּתִים וּבֵין הַחַיִּים וַתִּעָצֵר הַמִּגְפָּה". כל זה היה צריך לו למשה לטרוח! ורבי שמעון בר יוחאי - במאמרו! הקדוש ברוך הוא גוזר - והוא מבטל את המגפה!

רבי שמעון מבטל כח הנחש הקדמוני

עוד מסופר בזוהר (ח"ג טז א): רבי שמעון ראה נחש כשהוא מהלך ופיו פתוח, כמכין עצמו

ללכת ולהכיש אדם שנגזרה עליו גזירה. קם רבי שמעון והניח ידיו על ראש הנחש. השפיל הנחש את פיו, וראה את לשון הנחש שהיא מרחשת. אמר לו רבי שמעון: נחש נחש, לך אמור לנחש העליון, הוא הנחש הקדמוני, שהוא היצר הרע, השטן, ומלאך המוות - שרבי שמעון נמצא בעולם!

הכניס הנחש את ראשו לתוך ניקבת עפר [גומה]. אמר רבי שמעון: גוזרני, שכשם שהנחש התחתון חזר לתוך ניקבת עפר, כך גם הנחש העליון יחזור לניקבת התהום רבה!

התפלל רבי שמעון להצלת אותו אדם, ונשמע קול המכריז: הכוחות הממונים על ההשחתה, חיזרו למקומכם, שהרי רבי שמעון ביטל את כח ההשחתה שבדבר זה. אשריך רבי שמעון שריבונך חפץ בכבודך! אתה רבי שמעון גוזר - והקב"ה מקיים; הוא גוזר - ואתה מבטל!

רבי שמעון מוציא דיבוק ומבטל גזירה

פעם אחת גזרה המלכות על ישראל שלא ישמרו שבת, ושלא ימולו את בניהם, ולא ישמרו טהרה. הלך רבי ראובן בן אסטרוכלי והתחזה לרומאי, על ידי ששינה את תספורתו ומלבושו, והלך והתקרב אליהם עד שישב באסיפה אחת יחד עם גדולי המלכות. אמר להם: מי שיש לו אויב - האם יעשיר אותו או יעני אותו? אמרו לו: יעני. אמר להם: אם כן, טוב יותר שהיהודים לא יעשו מלאכה בשבת, ועל ידי כך יקופח נתח נכבד מן הפרנסה שלהם. אמרו: יפה אמרת!

חזר ואמר להם: מי שיש לו אויב - האם יבריא ויחזק אותו או שיחליש אותו? אמרו לו: יחליש. אמר להם: אם כן מוטב שנניח להם למול את בניהם ביום השמיני, כדי שיחלשו. אמרו: יפה אמרת!

שוב חזר ואמר להם: מי שיש לו אויב, האם ירבה אותו או ימעט? אמרו לו: ימעט! אמר להם: אם כן, הניחו להם לשמור טהרה ובכך יצמצמו את הילודה, ויתמעטו! אמרו: יפה אמרת! וביטלו את הגזירות.

לימים, התברר להם שהוא יהודי, והחזירו שוב את הגזירות. החליטו היהודים לשלוח שליח אל הקיסר, עם דורון נאה, שישתדל עבורם לבטל את הגזירות. אמרו: מי ילך? רבי שמעון בר יוחאי, שהוא מלומד בניסים. ואליו יתלווה רבי אליעזר בן רבי יוסי.

עלו רבי שמעון ורבי אליעזר על ספינה ההולכת לרומי, והנה בספינה נגלה אליהם השד "בן תמליון", ואמר לרבי שמעון: בקש ממני - מה מבוקשך? אמר לו רבי שמעון: מי אתה? אמר לו: אני הוא בן תמליון, ששלחני הקב"ה לעשות לך נס. בכה רבי שמעון ואמר: ריבונו של עולם, ומה הגר שפחתו של אברהם אבינו, הזדמן לה מלאך ג' פעמים! ואני - אינני ראוי שיבוא אלי מלאך אף לא פעם אחת! אך שוב אמר: יבוא הנס מכל מקום, בין על ידי שד ובין על ידי מלאך, העיקר שיבוא הנס!

אמר לו בן תמליון לרבי שמעון: הריני הולך כעת אל בית הקיסר, ואכניס את רוחי בתוך בְּתוֹ של הקיסר [דיבוק] ואצעק בשמך: "רבי שמעון, רבי שמעון! עד שתבוא אתה ויבקשו ממך לפייסני שאצא מן הבית!

עשה בן תמליון כאשר אמר, נכנס בביתו של הקיסר, ומיד אחז בה שגעון, וצעקה ואמרה ללא הרף: "הביאו לי את רבי שמעון בן רבי יוחאי, הביאו לי את רבי שמעון!"

כעבור כמה ימים, הגיעה ספינתם של רבי שמעון ורבי אליעזר, והלכו ואמרו זאת לקיסר. שלח הקיסר לקרוא להם. שאלם: מה מבוקשכם כאן ברומי? אמרו לו: ברצוננו להביא דורון לקיסר מן היהודים. אמר הקיסר: אינני מקבל מכם דבר, ואיני רוצה דורון, אלא ברצוני רק שתוציאו את השד מבתי!

הביא לפניהם את הנערה, ולחשו רבי שמעון ורבי אליעזר: "בן תמליון צא! בן תמליון צא!" והנה נשמע קולו של בן תמליון האומר כי הוא יוצא, ובת המלך תתרפא, ובצאתו ישברו כל כלי הזכוכית אשר בארמון! ואכן כך היה, עם יציאתו, נשברו כל כלי הזכוכית שבארמון.

אמר המלך לרבי שמעון ורבי אליעזר: בשכר שרפאתם את בת המלך, בקשו ככל אשר תחפצו, והכנסו לאוצר המלך וקחו כל מה שיש ברצונכם!

נכנסו לאוצר המלך, ומצאו את האיגרת שהיו כתובות בה הגזירות. לקחו אותה וקרעוה, ונתבטלה הגזירה. (מעילה יז ע"א ומפרשים)

ברכת ה' היא תעשיר

רבי אלעזר בנו של רבי שמעון, היה הולך בדרך לבית חמיו, יחד עם חבריו כשהם עוסקים בתורה. בעודם הולכים, פגשו את רבי ייסא מלווה ביהודי בלתי מוכר. מפיו של אותו יהודי יצאו דברי תורה מתוקים ויפים. ראה רבי אלעזר כי שכינה מרחפת ושורה עליהם, אמר לרבי ייסא: רואה אני כי התחברת עם השכינה! אמר לו רבי ייסא: כך זה ודאי! כי יהודי זה שכרתיו לעבודה אצלי והולך עימי כבר שלוש פרסאות, ואינו פוסק מלדבר דברי תורה טמירים ועצומים! בשעה ששכרתיו לעבודה, לא ידעתי כי נר מאיר הוא בתורה!

אמר רבי אלעזר לאותו יהודי: מה שמך? אמר לו: יועזר. אמר לו, יועזר ואלעזר יושבים יחד! ישבו על סלע אחד בשדה, והתחיל יועזר לדרוש בדברי תורה. כשסיים, שיבחו רבי אלעזר ואמר לו: יפה אמרת!

שאל רבי אלעזר את יועזר: מה מעשיך? אמר לו, מלמד תינוקות הייתי בעירי, אך כעת בא רבי יוסי מכפר חנין לעיר, והעבירו כולם את ילדיהם מאצלי, והושיבו אותם אצלו. כדי שלא לקפח את פרנסתי, המשיכו בני העיר לשלם לי שכר, כמו אותו הזמן

שהתינוקות היו אצלי. אולם הסתכלתי בעצמי, שלא ראוי לי ליהנות מהם בחינם, ולכן השכרתי את עצמי לעבודה אצל החכם הזה.

ראה רבי אלעזר כי עומד לפניו חכם מופלג, הבקי ברזי תורה, ויחד עם זאת הינו איש עניו וצנוע. עבודה זו שקיבל בשביל מחייתו, אינה לפי כבודו! אמר רבי אלעזר: כאן צריך את הברכות של אבא!

קמו והלכו לרבי שמעון, התחיל יועזר לשבת וללמוד אצלו בכל יום. ופעם כשעסקו בעניין נטילת ידיים, אמר רבי שמעון ליועזר: כל מי שלא נוטל ידיו כראוי, אף על פי שנענש למעלה - נענש גם למטה. ומה עונשו למטה? שגורם לעצמו עניות. ולעומת זאת, הנוטל ידיו כראוי, זוכה שגורם להשפיע על עצמו ברכות מלמעלה, ושורות הברכות על ידו כראוי, ומתברך בעושר.

באותו יום התחקה רבי שמעון אחר מעשיו של יועזר, כיצד נוטל הוא את ידיו, וראה שנוטל במידה גדושה של מים כראוי. עמד רבי שמעון ובירכו: "יְמַלְאֵנוּ יְיָיִךְ מִבְּרַכּוֹתֶיךָ!" וכך היה. לא עברו ימים רבים, ויועזר מצא מטמון גדול והתעשר עושר רב. כל ימיו עסק יועזר בתורה מתוך הרחבה גדולה, והיה מחלק מממונו לצדקה, העניים היו מאוכלי שולחנו, והיה שמח עמהם, ומראה להם פנים מאירות. רבי שמעון, בראותו בגדולתו ובהצלחתו, קרא עליו את הפסוק (ישעיה מא) "יְאֲתָה תְּגִיל בָּהּ, בְּקִדּוֹשׁ יִשְׂרָאֵל תִּתְהַלֵּל!" (זוהר בראשית פז ע"א)

ארי שבחבורה

רבי חייא ורבי יוסי היו מהלכים בדרך, לאסוף כספי צדקה עבור פדיון שבויים. השמש שקעה, והלילה פרש את כנפיו. נכנסו השניים למלון דרכים ללון שם. בחצות לילה קמו כדרכם לעסוק בסתרי תורה. התעוררה בתו של בעל המלון, ובראותה את האורחים קמים לעסוק בתורה, מיהרה והדליקה לפניהם נר, ועמדה בפתח החדר לשמוע את לימודם הקדוש. הרגישו בה החכמים, פתח רבי יוסי ואמר: "כִּי יָרַ מְצֻוֶה וְתוֹרָה אֹר" (משלי ו), "נר מצוה" מרמז לאשה, המצווה על הדלקת נרות שבת, "תורה אור" - רומז לבעל שהוא מצווה על לימוד התורה. ולכן אף שהאשה אינה לומדת תורה, תורתו של בעלה תאיר לה את נרה. רבי יוסי חפץ בזה לשבח ולעודד את האשה, שטרחה למענם והדליקה להם את הנר. אולם אך סיים רבי יוסי את דבריו, נשאה האשה קולה בבכי רב.

בינתיים קם גם האב, בעל המלון, נכנס ביניהם, וראה את בתו עומדת ובוכה. שאל אותה אביה לסיבת הבכי, והיא סיפרה לו את מה ששמעה עכשיו מפי רבי יוסי. עמדו שניהם, האב ובתו, בפתח חדרם של החכמים, ובכו. שאל רבי יוסי את האב: שמא חתנך, בעל בתך, לא זכה לתורה, ובשל כך הנכם מצטערים? השיב האב: אכן כך. בשל כך אני ובתי בוכים ומצטערים.

פתח האב וסיפר לרבי יוסי כיצד אירע הדבר שנתן את בתו לאדם שאינו בן תורה. ומעשה שהיה כך היה: יום אחד עמדו הקהל להתפלל בבית הכנסת, ואני בתוכם. פתאום ראו עיני בחור העומד על גג בית סמוך לבית הכנסת, וכשהגיעו הציבור לעניית 'קדיש', קפץ מן הגג בקפיצה אחת גדולה, כדי להגיע לבית הכנסת לעניית הקדיש שנאמר בציבור. מאוד התפעלתי ממסירות נפשו ואהבתו העזה לקיום המצוות. אמרתי בלבי: בחור זה הינו ירא שמים בתכלית ובעל מידות - בודאי הוא גם בן תורה. ואם עדיין אינו גדול בתורה - ילמד ויגדל. בחור זה היה צעיר, ועד לאותו יום לא הכרתיו כלל, אך מעשהו עשה בלבי רושם רב, ובאותו יום הצעתי לו את בתי לאשה. רק לאחר הנישואין התברר לי עד כמה טעיתי, שכן החתן נתגלה כבור ועם הארץ, ואפילו לקרוא קריאת שמע ולברך על המזון אינו יודע. ניסיתי ללמדו - המשיך האב לספר - ואף ניסיתי לשכור לו תלמידי חכמים שילמדוהו, אך מסתבר כי החתן אינו רוצה ללמוד, ואף יתכן שאינו מסוגל לכך כלל. מאז הננו שרויים בצער רב ואיננו יודעים מה עלינו לעשות.

נענה רבי יוסי ואמר לאב: אם אתם יכולים לבקשו שיתן גט לאשתו, עשו זאת. ובאם לא יסכים, יתכן שיוליד בן שיהיה גדול בתורה! עוד הם מדברים, והנה החתן הצעיר נכנס לחדר בדילוג ובקפיצה והתיישב ליד האורחים. הביט בו רבי יוסי וראה את פניו מעודנות ואור גדול זורח מהן. אמר: רואה אני בצעיר זה שאור התורה יקרין ממנו. איני יודע אם הוא עצמו יגדל בתורה, או שמא יוליד בן שיאיר את העולם באור התורה. שמע הצעיר את דברי רבי יוסי - שחק וחייד. אמר: ברשותכם, אומר לפניכם דבר! פתח הנער ואמר: "צֵעִיר אֲנִי לְיָמִים וְאֵתָם יְשִׁישִׁים, עַל כֵּן זָחַלְתִּי וְאִירָא מִחַת דְּעֵי אֵתָתְכֶם" (איוב לב ו), ואז החל לדרוש בפסוק "כי נר מצוה ותורה אור", ופיו שפע דברי תורה עמוקים בסתרי סתרים. עמדו החכמים מלאי התפעלות: מנין לנער צעיר ורך בשנים חכמה כה עמוקה גדולה ונפלאה!?

כשסיים הצעיר לדרוש, אמר להם: היות והנני צעיר מאוד, קיבלתי על עצמי לשתוק ולא להראות חכמתי במשך חודשיים. אתמול הסתיים המועד, ומן השמים כיוונו שתבואו לכאן לשמוע דברי תורת. ועתה שזכיתי לארח חכמים גדולים כמותכם, אומר לפניכם דבר נוסף. פתח ודרש בפסוק "כי נר מצוה ותורה אור", ופיו שפע דברי תורה עמוקים בסתרי סתרים. עמדו החכמים מלאי התפעלות: מנין לנער צעיר ורך בשנים חכמה כה עמוקה גדולה ונפלאה!?

אמר להם: אני מבבל, ובנו של רב ספרא אני, לא זכיתי להכיר את אבי כי התייתמתי ממנו בעודי תינוק בעריסתי. כאשר באתי לארץ ישראל וראיתי את החברים שהם אריות בתורה, קיבלתי על עצמי להסתתר, שלא יכירו בי הבריות. אשרי חלקי שזכיתי לפגוש אתכם בביתי!

עוד הצעיר מדבר - ורבי יוסי לא יכל להתאפק עוד - נשא קולו ובכה. נענה רבי יוסי ואמר: אשרי חלקי שזכיתי לשמוע מפיך דברים נפלאים אלה, אשר לא זכיתי לשמוע כמותם מאיש עד היום!

כאשר התגלתה האמת, לא ידעו האשה ואביה את נפשם מרוב כפי ומרוב שמחה. גם החכמים שמחו בשמחתם מאוד. ערכה הרעיה הצעירה את השולחן לסעודה, ובתוך הסעודה פתח הנער ודרש ארוכות בסודות ברכת המזון. כל הלילה ישבו החכמים עם הצעיר, עם רעייתו ואביה, והשתעשעו בדברי תורה. כשהאיר היום בירכו על המזון, ושוב חיבקו ונישקו החכמים את החתן בחיבה מופלגת.

אמר רבי יוסי: כיון שזכינו לכלל זה, ודאי יום משתה הוא היום, ובכן לא נצא מהבית עד שנעשה משתה גדול לכל אנשי העיר. משתה זה אינו משתה הוללות, אלא משתה שהקב"ה חפץ בו. בירכו החכמים את האשה שתהא שמחתה שמחה שלימה. ולאביה אמרו שיכין סעודה גדולה לכל אנשי העיר.

אנשי העיר באו לחוג בשמחתה של המשפחה, שזכתה לחתן מפואר זה. במשתה פתח החתן ודרש בדברי תורה, והיו הכל שמחים ומתענגים על דבריו. כל היום ארך המשתה, ולעת ערב נמנו וגמרו אנשי המקום למנות את החכם הצעיר לראש ולמנהיג הקהילה. רבי יוסי ורבי חייא לנו במקום לילה נוסף, ולמחרת נפרדו מהחתן וממשפחתו בברכה ובהוקרה רבה.

המשיכו בדרכם וכעבור זמן מה הגיעו אל רבי שמעון בר יוחאי. נשא רבי שמעון את עיניו ואמר להם: רואה אני בכם שהייתם שני ימים ולילה אחד במשכנו של המלאך מטטרו"ן [מלאך זה הוא מלאך הגדול הממונה על עולם היצירה, ורבי שמעון השגיח ברוח קודשו כי בנער צעיר זה שורה מרוחו של מלאך זה]. נער זה - המשיך רבי שמעון - לימד אתכם גנזי נסתרות וגילה לכם סודות עליונים. אשר חלקכם בני?

סיפרו לו רבי חייא ורבי יוסי את כל המעשה, נענה רבי שמעון ואמר: אשריכם, ואשרי חלקי! זוכר אני כי יום אחד הלך עמי רב ספרא, אבי הנער, בדרך. בעת שנפרדנו, ברכתיו שיזכה לבן שיהיה ארי שבחבורה. מצטער אני עתה שלא ברכתיו שיזכה גם הוא לראות בגדולתו. ואמנם בנו גדל ונעשה ארי שבחבורה, אך אביו לא זכה לראותו. אשריכם, בני, שזכיתם אתם לראותו! (זוהר פרשת תרומה קסה סע"ב)

מעשה באשה בצידון

מעשה באשה אחת בצידון, ששהתה עשר שנים עם בעלה ולא ילדה. באו לפני רבי שמעון בר יוחאי ובקשו להתגרש זה מזו. אמר להם רבי שמעון: כשם שנישאתם זה לזו במאכל ובמשתה, שעשיתם סעודת נישואין, כך תפרדו זה מזו מתוך מאכל ומשתה.

קיבלו דבריו ועשו סעודה גדולה. בתוך הסעודה אמר האיש לאשתו "בתי, בחרי חפץ טוב שיש לי בבית, ואת רשאיית ליטול אותו עמך בהליכתך לבית אביך".

מה עשתה האשה? השקתה את בעלה הרבה יין עד שהשתכר. כשנרדם, רמזה לעבדיה שיטלו אותו במיטתו אל בית אביה. כשניעור מיינו שאל אותה: בתי, היכן אני נמצא?

והיא ענתה לו: בבית אבי. אמר לה: ומה לי לבית אביך? ענתה לו: הרי אמרת לי לבחור חפץ טוב שיש בבית ואני רשאית לקחתו עמי לבית אבי. אין לי חפץ טוב בעולם יותר ממך!

הלכו להם לרבי שמעון, והוא ראה את האהבה השוררת ביניהם, עמד והתפלל עליהם ונפקדו בבנים. (ילקוט בראשית טז)

רבי שמעון מציל את תלמידו ממלאך המוות

כיצד סילק רבי שמעון את מלאך המוות כדי למנוע ממנו ליטול את נשמת רבי יצחק?

רבי יצחק, תלמידו של רבי שמעון, חש כי קרב עתו למות, ובא לבקש מרבי יהודה שלושה דברים: **א.** שיזכיר ויאמר דברי תורה ששמע ממנו, כי זכות היא לאדם שנפטר שאומרים דברי תורה בשמו. **ב.** שיזכה את בנו יוסף ללמוד תורה, כיון שהוא כבר לא יוכל לעשות זאת. **ג.** שבמשך כל שבעת הימים יעלה על קברו ויתפלל עליו.

שאל אותו רבי יהודה: ומנין לך כי קרב עיתך למות? הוא ענה לו, כי ראה שנסתלק ממנו הצלם וזה מעיד כי קרב זמנו.

הלך רבי יהודה עם רבי יצחק אל רבי שמעון, ומצאוהו כשהוא עוסק בתורה. כאשר ראה רבי שמעון את רבי יצחק, הבחין במלאך המוות כשהוא רץ ומרקד לפניו! עמד רבי שמעון ואחז בידי רבי יצחק והכריז: "מי שרגיל להכנס - שיכנס, ומי שאינו רגיל להכנס - לא יכנס!" נכנסו רבי יצחק ורבי יהודה, ואילו מלאך המוות נקשר בחוץ עקב הגזירה שגזר רבי שמעון שלא יכנס. התבונן רבי שמעון וראה כי השעה היעודה לנטילת נשמת רבי יצחק היא השעה השמינית שבוים, וכעת עדיין לא הגיעה שעה זו.

הושיב רבי שמעון את רבי יצחק והחל מלמדו תורה, ובינתיים הושיב את בנו רבי אלעזר ליד הפתח והורה לו לבל ישוחח עם אף אחד, ולבל יתן רשות כניסה לאף אחד: ואם ירצה מישהו להכנס - ישביע אותו לבל יכנס!

בינתיים קם רבי שמעון ואמר: "רבונו של עולם, מוכר וקרוב לנו רבי יצחק, והוא משבע העיניים שבכאן [כך כינה רבי שמעון את בני החבורה הקדושה שסבבו אותו ולמדו ממנו את סודות התורה], אני מחזיק בו ותן אותו לי!"

יצא קול ואמר: הכסא של רבי יצחק קרוב לכנפיו של רבי שמעון. הרי שלך הוא ואתה תביאהו עמך בזמן שתעלה לשכון בכסאך. ענה רבי שמעון ואמר: ודאי. בינתיים ראה רבי אלעזר את מלאך המוות כשהוא מסתלק, ואמר: אין שליטה לרצועת האש [כוחו של מלאך המוות המעניש את הבריות] במקומו של רבי שמעון! (זוהר פרשת ויחי ריז ע"ב)

פטירתו

סא

מָקוֹם בְּחַד בְּשִׁמְיָא - עִם הַנְּבִיא אַחֲיָה, זֶה מִגְּנִי עֲלֵיָהּ - אֲדוֹנָי גַּר יוֹחָאִי!
שְׁלוֹם רַב עַל מְשִׁקְבוֹ, מַה יִּפְיוּ וּמַה טוֹבוֹ, דּוֹבֵר אֶמֶת בְּלִבְבוֹ - אֲדוֹנָי גַּר יוֹחָאִי!

סב

אש מסובבת את הבית

באותו יום שעמד רבי שמעון להסתלק מן העולם, התכנסו החברים לביתו, כדי לשמוע ממנו רזי תורה ולהיות נוכחים בעת הסתלקותו, וכך היה הבית מלא בחכמים רבים.

נשא רבי שמעון את עיניו, ראה את הבית מלא באנשים, בכה ואמר: בפעם אחרת שהייתי חולה, היה רבי פנחס בן יאיר בביתי, ועליתי לגן עדן לבחור את מקומי, ומשמים הוסיפו לי עוד שנות חיים - עד עתה. ובכל אותן שנים, היתה אש השכינה מסבבת את ביתי תמיד, מעולם לא נפסקה האש, ולא היו יכולים להיכנס לביתי אלא ברשות. ועתה אני רואה שנפסקה האש, ולכן התמלא הבית באנשים.

בעוד כל החכמים יושבים, פתח רבי שמעון את עיניו וזכה לראות מראות אלוקים וגילוי שכינה, ואז שוב סיבבה האש את הבית, עד שלא יכלו החכמים להישאר, יצאו מן הבית וישבו מבחוץ. ונשאר בבית רק רבי אלעזר בנו, ורבי אבא.

כינוס חברים

אמר רבי שמעון לרבי אלעזר בנו: צא וראה אם נמצא כאן רבי יצחק, שאני ערבתי בעדו להוליכו עמי לגן עדן בעת הסתלקותי [כמובא במעשה הקודם], אמור לו שיסדר ענייניו ואחר כך ישב אצלי, אשרי חלקו, שיזכה לעלות עמי לגן עדן.

קם רבי שמעון לכבוד השכינה ולכבוד נשמות הצדיקים שהגיעו לביתו, שחק ושאל: היכן הם החברים שהיו באידרא רבה [התוועדות גדולה]? למה יצאו לחוץ עם שאר החכמים? קם רבי אלעזר והכניס אותם, שיהיו נוכחים בעת שיגלה רבי שמעון את סודות התורה. וכך היו בבית: רבי אלעזר, רבי אבא, רבי יהודה, רבי יוסי, רבי חייא, ורבי יצחק. פנה רבי שמעון לרבי יצחק ואמר לו: כמה יפה חלקך! כמה שמחה צריכה להתווסף לך היום הזה שאתה מזומן לעלות עמי לגן עדן.

גילוי סודות התורה

אמר רבי שמעון: הנה עתה היא שעת רצון לגלות סתרי תורה, ואני רוצה להיכנס בלי שום בושא לעולם הבא, לכן אותם דברים קדושים, שלא גיליתי עד עתה, אני רוצה לגלותם לפני השכינה, שלא יאמרו עלי בגן עדן, שבחיסרון נסתלקתי מן העולם. עד עתה היו הסודות שמורים ונעלמים בלבי, כי דעתי היתה שלא לגלותם בעולם הזה

כלל, ורציתי להיכנס בהם לעולם הבא ולדרוש אותם שם.

ועתה, כך אני מסדר את אופן מסירת סודות התורה: רבי אבא יכתוב כל מה שישמע, ורבי אלעזר בני ילמד ויחזור בפיו על דבריי, ושאר החברים אין להם רשות אלא רק להרהר בלבם, אבל לא יוציאו מפייהם.

הסתדרו החברים במקומותיהם, נתעטף רבי שמעון בטליתו וישב על מיטתו, פתח ופירש את הפסוק: "לא המתיים יהללו יה ולא כל ירדי דומה". אחר כך הוסיף ואמר, כי כעת בא הקב"ה עם הצדיקים שבגן עדן, כי הקב"ה חפץ בכבודם של הצדיקים יותר מכבוד עצמו. הנה נשמת רב המנונא סבא נמצאת כאן, וסביבה באו שבעים צדיקים, והם חקוקים ומעוטרים בעטרות מרוקמות מעשה חושב. כל אחד משבעים הצדיקים מאיר מזוהר זיו השכינה, וכולם באו לשמוע מתוך שמחה את סתרי התורה שיתגלו היום.

בעודו יושב, אמר רבי שמעון לחברים: הרי נשמת רבי פנחס בן יאיר חמי באה לכאן! הכינו לו מקום מיוחד. הזדעזעו החברים וקמו כולם ממקומם, וישבו בירכתי הבית. רק רבי אלעזר ורבי אבא נשארו לפני רבי שמעון, כי היו צריכים לשמוע היטב את כל דבריו.

זמן ממושך גילה רבי שמעון סודות תורה נשגבים, וכולם מקשיבים לדיבוריו, אף המלאכים העליונים, והצדיקים שבאו מגן עדן.

פטירת המאור הגדול

אז אמר רבי שמעון את הפסוק: "אֲנִי לְדוֹדֵי וְעַלֵי תְשׁוּקָתוֹ", פירושו כשאני משתוקק לדודי שהוא הקב"ה, אז גם הוא משתוקק אלי. כל הימים שהייתי מקושר בזה העולם, התקשרתי והתדבקתי בקב"ה, ולכן עתה בעת הסתלקותי - "עלי תשוקתו", כל חשקו ואהבתו בחשק רב אלי! וראיה לדבר, שהוא וכל מחנה הקדושה שלו, באו לשמוע דבריי בשמחת לבב, שנאמר: "כִּי שָׂם צָוָה ה' אֶת הַבְּרָכָה חַיִּים עַד הָעוֹלָם".

אמר רבי אבא: לא הספיק המאור הגדול לסיים פסוק זה, אלא אמר רק "כי שם ציוה ה' את הברכה", ובמילה "חיים" עיכבוהו מן השמים, לרמז שכבר אין לו חיים בעולם הזה. ואני הכותב חשבתי לשמוע עוד מפיו, ולכתוב יותר, אבל לא שמעתי יותר. ולא זקפתי ראשי, כי האור היה גדול מאוד, עד שלא הייתי יכול להסתכל על מקומו של רבי שמעון. בתוך כך נזדעזעתי כי שמעתי קול של מעלה שהכריז ואמר: "כִּי אֶרְךָ יָמִים וְשָׁנוֹת חַיִּים וְשָׁלוֹם וְיֹסִיפוּ לְךָ".

אחר שהסתלק רבי שמעון, כל אותו היום עדיין לא פסקה האש מן הבית, והמשיכה לסבב אותו כפי שסיבבה מעת שהתחיל רבי שמעון בגילוי הסודות. ולא היה מי שיגש אל רבי שמעון, לפי שלא יכלו, כי האור והאש היו מסבבים אותו כל אותו היום.

בני ומספד

אמר רבי אבא: נפלנו על הארץ וצעקנו מחמת הצער הגדול! ואחר שנסתלקה האש, ראיתי את המאור הקדוש קודש קודשים שנסתלק מן העולם, מעוטף בטליתו, שוכב על צד ימינו ופניו שוחקות. קם רבי אלעזר בנו ולקח את ידי אביו ונשק אותם, ואני לחכתי את העפר שהיה תחת רגליו הקדושות.

בתחילה לא יכלו החברים לבכות, ורק לבסוף החלו לבכות על הסתלקות רבם מאור עינם, ואף רבי אלעזר נפל שלוש פעמים על פני אביו, ולא יכל לפתוח פיו ולדבר מחמת תוקף הצער, ורק אחר כך פתח פיו ואמר: אבא, אבא, שלושה היו וחזרו להיות אחד! [היינו שבתחילה היו רבי שמעון, רבי פנחס בן יאיר, ורבי אלעזר, ועתה נותר רק הוא רבי אלעזר]. עד עתה השכינה והמלאכים ונשמות הצדיקים - כולם היו כאן, שהיית חי ודרשת בסודות התורה, אבל כעת תזוז השכינה ותלך עם כל פמליא של מעלה, וגם נשמות הצדיקים יפרחו ויעלו לגן עדן. והחברים [תלמידי רבי שמעון] שעד עכשיו שתו יין וחלב ומים חיים מפי רבם, כולם ישתו דם [דהיינו ילמדו סברות משובשות ומרות כדם, במקום מים חיים. וכמו שאמר רבי יוסי וזהו בראשית ריו ע"א]: מן היום שיצא רבי שמעון מהמערה, היו מתגלים לחברים סודות עליונים כאלו שניתנו באותה שעה בהר סיני. אחר שנפטר, מה כתוב: "וַיִּסְכְּרוּ מַעֲיָנֶת תְּהוֹם וְאַרְבַּת הַשָּׁמַיִם". היו החברים מרחשים דברים, ולא מתקיימים בהם].

מנוחתו כבוד במירון

קם רבי חייא ואמר: עד עתה היה המאור הקדוש מסתכל ומשגיח עלינו ומלמד לנו דרכי חיים, עתה אין עוד שהות לבכות ולהספיד, אלא מוטל עלינו לעסוק בכבודו הראוי לו. קמו רבי אלעזר ורבי אבא, לקחו אות ממיטתו והוליכוהו לחדר אחר, ורק הם התעסקו בהולכתו ובטהרתו.

מי זכה עוד לזה שהרבה חכמים באו לחלוק כבוד אחרון לרבי שמעון. ומכל הבית עלה ריח טוב מבשמי גן עדן, מנשמות הצדיקים שבאו לקבל פניו.

והנה כשרצו להוליכו למקום מנוחתו במירון, באו גיבורים ובעלי מלחמה מכפר ציפורי, לקחת את ארון האלוקים של רבי שמעון בחזקה, לקבור אותו אצלם בכפר ציפורי. ובני מירון היו דוחקים בבני ציפורי להחזירם לאחוריהם שלא יקחו מהם את ארון האלוקים. היו בני מירון צועקים יחד באגודה אחת על בני ציפורי, וחשבו עצות ותחבולות שלא יניחו לרבי שמעון להיקבר בכפר ציפורי, כי התייראו בני מירון שמא לא יקבר רבי שמעון אצלם.

משמים סייעו בעדם. אחר שמיטתו של רבי שמעון יצאה מחצר הבית, עלתה באוויר השמים, ועמוד אש לוהט היה לפני מיטתו. ובעת שהמיטה פרחה באוויר, יצאה בת קול מן השמים שכולם שמעוה: **התכנסו ובואו והתקבצו להילולא של רבי שמעון, יבוא שלום ינחו על משכבותם!**

נכנסה מיטתו של רבי שמעון מעצמה למערה בכפר מירון, שמעו בת קול שיצאה מהמערה ואמרה: "זה האיש מרעיש הארץ מרגיז ממלכות, כמה מקטרגים משתתקים ברקיע ביום זה בזכותך. זה רבי שמעון שהקב"ה משתבח בו לפני פמליא של מעלה כל יום. אשרי חלקו בגן עדן, הרבה אוצרות עליונים שמורים לו למעלה. עליו נאמר: "וְיָאֲתָה לְךָ לְקָחַ וְתִנּוּחַ וְתַעֲמֹד לְגַרְלָךְ לְקָחַ תִּימְיוֹ!" (איודרא זוטא. ספר "אור היקוד הם יוקדים")

עפר עפר, כמה אתה חצוף!

אחר פטירת רבי שמעון, השתטח רבי חייא בארץ, נשק את העפר, ובכה ואמר: עפר עפר, כמה אתה קשה עורף! כמה אתה בחוצפה! שכל מחמדי העין ירקבו בך, כל עמודי אורות העולם תאכל ותשחק. כמה אתה חצוף, המאור הקדוש [רשב"י] שהיה מאיר את העולם, השליט הגדול שממונה, שזכותו מעמידה את העולם, ירקב בך. רבי שמעון, אור המאור, אור העולמות, אתה נרקב בעפר - ואתה מקיים ומנהיג את העולם!

השתומם רגע אחד, ואחר כך אמר: עפר, עפר, אל תתגאה, שלא ימסרו בך עמודי העולם, שהרי רבי שמעון לא ירקב בך! (הקדמת ספר זוהר ד ע"א)

התהפך העולם

יום אחד נרדם רבי יהודה תחת עץ, וראה בחלומו שמתקנים ארבע כנפים, עולה עליהן רבי שמעון, והכנפיים מעלות אותו מעלה מעלה אל הרקיע. מחזיק רבי שמעון בידו ספר תורה, וספרי סודות עליונים, ומעלה אותם עימו לרקיע - ולא הותיר כל ספרי הסודות העליונים ואגדה שלא העלה אותם עמו. עלה ועלה, עד אשר התכסה מעיניו של רבי יהודה ולא ראהו.

כשהתעורר, אמר: ודאי משמת רבי שמעון, החכמה הסתלקה מן הארץ! אוי לדור שהאבן הטובה הזו, שהיו סומכים עליה עליונים ותחתונים, נאבדה מהם!

בא רבי יהודה אל רבי אבא, וסיפר לו את חלומו. הרים רבי אבא את ידיו על ראשו, ובכה ואמר: רבי שמעון הריהו בבחינת ריחיים, שטוחנים ממנו מן טוב כל יום, ולוקטים אותו בשפע רב [ככתוב: "הַמְמַעֵיט אֶסְף עֲשָׂרָה חֲמֵרִים"]. ועכשיו - הסתלקו הריחיים ופסק המן, ולא נשאר ממנו בעולם, אלא מעט שבמעט [כמו שכתוב על המן (שמות טז): "קַח צִנְעָנָה אַחַת וְתֵן שְׁמֵהּ מִלֵּא הַעֲמֹר מִן וְהִנַּח אֹתוֹ לְפָנֵי ה' לְמִשְׁמַרְתּוֹ"]. עכשיו מי יכול לגלות סודות? ומי ידע אותם?!

היה רבי יהודה בוכה על רבי שמעון כל יום, שהרי היה רגיל להיפגש עמו באיודרא [התוועדות] הקדושה. אמר: אוי שלא הסתלקתי אותו יום, ולא לראות דור זה, שהרי

התהפך העולם! (זוהר בראשית ריז ע"א)

רבי אלעזר

יין בן יין

רבי אלעזר, בנו של רבי שמעון בר יוחאי, היה גם הוא מגדולי עולם. כשאביו אמר "ראיתי בני עליה והמה מועטים" הוא כלל עימו את בנו רבי אלעזר. וכמו כן אמר שהוא ובנו יחד יכולים לפטור את העולם כולו מן הדין מיום שנברא ועד עכשיו. סוכה מה ע"ב

רבי אלעזר היה בצעירותו בעל מימדי גוף גדולים, וכן היה בעל כוח אדיר, והיה אוכל הרבה משום שגופו היה דורש זאת. אמו היתה מכינה עבורו מזון בכמויות גדולות והיה אוכל כל מה שהיתה מכינה לו. יום אחד באו סוחרי חמורים אל אביו לקחת תבואה, ראו את רבי אלעזר יושב ליד התנור, והיתה אמו רודה פת מהתנור - והוא אוכל, ושוב אמו רודה - והוא אוכל, עד שאכל את כל הכרות. אמרו החמורים זה לזה: נראה כי נחש רע שורה בתוך מעיו של זה! הולך הוא להביא רעבון לעולם! שמע זאת רבי אלעזר, וכשיצאו לעסקיהם, נטל את חמוריהם והעלה אותם לעליית הגג. כששב, ביקשו את חמוריהם ולא מצאום. נשאו את עיניהם וראו אותם נתונים בעליית הגג, אך לא יכלו להורידם משם. הלכו לאביו רבי שמעון וסיפרו לו את המעשה. אמר להם: שמא דבר רע השמעתם לוי? אמרו החמורים: לא אדוני, אלא כך היה המעשה. אמר להם: ולמה הכנסתם בו עין רעה וצרה? האם משלכם הוא אוכל? או עליכם מוטלים מזונותיו?! הלא מי שבראו - ברא לו מזונותיו! אך אף על פי שלא נהגתם כשורה, לכו ואמרו לו בשמי שיוריד לכם את החמורים.

הפלא האחרון היה גדול מן הראשון, שכאשר העלה את החמורים, העלה אותם אחד אחד, וכעת כאשר הורידם - הוריד שנים שנים!

יחד עם זאת, כאשר למד תורה, למד במסירות נפש כזו, עד שתשו כוחותיו כליל, ולא היה מסוגל לשאת אפילו את טליתו! (מדרש שהש"ר ה יד ג)

ביום הבר מצוה שלו עשה רבי שמעון משתה גדול ואמר שעתה נכנסת בו נשמה קדושה. (זוהר חדש בראשית יד א)

קורא ליסורים: בואו אחי ורעי!

רבי אלעזר היה עוזר לשלטונות בחיפוש אחר גנבים, והיתה כוונתו לשם שמים. ואולם חכמים חלקו עליו וסברו שאינו צריך להתעסק בכך.

קרה לו פעם שגרם עונש מוות לאדם שלא בכוונה. הצטער על כך מאוד, אך מן השמים גילו לו שאדם זה ראוי היה להריגה, כיון שעבר עבירות חמורות ביותר.

לא התיישרה דעתו עד שעשה נסיון לברר אם תשלוט בו אש של גהינום. הוא ביקש

מהרופאים שיחתכו מהשומן שלו ויניחוהו בשמש לראות אם יסריח או לא. כאשר ראה שלא הסריח, קרא על עצמו "אף בשרי ישכון לבטח".

למרות הצלחת הניסוי, הוא לא הסתפק בזה, וקיבל על עצמו יסורים כדי לכפר עליו. הוא היה קורא בלילה ליסורים שיבואו: "אחיי ורעיי, בואו!" כך קרא להם כי קיבלם באהבה. ואכן קיבל ייסורים עצומים, שחין ופצעים בכל גופו. בערב היו מציעים על מיטתו שישים סדינים נקיים, ובבקר היו כולם מלאים דם!

אשתו היתה מטפלת בו במסירות, ובכל בוקר היתה מכינה לו רפואה - שישים מיני מאכל עשויים מתאנים, והיה אוכל מהם ומבריא. היא לא היתה נותנת לו ללכת לבית המדרש, כדי שלא יצערו אותו החכמים [שהרי היו מקפידים עליו על שהיה מוסר גנבים למלכות].

בבקר היה אומר ליסוריו: עיזבו אותי. כי רצה להיות פנוי לעסוק בתורה.

יום אחד שמעה אשתו איך שהוא אומר בערב ליסורים שיבואו עליו. מחתה נגדו ואמרה לו: אתה הוא שמביא על עצמך את היסורים! אתה מכלה את הממון שהבאתי מבית אבי, במאכלים הרבים שאני צריכה להכין לרפואתך, ובבגדים הנרקבים מחמת היסורים! מרדה בו, והלכה לבית אביה.

עילת העילות וסיבת הסיבות סיבב שבאותו יום אניה אחת עמדה לטבוע בים, והיו בה שישים מלחים. נדרו המלחים, שאם זכותו של רבי אלעזר תגן עליהם וינצלו, הם יביאו לו דורון חשוב. הם אכן ניצלו, וכל אחד מהם הביא לרבי אלעזר דורון - עבד, ובידו ארנק מלא כסף! עבדים אלו הכינו לו את מיני המאכלים שהיה זקוק להם לרפואה, והיה אוכל אותם ומבריא.

יום אחד אמרה אשתו לבתה: לכי ותבדקי מה אביך עושה היום, וכיצד הוא מסתדר. הגיעה ומצאה אותו שהוא מסודר היטב! אמר לה: לכי אמרי לאמך: העושר שלנו, גדול משלהם.

אכל ושתה, עד שהבריא והתחזק. ומאחר שעתה לא היה מי שיעכב בעדו לצאת, יצא לבית המדרש. באותו יום באו ושאלו אותו על ששים ספקות בדיני דם, וטיהר את כולם. ריננו החכמים אחריו, היתכן שאף אחד מהם לא היה דם טמא?! אמר: אם אני צודק, ילדו כל אותן נשים בנים זכרים, ואם איני צודק תהיה לפחות נקבה אחת בניניהם. למעשה ילדו כולן זכרים, וקראו אותם על שמו "אלעזר". (בבא מציעא פג ע"ב - פד ע"ב)

פטירת רבי אלעזר

לפני שנפטר רבי אלעזר, אמר לאשתו: אני יודע שהחכמים יש להם בלבם עלי, על שהייתי מוסר גנבים למלכות, ואני חושש שמא לא יעסקו כראוי בקבורתי. לכן, אחר

מותי, השכיבי אותי בעליית הגג, ואל תודיעי שנפטרתי. ואין לך לחשוש שמא תשלוט בי רימה או ריקבון.

נפטר רבי אלעזר, ועשתה אשתו כדבריו. היא השכיבה אותו בעליית הגג, ולא גילתה לאף אחד שבעלה נפטר. כשהיו אנשים באים לביתם לדון, היו בעלי הדינים אומרים טענותיהם, והיתה יוצאת בת קול מעליית הגג: פלוני זכאי ופלוני חייב.

מידי פעם היתה אשתו עולה לעליית הגג, ובודקת בשערותיו - היא ראתה שכאשר נתלשה לו שערה, היתה יוצאת טיפת דם, כמו בעת תלישת שיער מאדם חי! פעם ראתה תולעת יוצאת מאוזנו, והחלה חרדה שמא עכשיו גופו ירקיב. בא אליה בחלום ואמר לה, שאין מה לחשוש, תולעת זו היא עונש עבורו על שפעם אחת שמע שמזלזלים בתלמיד חכם ולא מחה כמו שצריך היה למחות. (בבא מציעא פד ע"ב)

יכנס בן אצל אביו

כך היה מונח בעליית הגג, כעשרים שנה. עד שנגלה רבי שמעון בר יוחאי בחלום לבני מירון ואמר להם: "גוזל אחד יש לי ביניכם, למה אינכם מניחים אותו להגיע אלי?" כאשר נודע הדבר שהוא נפטר ורצו לקבורו במירון, תושבי "גוש חלב", ששם היה רבי אלעזר, לא הרשו לקחתו משם. הם עמדו במקלות ובחניתות ומנעו כל נסיון לקחתו, כיון שכל זמן שהיה נמצא שם לא הזיקה שום חיה רעה בבני המקום.

חיפשו בני מירון הזדמנות לקחתו לקבורה מבלי שירגישו בכך תושבי גוש חלב, ואכן פעם אחת, בערב יום כיפור, כשהציבור היה טרוד בהכנות ליום הקדוש, נטלוהו והובילוהו למערה שבמירון. הם ראו שני נחשים של אור שהלכו לפניהם, וראו בכך אות משמים שהפעם יצלח הדבר בידם.

כשהגיעו למערה, שאלו מי יכניסנו, אמרה אשתו: אני אלך ואכניסנו! מצאו שם נחש ארסי סוגר את הפתח ושומר שאף אחד לא יכנס, אמרו לו: נחש נחש, פתח פיך, ויכנס בן אצל אביו! פינה הנחש את הפתח, ונטמן רבי אלעזר ליד אביו במירון. (קהלת רבה יא ב. בבא מציעא פד ע"ב)

לימים, כאשר נפטר רבי יוסי, בנו של רבי אלעזר, רצו גם כן לקבורו באותה מערה סמוך לאביו וסבו. שוב מצאו שם נחש שהקיף את פתח המערה ולא איפשר להיכנס. ביקשו מהנחש שיסור, כדי שיכנס בן אצל אביו, ולא סר. סבורים היו העם, שאינו גדול כאביו, ולכן אינו ראוי להקבר שם. יצאה בת קול ואמרה: לא מפני שזה גדול מזה, אלא זה היה בצער המערה, וזה לא היה בצער מערה! (בבא מציעא פה ע"א)

זכותם תגן עלינו ועל כל ישראל, אמן!

✧ שער ההלכה ✧

✧ מצות ספירת העומר ✧

וּסְפַרְתֶּם לָכֶם מִמְּזוֹרַת הַשִּׁבְעָת, מִיּוֹם הַבֵּיאָכֶם אֶת עֹמֶר הַתְּנוּפָה, שִׁבְעַת שָׁבָתוֹת תְּמִימֹת תִּהְיֶינָה. עַד מִמְּזוֹרַת הַשִּׁבְעָת הַשְּׁבִיעִית תִּסְפְּרוּ זִמְשִׁים יוֹם, וְהִקְרַבְתֶּם מִנְּזוּחַ זֶזְרִיֶּשֶׁה לָהּ (ויקרא כג). שִׁבְעָה שָׁבָעַת תִּסְפֹּר לָהּ, מִהַזֹּחַל זֶזְרִיֶּשֶׁה בְּקָמָה תִּזְוַל לִסְפֹּר שִׁבְעָה שָׁבָעַת (דברים טז ט).

חמישים יום

נאמר בתורה "וּסְפַרְתֶּם לָכֶם מִמְּחַרַת הַשִּׁבְעָת", וקיבלו רבותינו ז"ל, שפירוש "ממחרת השבת", היינו ממחרת יום טוב הראשון של פסח, כי גם 'יום טוב' נקרא בתורה 'שבת', ואין הכוונה לשבת 'בראשית'. [פירוש, כל שבת רגילה נקראת 'שבת בראשית'. והיינו, שכמו שהשבת הראשונה שבבריאת העולם באה לאחר ששת ימי השבוע, כך לעולם ועד כל שבת באה לאחר ששת ימי השבוע. וקיבלו חז"ל שאין כוונת התורה שנתחיל לספור את העומר ביום ראשון שאחרי שבת רגילה שבתוך הפסח, אלא מיום שאחרי יום טוב ראשון של פסח, שגם 'יום טוב' נקרא 'שבת' בתורה, ששובתים בו ממלאכה]. על כן במוצאי יום טוב ראשון של פסח, מתחילים לספור ספירת העומר. (ריב)

הגמרא במסכת מנחות (סה ע"א) הביאה כמה ימים טובים שהנהיגו חכמי ישראל בתקופת בית המקדש השני, ומחמת מעלתם ושמחתם, אסור להתענות או להספיד בהם. וחלק מהימים הטובים הללו, קבעו חז"ל אודות לזיכרונם שהיו מצויים בזמנם לחכמי ישראל עם הצדוקים והבייתוסים הרשעים שהיו כופרים בתורה שבעל פה, ולפי הבנתם המוטעית והמשובשת, היו מסלפים את התורה שבכתב. אחד הדברים המובאים שם, שקבעו חז"ל את כל הימים שמיום ח' בניסן עד סוף הפסח לימים טובים, בגלל שהיו הרשעים הנ"ל מבלבלים את העולם ואומרים: עצרת [חג השבועות] אחר השבת, כלומר תמיד יחול חג השבועות לאחר השבת ביום ראשון. ושיבוש זה הגיע להם, כי פירשו שמה שאמרה תורה "וּסְפַרְתֶּם לָכֶם מִמְּחַרַת הַשִּׁבְעָת", היינו ממחרת "שבת בראשית", שהיא לאחר השבת הראשונה של פסח, ומאז מתחילים לספור את העומר. הוי אומר, שלדבריהם לא משנה מתי יחול יום טוב ראשון של פסח, ביום שלישי בשבוע או ביום חמישי או כל יום אחר, תמיד מתחילים לספור את העומר מיום ראשון שבשבוע הבא. ולכן לדבריהם תמיד יסתיים יום החמישים שהוא חג השבועות ביום ראשון.

אבל חז"ל הקדושים קיבלו איש מפי איש עד משה רבנו שקיבל מפי הקב"ה בהר סיני, שכוונת התורה "ממחרת השבת", היינו ממחרת יום טוב ראשון של פסח, כי בלשון התורה גם 'יום טוב' נקרא 'שבת', ששובתים בו ממלאכה. וכמו שכותב הרמב"ם (הלכות תמידין ומוספין פרק ז הלכה יא): עומר זה מן השעורים היה בא, ודבר זה הלכה ממש רבנו, וכיצד היה נעשה? וכו' ואחר

כך אומר להם אקצור? והם אומרים לו קצור... שלש פעמים על כל דבר ודבר. וכל כך למה? מפני אלו הטועים שיצאו מכלל ישראל בבית שני, שהם אומרים שזה שנאמר בתורה "ממחרת השבת" הוא שבת בראשית, ומפי השמועה למדו שאינה שבת אלא יום טוב. וכן ראו תמיד הנביאים והסנהדרין בכל דור ודור שהיו מניפים את העומר בששה עשר בניסן, בין בחול בין בשבת, והרי נאמר בתורה (ויקרא כג יא): "וְהִנִּיף אֶת הָעֹמֶר לְפָנֵי ה' לְרִצְוֹנְכֶם מִמֶּחֳרַת הַשַּׁבָּת יִנִּיֶּנּוּ הַכֹּהֲנִים... וְלֶחֶם וְקָלִי וְכֶרְמֶל לֹא תֹאכְלוּ עַד עֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה", ונאמר (יהושע ה יא): "וַיֹּאכְלוּ מִעֲבוּר הָאָרֶץ מִמֶּחֳרַת הַפֶּסַח מִצּוֹת וְקִלּוֹי בְּעֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה", ואם תאמר שאותו הפסח בשבת אירע כמו שדימו הטיפשים, היאך תלה הכתוב היתר אכילתם לתבואה חדשה בדבר שאינו העיקר ולא הסיבה אלא מקרה קרה?! אלא מאחר שתלה הדבר ב"מחרת הפסח", הדבר ברור שמחרת הפסח היא העילה המתרת את התבואה החדשה, ואין משגיחים על אי זה יום הוא מימי השבוע. ע"כ.

ובגמרא במנחות שם אמרו, שרבן יוחנן בן זכאי ניטפל לצדוקים והבייתוסים הנ"ל, ואמר להם: שוטים שכמותכם, מנין לכם לפרש כן? ולא היה אחד מהם שהיה משיבו, חוץ מזקן אחד שהיה מפטפט כנגדו ואמר: משה רבנו אוהב ישראל היה, ויודע שעצרת יום אחד הוא [ולא שבעה ימים כשאר החגים], לכן עמד ותקנה שתהיה לאחר השבת, כדי שיהיו ישראל מתענגים שני ימים. קרא עליו רבן יוחנן מקרא זה (דברים א ב): "אֶחָד עֶשֶׂר יוֹם מִחֶרֶב דָּרָךְ הָרָה שְׁעִיר עַד קֹדֶשׁ בְּרִנְעָה", הרי מהלך אחד עשר יום בלבד מחורב [שזה הר סיני שקיבלו שם את התורה], עד קדש ברנע שהיא סמוכה לארץ ישראל. ואם משה רבנו כל כך אוהב ישראל היה, למה עיכב אותם במדבר ארבעים שנה, שהיה מוליך אותם מיד לארץ ישראל באחד עשר יום בלבד? אמר לו: רבי, בכך אתה פוטרני? אמר לו רבי יוחנן: שוטה, ולא תהא תורה שלימה שלנו כשיחה בטילה שלכם! כלומר, אני בכוונה דוחה אותך בקש, ואינני מחפש להביא לך ראיות לדברי, כי אתה עצמך אין לך ראיה לדבריך, ואילו לנו יש כמה וכמה ראיות, וכמו שהגמרא מביאה שם שני עמודים של לימודים מפסוקים, היכן רמזה התורה ש"מחרת השבת" היינו "מחרת הפסח" דוקא, ולא שבת בראשית. (ועיינו עלון "תתענג בדשן" גליון מס' 23 אות ג.)

"וְדָבָר בְּעֵתוֹ מֵה טוֹב"

מנהג בני ספרד בליל ראשון של ספירת העומר, לקרוא קודם הספירה את הפסוקים שבתורה המדברים על מצות קצירת העומר, ואת סדר קצירת העומר והקרבתו המובא במשנה מסכת מנחות (סה ע"א).

הטעם לזה, על פי הגמרא במסכת סנהדרין (קא ע"א) שאמרו שם: כל הקורא פסוק בזמנו, מביא טובה לעולם, שנאמר (משלי טו כג): "וְדָבָר בְּעֵתוֹ מֵה טוֹב". לכן ראשית כשקוראים את סדר קצירת העומר והקרבתו, מביאים טובה לעולם. וכמה חסד גדול יש בזה עם כל באי עולם, להביא להם טובה. ועוד טעם כמו שנאמר (יהושע יד ג): "וַיִּגְשֵׁמָה פְּרִים שְׁפָתֵינוּ", וכמבואר בגמרא (ותענית כז ע"ב, ומגילה לא ע"ב), שאמר לו הקב"ה לאברהם אבינו, בשעה שבניך קוראים לפני סדר הקרבנות, מעלה אני עליהם כאילו מקריבים לפני קרבן, ואני מוחל להם על כל עוונותיהם. וכן דרשו בגמרא מסכת מנחות (קי ע"א) על הפסוק: "זאת תורת החטאת", "וזאת תורת האשם", כל העוסק בתורת חטאת, כאילו הקריב חטאת. וכל העוסק בתורת אשם, כאילו הקריב אשם. וכולנו תפילה שבאמירת פסוקים אלו וקריאת סדר קצירת העומר והקרבתו, יעלה לרצון לפני השם יתברך, כאילו קצרנו והקרבתו את העומר במועדו בבית המקדש. (ועיינו עוד בילקוט יוסף עמוד קכד)

מהי תכלית הטובה?

כתב בספר החינוך (מצוה שו): הטעם במצות ספירת העומר, לפי שכל עיקרן של ישראל אינו אלא התורה, ומפני התורה נבראו שמים וארץ וישראל, וכמו שכתוב (ירמיה לג כה): "כֹּה אָמַר ה', אִם לֹא בְרִיתִי יוֹמָם וְלַיְלָה, חֲקוֹת שָׁמַיִם וָאָרֶץ לֹא שָׁמַתִּי". והיא העיקר והסיבה שנגאלו ויצאו ממצרים בשביל שיקבלו את התורה בסיני ויקיימוה, וכמו שאמר ה' למשה (שמות ג יב): "וְזֶה לְךָ הָאֹת כִּי אֲנֹכִי שְׁלַחְתִּיךָ בְּהוֹצִיאֶךָ אֶת הָעָם מִמִּצְרַיִם, תַּעֲבֹדוּן אֶת הָאֱלֹהִים עַל הַהָר הַזֶּה", כלומר, הוציאך את ישראל ממצרים, יהיה לך אות שתעבדון את האלהים על ההר הזה, כלומר שתקבלו את התורה שהיא העיקר הגדול שבשביל זה הם נגאלים והיא תכלית הטובה שלהם. וענין גדול הוא להם, יותר מן החרות מהעבדות, ולכן יעשה ה' למשה אות צאתם מעבדות לקבלת התורה, כי לעולם את הטפל עושים אות אל העיקר.

ומפני שהתורה היא כל עיקרן של ישראל ובעבורה נגאלו ועלו לכל הגדולה, נצטוינו למנות עד יום נתינת התורה, להראות בנפשנו החפץ הגדול אל היום הנכבד והנכסף לליבנו, כעבד אשר ימנה תמיד מתי יבוא העת הנכסף אליו שיצא לחירות, כי המנין מראה לאדם כי כל ישעו וכל חפצו להגיע אל הזמן ההוא.

ואם תשאל, למה אנו מתחילים למנות מיום שני של פסח ולא מיום ראשון, התשובה כי היום הראשון נתייחד כולו להזכרת הנס הגדול והוא יציאת מצרים, שהוא אות ומופת בחידוש העולם ובהשגחת ה' על בני האדם, ואין לנו לערב בשמחתו ולהזכיר עמו שום ענין אחר, ועל כן נתקן החשבון מיום שני מיד. ואין לומר היום כך וכך ימים ליום שני של פסח, כי לא יהיה חשבון ראוי לומר ליום שני, על כן הותקן למנות ממה שנעשה ביום זה - **קרבת העומר**, שהוא קרבן נכבד שבו זכר שאנו מאמינים כי השם ברוך הוא בהשגחתו על בני אדם רוצה להחיותם ומחדש להם בכל שנה ושנה זרע תבואות לחיות בו. ע"כ.

ספירת העומר לעורר בנו רגשות אהבה לתורה

יש להתבונן, כי בנוהג שבעולם כאשר מצפה אדם לאירוע מיוחד, שהוא אוהבו מאד ונכסף אליו, כיום חתונתו ושמחת לבו, אינו סופר 'הנה עבר יום אחד', 'הנה עברו שני ימים', אלא סופר 'נשאר עוד חמישים יום', 'עוד ארבעים ותשעה יום', אם כן מדוע עם ישראל לא מנו כן? מבארים בעלי המוסר, עם ישראל כשיצאו ממצרים היו בארבעים ותשעה שערי טומאה, ולא היו ראויים לקבל את התורה, אך הקב"ה ברוב רחמיו וחסדיו עליהם, בכל יום עד לקבלת התורה, הוציא אותם משער טומאה אחד והכניסם מנגד לשער קדושה אחד, עד שהגיעו ביום מתן תורה לארבעים ותשעה שערי קדושה, ואז קיבלו את התורה. נמצא שהיה להם ענין מיוחד גם בעצם ימי ההמתנה לקבלת התורה, כי לבד ממה שנכספה וכלתה נפשם ליום המיוחד, גם במשך הימים שהמתינו התעלו ברוחניות, התקדשו ונטהרו בהם עוד ועוד, לכן ספרו את הימים האלו, לאות כי הנה יום אחד שהתעלינו בו, יום שני שהתעלינו, וכן הלאה. לא כן, אדם שממתין ומצפה ליום חתונתו, אין לו שום תועלת בימים

שבינתיים, ואדרבה הלואי שלא היו והיה כבר מגיע היום המיוחל מיד, לכך אין הוא מונה את אותם ימים, אלא את היום המיוחל.

מדברי חכמים

בזמן בית המקדש היתה מצות ספירת העומר מן התורה, אבל עתה בעוונות שחרב בית המקדש, לדעת רוב הראשונים ספירת העומר היא מדברי חכמים, זכר למקדש. וכן דעת מרן השלחן ערוך.

התורה תלתה את מצות ספירת העומר במצות קצירת העומר, שנאמר (ויקרא כג י'): "כִּי תֵבֵאוּ אֶל הָאָרֶץ אֲשֶׁר אָנֹכִי נֹתֵן לְכֶם, וְקָצַרְתֶּם אֶת קְצִירָהּ וְהִבֵּאתֶם אֶת עֹמֶר רְאִשִׁית קְצִירְכֶם אֶל הַכֹּהֵן. וְהִנִּיף אֶת הָעֹמֶר לִפְנֵי ה' לְרִצְנְכֶם, מִמִּחֶרֶת הַשָּׁבֹת וְנִיפְנוּ הַכֹּהֵן... וְסִפַּרְתֶּם לְכֶם מִמִּחֶרֶת הַשָּׁבֹת, מִיּוֹם הִבִּיאְכֶם אֶת עֹמֶר הַתְּנוּפָה שִׁבְעַת שָׁבוֹת תְּמִימוֹת תִּהְיֶינָה. עַד מִמִּחֶרֶת הַשָּׁבֹת הַשְּׁבִיעִת תִּסְפְּרוּ חֲמִשִּׁים יוֹם, וְהִקְרַבְתֶּם מִנְחָה חֲדָשָׁה לַה'". על כן, בזמן הזה שאין לנו מצות קצירת העומר, אין מצות ספירת העומר אלא מדברי חכמים, זכר למקדש. וכתב הר"ן (פסחים כח ע"א) שכן דעת רוב המפרשים, וכן פסק מרן בבית יוסף ובשלחן ערוך (סימן תפט). וועיין עלון "ויתענג בדשן" גליון מס' 23 אות י).

זמן הספירה

לילה

זמן ספירת העומר מתחילת הלילה, כשם שקצירת העומר היתה בלילה. ואם שכח לספור בתחילת הלילה, הולך וסופר כל הלילה. (סימן תפט סעיף א)

שקיעת החמה. צאת הכוכבים.

מן הדין אפשר לספור ספירת העומר כבר משקיעת החמה. שכיון שבארנו שספירת העומר בזמן הזה מדרבנן, ספק דרבנן להקל, ורשאי לספור בבין השמשות הוא ספק יום ספק לילה. כן דעת רוב הראשונים: תוספות, הרשב"א, המאירי, העיטור, רבנו יצחק, רבנו פרץ, רבנו ירוחם, ריצב"א, אוהל מועד, מהר"ם מרוטנבורג, הרא"ש, ארחות חיים, תרומת הדשן, הטור, אבודרהם, שלחן ערוך ועוד. וכתב הב"ח שכן המנהג. ואדרבה יש מהראשונים שכתבו, שעדיף לספור בשקיעה, שכיון שאמרה התורה 'תמימות תהיינה', היינו שצריך שכל לילה ולילה יהיה ספור כבר מתחילתו, ואז נמצא שכולו יהיה תמים ושלם בספירה. ומכל מקום לכתחילה ראוי להחמיר ולדקדק לספור מצאת הכוכבים, שבזה יצא ידי חובה לכל הדעות. (ורלב)

זיכוי הרבים

ציבור שסיימו להתפלל תפילת ערבית בבין השמשות [פרק הזמן שמהשקיעה ועד צאת הכוכבים], ויודע השליח ציבור שאם לא יספרו עכשיו את העומר, יש חשש שישכחו חלקם לספור, מצוה עליו לספור עתה, ולא ימתין דוקא לצאת הכוכבים, כי מעלת זיכוי הרבים גדולה יותר.

מצוה גוררת מצוה

מנהג טוב ללמוד וללמד בציבור בפרקי אבות בין מנחה לערבית, כדי להדר לספור את העומר בצאת הכוכבים. ואולי בזכות זה ימשיכו כן לכל השנה לזכות את הציבור בשיעורים בהלכה ובאגדה, שמצוה גוררת מצוה. (רלו) ועצה טובה ללמד לציבור מתוך החוברת "פרקי אבות" עם פירוש "מאירת עיניים" ו"שמחת הלב" מסדרת החוברות "בהלכה ובאגדה", בשפה קלה ונעימה בשילוב מעשיות מחזקים מגדולי הדורות. ועיין עוד בזה להלן (עמוד 158).

תנאי בספירה בבין השמשות

המתפלל ערבית עם הציבור מבעוד יום וסיים את התפילה בבין השמשות, והוא נוהג בכל לילה לדקדק לספור את העומר אחר צאת הכוכבים, אך חושש שמא ישכח לספור בביתו, רשאי לספור עתה בלי ברכה, ויתנה בדעתו: "אם אשכח לספור בלילה, הריני סומך על ספירה זו לצאת בה ידי חובתי, אך אם אזכור בלילה לספור את העומר, הריני מכוון במפורש שלא אצא ידי חובת ספירת העומר בזה". ואז כשיזכור בלילה, יספור בברכה כמנהגו הטוב לספור אחר צאת הכוכבים. (רלו)

כן מבואר בראשונים. וכיוצא בזה כתב הראב"ד: בקריאת שמע של ערבית שאני מתפלל מבעוד יום, אני נוהג לענות אמן אחר ברכת מעריב ערבים ואהבת עולם שאומר השליח ציבור, וקורא קריאת שמע עם הציבור כקורא בתורה, ועונה אמן אחר ברכת אמת ואמונה והשכיבנו שאומר השליח ציבור, ומתפלל ערבית עם הציבור, וכשמגיע זמן צאת הכוכבים אני חוזר וקורא קריאת שמע בברכותיה. ומה שאני עושה כן, כדי שאם חס ושלום אשכח מלקרות קריאת שמע בעונתה [אחר צאת הכוכבים] בברכותיה, אהיה כאחד מן הציבור שקראו מבעוד יום, אף על פי שאינם קוראים את שמע בעונתה. ע"כ. וברור דהיינו על ידי תנאי שהיה חושב בלבו, שאם ישכח לברך ולקורא בלילה, הוא מכוון לצאת בברכותיו של השליח ציבור. ואם יזכור בלילה, הוא מכוון שאינו יוצא ידי חובת ברכות קריאת שמע ששומע מפי השליח ציבור.

תנאי בספירה בפלג המנחה

ציבור המתפללים ערבית מוקדמת, דהיינו בזמן "פלג המנחה" [שעה רבע לפני צאת הכוכבים בשעות זמניות, בערך 18:10], וחוששים שמא ישכחו חלק מהציבור לספור את העומר בלילה, יספרו עתה בלי ברכה, ויכוונו בדעתם שאם יזכרו ויספרו בלילה, אינם רוצים לצאת ידי חובה בספירה זו. ואז כשיזכרו בלילה, יברכו ויספרו שוב. [ומכל מקום מי שבכל זאת שכח לספור בלילה זו, יכול להמשיך לספור בשאר הלילות בברכה, וכמבואר להלן].

מרחן הבית יוסף (סימן תפט) הביא את רבנו דוד אבודרהם בשם המחזור ויטרי שכתב: המתפלל עם הציבור מבעוד יום, מונה עמהם בלא ברכה, ויאמר אם אזכור בלילה בביתי אחזור ואברך כדון, ונמצא שלא ברכתי לבטלה, ואם אשכח הרי מניתי ימים ושבעות למצוה. וכך פסק

בשלחן ערוך (סעיף ג): המתפלל עם הציבור מבעוד יום, מונה עמהם בלא ברכה. ואם יזכור בלילה, יברך ויספור. והנה הט"ז והגר"א פירשו 'מבעוד יום' היינו 'בין השמשות', אלא שאדם זה רוצה לדקדק ולספור מצאת הכוכבים, לכן הוא מונה עמהם עתה, פן ישכח אחר כך. אולם, הרבה אחרונים [מהם: הלבוש, אליה רבה, חק יעקב, מאמר מרדכי, נהר שלום] פירשו 'מבעוד יום', היינו בעודו יום ממש דהיינו 'פלג המנחה'. ואף על פי שעדין לא הגיע זמן הספירה, מכל מקום יש מקומות שנהגו להקל בזה, משום שהיו רגילים להתפלל ערבית קודם חשיכה, וחששו שאם לא יספרו אז וילכו כל אחד לביתו, ישכחו מחמת טרדה ולא יספרו. וכיון שספירת העומר בזמן הזה מדרבנן זכר למקדש, אין להחמיר בה יותר מבקריאת שמע ותפילה שאנחנו מחשיבים את זמן פלג המנחה לתחילת הלילה. ולכן אף מי שהוא תלמיד חכם וחושש שמא ישכח לספור ביחידות, יכול לספור עם הציבור בלי ברכה, וכשיגיע הלילה יברך ויספור, ואינה ברכה לבטלה, כי הספירה הראשונה אינה כלום מעיקר הדין (משנה ברורה וביאור הלכה שם). והנה, אף שלהלכה אנחנו לא סופרים בפלג המנחה, ומי שטעה וספר בברכה, עליו לחזור ולספור שוב בלילה בלי ברכה, מכל מקום במקום שמתפללים מוקדם ויש חשש שמא ישכחו מלספור אחר כך בכלל, יספרו בזמן פלג המנחה בלי ברכה, ותועיל להם ספירה זו למקרה שאם שכח לחזור ולספור בלילה, שיהיה רשאי להמשיך לספור בברכה בלילה שלמחרת, כי בדיעבד יש לסמוך על המקילים לספור בזמן זה, בצירוף הדעה שכל לילה מצוה בפני עצמה.

ותהילות לאל, יצא לאחרונה שו"ת יביע אומר (חלק יא או"ח סימן מח אות ג), וראיתי שם חיזוק לדברים הנ"ל. כי הביא שם מה שכתב הרב יחיאל מיכל טוקצינסקי זצ"ל שיש אומרים שאפשר לספור מבעוד יום כנ"ל, ושכן נראה מלשון מרן השלחן ערוך, ותמה שאיך אפשר לעכל את הדברים הללו, ואיך תלו את זמן ספירת העומר בזמן ערבית, וכי מה ענין זה אצל זה, הרי דוקא תפילת ערבית זמנה מפלג המנחה, כיון שנתקנה כנגד איברים ופדרים של תמיד בין הערבים, אבל ספירת העומר שכתוב "ממחרת השבת" וקצירתו בליל ט"ז, כיצד אפשר לספור מבעוד יום שאינו זמנו. ע"כ. ותמה עליו מרן זצוק"ל וכתב: ויושב ודורש כמשה מפי הגבורה, והלא זוהי מחלוקת רבנו תם והרא"ש לענין קריאת שמע, האם מדמים דין קריאת שמע לתפילה, ומה שכתב, זו סברת הרא"ש. והרי מרן (סימן תרצב סעיף ד) פסק שיכולים לקרוא את המגילה מפלג המנחה למי שחלש. וכמבואר בספר האשכול, ובארחות חיים בשם הראב"ד, והכל בו והמאירי. ובסימן תרעב (סעיף א) כתב מרן, יש מי שאומר שמי שטרוד יכול להקדים להדליק נר חנוכה מפלג המנחה ולמעלה. אם כן למה נחמיר כל כך שלא לספור מבעוד יום, על ציבור שיש חשש שהרבה מהם ישכחו. וגם אם נחמיר בזה, אבל לא עד כדי כך שסברא זו יהיה קשה לעכלה. והרי דעת הרבה אחרונים כן, ועל כולם כבוד מרן ז"ל. ויסודתו בהררי קודש על פי רבנו תם שמפלג המנחה לילה הוא גם לענין קריאת שמע. ואף אם לא נפסוק כרבנו תם בקריאת שמע, אבל ספירת העומר שהיא מדרבנן, לא עדיפה מקריאת מגילה שהיא מדברי קבלה. וכבר הביאו האחרונים דברי הגהות מנהגים לרבי אייזיק טירנא בשם הראב"ן, שבערב שבת סופרים את העומר מבעוד יום. עי"ש. שוב יצא ספר ילקוט יוסף (ספירת העומר עמוד ק) וראיתי שגם פסק כן.

אכילה קודם הספירה

סעודת קבע

אסור לאכול פת יותר משיעור "כביצה" [למעלה מ-54 גרם], החל מחצי השעה שקודם השקיעה עד שיספור. וכן לא יאכל עוגה ושאר מיני דגן כמו קוסקוס,

סיגרים וכיוצא בהם, בשיעור קביעות סעודה [216 גרס], אבל פחות מכמות זו, מותר לאכול. ומשאר מאכלים, כמו פירות וירקות או תבשיל של אורז וכדומה, מותר לאכול אפילו הרבה, וכן שתיית תה או קפה מותרת. ועיין שו"ע סימן רלב ס"ג. כף החיים סימן תלא ס"ק טו. הלכה ברורה ח"ב עמוד קלד. שו"ת יביע אומר חלק ט סימן סז. שו"ת מעיין אומר חלק ג עמוד שעז. רמה. ועיין קיצור שלחן ערוך חזון עובדיה (מועדים א עמוד תצט) שלמסקנא דעת מרן זצוק"ל שעד שיעור כביצה עם קליפתה [54 גרס], זה עדיין בגדר אכילת עראי. עי"ש

בגמרא (ברכות ד ע"ב) אמרו, לא יאמר אדם אוכל מעט ואשתה מעט, ואחר כך אקרא קריאת שמע ואתפלל. וכתבו התוספות ועוד, מכאן משמע שמשעה שהגיע זמן קריאת שמע של הלילה, אין לאכול "סעודה" עד שיקרא קריאת שמע ויתפלל ערבית. ומבואר שטעימה בלבד, מותרת. וכן מבואר מהטור ושלחן ערוך (סימן רלב ס"ג, וסימן רלה ס"ב) לענין קריאת שמע, שכל האיטור הוא דוקא כשקובע סעודה, אבל אכילה כשיעור כביצה פת, מותרת, וכדין אכילת פירות שמותרת. ואם בקריאת שמע שהיא מן התורה, מותר, כל שכן קודם ספירת העומר בזמן הזה שהיא מדרבנן.

ודע, שהוא הדין שמותר לאכול עוגה ושאר מיני דגן, כל שאוכל פחות משיעור קביעות סעודה [216 גרס], כי עדיין זה בגדר אכילת עראי. ומה שמצאנו שהאוכל כביצה עוגה, חייב לאכול בסוכה אף על פי שזו אכילת עראי, כי לדעת כמה אחרונים דין עוגה ומיני דגן כדין פת לענין סוכה בלבד, אלא שלא מברכים על זה "לישב בסוכה", כי ספק ברכות להקל. ומכל מקום ברור שאכילת כביצה עוגה, אינה בגדר קביעות סעודה, ולכן לא מברך המוציא וברכת המזון, וכמבואר בשלחן ערוך (סימן קסח סעיף ו), ועיין חזון עובדיה סוכות עמוד קלד. וזו לשון מרן זצ"ל בחזון עובדיה חנוכה (עמוד סח): אסור לאכול "סעודת קבע" קודם הדלקת נרות חנוכה. ויש להחמיר חצי שעה קודם זמן ההדלקה שלא לאכול "סעודת קבע, דהיינו יותר מכביצה פת". אבל "סעודת עראי" ואכילת פירות ושתיית משקאות קלים, מותר. ע"כ. ומבואר שדוקא "אכילת קבע" אסורה, וכיון שעוגות ומיני דגן פחות משיעור קביעות סעודה הם בגדר אכילת עראי, מותר לאכול. ואף על פי שהלשון בחזו"ע (פסח עמוד מא, יום טוב עמוד רמה, פורים עמוד צה. תשס"ג) לאסור גם כביצה עוגה? לאור האמור נראה שמשנה אחרונה עיקר, כמבואר בחזו"ע חנוכה הנ"ל (תשס"ז), שרק סעודת קבע בלבד אסורה, וכדין אכילה שקודם תפילת מנחה או ערבית.

שומר. שעון מעורר.

הרוצה לאכול יותר משיעור "כביצה" פת בחצי השעה שקודם זמן הספירה, אם ימנה מישהו שיזכיר לו לספור בהגיע זמן הספירה, רשאי לאכול.

גם שעון מעורר מועיל כדי להזכיר לו לספור את העומר. (ילקוט יוסף תפילה ח"א עמוד קנז)

סעודת שבת מוקדמת

המתפללים ערבית של שבת ב"פלבג המנחה", עליהם להזדרז לקדש על היין קודם חצי השעה שלפני השקיעה. ואם לא הספיקו, ורוצים להתחיל את הסעודה, אם ספרו בלי ברכה על תנאי, כמבואר לעיל (עמוד 142), רשאים להתחיל את הסעודה. ואם לא ספרו, ימנו שומר שיזכיר להם לספור או שיכוונו שעון מעורר להזכירם

לספור, או שיעשו כל תזכורת שהיא, וכגון שישאירו סידור פתוח בעמוד של ספירת העומר מול עיניהם, ורשאים לסעוד. ובכל אופן, אם התעכבו והגיע זמן הספירה, יספרו קודם בברכה ואחר כך יקדשו ויסעדו.

כתב מרן הבית יוסף (סימן רסז) בשם מהר"י אבוהב, המקבל שבת מבעוד יום מפלג המנחה, יראָה שיכול לאכול סעודת ליל שבת מיד ב"פלג המנחה". שדוקא אכילת מצה זמנה משתחשך, כי הוקשה מצה לקרבן פסח שזמנה בלילה דוקא, שנאמר (שמות יב ח): "וְאָכְלוּ אֶת הַבֶּצֶק בְּלִילָה הַזֶּה צְלִי אֵשׁ וּמִצּוֹת עַל מַרְדִּים יֵאָכְלֶהוּ", אבל אכילת סעודת שבת יכול לאכול אפילו מבעוד יום מפלג המנחה. ע"כ. וכן כתב רבנו ירוחם. וכתב הבית יוסף, ואם תאמר אף על פי שיכול לאכול מיד ויוצא ידי חובת סעודת שבת, מכל מקום יש לאסור לאכול קודם שיקרא קריאת שמע, כמו שאמרו (ברכות ד ע"ב): לא יאמר אדם אלך לביתי ואוכל מעט ואשתה מעט ואחר כך אקרא קריאת שמע ואתפלל, שמא ימשך וישכח מלקרוא ומלהתפלל. וכיון שהמתפללים בפלג המנחה צריכים לחזור ולקרוא קריאת שמע בזמנה, היאך נתיר להם לאכול סעודת שבת, הרי יש לחוש שמא ימשכו בסעודה ולא יקראו קריאת שמע? ויש לומר כיון שיש גדולים [רבנו תם והראב"ה ועוד] שפוסקים שמפלג המנחה ואילך הרי זה זמן קריאת שמע, אף על פי שמשום שיש מי שאומר [הרא"ש] שאין זה זמנה קודם צאת הכוכבים חוזר לקרותה משתחשך, מכל מקום אין זה נחשב שאוכל "קודם" קריאת שמע, כן נראה לי. ע"כ.

וכתב המשנה ברורה (באור הלכה סימן תפט), יש אומרים כיון שספירה בזמן הזה מדרבנן זכר למקדש, לכן אין להחמיר בה יותר מקריאת שמע ותפילה, וכיון שאנו מחשיבים את פלג המנחה לתחילת הלילה וקוראים קריאת שמע ומתפללים, כך גם יש לנו להחשיבו ללילה לענין ספירה. ע"כ. ולפי זה כיון שהסופר מפלג המנחה בלי ברכה, יצא לדעת כמה פוסקים וכמבואר לעיל, נראה שרשאי להתחיל לאכול סעודת קבע בתוך חצי השעה שקודם זמן הספירה, ולא נחשב לו משום כך שאוכל "קודם" ספירת העומר, כיון שיצא ידי חובתו לחלק מהדעות. ובפרט שהאיסור לאכול בחצי השעה שקודם זמן הספירה, אינו מוסכם לכל הפוסקים. וכן פסק בשו"ת הרי יהודה יוסף (חלק ג ס"ס יד). ואולם אם הגיע כבר צאת הכוכבים, יקרא קריאת שמע ויספור את העומר ואחר כך יקדש ויסעד. כי כל מה שהיקל מרן הבית יוסף שאפשר להתחיל לסעוד, הוא דוקא בחצי השעה שלפני הזמן, שלא הטריחו אותו להמתין כל כך, מאחר ומצות קריאת שמע איננה לפניו עתה, כי עדין לא הגיע זמנה לכל הדעות, רק כיון שיצא ידי חובה לחלק מהפוסקים, אף שעליו לחזור ולקרוא, לא נחשב שאוכל "קודם" קריאת שמע.

מיקום הספירה בתפילה

אחר קדיש תתקבל

היותר נכון לספור את העומר לאחר קדיש תתקבל של ערבית, כדעת רבותינו הראשונים ומרן השלחן ערוך. וכן נהגו רבים וטובים. ואולם מנהג ירושלים עיר הקודש לספור לאחר "עלינו לשבח". ויש שנוהגים לספור לאחר עניית "ברכו".

כתב מרן הבית יוסף (ס"ס תפט) בשם האבודרהם, בליל מוצאי שבת נהגו לספור את העומר לאחר שאומרים "ויהי נועם" [שובה ה'] וסדר קדושה וקדיש תתקבל. והטעם שאין סופרים מיד לאחר הקדיש שאחר העמידה, מפני שאותו קדיש אינו שלם אלא עד "לעילא" [חצי קדיש],

ואין לספור אלא לאחר קדיש "תתקבל" כמו בשאר לילות. ע"כ. ומבואר שהספירה היא לאחר קדיש תתקבל. וכן מבואר גם באורחות חיים לרבנו אהרן הכהן מלוניל (ח"א הלכות ספירת העומר אות ד) שהביא בשם רב האי גאון: במוצאי שבתות שסופרים אחר קדיש תתקבל של סדר קדושה, נהגו ראשוננו לברך שליח ציבור מעומד, וכל העם יושבים ועונים אמן בכוונה, כדי שלא להטריח את הציבור לחזור ולעמוד. וכן המנהג בכל מקומותינו. ע"כ. וכן כתב רבנו יצחק בן גיאת בספר מאה שערים, וכן כתב בספר האשכול (סוף הלכות פסח). וכך פסק מרן בשלחן ערוך (סימן תפ"ט ס"ט): ליל שבת וליל יום טוב מברכים וסופרים אחר הקידוש בבית הכנסת [שכל מה שאפשר להקדים את קדושת היום מקדימים], ובמוצאי שבת קודם הבדלה לאחר קדיש תתקבל [שכל מה שאפשר למשוך ולאחר עוד את קדושת היום מאחרים]. ע"כ.

ואל תקשה ממה שכתב מרן (שם ס"א): "בליל שני אחר תפילת ערבית מתחילים לספור העומר". ומשמע לכאורה שסופרים בסיום תפילת ערבית כולה? זה אינו, שהרי אם נתבונן, הרי "ליל שני" הוא "מוצאי יום טוב", ואם כן עושים בו הבדלה, והרי כתב מרן: "ובמוצאי שבת, סופרים קודם הבדלה אחר קדיש תתקבל", ואם כן ברור שמה שכתב "בליל שני אחר תפילת ערבית", היינו אחר קדיש תתקבל. ואם מרן דיבר על בני חו"ל שעושים בו קידוש, נמצא שבלייל שני הספירה לאחר הקידוש. הרי אומר שמה שכתב מרן "בליל שני אחר תפילת ערבית מתחילים לספור העומר", היינו אחר עיקר התפילה שזה קדיש תתקבל לפני ההבדלה, או בחו"ל לאחר הקידוש.

והנה לנו עדות מרבנו משה בן מכיר שגר בעיר הקודש "צפת" בדורו של מרן, וכתב בספרו "סדר היום" (סדר ספירת העומר): "נהגו הקהל לספור אחר קדיש תתקבל, משום שכל הקהל נמצאים בבית הכנסת, וברוב עם הדרת מלך". ע"כ. ואפשר שחששו לאותם שממהרים לצאת מיד לאחר 'ברכו', וכמו שמרן זצוק"ל היה מתבדח עליהם, שאצלם "עלינו לשבח" זו "תפילת הדרך". ונמצא שיכולים לשכוח לספור את העומר, ובפרט בלילות הראשונים של הספירה שעדיין לא התרגלו לספור. וכן כתב במפורש בספר נהר מצרים: "בעוונות הרבים פשתה המספחת שבאמירת עלינו לשבח הקהל יוצאים מבית הכנסת, ויש חשש גדול שישכחו את ספירת העומר, אבל קודם קדיש תתקבל, כל הקהל נמצאים שם". לכן המנהג הנכון יותר, לספור את העומר לאחר קדיש תתקבל, שיסודתו בהררי קודש מרביתינו הגאונים והראשונים ומרן השלחן ערוך. וכן המנהג הנפוץ בבני אשכנז.

והנה מרן זצוק"ל (עמוד רלה) כתב, יש אומרים שנכון לספור את העומר מיד לאחר קדיש תתקבל של ערבית, אבל בירושלים נוהגים לספור אחר סיום עלינו לשבח. והמנהג לספור אחר קדיש תתקבל מסתייע יפה מדברי רב האי גאון שבאורחות חיים. וכן כתב בספר נהר מצרים חזן ובספר נהר מצרים. ומכל מקום אין אחר המנהג כלום. עכ"ל. ומבואר בדבריו, שאף שבאמת יש סיוע למנהג שסופרים לאחר קדיש תתקבל מגדולי עולם, ואם כן לכאורה אולי נשנה את מנהג ירושלים? על זה ענה: "אין אחר המנהג כלום", כי אחר שנהגו נהגו, ולא משנים אותו.

על כן, אף שבדרך כלל מנהגי ירושלים חביבים הם עד מאוד, וראוי ללמוד מהם, כי מבוססים הם על פי גדולי ומאורי הדורות ששכנו ודרו בתוכה מאות בשנים, ולא כשאר רוב ככל הערים, וכמו שמעולם לא שמענו על מנהג "תל אביב" או "חולון" או "בני ברק", "פתח תקוה" וכיוצא, כי כל המקומות האלו והדומים להם, החלו להתיישב בהם לפני כמאה שנה לערך, אחר שהתקיים בנו קיבוץ גלויות מארבע כנפות הארץ, וכל עדה באה עם מנהגיה השונים, ופחות או יותר כל ציבור התקבצו ובאו למקום מסוים, והמשיכו במנהגיהם. אבל ברור שמנהגים אלו

אין להם תוקף וחוזק ככל מנהג מקום מסוים שהושרש ונקבע על פי גדולי עולם שגרו באותה עיר, והנהיגו את הציבור שלהם מטעמים ונימוקים הפגנים איתם. ולכן, רק בירושלים עיר הקודש יש תוקף וחוזק למנהג. ואמנם, אף שמן הראוי היה שבהרבה מנהגים ילמדו כולם ממנהג ירושלים, מכל מקום במנהגים שצריכים באור, כי הם נגד מרן השלחן ערוך וכדומה, די לנו שבירושלים ימשיכו במנהגם, אבל מה לנו להנהיג כן בשאר ערי הארץ, ולכן בשאר ערי הארץ בוודאי שהנכון שיעשו כדעת מרן השלחן ערוך שקבלנו הוראותיו.

ושמחתי שזכיתי לכוון ברעיון הזה למרן זצוק"ל (חזו"ע אבלות א עמוד רנ) שכתב: ולהלכה, אף על פי שלדעת רוב ככל גדולי הפוסקים ומרן השלחן ערוך יש לקרוע במועד על כל מי שחייבים להתאבל עליו, מכל מקום הגאון הראשון לציון רבי רפאל מיוחס בכר שמואל בספר מזבח אדמה כתב, שמנהג ירושלים בזה כהרמ"א שלא לקרוע אלא על אב ואם, וכן כתב החיד"א. ואולם אין מנהג זה קיים אלא בירושלים, אבל בשאר ערי הארץ, יש לנהוג כדעת רוב ככל גדולי הפוסקים ומרן השלחן ערוך שקבלנו הוראותיו, שכל שאין מנהג ברור בדבר להיפך, מעמידים אותו על קו הדין. וכן כתב במסגרת השלחן שבמקום שאין מנהג ידוע, יש לקרוע על כולם כפסק מרן ורוב הפוסקים. ודע שאף על פי שירושלים ת"ו היא בירת ארץ ישראל, אין להנהיג בכל שאר ערי הארץ כמנהג ירושלים, שהואיל ולכל עיר בפני עצמה יש בית דין מיוחד וצביון מיוחד בכמה הבדלי מנהגים שונים בין ירושלים לשאר ערי הארץ, אין מקום לומר ששאר ערי הארץ בעל כרחם יגוררו אחר מנהג ירושלים בכינוצא בזה. ומכל שכן במקרה זה, שגם בירושלים היה המנהג תחילה לקרוע בחול המועד על כל הקרובים, וכמו שכתב הבית יוסף שכן היה המנהג, אלא שבירושלים נשתנה המנהג לאחר מכן, לכן יש לנו להעמיד את שאר העיירות שבארץ ישראל בחזקת המנהג הקדום, שהוא המנהג הנכון מעיקר הדין כדברי רוב הפוסקים ומרן. ע"ש.

ולפי זה כל שכן כאן, שמבואר בגאונים ובראשונים שספירת העומר מקומה לאחר קדיש תתקבל, וכך פסק מרן בבית יוסף ובשלחן ערוך, וגם רבנו משה בן מכיר העיד שכן המנהג בעיר הקודש "צפת", אלא שבירושלים כנראה שהשתנה המנהג לאחר זמן על פי המקובלים, אבל מכאן ועד להעתיק את המנהג לשאר ערי הארץ, מנין לנו! ובפרט בימים הראשונים שעדין לא התרגלו לספור, וישנם שממהרים לצאת קודם "עלינו לשבח", וחלילה יכולים להפסיד את הספירה לגמרי. (ועיין עלון "ותתענג בדשן" גליון מס' 24 אות ג)

שינוי המנהג

בתי כנסיות שבשאר ערי הארץ, שנהגו לספור לאחר "ברכו" או לאחר "עלינו לשבח", ורוצים לשנות את מנהגם לספור לאחר קדיש תתקבל, רשאים לעשות כן, ובלבד שיהיה הכל בהסברה נאותה וברוח נעימה, שחלילה לא תגָרם מחלוקת שהיא בציבור, והכל על מקומו יבוא בשלום. (עיין רכט, רל, רלה)

☞ הספירה

הרב או השליח ציבור

המנהג הנכון שרב הקהל או השליח ציבור מברך וסופר את העומר תחילה, ואחר כך הציבור. ועדיף לעשות כן, כדי שלא יטעה מי מהקהל בספירתו. (הרשב"א, בית יוסף סימן תפט. רכח)

כתב הגאון הראשון לציון רבי יעקב שאול אלישר בשו"ת ישא איש: ולא אכחד כי בילדותי היה המנהג פה עיר הקודש ירושלים בכל בתי הכנסת, שהציבור היו מברכים תחילה על העומר ואחריהם השליח ציבור, אך מזה זמן לא כביר, שנבאי ופרנסי בתי הכנסת נוכחו במו עיניהם שכמה וכמה בני אדם היו טועים במספר ימי ספירת העומר, ולכן הנהיגו בכל בתי הכנסת שהשליח ציבור יברך ויספור תחילה. ואף אנחנו לא רצינו למחות בידם, אף על פי שביטלו מנהג קדמון בירושלים, כיון שידענו שכונתם לשם שמים, שיהיו הברכה והספירה כתקנתם. וכך התפרסם הדבר, כי המנהג הזה הוא היותר הגון ונכון.

כוונה נגדית

טוב שכל אחד יאמר בתחילת ימי הספירה: "אני מכוון שבכל לילה מלילות ספירת העומר, שלא אצא ידי חובת הברכה והספירה של העומר בשמיעתי אותם מפי אחר, אלא רק כשאברך ואספור את העומר בעצמי". (רל)

כתב הגאון רבי זלמן, אם שמע הברכה והספירה מאחר לפי תומו, אף שלא התכוון להוציא ידי חובה, וגם הוא לא התכוון לצאת, מכל מקום לדעת האומרים שמצוות אין צריכות כוונה, לא יברך אחר כך כשיספור העומר בעצמו, כי שומע כעונה, וכל שכן שיש אומרים שבמצוות דרבנן, לדברי הכל אין צריכות כוונה. ע"כ. ולפי זה יש להעיר על המנהג שהשליח ציבור מברך וסופר ספירת העומר תחילה, ואחר כך מברכים הציבור וסופרים את העומר. אך הנראה בזה, שכיון שכולם יודעים שלאחר שמברך השליח ציבור וסופר ספירת העומר, כל הציבור חוזרים לברך ולספור בעצמם, הרי זה נחשב כאילו כיוונו במפורש שלא לצאת ידי חובה בשמיעתם מהשליח ציבור, אלא בברכת וספירת עצמם. וכיוצא בזה כתבו תלמידי רבנו יונה, "ומטעם זה נוהגים העולם להבדיל בביתם במוצאי שבת ויום טוב, אף על פי שכבר שמעו ההבדלה בבית הכנסת הם ונשיהם ובניהם, מפני שבשעה ששמעו את ההבדלה בבית הכנסת היתה כוונתם לחזור ולהבדיל בביתם, וכאילו כיוונו במפורש שלא לצאת ידי חובה בהבדלה של בית הכנסת, כי אם בהבדלה שבביתם". וכן כתב מרן בשלחן ערוך (סימן ו סעיף ד): "יש נוהגים שאחר שבירך אדם ברכות השחר, וענו אחריי אמן, חוזר אחד מהעונים אמן, ומברך ברכות השחר, וכסדר הזה עושים כולם. ואין לערער עליהם ולומר שהרי כבר יצאו בשמיעתם ובמה שענו אמן תחילה, שהמברך אינו מכוון להוציאם ידי חובה, וגם הם אינם מכוונים לצאת ידי חובתם בברכתו". ולפי זה כיון שכן מנהגם תמיד, הרי זה כאילו כיוונו בפירוש שלא לצאת ידי חובה בשמיעת הברכה מפי המברך. כי לדעת כל הפוסקים כמעט, אם מכוון בפירוש שלא לצאת ידי חובה, אינו יוצא בעל כורחו. ומכל מקום טוב לכוון כוונה נגדית בתחילת ימי הספירה כנ"ל.

לשם יחוד

כבר בארנו לעיל (עמוד 141) שמצוות ספירת העומר היא מדברי חכמים, על כן, בנוסח לשם יחוד שקודם הספירה, יאמר: הנני בא לקיים 'מצות ספירת העומר' בלבד, ולא 'מצות עשה של ספירת העומר, כמו שכתוב בתורה וספרתם לכם...'. (מאורי אור, חלקת יואב, ארחות חיים החדש ועוד)

בדרך כלל שאומרים 'מצות עשה', המשמעות היא מצוה מן התורה, וכל שכן שאומר "כמו שכתוב בתורה". וכתב בספר שפע חיים מצאנז: וזה לי ימים רבים שאני מדלג בנוסח לשם יחוד, "לקיים מצות עשה של ספירת העומר כמו שכתוב בתורה...", כיון שרוב הפוסקים המצוה

בזמן הזה מדרבנן. וביותר יש לחשוש לרמב"ם שכתב שהאומר על תקנת חכמים שהיא מצוה מן התורה, עובר על בל תוסיף. וכגון שהאומר על איסור אכילת עוף בחלב שהוא אסור מן התורה. ובשו"ת פאת שדך כתב שהגרא"י זלזניק היה מזהיר על זה עשרות בשנים. וגם שמע מהרב חיים דרוק שהרב דוד בהר"ן טען שיש בזה בל תוסיף. ע"ש. לכן הנכון ביותר להשמיט מילים אלו, ולומר: הנני בא לקיים מצות ספירת העומר, בלבד. (ריד)

מעומד

מברכים על ספירת העומר מעומד. ואולם, זקן או חולה שקשה להם לעמוד, רשאים לספור לכתחילה כשהם יושבים.

חז"ל (בפסיקתא זוטרתי פרשת אמור) סמכו מהפסוק (דברים טו ט): "שְׁבַעַה שְׁבַעַת תִּסְפְּר לָךְ, מֵהַחֵל חֶרְמֶשׁ בְּקִמָּה", אל תקרא בקמה אלא בקומה, דהיינו כשהוא קם ועומד. ואם טעה וספר מיושב, יצא. (רכז) ועיין עוד בזוהר הקדוש ופרשת תצוה דף קפג ע"א) טעם לשבח למה סופרים את העומר מעומד דוקא ולא מיושב, משום שאלו הימים, הם ימים עליונים. ובכל זמן שאדם נכנס באלו הימים בין בתפילה בין בשבח, צריך לעמוד על רגליו, שהירכים והגוף משמשים בשוה יחד. והירכים והגוף צריכים לעמוד כזכר העומד בכוחו, ולא כנקבה שדרכה לשבת. ועוד, משום השבח של עולם העליון צריכים לעמוד. ע"ש. (הובא בכסף משנה הלכות תמידין ומוספין פרק ז הלכה כג)

ברכת "שהחיינו"

אין מברכים "שהחיינו" על מצות ספירת העומר.

ואף על פי שכל מצוה הבאה מזמן לזמן מברכים עליה שהחיינו, כמו תקיעת שופר, נטילת לולב, הדלקת נר חנוכה, קריאת מגילה וכדומה, ולמה לא נברך גם על ספירת העומר? ותיירץ רבנו זרחיה הלוי בחיבורו המאור הגדול (פסחים כה ע"א), כיון שהיום חרב בית המקדש, ואין הספירה אלא זכר למקדש. ועוד שלא מצאנו ברכת שהחיינו אלא בדבר שיש בו הנאה שהיא, כמו לולב שבא לשמחה, שנאמר (ויקרא כג מ): "וּלְקַחְתֶּם לָכֶם בַּיּוֹם הַרְאֲשׁוֹן פְּרִי עֵץ הָדָר... וְשִׂמְחַתֶּם לִפְנֵי ה' אֱלֹהֵיכֶם שִׁבְעַת יָמִים". ותקיעת שופר שבא לזכרון בין ישראל לאביהם שבשמים. ומקרא מגילה שהקב"ה חס עלינו ופדה אותנו מכל צרה. וכן פדיון הבן שיצא בנו מספק נפל. אבל לספירת העומר, אין בו זכר לשום הנאה אלא לעוגמת נפשנו לחורבן בית מאוויינו. ע"כ. והיינו, ששונה ספירת העומר היום מהספירה שבזמן בית המקדש, כי אז היה קרבן העומר, ואילו היום אין לנו, לכן מצות ספירת העומר כיום, לא מרנינה את הלב כל כך, בזכרנו את ציון, בית קדשנו ותפארתנו, איכה חסרה קצירת העומר והקרבתו.

ובשו"ת הרדב"ז (חלק ד סימן רנו) כתב שכל מצוה שהיא הכנה למצוה אחרת, תקנו שיברך על המצוה העיקרית ויפטור את שתייהן, וכיון שספירת העומר היא הכנה לחג השבועות, שנאמר (דברים טו ט): "שְׁבַעַה שְׁבַעַת תִּסְפְּר לָךְ מֵהַחֵל חֶרְמֶשׁ בְּקִמָּה... וְעִשִׂיתָ חַג שִׁבְעוֹת לַה' אֱלֹהֶיךָ", לכן מברך בחג השבועות ועולה לו לזה ולזה. וכמו שמצאנו בסוכה שלא מברכים "שהחיינו" בעשייתה, אלא בישיבה בסוכה, שהוא זמן החג, ועולה לו לזה ולזה. ועוד משום שגמר המצוה הוא רק בסוף הספירה, ולכן אי אפשר לברך "שהחיינו" בתחילת הספירה שהיא רק חלק מצוה, וגם לא בסופה שאין מברכים "שהחיינו" בסוף המצוה. ע"ש. (ועיין עוד בילקוט יוסף עמוד קמו, ובעלון "ותתענג בדשן" גליון מס' 23 אות ה, יד. ומס' 24 אות א, ב)

שתבנה בית המקדש

אחר שברך על הספירה, אומר: "הרחמן הוא יחזיר עבודת בית המקדש למקומה במהרה בימינו".

כתבו התוספות ומסכת מגילה כ ע"ב: מה שאומרים בקשה זו, רק לאחר ספירת העומר, ולא לאחר תקיעת שופר ונטילת לולב? לפי שאין אנו מקיימים עתה את מצות העומר כמו בזמן שבית המקדש היה קיים עם קצירת העומר והקרבנו, לכן אנו מבקשים שתחזור העבודה כדי שנקיים גם אותם. מה שאין כן בתקיעת שופר ונטילת לולב, שאנו עושים בדיוק כמו בזמן בית המקדש, ואין שום גריעות בעצם מעשה המצוה.

טעות וספק בספירה

שכח לספור

אם לא ספר בלילה, יספור ביום ללא ברכה. ואם לא ספר גם למחרת ביום, אינו רשאי להמשיך לספור בשאר הלילות בברכה. ונכון שיאמר לאדם אחר שיכוון עליו בברכה, ויספור בעצמו. והטעם בזה, כיון שלדעת בעל הלכות גדולות ועוד מה שאמרה התורה "שבע שבתות תמימות תהיינה", היינו שהספירה צריכה להיות תמימה ושלימה כל הימים, וכל שחיסר לילה ויום אחד, הרי שספירתו חסרה ולא קיים את המצוה כלל, וממילא אינו יכול להמשיך לספור בברכה. ואף שרבים חולקים על סברת בה"ג, וכמו שכתבו עליו התוספות (מנחות סו ע"א): "ותימה גדולה הוא ולא יתכן"? מכל מקום מאחר ומרן השלחן ערוך (סימן תפט ס"ח) חשש לדבריו ופסק כמותו, נמצא אפוא שמי שלא ספר לילה ויום, לא יוכל להמשיך לברך. (בית יוסף סימן תפט ס"ב)

ספירה בבוקר

על כן, מנהג טוב לספור את העומר בכל בוקר לאחר תפילת שחרית ללא ברכה, כדי שמי ששכח בלילה, יספור עתה ויועיל לו שימשיך לספור מכאן ולהבא בכל לילה בברכה, כיון שסוף סוף ספר ביום. (רלו)

ברור לו שלא ימשיך לספור

מי שלצערנו הרב, אינו רגיל לבוא לבית הכנסת בקביעות יום יום, ועתה במוצאי יום טוב ראשון של פסח שהוא ליל ראשון של ספירת העומר, הוא נמצא בבית הכנסת, יש להבהיר לו שאם אינו מתכוון לספור בכל לילה, אינו רשאי לברך עתה על העומר, אלא ישמע מאחר ויצא ידי חובה. (וילקוט יוסף עמוד רכ)

מערב שבת לערב שבת

בתי כנסת שרבים מהציבור באים רק בערבי שבתות, וכל השבוע אינם מתפללים בבית כנסת, וסביר להניח שאינם סופרים את העומר בשאר לילות, על

החכם שבקהל להכריז שכל מי שלא ספר אפילו פעם אחת, אינו ראוי לספור בברכה, אלא הוא מברך ומוציא אותם ידי חובה. (סס)

ספק ספר

המסופק אם ספר אתמול או לא, ימשיך לספור מכאן ולהבא בברכה. כיון שלדעת התוספות ועוד גם אם שכח לספור לילה ויום, רשאי להמשיך לספור בשאר הלילות בברכה, כי כל לילה מצוה בפני עצמה היא. ומה שאמרה התורה 'תמימות', היינו שיספור מיד בתחילת הלילה, ונמצא שהיום כולו יהיה תמים ושלם בספירתו. נמצא שבנידונינו שהוא מסופק אם ספר אתמול או לא, יש לנו ספק ספיקא שיוכל להמשיך לספור, כי שמא באמת ספר אתמול, ואפילו תאמר שלא ספר, שמא הלכה שכל לילה מצוה בפני עצמה, ואף שלא ספר, רשאי להמשיך לספור. (בית יוסף סימן תפט סעיף ת. רלו, רלח)

ספירה בספק עמוד השחר

כתב מרן זצוק"ל (ורלח): ודע שאם שכח לספור בלילה, וקם באשמורת הבוקר, ומסופק אם הגיע זמן עמוד השחר או לא, שיש כאן ספק ספיקא, שמא עדיין הוא לילה ויכול לספור בברכה, ושמא הלכה כמי שאומר שיכול לברך על הספירה ביום, בשו"ת מהר"ש ענגיל (חלק ה סימן מה) פסק הלכה למעשה שיכול לסמוך על ספק ספיקא זה לברך ולספור. ע"ש. וצ"ע. ע"כ.

נזכר בבין השמשות שלא ספר

מי ששכח לספור את העומר בלילה וביום, ונזכר רק למחרת בסוף היום בזמן בין השמשות, יש לו תקנה לספור מיד עכשיו את הספירה של אתמול בלי ברכה, ולאחר צאת הכוכבים יספור את הספירה שלמחרת בברכה. והנכון שבאופן כזה ישים לב בשאר הלילות שלא לספור את העומר אלא לאחר צאת הכוכבים, כדי שלא יהיה נראה שסותר את עצמו, כי כשספר בתחילה בבין השמשות, הראה שמחשיב את הזמן הזה ליום, ואילו אם יספור גם בימים הבאים בבין השמשות, יראה שמחשיב את זה ללילה. (ורלח)

כידוע, שהזמן שמהשקיעה ועד צאת הכוכבים נקרא "בין השמשות", שהוא ספק יום ספק לילה, ושיעורו הוא שלוש עשרה וחצי דקות זמניות [להבנת המושג 'שעות ודקות זמניות', עיין בחוברת "סדר היום בהלכה ובאגדה"]. ואולם כל זה הוא לדעת רבי יהודה, אבל לדעת רבי יוסי זמן זה הוא עדין יום גמור, ורק כחצי דקה לאחריו ישנו זמן קט כהרף עין [כשיעור קריצת עין ברפיון ולא בחוזקה. (רש"י שבת לד ע"ב)], ואז מגיע זמן "צאת הכוכבים". נמצא שיש לנו ספק ספיקא להחשיב את זמן בין השמשות ליום, כי שמא הלכה כרבי יוסי שכל זמן זה הוא עדין יום גמור, ואפילו תאמר שהלכה כרבי יהודה שזהו בין השמשות, שמא בין השמשות עצמו הוא יום. וכל שכן לפי מה שכתב הרב משנה ברורה (ביאור הלכה סימן טו ס"א), שמן הדין בודאי שהלכה כרבי יוסי, וכן מבואר בגמרא (ברכות ב ע"ב ופסחים ב ע"א) שעד צאת הכוכבים יום הוא, רק שלגבי כניסת שבת אנחנו מחמירים כשיטת רבי יהודה לחשוש לדבריו שזמן זה הוא ספק לילה, מפני חומרת חילול שבת. ובצירוף שיטת רבנו תם ורבים מהראשונים, שכל זמן זה הוא יום גמור, ובין השמשות מתחיל רק כשעה לאחר השקיעה שלנו. [וכן דעת רש"י (ברכות ב ע"א בהשלמות) שכתב: "כשתשקע החמה ויפנה היום וטהר מן תוך חללו של עולם ששקעה לגמרי, דהיינו צאת הכוכבים, לפי שזמן שקיעת אורה מהלך חמשה מילין כמו שאמרו בפסחים". ע"כ. ומפורש ברש"י כשיטת רבנו תם.] ומעתה, כיון שבתוך שלוש עשרה וחצי דקות לאחר השקיעה, יש ספק

ספיקא, ושלשה ספיקות כנ"ל, הרי שזמן זה נחשב כיום גמור, ולכן רשאי לספור בו בלי ברכה, וירויח שיוכל להמשיך לספור מכאן והלאה בשאר לילות בברכה. (עיין שו"ת יביע אומר חלק ו יורה דעה סימן כג. חלק ז יורה דעה ס"ס כד. חלק ח אורח חיים סימן ה סוף אות ג)

נזכר בצאת הכוכבים שלא ספר

מי ששכח לספור את העומר בלילה וביום, ונזכר למחרת בסוף היום לאחר צאת הכוכבים, אף אם יספור עכשיו מיד [שלדעת רבנו תם ורבים מהראשונים זמן זה הוא עדיין יום גמור עד כשעה לאחר השקיעה], לא יועיל לו כדי שימשיך לספור מכאן והלאה בברכה. ואף אם הוא נוהג להחמיר בכל מוצאי שבת כדעת רבנו תם, אין להקל בזה, כיון שפשט המנהג בארץ ישראל כדעת הגאונים, ולא כרבנו תם. (ור"ח)

והנה מצאנו שמרן זצוק"ל (חזו"ע אבולות חלק ב עמוד צז) היקל לענין מנין ימי האבלות, להחשיב עד שמונה עשרה וחצי דקות מהשקיעה כמו יום. [לפי דקות זמניות. בחורף בערך: 16 דקות רגילות. ובקיץ בערך: 24 דקות רגילות.] ובאר טעמו בגלל דעת הרמב"ם ועוד, ששיעור מיל הוא עשרים וארבע דקות, וממילא בין השמשות שהוא שלשת רבעי מיל, הוא: שמונה עשרה דקות. ובצירוף שיטת רבי יוסי שבין השמשות הוא כהרף עין [כשיעור קריצת עין ברפיון ולא בחזקה. ורש"י שבת לד ע"ב], ומתחיל כחצי דקה לאחר בין השמשות, ורק אז מגיע זמן "צאת הכוכבים". נמצא שלדבריו עד שמונה עשרה וחצי דקות זמניות הוא עדיין יום גמור. ולכן פסק מרן זצוק"ל, שמי שקבר את מתו בתוך זמן זה ולא נהג אבלות עד שבא לביתו, מונה את היום שעבר ליום הראשון מהשבעה. ולכאורה יש להבין, למה כאן בידינו ספירת העומר, לא היקל מרן כל כך, שאם לא ספר אתמול את העומר לילה ויום, ונזכר בתוך שמונה עשרה וחצי דקות מהשקיעה, יסיפור עכשיו ויועיל לו ליום של אתמול, כדי שיוכל להמשיך לספור מכאן והלאה בברכה? וצריך לומר, כי דוקא שם באבלות כיון שהלכה כדברי המיקל באבל, לכן סמך להקל כל כך כשיטת הרמב"ם, וכמו שמתבאר מתוך דבריו שם. ובכל זאת, גם באבלות לא היקל עד כדי כך לאחר זמן זה להחשיבו כיום על סמך שיטת רבנו תם ורוב הראשונים, מאחר ופשט המנהג כמו הגאונים, ולא שייך להקל עד כדי כך.

וכן יש לבאר במה שפסק מרן זצוק"ל (שו"ת יביע אומר או"ח חלק ז סימן מא. חלק ט או"ח סימן פח אות כד, חלק י או"ח סימן לא) שתינוק שנולד בערב שבת עד כשמונה עשרה וחצי דקות לאחר השקיעה שלא מלין אותו בשבת, כי יש ספק ספיקא להחמיר ולהחשיב זמן זה כיום, כי שמא כרבנו תם שעדין הוא יום גמור, ושמא כהרמב"ם הנ"ל שעדין הוא בין השמשות. נמצא שוב שהתחשב מרן בשיטת הרמב"ם ועל סמך זה פסק שלא למול בשבת. ולכאורה למה לא התחשב בזה גם לענין ספירת העומר כנ"ל? אלא שהמתבונן גם שם יראה, שכל מה שמרן התחשב בשיטת הרמב"ם הוא רק כדי להחמיר ולחשוש שלא לבוא חלילה לידי חילול שבת, כי מילה שלא בזמנה הריהי חילול שבת, וכל שיש ספק אם התינוק נולד בשבת או לא, דוחים את המילה ליום ראשון. וכמו שכתב שם במפורש (שו"ת יביע אומר הנדפס מחדש חלק ז סימן מא הערה 4): שכל זה לחומר איסור שבת, כי בלאו הכי אנחנו קבלנו הוראות מרן השלחן ערוך, שדי בשלוש עשרה וחצי דקות לאחר השקיעה. ע"כ.

ומה שלא חשש מרן זצוק"ל גם לשיטת רבנו תם, שאם נולד עד אז שנדחה את המילה ליום ראשון, כבר באר זאת בדבריו (שו"ת יביע אומר חלק ט או"ח סימן קה ח"ה אות א) וכתב: ודע, כי אף על פי שרבים וכן שלמים נוהגים להחמיר כשיטת רבנו תם, ונמצא שתינוק הנולד עד כשבעים

ושתים דקות לאחר השקיעה ישנו עדין ספק אם למולו בשבת, מכל מקום למעשה אין לנו לחוש לזה כאן, כיון שכל מה שאנו חוששים לרבנו תם, הוא רק להחמיר כמו במוצאי שבת שלא לעשות מלאכה וכיוצא בזה, אבל כשעומדת לפנינו מצות עשה למול את הבן ביום השמיני, ברור שאין לנו לזוז מהמנהג הכללי כדעת הגאונים. לכן חייבים אנו לקיים מצות מילה בזמנה בשבת שהוא יום השמיני, ולא שייך לדחותה ליום ראשון, כנגד המנהג שקבעו ההלכה כדעת הגאונים. ע"כ. ומבואר שגם במקום של ספק חילול שבת, לא הסכים מרן עד כדי כך לחשוש לשיטת רבנו תם נגד המנהג הפשוט כדעת הגאונים.

ולאור האמור יוצא, שכיון שהמנהג פשוט שצאת הכוכבים הוא שלש עשרה וחצי דקות לאחר שקיעת החמה כדעת מרן השלחן ערוך ורוב הראשונים, ולא כדעת הרמב"ם שהוא שמונה עשרה דקות, אם כן למה שנקל כל כך למי שלא ספר את העומר לילה ויום, שיוכל לספור עד צאת הכוכבים של שיטת הרמב"ם, והרי אין לנו שום הכרח להקל עד כדי כך, כי מעולם לא נאמרה הלכה מיוחדת בדיני ספירת העומר שהלכה כדברי המיקל כמו שנאמרה ההלכה בדיני אבלות. וגם אין כאן שום חשש של מכשול ותקלה כחילול שבת, כדי שנצטרך לחשוש בגללה לשיטת הרמב"ם. לכן מובן למה מרן זצוק"ל לא הביא בהלכות ספירת העומר להקל עד כדי כך שתועיל לו הספירה עד סוף בין השמשות של הרמב"ם, שהרי קולא זו היא נגד המנהג הפשוט, ואין בה שום הכרח. כי לסמוך על הרמב"ם בשביל להתיר לו לברך בשאר לילות, אין זה הכרח כלל, ואדרבה הלא "ברכות אינן מעכבות" (ע"פ ראש השנה לד ע"ב), וכלל גדול בדיניו "ספק ברכות להקל". על כן, ימשיך לספור את העומר בשאר לילות בלי ברכה, או שישמע את הברכה מאחר.

סימנים

כתב מרן החיד"א, יש להזדרז בימי הספירה לעשות סימנים שלא ישכח לילה אחד מלספור, שאפשר שישכח לספור גם ביום, ולא יוכל לספור עוד בברכה, וגם כל הברכות שברך על ספירת העומר בלילות שעברו תהיינה ברכות לבטלה, וביטל מצות עשה. ע"כ. (רטז. ועיין עלון "תתענג בדשון" גליון מס' 25 ו-26, ותורה נחת) וברור שהרגיל להתפלל ערבית במנין, בודאי שלא ישכח לספור את העומר עם כולם.

והיינו על פי דעת בעל הלכות גדולות הנ"ל (עמוד 150) שאם לא ספר לילה ויום, לא קיים מצות ספירה כלל, כי חסר לו ב'תמימות', ונמצא שאם לא ספר למשל ביום השלושים, כל ברכותיו שבירך במשך הימים הקודמים כולן למפרע לבטלה, כיון שנגלה הדבר שלא קיים את מצות הספירה כלל, וממילא ביטל מצות עשה. ואף על פי שבארנו לעיל (עמוד 141) שלדעת רוב הראשונים ספירת העומר בזמן הזה מדרבנן, וכן פסק מרן בבית יוסף ובשלחן ערוך (סימן תפט), וכן דעת החיד"א עצמו בברכי יוסף (שם), ואם כן אין הספירה מצות "עשה" ממש? צריך לומר שכוונת החיד"א, שביטל מצוה שעיקרה מן התורה או שביטל מצות עשה מדרבנן.

ספירת העומר של גאון עוזנו רבי ישראל אביחצירא "הבבא סאלי" זיע"א

כשהגיעה מצוה לידי של הבבא סאלי, לא הניחה עד שהעמידה על תילה בדקדוקים והידורים לצאת ידי כל השיטות. ובעיקר היה מחמיר על עצמו בענייני כשרות המצות לחג הפסח. והיה יוצא בעצמו לקציר חיטים ולשאיבת מים שלנו, לעמוד על האופים

להשתתף עמם במלאכה. בכלל, כל מועד ועניניו היו נהוגים על ידו בהידורים משוכללים, למרות שהדבר עלה לו במאמצים עליונים.

בימי הספירה היה מייחל לרגע שייגע זמן המצוה, ומרבית שעות היום סבבו אודות המצוה וענייניה. שעה ארוכה לפני תפילת ערבית היה יושב ומצפה, כשמעת לעת הוא שואל, "מתי כבר נוכל להתפלל ולספור ספירת העומר". וכשהגיעה העת, האריך שעה ארוכה בספירה, כשבעוד המתפללים האחרים סיימו מכבר את המזמורים הנאמרים לאחר ספירת העומר, היה רבנו עומד בתחילתה, כשהוא מדגיש כל תבה והברה ומונה באצבעותיו את מנין הימים. את מספר היום היה רבנו כופל פעמים רבות, וגם כשהשלים את התפילה לא אחת ארע ושמעוהו מלחש את מנין הימים לעומר. ארע גם, שבשעת לילה מאוחרת קרא רבנו למשמשו אל החדר, כדי לוודא בבטחה שהוא ראה אותו מברך וסופר לאחר התפילה. כשנדמה היה לו שמביטים על חשותיו בתמיהה וחושבים אותם לטורח, הסביר: "וכי מה חושבים אתם, שהקדוש ברוך הוא צריך את הספירה שלנו?... רצה הקדוש ברוך הוא לזכות אותנו והרבה לנו מצוות, ואם כן עלינו לדקדק במתנותיו של הבורא, וככל שנדקדק בהן יותר יגדלו זכויותינו"... ("אביר יעקב" עמוד 354) גם אצל הגאון רבי מנחם מנדל מרומנוב זיע"א, מצאנו שהיה נוהג לחזור כמה פעמים במשך היום "היום כך וכך לעומר", מחביבותו למצוה. (ורלח)

ספר ולא ברך

ספר את העומר וטעה ולא ברך, יצא ידי חובתו, ולא יברך עוד באותו ערב. כי כלל גדול בידינו "ברכות אינן מעכבות", כלומר, העושה מצוה וטעה ולא ברך, יצא ידי חובה.

כמה היום לעומר?

מי שעדיין לא ספר את העומר, ושאל אותו חברו: כמה היום לעומר? לא יענה לו: "היום כך וכך", אלא יאמר לו: "אתמול היה כך וכך", וממילא יבין חברו כמה היום. ואם טעה וענה לו: "היום כך וכך", לא יספור עוד באותו ערב בברכה, כי כיון שהברכה לא מעכבת, אפשר שמה שענה לו, הרי זה נחשב שספר ויצא ידי חובתו.

ואף שענה לחברו: "היום כך וכך", ולא אמר לו "היום כך וכך לעומר", בכל זאת יצא ידי חובתו, כי אין תיבה 'לעומר' מעכבת. וכמבואר בבית יוסף בשם הרשב"א שכתב: שאלת אם צריך לומר "היום כך וכך לעומר" או "היום כך וכך"? תשובה: הכל אחד, אבל יותר ראוי לומר "כך וכך לעומר", כדי לבאר יותר.

לא אמר "היום"

אם לא ענה לחברו "היום כך וכך", אלא ענה רק את המספר ללא תיבת 'היום', למשל: ביום החמישי לספירה, שאל אותו חברו, כמה היום לעומר? וענה: "חמשה ימים", ולא אמר: "היום חמשה ימים", רשאי לספור באותה לילה בברכה.

לא ספר "שבועות"

כל האמור לעיל, הוא דוקא כשנשאל עד היום השישי לספירה, אבל כשנשאל מהיום השביעי והלאה, אפילו אם ענה "היום כך וכך", מכיון שצריך לספור גם את השבועות, והוא ענה רק את הימים, רשאי לספור בברכה. (רמז)

לדוגמא: מי ששאל אותו חברו ביום השמיני, "כמה היום לעומר"? וענה לו: "היום שמונה ימים לעומר", חוזר לספור את מספר היום בברכה.

והטעם בזה משום ספק ספיקא, שמא מצוות צריכות כוונה, והרי באומרו לחברו היום כך וכך, בודאי לא התכוון לצאת ידי חובה. ושמא כיון שלא ספר שבועות, לא יצא ידי חובתו. ובלאו הכי לדעת האליה רבה כשענה לחברו בלי שבועות, מוכח ממעשיו שהתכוון כוונה נגדית שלא לצאת ידי חובה.

אם טעה השליח ציבור במספר הימים, ומיד תיקן אותו מישהו מהציבור במספר המדויק של הימים אך לא הזכיר שבועות, הריהו חוזר וסופר בברכה. (רמח)

"היום ל"ג לעומר"

אם אמר לחברו אחר שקיעת החמה של יום ל"ב לעומר, אל תאמר 'וידוי' בתפילת מנחה, כי "היום ל"ג לעומר", יוכל לחזור ולספור בברכה, כיון שלא ספר שבועות. ועוד שספר את המספר רק בראשי תבות, ויש לומר שלא יצא. ועוד שאין כוונתו לומר מנין ספירת העומר כלל, אלא לומר שהוא יום טוב כדי שלא יאמר וידוי. (רמח)

☞ החייבים והפטורים בספירה

מצות חינוך

מצוה לחנך את הילדים לספור את העומר בברכה, ואפילו אם שכחו לספור יום אחד, ימשיכו לספור בברכה. (רכא) על כן, גם ילדים קטנים שבאים עם אביהם לבית הכנסת משבת לשבת, יספרו את העומר בברכה.

בר מצוה

ילד שהגיע לגיל מצוות בתוך ימי העומר, אף על פי שהקפיד לספור בכל לילה ולילה קודם שהגדיל, יש להורות לו כשיגדל שלא ימשיך לספור עם ברכה, אלא ישמע מאחר ויצא ידי חובה, ולא יכנס לחשש ברכה לבטלה. (רכא)

והטעם בזה, כיון שעד עכשיו הוא היה קטן שפטור ממצוות, נמצא שכל הספירות שספר עד עתה אינן מוציאות אותו ידי חובה לכשיגדל, וכאילו לא ספר, כי אפילו מצות חינוך שהיא מדרבנן, כתבו רש"י והרמב"ם ועוד, שאינה מוטלת על הקטן אלא על אביו, שהוא מצווה לחנכו. וכיון שאמרה תורה "שבע שבתות תמימות תהיינה", דהיינו שהספירה צריכה להיות

שלימה כל הימים וכן"ל, לכן אינו יכול להמשיך לספור בברכה לכשיגדל. וגם לשיטת התוספות ועוד, שמצות חינוך מדרבנן היא על הקטן בעצמו, מכל מקום עדיין אינו דומה חיוב של הקטן מדרבנן לחיוב של הגדול מדרבנן, ולכן הקטן אינו יכול להוציא ידי חובה את הגדול אפילו במצוות דרבנן, כמו בקריאת מגילה וכדומה, כי החיוב בקטן הוא נחשב "תרי דרבנן", כלומר פעמיים דרבנן, כי ישנו חיוב אחד כללי על הקטן בכל המצוות מדרבנן, וכיון שגם מצות ספירת העומר היא מדרבנן, נמצא שיש לנו שני דרבנן. לעומת זאת הגדול, יש לו חיוב אחד כללי בכל המצוות מהתורה, ועכשיו באה ספירת העומר שהיא מדרבנן, נמצא שחיובו של הגדול אלים וחזק יותר מחיובו של הקטן, ואין "תרי דרבנן" מוציא ידי חובה "חד מדרבנן". [וכעין זה בהלכות שבת, "שבות דשבות", דהיינו צירוף של שני איסורי דרבנן, הוא קל יותר מאיסור אחד מדרבנן, ולכן דוקא שבות דשבות הותר במקום מצוה, וכגון לומר לגוי בשבת שידליק את המזגן לצורך לימוד תורה].

גר צדק

גוי שנמצא בתהליכי גיור והוא בא כל יום לבית הכנסת ומתפלל וסופר את העומר, ובאמצע ימי הספירה גיירו אותו בית הדין כדת וכהלכה, אינו רשאי להמשיך לספור את העומר בברכה.

הטעם בזה פשוט, שכיון שעד עכשיו הוא היה גוי ופטור מכל המצוות, נמצא שכל ספירותיו שספר עד עתה אינן כלום, וכאילו התחיל היום לספור, וכיון שאין הספירה שלו שלימה, לכן אינו יכול להמשיך לספור בברכה. (עיין שו"ת יביע אומר ח"ג סימן כח אות יד, טו)

מִרְן מַלְכָּא זְצוּק"ל הִיָּה רְגִיל לְסַפֵּר מַעֲשֵׂה שְׁהִיָּה לִפְנֵי כִשְׁבַעִים שָׁנָה בְּבֹאוֹ לַחֶהֱן כְּדִיִּין בְּעִיר פִּתְחַ תְּקוּהָ, וְהִיָּה שֵׁם גּוֹי שְׁחַשְׁקָה נִפְשׁוֹ מֵאוֹד לְהַתְּגַיֵּר, וְכִבֵּר תְּקוּפָה שְׁהִיָּה מִתְּפַלֵּל בְּכָל יוֹם בְּבֵית הַכְּנֶסֶת, וּמִנִּיחַ תְּפִלִּין, וְאָף לְמַדּוֹ כִּמְהָ מִבְּנֵי בִישִׁיבַת פּוֹנִיבֵז', כִּי לֹא יִדְעוּ שְׁהֵם גּוֹיִים. וּבֵית הַדִּין הִקְשׁוּ עֲלָיו מֵאוֹד לְהַתְּגַיֵּר, עַד שֶׁהִגִּיעַ מִרְן וּדְרַשׁ וְחָקֵר אַחֲרָיו הֵיטֵב וְרָאָה שְׁכוּוֹנָתוֹ בְּאַמֶּת לְהַתְּגַיֵּר לְשֵׁם שָׁמַיִם, וְקִיבַל אוֹתוֹ וְאֵת כָּל מִשְׁפַּחְתּוֹ לְגִיּוֹר. וְהִנֵּה לְאַחַר שֶׁטֵּבַל כְּהִלְכָה לְשֵׁם גִּירוֹת, רָצָה לִוְמֵר 'שְׁמַע יִשְׂרָאֵל', אִמֵּר לוֹ מִרְן: הֲלוֹא כִבֵּר אִמְרַת בְּבוֹקֵר בְּתִפְלִיָּה 'שְׁמַע יִשְׂרָאֵל', וְלִמָּה אַתָּה רֹצֵה לִוְמֵר שׁוֹב? אִמֵּר לוֹ הִגֵּר: אֲבָל כְּשֶׁאִמְרַתִּי הֵייתִי גּוֹי, וְעַכְשֵׁיו חֲשַׁקָה נִפְשִׁי לִוְמֵר פֶּעַם רֵאשׁוֹנָה כְּשֶׁאֲנִי יְהוּדִי. אִמֵּר לוֹ מִרְן: אִם כֵּן תִּבְרַךְ קוֹדֵם בְּרִכּוֹת הַתּוֹרָה, כִּי אֲסוּר לִוְמֵר דְּבִרֵי תּוֹרָה בְּלִי בְּרִכּוֹת הַתּוֹרָה. אִמֵּר לוֹ הִגֵּר: אֲבָל כִּבֵּר בְּרִכְתִּי בְּבוֹקֵר. אִמֵּר לוֹ מִרְן: לֹא כֵךְ אִמְרַת, שֶׁבְּבוֹקֵר הֵייתִי גּוֹי! אִם כֵּן מָה שׁוּוֹה מָה שְׁבִרְכַת, לִכֵּן תִּבְרַךְ שׁוֹב, וְעַמֵּד וּבְרַךְ בְּרִכּוֹת הַתּוֹרָה וְאַחַר כֵּךְ אִמֵּר 'שְׁמַע יִשְׂרָאֵל', וְעַיִן לֹא נִשְׂאָרָה יִבְשָׁה מִהַמַּחְזָה הַמְּרַגֵּשׁ וְהַמְּרוֹמֵם הַזֶּה. (עיין שו"ת יביע אומר ח"ג סימן כז אות י)

נשים

נשים פטורות מספירת העומר, אולם רשאיות לספור בלי ברכה.

כל מצוות עשה שזמנן קבוע כמו שופר, לולב, סוכה וכדומה, נשים פטורות מהן. וכן כתבו הרמב"ם (הלכות תמידין ומוספין פרק ז הלכה כד) ועוד במצוות ספירת העומר, כיון שזמנה קבוע ממוצאי יום טוב ראשון של פסח ועד חג השבועות. ומכל מקום רשאיות לספור בלי ברכה. ובפרט לשיטת הרמב"ן (קידושין לד ע"א), שספירת העומר היא בגדר מצוות עשה שאין זמנה קבוע,

וכן כתב רבנו משה חלאוה בשם מר אביו. ולפי שיטתם יש מקום לומר שנשים חייבות בספירת העומר. אלא שבדאי שאין להם לברך. והגאון רבי יוסף חיים בשו"ת רב פעלים כתב, שעל פי דעת האר"י ז"ל אין לנשים לקיים מצות ספירת העומר, וכל שכן שאינן רשאיות לברך עליה. וכן כתב הרה"ג החסיד רבי אליהו מני בזכרונות אליהו. ע"ש. (רכ)

אונן

האונן [שמת לו אחד משבעה קרובים ועדיין לא קבר אותו], אם קוברים את מתו במשך הלילה, ימתין לספור את העומר לאחר הקבורה בברכה. אבל אם משום סיבה שהיא קוברים את המת למחרת ביום וכל שכן אם מתעכבים יותר, יספור בלילה בלי ברכה או שישמע מאחר, וזה יועיל לו שלמחרת בלילה, יוכל להמשיך לספור בברכה. (רמד. חזו"ע אבלות א קפו, קפח)

והטעם בזה משום ספק ספיקא, שמא הלכה כדעת רש"י והרמב"ם שהאונן רשאי להחמיר על עצמו לקיים מצוות, וממילא ספירתו בעת האנינות הועילה לו. והרי כתב מרן הבית יוסף ואורח חיים סימן עא) שכדאים הם רש"י והרמב"ם לסמוך עליהם שלא למחות ביד מי שרוצה להחמיר על עצמו לפחות כאשר מסר את המת לחברא קדישא שיטפלו בו. ע"ש. ואף שלהלכה אינו רשאי להחמיר על עצמו לכתחילה, מכל מקום ניתן לצרף את ספירתו לספק, שמא הועילה לו. ושמא כל יום מצוה בפני עצמה היא, ונמצא שגם אם לא היה סופר בכלל, לא הפסיד את המשך הספירה. וכל שכן כשכבר מסר את המת לחברה קדישא.

ובשו"ת נודע ביהודה הסתפק אם האונן יכול לספור את העומר, והביא מה שכתב הרש"ל להוכיח מהגמרא בכתובות (ד ע"א) וכן פסק מרן בשלחן ערוך (יורה דעה סימן שמב) שחתן שהכין כל צרכי חופתו, ומת אביו של חתן, ואם תדחה החופה יפסיד מה שהכין, מכניסים את המת לחדר [כדי שלא יראהו החתן ויצטער], ואת החתן והכלה לחופה, ועושה בעילת מצוה ופורש, ואחר כך קוברים את המת. ע"ש. ומבואר שמה שאונן פטור מכל המצוות, אין זה כלל גמור, אלא יש מצוות שהאונן חייב בהן. ובפרט מצות ספירת העומר שאינו נטרד ממנה, ולא מתבטל מכבוד מתו בשביל רגע קטן כזה של ספירת העומר. ואם התירו לחתן משום הפסד ממון, גם הפסד מצוה של כל ימי העומר, לא גרע מהפסד ממון. ועוד שכל המצוות שאנחנו דוחים מפני האנינות, הן מצוות שנוהגות דוקא בשעת האנינות עצמה כמו תפילה וברכות וכיוצא, אבל לבטל מצוה שנוהגת כמה ימים לאחר קבורת המת כמו ספירת העומר שאם לא יספור בעודו אונן, נמצא שיפסיד את הספירה בעתיד, מנין שגם זה נדחה מפני כבוד המת. ולפי זה אם בית הקברות רחוק מהעיר שיעור מהלך לילה ויום, מותר לו לספור ספירת העומר, כדי שלא יבטל את המצוה בכל ימי העומר. וכיון שבדין זה עצמו אם רשאי האונן לקיים מצוות נחלקו הפוסקים, לכן יספור בלילה בלי ברכה, וכך ירוויח שבליחות שאחריו יספור בברכה. ע"כ.

אונן שקברו את מתו למחרת ביום, יספור מיד בלי ברכה, ובכך יוכל להמשיך לספור מכאן ולהבא בברכה אף שלא ספר בלילה. אבל אם קרה ולא ספר לילה ויום, אף על פי שהיה טרוד בקבורת מתו, אינו סופר מכאן והלאה בברכה. (רמה)

כתב בספר נהר שלום, מי שמתו מוטל לפניו באחד מימי העומר, יספור ביום לאחר קבורת מתו בלי ברכה. כי אין ספירת העומר דומה לתפילה, שאם האונן הפסיד תפילה מסוימת, אינו

מתפלל תפילת תשלומין, כיון שבעיקר זמנה היה פטור מהתפילה, [ואין דינו כמו אנוס שמוטל עליו חיוב להתפלל, רק שלא יכל להתפלל]. אבל בספירת העומר, לדעת הרמב"ם ועוד שמועילה הספירה גם ביום, אין זה מתורת תשלומין בגלל שלא ספר בלילה, אלא חיובה מתחיל מהלילה ומסתיים בסוף היום. והרי זה כדון הבדלה, שאם היה אונן במוצאי שבת שאסור לו להבדיל, הרי שחייב להבדיל ביום ראשון לאחר קבורת המת, כי זה זמנה של ההבדלה. וכיון שסופר ביום, ממילא יוכל לספור בשאר ימים בברכה. ומכל מקום אם נשאר אונן כל היום ולא ספר כלל, אין לו לספור בשאר הימים הבאים בברכה, כי מה לי אם שכח לספור ומה לי אם היה פטור מלספור, הרי סוף סוף אין לו "תמימות". (הובא במשנה ברורה ביאור הלכה סימן תפט סעיף ח)

❁ מנהגי ימי העומר ❁

תיקון חצות

בכל ימי העומר, אין אומרים תיקון רחל אלא תיקון לאה בלבד.

למנצח בצורת המנורה

כתב הרמב"ן, סגולה חשובה בכל ימי העומר לומר "למנצח בנגינות" בצורת המנורה בסיום פסוקי "ברכת כהנים" שאחר "ברכות התורה" שמברך בבוקר. ובעזרת השם יצליח במעשיו, ולא יהיה ניזוק כל היום. ובספר שלמי ציבור כתב, והאומרו בצורת המנורה בכל יום בנץ החמה, לא יקרה לו שום מקרה רע, וכאילו הדליק המנורה בבית המקדש. (רלה)

👉 חיזוק במידות טובות וישרות

פרקי אבות

מנהג טוב וחשוב בימי הספירה ללמוד משניות "פרקי אבות", וכן היה מנהגו של מרן הראשון לציון רבנו עובדיה יוסף זצוק"ל למסור שיעור בכל ערב בין מנחה לערבית בפרקי אבות מתובלים במעשיות ומשלים נפלאים, מתוקים מדבש ונופת צופים, ולחזק את העם בדברי מוסר והתעוררות ובמידות ישרות, ומעשים טובים.

יש נוהגים בכל שבת ושבת ללמוד את כל מסכת אבות, ומנהג זה הוזכר כבר לפני למעלה מאלף ומאה שנה בסידור רב עמרם גאון שכתב: "מנהג בית רבנו בבבל שלאחר תפילת מנחה בשבת שונין אבות ופרק קניין התורה". [הוא פרק שהוסף מאוחר יותר על מסכת אבות, והתקבל כחלק מהמסכת, פרק שישי ואחרון].

יש נוהגים לקרוא פרק אחד בכל שבת משבתות העומר לאחר תפילת מוסף של שבת, אך מה טוב ומה נעים שלא להסתפק בקריאת המשניות בלבד, אלא ישתדל להבינם היטב, ובכך הדברים יחלחלו בו, ויקבל מוסר דעת ויראת השם.

וכבר כתב מרן זצוק"ל בשו"ת יביע אומר (חלק א סימן כו): הלומד בגרסה בלבד, נראה ודאי שלא נחשב לו לימוד, שבקריאת דברי תורה בלי הבנה, לא מקיים מצות תלמוד תורה. כן כתבו המגן אברהם, עמק הלכה, פני מבין, שמן ראש, מרן החיד"א ועוד. ע"ש.

כתב הגאון החיד"א בספרו "עבודת הקודש" (ציפורן שמיר סימן ד אות נה): טוב מאוד שירגיל את עצמו ללמוד במסכת אבות, ולהבין מה שמוציא מפיו, כי היא היתה אם לבניה ואב בחכמה לכל מין מוסר, דברים קצרים, והם ארזי הלבנון הרמים והנישאים. ודברים היוצאים מלב קדושים עליונים. ואם ישים לבו לדבריהם הקדושים בדקדוק, תתעורר נפשו בנועם מוסרם, וישוב אל ה' וירחמהו. ע"כ.

ועצה טובה ללמוד בחוברת "**פרקי אבות**" עם פירוש "**מאירת עיניים**" ו"**שמחת הלב**" מסדרת החוברות "בהלכה ובאגדה", בשפה קלה ונעימה בשילוב מעשיות המחזקים מגדולי הדורות.

הטעם שנוהגים ללמוד מסכת אבות בימים אלו שבין פסח לעצרת, כי הם ימי תקופת האביב שבהם יוצא האדם לטייל בשדות ולשמוח עם חבריו, ועלול להמשך אחר תענוגי והבלי העולם הזה, ויתבטל מעבודת הבורא יתברך, לכן נהגו ללמוד מסכת אבות, שכולה דברי מוסר, דרך ארץ ומידות טובות, למען נסור מדרכנו הרעה ונדבק בדרך אבותינו הישרה. וכיוצא בזה כתב במדרש שמואל, לפי שמכאן ואילך מתחיל מזג האויר להתחמם, ועמו מתעוררות תאוות גופניות, ויצר הרע מתגבר והולך, ואילו מסכת אבות מלאה מוסר השכל, ומעוררת את האדם ללמוד תורה, שהיא כנגד יצר הרע, וכמו שאמרו חז"ל (קידושין ל ע"ב): "בראתי יצר הרע, בראתי לו תורה תבלין". שעל ידי לימוד התורה מתגבר האדם על יצרו. **ועוד** טעם אמרו בזה, לפי שבחג השבועות, ניתנה לנו התורה, ונאמר: "ראשית חֲקֵמָה [זו התורה] יִרְאֶת ה'", לכן לומדים מסכת אבות לדעת לרדוף אחר כל מידה טובה, ובזה יהיה ליבנו מוכן לקבלת התורה בלב שלם זך, טהור ונקי, ולהתנהג בה כדת וכשורה. **ועוד** שימים אלו הם ימי דין, כי בהם נפטרו תלמידי רבי עקיבא, וזה מורה שמידת הדין מתוחה בעולם, וכל החרד לדבר ה' נכנע יותר בימים אלו שנוהגים בהם קצת מנהגי אבלות, וליבו מוכן לקבל דברי התוכחה הנאמרים במסכת זו. (ענף עץ אבות א)

בני תורה

מן הראוי שאף בחורי הישיבות ואברכים היקרים המסולאים בפז, יעסקו מידי יום ביומו בלימוד המוסר, וכל שכן בימי העומר שנכון מאוד שילמדו פרקי אבות, כדי להתחזק ביראת שמים ובמידות טובות.

אמרו חז"ל בספרי (פרשת עקב) על הפסוק: "כי אם שמור תשמרון את כל המצוה הזאת לעשותה", שמא תאמר למדתי הלכות די לוי? תלמוד לומר "את כל המצוה הזאת", כל המצוות למוד, מדרש, הלכות ואגדות. **ואם רצונך להכיר את מי שאמר והיה העולם, למוד אגדה, שמתוך כך תדבק בדרכיו ובמידותיו.** ואמרו באבות דרבי נתן (פרק כט), **כל מי שיש בידו הלכות ואין בידו מדרש, לא טעם טעם יראת חטא.** וכל מי שיש בידו מדרש ואין בידו הלכות, לא טעם טעם

חכמה. הוא היה אומר כל שיש בידו מדרש ואין בידו הלכות, זה גיבור ואינו מזויין. כל שיש בידו הלכות ואין בידו מדרש, חלש וזיין בידו. יש בידו זה וזה, גיבור ומזויין. ע"כ. נמצא שאפילו העוסק בתורה, אם אינו לומד בדברים המביאים ליראת חטא, הרי הוא בגדר חלש עם כלי זיין, שאם חלילה יבוא גיבור להילחם בו, יוכל אף לחטוף לו את כלי הזיין ולנצחו. כך מי שלומד תורה בלי יראת שמים, אם יבואו לו ניסיונות, בין בעניינים שבין אדם לחברו ובין בעניינים שבין אדם למקום, חלילה הוא יוכל ליפול מטה מטה.

וכמו שהביאה הגמרא (מסכת ברכות יז ע"א) מה שהיה שגור בפיו של אביי לומר לתלמידיו: "לעולם יהא אדם ערום ביראה [יהיה חכם לפעול נגד יצר הרע בכל מיני ערמה, כדי לירא מבוראו], מענה רך, משיב חמה, ומרבה שלום עם אחיו ועם קרוביו ועם כל אדם ואפילו עם נכרי בשוק, כדי שיהיה אהוב למעלה ונחמד למטה, ויהיה מקובל על הבריות". ורבה היה רגיל לומר: "תכלית חכמה תשובה ומעשים טובים [עיקרה של תורה שיהיה עמה תשובה ומעשים טובים. (רש"י)], שלא יהיה אדם קורא ושונה ובוטט באביו ובאמו וברבו ובמי שגדול ממנו בחכמה ובמנין, שנאמר: ראשית חכמה יראת ה'". ע"כ.

ונתבונן, הלא אביי ורבה היו שקועים בעסק התורה עד מאוד, וכמעט אין שני דפים בתלמוד שלא מוזכרים דבריהם, [עיין במסכת עירובין וסה ע"א, סח ע"א] ואם היו שואלים אותנו, אלו הנהגות טובות היו שגורות בפייהם ללמד לתלמידיהם? לכאורה היינו עונים, לעולם ישקיע האדם בלימוד, וילמד כך וכך דפים ביום, ויחזור כך וכך פעמים וכו'. אבל חז"ל מלמדים אותנו שלא זה מה שהיה שגור בפייהם, אלא דברים שלכאורה נראים לנו פשוטים, אבל כנראה שהם לא כאלו פשוטים, חיזוקים ביראת שמים, חיזוקים בבין אדם לחברו, תזהר איך שאתה מדבר עם חברך, תרבה שלום עם קרוביך וחבריך ועם כל אדם ואפילו עם גוי, כי עיקר התורה הם המידות הטובות שיתנהג בהם, שלא יהיה כפוי טובה, שלא יבעט בגדולים ממנו, וכל כיוצא בזה.

וכבר פירשו הראשונים על המשנה באבות (פרק ג משנה יז): "אם אין דרך ארץ אין תורה". כלומר, הלומד תורה, אך אינו משתדל בתיקון מידותיו והנהגותיו עם הבריות, אין שלימות לתורתו, והרי היא דומה ליין משובח הנתון בכלי מאוס. וכתב רבנו יונה, על כן, צריך תחילה לתקן את עצמו במידות, ובזה תשכון התורה עליו, שאיננה שוכנת לעולם בגוף שאינו בעל מידות טובות. ומפורסם בשם הגאון מוילנא שאמר: "עיקר חיות האדם להתחזק תמיד בשבירת המידות, ואם לאו למה לו חיים?!" [עיין אבן שלמה פרק א אות ב. ופירוש מאירת עיניים שם]

ולפי זה יש לפרש מה שאמר הלל הזקן לאותו גוי שבא להתגייר וביקש שילמד אותו את כל התורה על רגל אחת, ואמר לו הלל: "דעלך סני לחברך לא תעביד" [מה ששנוי עליך אל תעשה לחברך], - "זו היא כל התורה כולה, ואידך - פירושה הוא, זיל גמור". [והשאר, זה פירוש התורה, לך תלמד] (מסכת שבת לא ע"א). ע"כ. ולכאורה איך יתכן שזו כל התורה כולה? אלא כאן לימד אותנו הלל הזקן יסוד גדול, שעיקר התורה, היא הנהגת האדם בדרכים ישרות שבין אדם לחברו, כי תורה בלי מידות טובות לא שווה כלום. וכמו שאמרנו בגמרא מסכת יומא (פו ע"א): "ואהבת את ה' אלהיך" - שיהא שם שמים מתאהב על ידך, שיהא קורא ושונה ומשמש תלמידי חכמים, ויהא משאו ומתנו בנחת עם הבריות. מה הבריות אומרות עליו - אשרי אביו שלמדו תורה, אשרי רבו שלמדו תורה. אוי להם לבריות שלא למדו תורה, פלוני שלמד תורה - ראו כמה נאים דרכיו, כמה מתוקנים מעשיו, עליו הכתוב אומר: "ויאמר לי עבדי אתה, ישראל אשר בך אתפאר". אבל מי שקורא ושונה ומשמש תלמידי חכמים ואין משאו ומתנו

באמונה, ואין דיבורו בנחת עם הבריות, מה הבריות אומרות עליו - איז לו לפלוני שלמד תורה, איז לו לאביו שלימדו תורה, איז לו לרבו שלימדו תורה, פלוני שלמד תורה - ראו כמה מקולקלים מעשיו וכמה מכוערים דרכיו!

צא וראה מה כתב הגאון החיד"א בספרו "דבש לפי" (מערכת ת אות מא): עיקר הלימוד שיצרף ללימודו מוסר, ועל ידי זה יהיה לימודו בהרהור תשובה והכנעה, ויבטל את היצר הרע. וגם המלאך המגיד הזהיר את מרן רבנו יוסף קארו שילמד מוסר. והגאון מהרש"ל מינה לעצמו מוכיח שיוכיחהו על מעשיו, וגזר עליו שיוכיחהו כמו שמוכיחים את ההדיוט. והאדם עצמו בלומדו מוסר, יראה תועלת והתעוררות הנפש, שזהו עיקר הלימוד להכניע עצמו ולהתעורר ביראת ה', כי זה תכלית התורה, כמו שנאמר: "ראשית חכמה יראת ה'". וכן שנינו (אבות פרק ג משנה ט): כל שיראת חטאו קודמת לחכמתו, חכמתו מתקיימת. הבט וראה במדרש שוחר טוב: "לא נתן הקב"ה תורה לישראל, אלא כדי שלא יעסקו בלשון הרע ובדברים בטלים". ועל ידי תוכחות המוסר, יזכה להיות עניו ויבוא ללימוד תורה לשמה.

ומכאן תוכחה לאותם שאינם רוצים ללמוד כי אם גמרא ופוסקים, ומבזים בליבם לאותם שלומדים תנ"ך ומשניות וספרי מוסר. והן בעוון לא יבינו, כי האף אמנם שלימוד הגמרא יקר מאוד, ואין לו להקב"ה בעולמו אלא ארבע אמות של הלכה בלבד, מכל מקום כל זה ללומד תורה לשמה בענווה ונזהר בדקדוקי מצוות כמו הדורות הראשונים שהיו קדושים עד מאוד, אבל בדור יתום זה שגברה הסטרא אחרא ויצר הרע רודף ביותר את לומדי התורה, עינינו הרואות כי אם אינם לומדים מוסר, על הרוב הם מתגאים בלימודם וחושבים שהם חכמים גדולים ומבזים את הזקנים וגדולי דורם, וגם תפילתם אינה כהוגן ובלי כוונה, ופוגמים בברית הלשון והראיה, ולכן אין תורתם רצויה כי אינה לשמה. על כן, אותם אשר נגע אלוקים בליבם, ימהרו לשוב בתשובה וילמדו מוסר, ותיכף יכירו בגאוותם ומהות לימודם, ואשר נכשלים בכמה עניינים וישובו אל ה', ואז לימודם יעלה לרצון לפני ה' ונסלח להם. עכ"ד. ואם דברים אלו כתב הגאון החיד"א בזמנו לפני כ-250 שנה, מה נענה בדורותינו שהדורות הולכים הלך וחסר.

גם הגאון רבי חיים פלאגי כתב בספרו כף החיים (סימן כ אות ד): **לא יעבור עליו יום אחד מבלי שילמד מוסר לפחות חצי שעה קודם שיתחיל ללמוד בעומק ההלכה, וכל שכן אם מלמד לתלמידים שידריכם ללמוד תחילה בספר הקדוש "ראשית חכמה" מעט בכל יום החל וגמור, וכן על זה הדרך בספר הטהור נורא ונשגב "שבט מוסר" וכדומה להם ספרים הרבה אין קץ. וכך היה מנהגנו בישיבתנו בית יעקב. וכתב עוד וסימן לא אות נד: חס ליבי בקרבי כי אזכרה ימים מקדם, בכל יום אחר תפילת שחרית היינו בצוותא חדא עם מורנו ורבנו הרב החסיד הפרד"ס והרב מוה"ר רבי ז"ל, לומדים בספר הקדוש "ראשית חכמה" פרק אחד בכל יום, בהתלהבות ובהתבודדות, והיו עינינו מקור דמעה, וכמעט לא היינו מרגישים בעצמנו על מה אנחנו יושבים. ע"כ.** ואם גדולי עולם ארזים אלו, הקפידו על לימוד המוסר בכל יום, מה נענה אנחנו אזובי הקיר, אחריהם.

ואחר שהביא זאת מרן זצוק"ל בספרו הליכות עולם (ה שלו) כתב: גם אני אזכרה ימים מקדם, בימי חרפי מקדמוני, שהיינו משכימים לקום לבית הכנסת "אוהל רחל" לעדת הפרסים, כשעה לפני תפילת שחרית, כדי ללמוד מוסר בחרדת קודש בספר הקדוש "ראשית חכמה", בצוותא חדא עם ידיד נפשי החכם המופלא, בכתם פז לא יסולא, ממצידיקי הרבים, צדיק ונשגב, רודף צדקה וחסד, רבי יעקב דוויק הכהן זצ"ל, ועפעפינו יזלו מים בלב נשבר ונדכה. וגם בימי העוצר של הבריטים, לא נמנענו מללכת לבית הכנסת ללימוד המוסר, וה' יתברך הצילנו מידם, והיינו מרגישים התעלות רוחנית מדברי הראשית חכמה הקדושים. ע"כ. ישמע חכם ויוסף לקח.

”החזק במוסר אל תרף”

כתב הגאון החיד"א בספרו עבודת הקודש (ציפורן שמיר סימן ד אות גג): צריך בכל יום ללמוד מוסר איזה זמן, ורבו כמו רבו ספרי מוסר, לכן יקרא בספר אחד בכל יום עד תומו, ואחר כך יקח אחר, וכן על זה הדרך. ובכל אחד ימצא התעוררות חדשה, ויקיים בעצמו ”החזק במוסר אל תרף” (משלי ד יג). ולא עוד אלא אפילו בספר שקרא כמה פעמים, כשיחזור לקרוא בו, יתעורר בדבר שעדיין לא התעורר. ואף על פי שכבר ידע הדבר ההוא, מכל מקום הזמן והמצב שעומדת נפשו בעת ההיא, עושה חדשה כאשר צדיק יבחן. ויזהר מאוד בזה, ויראה שלא יאבד זמנו ותבוא עליו המיתה פתאום, ואז הוא בעצמו יתחרט חרטה גדולה על שקלקל מעשיו, וכילה בהבל כוחו ועיתותיו כמשא כבד ואין מושיע. ע"כ.

👉 שירים וניגונים

תלמידי רבי עקיבא

נהגו בימי העומר [מאחרי חג הפסח ועד ל"ג לעומר וי"ח אייר] לבני אשכנז, או ל"ד לעומר (וי"ט אייר) לבני ספרד], למעט בכמה עניינים של שמחה, כדלהלן. והטעם לזה, כי בעוונות הרבים, בימים אלו נפטרו עשרים וארבעה אלף תלמידי רבי עקיבא, כיון שלא נהגו כבוד זה בזה, ונשאר העולם שמם מתורה, עד שבא רבי עקיבא אצל רבותינו שבדרום ולימד אותם תורה, והם: רבי מאיר בעל הנס, רבי יהודה ברבי אלעאי, רבי יוסי בן חלפתא, רבי שמעון בר יוחאי, רבי אלעזר בן שמוע, [רבי אליעזר בנו של רבי יוסי הגלילי, ורבי יוחנן הסנדלר]. והם הם שהעמידו את התורה מאותו הדור והלאה לכלל ישראל. [ועיין בכל זה לעיל ב"שער האגדה" בהרחבה, ותרונה נחת].

מלאו את כל ארץ ישראל תורה

אמר להם רבי עקיבא לתלמידיו האחרונים: הראשונים לא מתו אלא מפני שהיתה עיניהם צרה בתורה זה לזה, אתם לא תהיו כן. מיד עמדו ומלאו את כל ארץ ישראל תורה. (קהלת רבה פרשה יא אות ה)

ימי העומר מסוגלים לטהרה וחיזוק

כתב הגאון החיד"א בספרו "לב דוד" (סוף פרק ל): בימי העומר צריך להיזהר ביותר בעבודת השם בתורה ובמצוות, מפני שהם ימי דין, וכשיצאנו ממצרים, היינו נטהרים בימים אלו לקבלת התורה הקדושה, וכשם שבימים ההם על ידי התעוררות ישראל להיטהר, שלח ממרום שפע קדוש להיותם עזרם ומגינם, כן עתה אם ישים אליו לבו ויקיץ מתרדמת יצרו, יהיה לו לעזר, כי הבא להיטהר מסייעים אותו.

על ידי שנאת חינם גורם הפירוד חס ושלוש

ומה גם כי הימים האלו מסוגלים לזה, עת שהגיעו אבותינו להיטהר. ואנחנו נחלץ חושים, לעשות כמעשיהם ולהיזהר בכל סדרי טהרה. ובפרט בענין שנאת חינם צריך לדקדק מאוד, כי ידענו מה היה לתלמידי רבי עקיבא בין פסח לעצרת. וראיתי להרב הגדול עיר וקדיש מהר"ר שלמה אלקבץ הלוי בספרו ברית הלוי, הטעם בזה לפי שהם ימי הליבו, בסוד "וספרה לה", "וספרתם לכם". ועל ידי שנאת חינם גורם הפירוד חס ושלוש, ולפיכך פגעה בהם בזמן ההוא, כי לצדיקים גמורים כמותם, נחשב לעוון פלילי. ולכן טוב וישר לכל ירא שמים בימים ההם, לדאוג על פטירת הצדיקים הללו, כי באין ספק הוא כופר נפש. מעין דוגמא שאמרו בספר הזוהר, על זכירת שני בני אהרן ביום הכיפורים, וכן ראוי לעשות בזה. ומזה ידענו כי התלמידים הלומדים מרב אחד, ראוי שיהיו כאחים ממש, "וכל בניך לימודי ה', ורב שלום בניך". ותנו לב לדבר. ע"כ. גם רבנו האר"י ז"ל הזהיר מאוד מאוד על אהבת החברים. וכן אמרו בזוהר הקדוש על החברים בימי רבי שמעון בר יוחאי עליו השלום, כי אהבת עולם היתה ביניהם מאוד מאוד, אהבה בנפש ובגוף. עי"ש.

אהבה וחיבה מלב ומנפש

כתב הגאון רבי חיים פלאג'י בספרו מועד לכל חי (סימן ו אות יג): אהבת החברים בכל עת ובכל זמן, תהיה אהבת עולם מלב ומנפש, ולא מן השפה ולחוץ. וכל שכן שצריכים להיזהר ביותר בין פסח לעצרת להיות באהבה וחיבה יתירה מודעת. ומעיד אני שמים וארץ, שבכל מקום שמצינו קנאה ושנאה בין אחים או שותפים, ומה גם בתלמידים ומשרתי הקהל הקדוש שיש בהם קנאת איש מרעהו, וכל אחד רוצה להפיל לחבירו ולהתכבד בקלונו, לא יצאו נקיים, רחמנא ליצלן. ומרובה מדה טובה, בכל מקום אשר ביניהם אהבה וחיבה מלב ומנפש, האריכו ימים ושנים ובהצלחה מרובה גם בניהם עדי עד. ע"כ.

כלי נגינה

המנהג להחמיר שלא לשמוע שירים המלווים בכלי נגינה, אבל שירה בפה מותר. (רנח)

שירה ווקאלית

שירה ווקאלית שמשמיעים בפה כעין כלי שיר, מותר לשמוע בימים אלו. וילקוט יוסף (עמוד תמה)

אסרו חג

מותר לשמוע שירים המלווים בכלי נגינה באסרו חג של פסח, אף שכבר החלו ימי העומר. כן הורה מרן מלכא הראש"ל רבנו עובדיה יוסף זצוק"ל הלכה למעשה. (ספר "רבנו" עמוד רמב)

בגמרא סוכה (מה ע"ב) אמרו: כל העושה איסור לחג באכילה ושתייה, מעלה עליו הכתוב כאילו בנה מזבח והקריב עליו קרבן, שנאמר (תהלים קיח כז): "אֶסְרוּ חַג בְּעֵבְתֵיכֶם עַד קַרְנֹת הַמִּזְבֵּחַ". ופירש רש"י (בפירוש השני), שביום שלאחר החג הוא אוגד וקושר את החג באכילה ושתייה, כלומר מכבד אותו באכילה ושתייה, ומראה בזה את הקשר שלו עדיין לחג, שאינו שמוח שעבר החג והתפטור ממנו, אלא הוא ממתין מתי יבוא שוב. וזהו שאומר "אֶסְרוּ חַג" שקושר את החג, "בְּעֵבְתֵיכֶם" דהיינו בבהמות עבות ושמונות. "עַד קַרְנֹת הַמִּזְבֵּחַ", מעלה עליו כאילו בנה מזבח והקריב קרבן. ובתלמוד ירושלמי (מסכת עבודה זרה פ"א ה"א) מובא מקור מהנביא נחמיה למעלה הגדולה של היום הזה, וקראו אותו "בריה דמועדא" [בן המועד], שצריכים לשמוח בו, ולא לצום ולהתבודדות בו. וכן כתב הרמ"א (סימן תכט ס"ב), יום שאחרי החג נקרא "אסרו חג", ונוהגים להרבות בו קצת באכילה ושתייה לכבוד היום. (ועיין בבית יוסף סימן תצד סעיף ג)

שירים ביום שישי לאחר חצות

גם ביום שישי לאחר חצות היום, אין לשמוע שירים המלווים בכלי נגינה.

כן שמעתי ממרן הראשון לציון רבנו עובדיה יוסף זצוק"ל בעת שזכיתי להתלוות אליו באחת הפעמים לאחר התפילה בשבת בבוקר, בצאתו מבית המדרש "יחווה דעת" לביתו בשכונת "הר נוף", ושאל אותו אחד מהציבור, האם יש להקל לשמוע שירים ביום שישי לאחר חצות לכבוד שבת? וענה לו מרן, שאין שום הבדל בין לפני חצות לבין לאחר חצות, ואין להקל בזה. ע"כ.

ומה שיש רצו לומר שמרן התיר לשמוע, וראייתם ממה שהעיד אחד משדרני ערוצי הקודש שמרן התיר לו לשדר ביום שישי לאחר חצות שירים המלווים בכלי נגינה? החילוק הוא פשוט, כי מאחר ואת הרדיו שומעים עשרות אלפים, ורבים מהם אשר לא ידעו ולא יבינו כל כך במצוות התורה וביראת השם טהורה, ואם לא תשמיע להם כלי נגינה, הם יעברו לשמוע ערוצים אחרים שאין בהם לא תורה ולא יראת שמים, ומשמיעים אף שירים פסולים, שאין בהם לחלוחית של קדושה ויראה, אלא רק להיפך. אזי כדי למנוע מהם מכשול, התיר מרן זצוק"ל לאותו שדרן להשמיע שירים עם כלי נגינה, אבל אדם ירא שמים, בודאי שלא ישמע שירים המלווים בכלי נגינה אף לאחר חצות היום של ערב שבת.

שירים. חוגי שירה.

שירה בפה ללא ליווי של כלי נגינה, מותרת בכל אופן גם ללא שמחה של מצוה דוקא. על כן, חזנים המקיימים חוגי שירה ומלמדים את "שירת הבקשות", פיוטים ומקאמים, כדי שלא ישתכחו שירי הקודש על פי מסורת אבותינו ואבות אבותינו, ימשיכו בלימודם גם בימים אלו. וכמו כן, מצוה להנעים קולו בתפילה גם בימים אלו, ולא ימנע כלל, כמו שנאמר (תהלים ק ב): "עבדו את ה' בשמחה, בואו לפניו ברננה". (קנא, קנו)

כתב הגאון בעל שדי חמד: מה שנוהגים בימי בין המצרים לשורר ולזמר בשירות ותשבחות בסעודת מריעות, שאינה סעודת מצוה, וכן נוהגים בסעודה שעושים בליל המילה [ברית יצחק] שמזמינים קרובים ואוהבים, נראה לי שמוותר, כי רק על כלי שיר יש להקפיד בימים אלו, ולא עלה על לב לאסור שירה בפה. וכן כששואלים אותי על מנהג הנשים שבשעה שעוסקות בהכנת בגדי הכלה, מזמינות לקרובות הכלה ומזמרות בשירות ותשבחות הנהוגות ביניהן לכבוד הכלה, רשאיות לעשות כן. (קנו)

תורה בשמחה

מה שמצוי היום בהרבה שיעורי תורה שהרבנים מוסרי השיעורים בעת שרואים לנכון משלבים שירה בתוך השיעור, ובעיקר שירי שבח והודיה והלל לבורא עולם, כדי לחזק את הקהל באמונה תמימה בבורא לדעת שהכל ממנו יתברך, והוא עשה, עושה ויעשה לכל המעשים, ואין אדם נוקף אצבעו מלמטה אלא אם כן מכריזים עליו מלמעלה (וחלין ז' ע"ב), הדבר ברור שמותר ומצוה לשיר גם בימי העומר, וכבר אמר דוד מלך ישראל (תהלים יט ט): "פְּקוּדֵי ה' יִשְׂרָאֵל מִשְׁמַחֵי לֵב".

פרקי תהילים עם נגינה

מותר לשמוע פרקי תהילים המלווים בכלי נגינה ככינור וכדומה, כי עיקר כוונתו לקריאת התהילים. (ילקוט יוסף עמוד תמד)

שמחה של מצוה

שמחה של מצוה, כמו בליל הברית וברית מילה, פדיון הבן, בר מצוה [ביום שמלאו לו 13 שנה], סיום מסכת וכדומה, מותר גם לנגן בכלי נגינה ממש. (רינה)

עייין בחוברת ארבע תעניות בהלכה ובאגדה, שיש להקל לנגן גם בליל הברית, הנקרא "ברית יצחק", שגם זה נחשב לסעודת מצוה, כי הסעודה באה לכבוד מצות המילה שתעריך למחרת היום, וכמבואר בתרומת הדשן (סימן רסט). הרמ"א (יורה דעה סימן רסה סעיף יב), נחלת שבעה והלכות שטרות סימן יב במחודשים סק"א, שו"ת הלכות קטנות (חלק ב סימן קסט), חיי אדם (וכלל קלג סעיף טז) בדעת המגן אברהם (סימן תרמ סק"ג), שו"ת שבות יעקב (חלק ג סימן לו), דגול מרבבה (יורה דעה סוף סימן קעח), ספר מאורי אור (חלק עוד למועד קח סע"א), שו"ת משנה הלכות (חלק יא סימן תמב), שו"ת שבט הקהתי (חלק ד סימן קנ), פסקי תשובות (חלק ה סימן תקנא אות לו) ועוד.

הכנסת ספר תורה

מותר לארגן הכנסת ספר תורה עם כלי זמר ברוב עם כנהוג, מפני שהיא שמחה רבה של מצוה, ואין טעם להחמיר בזה כלל. (רינה)

כתב בשו"ת קרן לדוד, נראה פשוט שמותר להכניס ספר תורה לבית הכנסת בל"ג לעומר בתופים ובמחולות ובכלי זמר כנהוג, ואין כאן בית מיחוש, ואפילו בשאר ימי הספירה אין טעם לאסור, כיון שהוא דבר מצוה. וכיוצא בזה כתב המגן אברהם (סימן תצג סק"א), שמותר לעשות אירוסין [קידושין] עם ריקודים ומחולות כי מצוה היא, ודוקא בשידוכין שהוא רשות לא התירו ריקודים ומחולות. ונתנית ספר תורה לבית הכנסת מצוה רבה היא, וממילא מותר לכתחילה גם ריקודים ומחולות וכלי שיר.

חוג נגינה

מורה לנגינה רשאי להמשיך ללמד את תלמידיו. (זכר שמחה, ציץ אליעזר, בצל החכמה, רבבות אפרים ועוד. חזו"ע ארבע תעניות עמוד קנו)

מוזיקה לתלמידים

כיתה של תלמידים קטנים או קייטנה שבמסגרת פעולותיהן משמיעים מוזיקה וכלי נגינה, יש להקל להם, וכל שכן שבלעדי זה פעמים רבות שקשה לנהל את הפעילות עם הילדים. והרי זה דומה למה שכתב המשנה ברורה (סימן תקס"ק יג) על מה שהיה מצוי בזמנם לנגן ולזמר בעת שהיו מושכים את הספינות או את צמדי הבקר לחרישה, שכיון שאין זה אלא בשביל לזרזם במלאכתם, הרי זה מותר. (אמת ליעקב קמינצקי. שם קנח)

התעמלות

גברים המתעמלים בחדר כושר וכיוצא [וכמובן שהכל נעשה על טהרת הקודש, גברים לבד], ולשם זירוז תנועות הגוף משמיעים להם שירים קצביים, יש מקום להתיר להם, וישתדלו לכוון שלא ליהנות מהמוזיקה.

[בכוונה תחילה, לא הזכרנו גם נשים המתעמלות בחדר כושר, כי לצערנו הרב, בדרך כלל במקומות אלו האוירה פתוחה מידי של שחרור יצרים, וסגידה לגוף, וקלות ראש וכדומה, ולכן השהייה במקום זה, עלולה להיות מסוכנת מאוד. בנות ונשים חרדיות שמורות, נחשפות למושגים חדשים שלא הכירו עד הנה. על כן, נשים או בנות המוכרחות ללכת לחדר כושר עליהן ועל הוריהן לפקח בשבע עיניים שתהיה במקום אוירה שמרנית וראויה לבנות מלך מלכי המלכים. לצערנו הרב, קרו מקרים עם בחורות חרדיות שהחלו "להיפתח" בצורה לא טובה, השם יצילנו, ותחילת הנפילה התחילה ממכון כושר, אף שהיו שם כמובן נשים בלבד. ישמע חכם ויוסף לקח.]

הטעם שמותר להשמיע שם שירים, על פי המבואר בהלכה הקודמת. וכל שכן אם אינם מתכוונים ליהנות מהמוזיקה, שמבואר כיוצא בזה בגמרא (מסכת פסחים כה ע"ב) ונפסק ברמב"ם (הלכות מאכלות אסורות פרק יד הלכה יב), שהנאה הבאה לאדם בעל כרחו באחד מכל האיסורים, אם התכוון אסור, ואם לא התכוון מותר. וכתב הרדב"ז, שאם לא התכוון, אף שאפשר לו להיבדל מאותה הנאה, מותר, שהכל הולך אחר הכוונה. וכן כתב הרי"א¹ שההולך לעשות חפציו, ובדרך הליכתו הריח ריח קטורת של עבודה זרה, אם אינו מתכוון לאותה הנאה ואינו חפץ בה, אף שיש לו דרך אחרת לעבור בה, מותר. וכן אם היה שומע מנגינות הכמרים שמנגנים לפני עבודה זרה, אם מתכוון ליהנות אסור, שאף על פי שהקול אין בו ממש, אסור ליהנות ממנו. אבל אם אינו מתכוון ליהנות, מותר. וכתב מרן השלחן ערוך (סימן קמב סט"ו), אסור לשמוע כלי שיר של עבודה זרה. וכתב הרמ"א, ואם אינו מתכוון מותר. וכתב הש"ך, שאפילו יכול לאטום אזניו, כל שאינו מתכוון ליהנות מותר. [וכן דעת הגר"א שם, שו"ת תורה לשמה (סימן שצד), וספר חפץ חיים (כלל ו הלכה ה, ס"ק יד בבאר מים חיים) ועוד]. וקל וחומר בנידונינו ששמיעת שירים בימים אלו אינה איסור מן הדין אלא מתורת מנהג. (ועיין בחוברת "האבלות בהלכה ובאגדה" עמוד 263)

ולעצם מעלת ההתעמלות לבריאות הגוף, כתב הרמב"ם בהלכות דעות (פרק ד): צריך אדם להרגיל את עצמו בדברים המבריאים והמחלימים, ולהתרחק מן הדברים המחלישים ומאבדים את הגוף. וכל זמן שאדם מתעמל ויגע הרבה, ואינו שבע ומעיו רפים, אין חולי בא עליו וכוחו מתחזק. וכל מי שיושב לבטח ולא מתעמל, אפילו אם שומר עצמו להתנהג על פי הרפואה, כוחו תשש, וכל ימיו יהיו מכאובים. וכתב מרן הראשון לציון רבנו עובדיה יוסף זצוק"ל בספרו

ענף עץ אבות (עמוד לח): "לכן כדאי להשתדל ללכת ברגליו בכל יום לפחות כחצי שעה, לשמור על בריאותו". וכן מרן נהג בעצמו. ישמע חכם ויוסף לקח.

דיכאון. עצבות.

הסובל מהתקפות דיכאון וממצבי רוח ירודים לא עלינו, רשאי לכתחילה לשמוע שירים, כדי לקבל שמחה ומצב רוח טוב, וכמו שנאמר (מלכים ב ג טו): "וְהָיָה כְּנִגְן הַמְּנִיג, וְתָהִי עֲלֵיו יַד ה'", אך ישתדל שיהיה הדבר בצנעה, והעיקר שלא ישמע בקולי קולות. ועיין בשו"ת מעיין אומר (ח"ד עמוד רצה) שהתיר מרן הראשון לציון רבנו עובדיה יוסף זצוק"ל לאבל מדוכא בתוך י"ב חודש לשמוע שירים, כדי לקבל שמחה ומצב רוח טוב.

ריקודים

ריקודים אסורים בימים אלו, אפילו בלי כלי נגינה. (שם קמט)

ופשוט שמדובר בריקודים המתנהלים על פי תורתנו הקדושה וכללי הצניעות המקודשים לעם ישראל, אנשים לבד ונשים לבד, עם מחיצה המפסקת שאין הגברים רואים את הנשים כלל. אבל ריקודים מעורבים אנשים ונשים יחד, אסורים בהחלט באיסור חמור ונורא כל השנה. ואפילו אם אין ריקודים מעורבים ממש אלא אנשים לבד ונשים לבד, אך אין מחיצה המבדלת ביניהם, ורואים האנשים את הנשים רוקדות, הרי זה איסור חמור, שמגרה בעצמו את היצר הרע. (שם)

צא וראה שכל ניסיונותיו של בלעם הרשע לקלל את ישראל לא עלו בידו, אך רק עצה רעה אחת עלתה בידו, שאמר לבלק מלך מואב לשלוח את בנות מואב אצל עם ישראל שיחטיאו אותם, וכבר הקב"ה יעניש אותם. וכן היה, כמו שנאמר (במדבר כה א): "וַיָּשֶׁבֶט יְשׂרָאֵל בְּשֵׁטִים וַיַּחַל הָעָם לַזְנוּת אֵל בָּנוֹת מוֹאָב... וַיַּחַר אֵף ה' בְּיִשְׂרָאֵל... וַיִּהְיוּ הַמֵּתִים בְּמַגְפָּה אַרְבַּעַה וְעֶשְׂרִים אֶלֶף" [24,000 יהודים].

ומה שיש כמה עמי הארץ המקילים ראש בעניינים אלו, שאין צורך במחיצה, בטענה כדי שיכירו הבחורים והבחורות זה את זה ויבואו בקשרי שידוכים, הרי זו טענת שוא הבל ורעות רוח. ופשוט שהן דעות משובשות פסולות ומגוננות, ואינן על פי רוח תורתנו הקדושה כלל, ויצר הרע מדבר מתוך גרונו, שהרבה שלוחים יש לו להקב"ה לזווג זיווגים בהיתר ולא באיסור. ומיותר לומר, כי לצערנו הרב כמה מכשולים ואיסורים חמורים נגרמו מהנהגות גרועות אלו והדומים להם, וכמה נפלו מדרך התורה לגמרי בעקבות שיבושים כאלו, והלא אמרו חז"ל (מסכת כתובות יג ע"ב): "אין אפוטרופוס לעריות", "שהעריות נפשו של אדם מחמדתם" (מסכת מכות כג ע"ב). אשר על כן, שומר נפשו ירחק מכל הנהגה שכזו. ואף אם היה רגיל בעבר להשתתף בריקודים מעורבים, יפרוש מכל זה, כי נצטוונו בתורתנו הקדושה (ויקרא יט ב): "קדושים תהיו, כי קדוש אני ה' אלוהיכם", ופירש רש"י: "היו פרושים מן העריות ומן העבירה". על כן, לא יבוש מפני המלעיגים עליו, שכבר אמרו חז"ל (מסכת עדיות פ"א מ"ב): "מוטב שיקרא האדם שוטה כל ימיו, ואל יקרא רשע שעה אחת לפני המקום". והניסיון מורה שאותם משפחות שהתחזקו באמת והלכו בתמימות עם ה' יתברך ועמדו איתנים בדעתם שלא להשתתף במקומות אלו, וכל שכן שהם עצמם אינם מארגנים את שמחותיהם בצורה כזאת, הבינו אותם בני משפחתם וכבדו את דעתם. אשריהם ואשרי חלקם, שבמקום שבעלי תשובה עומדים, אין צדיקים גמורים

יכולים לעמוד. ואמרו בגמרא (מסכת מכות כג ע"ב): צא ולמד ממה שהזהירה התורה שלא לאכול דם, שנאמר: "רק חזק לבלתי אכול הדם, כי הדם הוא הנפש", ומה אם דם שנפשו של אדם קצה ממנו, בכל זאת הפורש ממנו ואינו אוכלו, מקבל שכר. גזל ועריות, שנפשו של אדם מתאווה להם ומחמדתם, הפורש מהם על אחת כמה וכמה שיזכה לו ולדורותיו ולדורות דורותיו עד סוף כל הדורות!" ע"כ.

וכתב בשו"ת זכרון יוסף (הובא במשנה ברורה סימן שלט בבאור הלכה) וזה תוכן דבריו: חיל ורעדה אחזתני, בכל צרותיהם לי צר, על דבר הפרצה הגדולה שעשו פריצי בני עמנו לעבור בשאט נפש על דת ודין תורתנו הקדושה, וחוללו במחולות נערים בני בלי תרבות עם בתולות, והתערבו בהם גם אנשים ונשי אנשים ושעירים ירקדו שם, אוי לנפשם כי גמלו רעה לעבור על דת בפרהסיא, והתורה חוגרת שק עליהם, וה' יצילנו מעונש זה. ובודאי שכבודו עשה יפה למחות בכל כוחו באנשים האלו. וכל רב ומורה בעירו חייב למחות ולבטל את הריקודים והמחולות של בחורים בני בלי תרבות ובתולות יחד, וקל וחומר בן בנו של קל וחומר לאספסוף אשר בקרבו ותערובות אנשים ונשים. וידוע שאין חילוק בזה בין נשואות לפנויות. ואין לך דרגה גדולה מזו להסתת היצר הרע לזנות, על ידי שמתבוננים ומביטים בני בלי תרבות האלה בפני הנשים והבתולות בעת הריקוד, ופעמים גם אווזים בידיהם, וקורא אני עליהם "יד ליד לא ינקה מדינה של גיהנם". וידוע שרוב ככל התולות כבר הגיע זמנם לראות, והנוגע בהם לשם חיבה עובר על לאו מן התורה, שנאמר (ויקרא יח יט): "ואל אשה בנידת טומאתה לא תקרב", שאפילו קורבה סתם אסורה. ופשוט הוא, ומרוב פשיטותו לא ניתן לכותבו, ורק כדי להוציא מלב הבורים ועמי הארץ שחושבים שאין איסור בפנויה כלל, אך האמת שאין חילוק, וחס ושלים לא יעלה על הדעת לחלק כלל. כללו של דבר: אין לך גדר ערוה גדול מזה לבטל את המחולות והריקודים של אנשים ונשים יחד, בין נשואות ובין פנויות, ואנחנו שקבלנו את התורה הקדושה, מחויבים לעשות גדר וסייג שלא יעשה כן, והיה לא תהיה. וכשרצו מפריצי עמנו לערוך נשף וריקודים מעורבים, מחיתי בידם בכל תוקף, ופקדתי עליהם לבטל מיד את הנשף, ואז הלכו והלשינו עלי אצל השר המושל, וכששלח אחרי, הלכתי אליו וקיבל אותי בכבוד גדול, וכששאל מדוע יצא קצפי עליהם ומה חרי האף הגדול הזה, השבתי לו שזהו נגד דת ישראל וכו', והשיב לי, ראה דבריך טובים ונכוחים, ושיבח וקילס את דת ישראל ומנהגם, ואף הוא נתן פקודה לבטל את הנשף. עד כאן דבריו. ישמע חכם ויוסף לקח. (שם קג)

ענייני נישואין

שידוכין ונישואין

המנהג שלא לשאת אשה בימים אלו, אבל תנאי השידוכים [וורט] שקודם החתונה, מותר לעשות, רק בלי ריקודים, וישירו בפה בלבד. (רנב, רנח. שו"ת יביע אומר חלק ה סימן לח)

כתוב בתשובות הגאונים: וששאלתם, למה אין נושאים נשים בין פסח לעצרת? הו יודעים שלא משום איסור הוא, אלא משום מנהג אבלות, שכך אמרו חכמים (מסכת יבמות סב ע"ב) שנים עשר אלף זוגות תלמידים היו לו לרבי עקיבא, וכולם מתו בין פסח לעצרת, מפני שלא נהגו כבוד זה בזה, וכולם מתו באסכרא [חולי שמתחיל במעיים וגומר בגרון, והיינו כמין פצע שגודל עד שנחנק בגרונו. ועין רש"י ברכות ח ע"א ושבת לג ע"א]. ומאותה שעה ואילך נהגו הראשונים שלא לכנוס בימים אלו.

אירוסין

מותר לערוך מסיבת "אירוסין" הנהוגה כיום [שהיא מסיבה עם חלוקת מתנות לחתן ולכלה], ובלבד שמקיימים במקום סיום מסכת, ואז יהיה מותר גם לנגן בכלי נגינה ממש. וכל שכן אם החתן בעצמו שהוא בעל השמחה מסיים את המסכת. (עיין ילקוט יוסף עמוד תפ)

נישואין בשעת הדחק

בשעת הדחק שיש צורך בדבר, מותר לשאת אשה בימי העומר.

מעיקר הדין מי שלא קיים פריה ורביה, דהיינו שאין לו בן ובת, היה יכול לישא אשה בימי העומר, אלא שנהגו גם בזה שלא לישא עד ל"ד לעומר. אולם בשעת הדחק גדול, יש להסתמך על עיקר הדין ולהתחשב בזה בתור הוראת שעה, כדי להתיר את הנישואין. וזו לשון מרן מלכא זצוק"ל בשו"ת יביע אומר (חלק ה"ס לח): סוף דבר הכל נשמע, שאם יש צורך ושעת הדחק, רשאים לערוך נישואין בחופה וקידושין בתוך ימי הספירה, אם עדיין לא קיים החתן פריה ורביה, או אלמן שאין לו מי שישמשנו וכיוצא בזה. ואם אפשר טוב לעשות את הנישואין בראש חודש אייר, כדי לצרף את דעת המתירים בזה. והכל לפי ראות עיני הדיין לקבוע אם הדבר בגדר שעת הדחק או לא, והיה ה' עם השופט. עיי"ש. ומרן הראשון לציון שליט"א סיפר שכן הורה מרן מלכא זצוק"ל, במעשה שהיה בבחור שאביו היה חולה מאוד, ולכן הזדרז להתחתן בסמוך לחג הפסח כדי שאביו ישתתף בחתונתו, אבל בעוונות כמה ימים לפני כן נפטר אביו, והורה מרן שיקיימו את החתונה לאחר הפסח בימי העומר.

ברכת "שהחיינו"

פרי חדש

מותר לכתחילה לברך 'שהחיינו' על פרי חדש בכל ימי העומר. (רנט)

הגם שכתב מרן השלחן ערוך (סימן תקנא סי"ז), שטוב להזהר בימי בין המצרים [מי"ז בתמוז ועד תשעה באב] שלא לברך שהחיינו, מפני שהם ימי אבל וצער לישראל, ואין ראוי לברך שהחיינו וקיימנו והגיענו 'לזמן הזה', בשעה שהזמן אינו מתאים לשמחה, מפני שימים אלו ימי פורענות לישראל. ואם כן לכאורה גם בימי העומר, שמנהג ישראל שלא להסתפר ולא לישא אשה לאות אבל על עשרים וארבעה אלף תלמידי רבי עקיבא, אולי יש לומר שגם אין לברך שהחיינו בימים אלו? אולם חילוק גדול יש בין ימי בין המצרים לימי העומר, כי ימי בין המצרים אירעו בהם חורבן בית המקדש ושאר פרענויות, והם ימי אסון כללי לעם ישראל בכללו, וממילא אין מקום לברך שהחיינו וקיימנו והגיענו לזמן הזה, בזמן שנועד לפורענות לכלל האומה, שנקבע להם בכיה לדורות. לא כן ימי העומר אינם נחשבים לימי פורענות, ואדרבה, כתב הרמב"ן שקדושת ימי העומר כימי חול המועד, אלא שבעוונות קרה מה שקרה בימים אלו, לכן נוהגים למעט בכמה ענייני שמחה, אבל הזמן מצד עצמו מקודש ביותר. ולכן אפשר לכתחילה לברך בו שהחיינו. וכן פסקו: מאמר מרדכי, פחד יצחק, עיקרי הד"ט, קרן לדוד, דברי מלכיאל, יפה ללב, לבושי מרדכי, רבי אליהו חמוי אב"ד ארם צובא, הגאון רבי יוסף חיים, ויאמר מאיר וענקין, ורבים מהם העידו שכן המנהג.

ואדרבה מבואר בתלמוד ירושלמי (סוף מסכת קידושין), שעתידי אדם ליתן דין וחשבון על כל מה שראתה עינו ולא אכל, ולכן, אפילו רבי אלעזר בן פדת שהיה עני מרוד, היה אוסף כל פעם מעט כסף, כדי שיקנה ויאכל מכל פרי חדש. וכתב הפני משה, שהסיבה שעתידי אדם ליתן דין וחשבון על זה, משום שאינו נותן ליבו לחזר אחריהם לברך ולהודות את השם ברוך הוא שברא מינים אלו להחיות בהם בני אדם, וכאילו אינו נחשב בעיניו טובת הבורא יתעלה ברוך הוא. ורבי אלעזר היה חושש לשמועה זו, והיה רואה איך להביא את עצמו לידי חיוב, כדי לברך על כל מין ומין, וליתן שבח והודיה לאל יתעלה ברוך הוא ומבורך, המשגיח ומפרנס ומכין מזון לכל בריה, וצורך כל נפש חיה, יתברך שמו ויתעלה זכרו לעד ולנצח נצחים, אמן. ע"כ. גם בקרבן העדה כתב, שרבי אלעזר עשה כן כדי לברך "שהחינו" וליתן שבח והודיה להשם על שברא בריות טובות ליהנות בהם בני אדם, שכל מה שברא הקב"ה, לא בראו אלא לכבודו.

מנהג טעות

מי שנהג שלא לברך שהחינו על פרי חדש בימי העומר, הרי זה מנהג בטעות, ואין צריך אפילו התרה על מנהגו. ואפילו אם ידע שמן הדין מותר לברך שהחינו בימי הספירה, אלא שרצה להמנע מזה, אין צריך התרה. כיון שאין במנהג זה משום גדר וסייג, והרי זה כמנהג בטעות שמבטלים אותו. (רנט. שו"ת יביע אומר חלק ג אורח חיים סימן כו אות ג)

קניית בגדים

מותר לקנות בגדים חדשים בימי העומר, וכל שכן לצורך שמחת מצוה. (רסא)

בגד חדש

הגם שמותר לקנות בגד חדשים בימי העומר, מכל מקום טוב להחמיר שלא ללבושם מאחרי חג הפסח ועד ל"ג לעומר, כי השמחה בלבישת בגד חדש גדולה יותר מאכילת פרי חדש. ובמקום צורך, נכון שיחדש את הבגד בשבת. ואולם לשמחת מצוה כברית מילה, בר מצוה וכדומה, רשאים לחדש ללא שום חשש, אף ההורים וכדומה. (שו"ת יביע אומר חלק ג סימן כו. רנט)

יש להבהיר נקודה חשובה, כי הלשון בחזון עובדיה: "טוב לחוש ממדת חסידות למה שכתב הגאון רבי יוסף יוזפא בספר יוסף אומץ, שמיום ראש חודש אייר ואילך נוהגים להחמיר שלא ללבוש בגד חדש". ע"כ. ונראה שכוונת מרן זצוק"ל היתה ללמוד ממנו את עצם החומרא של לבישת בגד חדש בימי העומר, אבל מה שכתב "מיום ראש חודש אייר ואילך", הוא לפי מנהג בני אשכנז שהובא ברמ"א (סימן תצ ס"ג) שהם נוהגים מנהגי אבלות שלא להסתפר וכו' מראש חודש אייר והלאה. אולם לבני ספרד שנוהגים מפסח ועד ל"ד לעומר, כמו שכתב מרן בשלחן ערוך (שם ס"א), הוא הדין לענין לבישת בגד חדש, שיהיה נוהג מיד לאחר הפסח. וכמו שהביא מרן זצוק"ל מהגאון רבי חיים פלאגי בספרו מועד לכל חי שכתב, שמנהג טוב שלא לחנך מלבוש חדש "בין פסח לל"ג בעומר", מפני ברכת שהחינו. וכן כתב בנו הגאון רבי יצחק פלאגי בספרו יפה ללב. גם הביא את גאון עוזנו ותפארתנו רבנו יוסף חיים בספרו "אורח חיים" על הגדה של פסח שכתב, המנהג פה בדאד שלא ללבוש "בין פסח לל"ג לעומר" מלבוש

חדש שראוי לברך עליו שהחיינו. עי"ש. ומבואר שהחומרא של בגד חדש, היא ככל שאר מנהגי האבלות שמתחילים מיד לאחר הפסח ולא לאחר ראש חודש אייר. (קיצור שלחן ערוך חזון עובדיה מועדים א עמוד רכה)

דירה חדשה

מוותר לכתחילה לבנות דירה או להיכנס לדירה חדשה בימי העומר, אף שמטרתו להרווחה. ומוותר גם לצבוע את הדירה לנוי. ויעשו חנוכת הבית בדברי תורה, ויפצחו פיהם בשירה וזמרה והודיה להשם יתברך, אך בלי כלי נגינה. (ורס"ט)

גם חנוכת הבית יש בה מעלה ונחשבת כסעודת מצוה. וכל שכן אם חנוכת הבית נעשית בארץ ישראל, שמצות ישיבת ארץ ישראל שקולה כנגד כל המצוות. וכן מבואר בתלמוד ירושלמי, שמצוה לחנוך בית בארץ ישראל. ועל כן מותר אפילו לאבל בתוך י"ב חודש להשתתף בסעודת חנוכת בית שלומדים שם את הלימוד הנהוג, ושרים בפיהם. (חוברת האבלות בהלכה ובאגדה)

תספורת

גברים

נהגו הגברים שלא להסתפר בימי העומר לאות אבלות על תלמידי רבי עקיבא. (ורס"א)

גילוח הזקן

לכתחילה יש להיזהר גם שלא לגלח את הזקן. ומי שקשה לו, רשאי לגלח בראש חודש אייר. ובמקום צורך גדול, יש להקל להתגלח בכל ערב שבת. (ורס"א)

דילול שיער פרא

מי שגדל שערו שבצדדי הפאות פרא, מותר לו לדלל את השער מעט, ובפרט כשיש בזה משום כבוד הבריות. (וילקוט יוסף עמוד תנט) ועיין בתוספות מסכת שבת (נ ע"ב ד"ה בשביל צערו) שכתבו, ואם אין לו צער אחר אלא שמתבייש ללכת בין בני אדם, מותר, שאין לך צער גדול מזה. עי"ש.

שלום בית

מעשה באשה ששאלה חכם, בהיות ואינה יכולה לסבול שבעלה אינו מגלח את זקנו כל כך הרבה זמן, והדבר מפריע ומציק לה וקשה לה עד מאוד. והתיר החכם לבעל שיתגלח כל שלשה ימים.

והטעם בזה, כי במקום צער ועגמת נפש כזה, בודאי שיש להתיר, והלוא איסור תספורת בימי העומר אינו מן הדין אלא רק מתורת מנהג, וגדול השלום, שאין לך מידה טובה ממנה, וכמבואר בגמרא (מסכת גיטין נט ע"ב) שכל התורה כולה דרכי שלום היא, שנאמר (משלי ג יז):

"דְרָכֶיהָ דְרָכֵי נְעָם, וְכָל נְתִיבֶתֶיהָ שְׁלוֹם". וכתב הרמב"ם (סוף ספר הקרבנות): רוב דיני התורה אינם אלא עצות מרחוק מגדול העצה, לתקן הדעות וליישר כל המעשים. עי"ש. וכתב עוד (הלכות חנוכה פ"ד ה"ב), אף שמצות נר חנוכה, חביבה עד מאוד, להודיע הנס ולהוסיף בשבח האל והודיה לו על הניסים שעשה לנו. עם כל זה, אם אין לו אלא פרוטה אחת לקנות או נר לשבת או נר לחנוכה או יין לקידוש, נר שבת קודם לכל, משום שלום בית, שהרי שם השם נמחק כדי לעשות שלום בין איש לאשתו. גדול השלום, שכל התורה ניתנה לעשות שלום בעולם, שנאמר: "דרכיה דרכי נועם וכל נתיבותיה שלום".

תיקון תספורת משונה

מי שהסתפר תספורת משונה, כגון שעשה בצידי הראש קרחת, ובאמצע הראש כמין 'כרבולת' של תרנגול, וכעת התבונן במעשיו והחליט שרוצה להיראות כאחד האדם, מותר לו לגזוז מעט את השער, כדי שלא יראה משונה. וכל שכן אם הניח שער ארוך מאחוריו הנקרא "קוקו", שיש בזה גם חשש משום "ובחוקותיהם לא תלכו", שמותר לו לגזוז את השיער הנדרש. (ילקוט יוסף עמוד תנט)

וזכרנו מעשה שהיה לפני למעלה מעשרים שנה במצות קבלת פני רבו ברנל, שהלכנו לקבל את פני מרן מלכא הראשון לציון זצוק"ל במעמד רבבות מעם ישראל בגן סאקר, והגיע בחור עם "קוקו" ארוך שקיבל על עצמו להתחזק, ומרן גזז לו את ה"קוקו" קבל עם ועדה, ונעשה קידוש השם גדול בדבר. ואם בחול המועד הותר, קל וחומר בימי העומר.

אנוס

מי שהיה אנוס לפני חג הפסח, וכגון שלא הרגיש טוב, ולא יכל ללכת להסתפר, רשאי להסתפר בימי העומר כשהבריא. ועל הצד הטוב ביותר, כדאי שישתפר בערב שבת. (כו הורה מרן הראשון לציון שליט"א בפנינת ההלכה פרשת בהר תשע"ט)

קטן

מותר לספר את הילדים הקטנים שלא הגיעו לגיל מצוות, כי אין מחנכים את הקטנים בעניינים הנוהגים מחמת אבלות.

אף על פי שבשאר מצוות מחנכים את הקטנים, מכל מקום בענייני אבלות לא מחנכים אותם, וכמו שאין מחנכים קטן לתעניות שבעה עשר בתמוז ותשעה באב וכיוצא בהן. ואפילו קטן שמת אביו או אמו, אינו נוהג בדיני אבלות כלל ועיקר, ומותר אפילו בתוך השבעה בנעילת נעלי עור, גזיזת ציפורנים, תספורת, לימוד תורה. וכן מותר לו להשתתף בשמחות במשך כל השנה. ורק קורעים לו את החולצה בעת הלוייה, מפני עגמת נפש. וכמובאר בחוברת "האבלות בהלכה ובאגדה". וכן פסק בשו"ת אור לציון (חלק ג פרק יז אות ג).

נשים

נשים מותרות להסתפר בימים אלו. וכל שכן אם יש פגישה לבחורה, שפשוט שמותר לה להסתפר ולהתנאות כדי שתמצא חן בעיני הבחור. (רסא)

מספרה

מספרה שבאים שם אנשים שאינם שומרי תורה ומצוות, שלצערנו הרב אינם מקפידים שלא להסתפר בימי העומר, ואם הוא לא יספר אותם, הם ילכו להסתפר במקום אחר, ואולי יעברו גם על איסור גילוח בתער או איסור הקפת הראש, יש להקל לספר אותם בימי העומר. אך מהיות טוב, כדאי שירכזו אותם שיבואו להסתפר בימי שישי לכבוד שבת או בראש חודש. (עיין ילקוט יוסף עמוד תס)

בעלי הברית

מותר לשלשת בעלי הברית שהם: אבי הבן, הסנדק והמוהל, להסתפר לכבוד המילה. ורשאים להסתפר יום קודם המילה. ואם המילה חלה בשבת, ולא מתאפשר להם להסתפר ביום שישי, יסתפרו ביום חמישי. ואם המילה ביום ראשון, יכולים להסתפר ביום שישי. (רסד)

בר מצוה

מותר לחתן בר המצוה ולאביו להסתפר לכבוד יום השמחה. (רסו. ארבע תעניות רכד)

הזוהר הקדוש הפליג מאוד במעלת יום הבר מצוה שזוכה לנשמה קדושה ועליונה. וכתב הרש"ל שסעודה זו נחשבת לסעודת מצוה, וכן כתב המגן אברהם בשם ילקוט חדש, שמצוה לעשות סעודה ביום שנעשה בנו בר מצוה "כיום שנכנס לחופה". וכבר פשט המנהג שביום מלאת שלוש עשרה שנה לחתן הבר מצוה, גם לא אומרים תחנון. וכן כתב הגאון רבי אהרן בן שמעון בספרו נהר מצרים שכן המנהג בירושלים עיר הקודש, במצרים, ובכמה מדינות, ומנהגם של ישראל תורה הוא. וסמך לדבר ממה שנאמר: "כחתן יכהן פאר", ותפילין נקראו פאר, שנאמר: "פארך חבוש עליך", נמצא שחתן הבר מצוה הוא כחתן. וכן נהג הרב ממונקאטש שלא לומר וידוי ותחנונים, כשהיה במנין נער בר מצוה שהתחיל להניח תפילין, לחיבת הקודש של המצוה. וכן כתב בשו"ת משפטי עוזיאל, שבדורות האחרונים הנהיגו שלא לומר וידוי לכבוד חתן הבר מצוה, כדי לחבב מצות תפילין הרפויה בדינו, ולהציל על ידי זה עוד יהודים מכלל קרקפתא דלא מנח תפילין. וכן כתב בשו"ת מים חיים משאש שנתפשט המנהג בכל המקומות שלא לומר תחנון לכבוד בר מצוה, כמו לכבוד חתן ובעל ברית. גם הרה"ג מהר"ש חיררי בספר ישמח ישראל העיד שכן המנהג בתוניס, שלא לומר וידוי ותחנונים כשיש בר מצוה. ולפי זה יש לומר שגם לענין תספורת בימי הספירה, כיון שאין האיסור אלא מצד מנהג, יבוא המנהג להחשיב את חתן הבר מצוה כחתן, ויבטל את המנהג, ורשאי הבר מצוה להסתפר. וכן פסק במפורש הגאון בעל חות יאיר בספרו מקור חיים: נער שנעשה בר מצוה, הוא ואביו, מותרים להסתפר, מה שאין כן זקנו ואחיו. ע"כ. וכן פסק בשו"ת בית אבי. ואולם בשבוע שחל בו תשעה באב ששם האיסור להסתפר הוא מן הדין, יהיה אסור גם לחתן בר מצוה להסתפר.

תספורת לחתן

חתן שהותר לו בשעת הדחק לשאת אשה בימי העומר, וכנזכר לעיל (עמוד 169), ברור ופשוט שמותר לו להסתפר ולהתגלח לכבוד החתונה, וכן בכל יום ויום משבעת ימי המשתה, כיון שהחתן דומה למלך, ו"מלך ביפיו תחזינה עיניך".

וזו לשון מרן בשו"ת יביע אומר (חלק ה ס"ס לח): ודע שמותר לחתן להסתפר ביום חופתו שבתוך ימי הספירה, שהרי יום טוב שלו הוא. וכמו שכתב הרמ"א (סימן תצג סוף ס"ב), שמותר לבעל ברית ולאבי הבן להסתפר בימי הספירה לכבוד המילה. וכן הסכימו האחרונים שם. וכן כתב בספר עקרי הד"ט שהוא הדין בחתן. ומה שכתב הרש"ש בנהר שלום, שצריך להזהר מאד שלא לגלח בשום אופן אלא ביום מ"ט לעומר, ושגם לחתן שנכנס לחופה כמה ימים קודם שבועות, אין להתיר להסתפר. עי"ש. דברים אלו לא נאמרו אלא למצניעיהם ההולכים על פי תורת הקבלה, אבל רוב קהלות ישראל נוהגים להסתפר ביום ל"ד לעומר, כפסק מרן השלחן ערוך, ולכן מותר לחתן להסתפר בימי הספירה, וזה ברור. וגדולה מזו יש לומר שמותר לחתן להתגלח בכל שבעת ימי החופה שלו, בימי הספירה, וכמו שכתב הרמב"ן, שאם מת אבי החתן קודם החופה, מכניסים את המת לחדר, ועושה בעילת מצוה ופורש וכנזכר לעיל עמוד 157), ונוהג שבעת ימי המשתה ואחר כך שבעת ימי אבלות, ומותר לחתן להסתפר בכל שבעת ימי החופה, כיון שהחתן דומה למלך, ו"מלך ביפיו תחזינה עיניך". וכן פסקו המאירי, הרא"ש והטור ומרן השלחן ערוך ויורה דעה סימן שמב). וכל שכן שיש להקל בכל זה בימי הספירה. וכתב בפרי חדש, שבדברים אלו הלכה כדברי המיקל מכולם.

מנהג המקובלים

החסידיים המקובלים נוהגים שלא להסתפר מערב פסח עד ערב חג השבועות. ואפילו אם חלה ברית מילה בתוך ימי הספירה אינם מסתפרים כלל. (ורסו)

יום השלושים

אבל שהגיע יום השלושים שעל אביו או אמו בתוך ימי העומר, והכביד עליו שערו, מותר לו להסתפר לאחר שיגערו בו חבריו שילך להסתפר. (חזו"ע אבלות ב רצד, ג קיג)

כתב הב"ח למנהג האשכנזים שלא מסתפרים מ"ז בתמוז ועד תשעה באב, אבל שחל יום השלושים שלו בימים אלו, מותר לו להסתפר, שכיון שאינו אלא מנהג, אין להחמיר בו לאבל. וכתב בשו"ת זרע אמת, ולפי זה הוא הדין למנהג בני ספרד שלא מסתפרים בעומר עד יום ל"ד, כיון שאינו אלא מנהג, אם חל בהם יום שלשים לאבלו, יכול להסתפר. וכן פסקו: ישועות יעקב, בית אהרן קריספין, שו"ת פני אהרן, זרע אמת ואחיו רבי דוד הכהן, בית הרואה, מטה יוסף, וכן הורה הלכה למעשה מורנו הגאון רבי עזרא עטיה זצ"ל ראש ישיבת "פורת יוסף" תכב"ץ.

היתר נישואין ותספורת

בני ספרד ואשכנז

מנהג בני ספרד להתיר נישואין ותספורת מיום ל"ד לעומר בבוקר, שביום זה פסקו תלמידי רבי עקיבא למות. ומנהג בני אשכנז ביום ל"ג לעומר בבוקר. (ורנג, רסא)

מרן הבית יוסף (סימן תצג) הביא בשם המדרש, שתלמידי רבי עקיבא מתו "מפסח ועד פרוס עצרת". [ופירוש המילה 'פרוס', לשון פרוסה - חצי, דהיינו חצי חודש. וממילא "פרוס עצרת", היינו חצי חודש - ט"ז יום שקודם 'עצרת' - חג השבועות. וכמו שאמרו במשנה (שקלים פ"ג מ"א): "פרוס הפסח ופרוס החג", דהיינו חמישה עשר יום בניסן שקודם הפסח, וחמישה עשר יום

בתשרי שקודם חג הסוכות. וכן כתב הרמב"ם בפירושו המשניות, ועניין פרס, אמצע הפרק, וכן אמרו כל פרס היינו חצי, כלומר חצי חודש. ובתוספתא, איזהו פרס? אין פחות מחמישה עשר יום קודם לרגל. אמור מעתה, כשתפחית חמשה עשר יום מארבעים ותשעה ימי העומר, ישארו שלושים וארבעה. על כן, שלושים ושלושה יום שלמים, לא נושאים אשה ולא מסתפרים, אבל ביום ל"ד לעומר בבוקר מותר, כי בענייני אבלות אנו אומרים "מקצת היום ככולו". וכן כתבו רבנו ירוחם, הרשב"ץ, רבי יהושע בן שועיב ועוד.

נישואין בליל ל"ג וליל ל"ד

במקום צורך רשאים בני אשכנז לישא בליל ל"ג לעומר, ובני ספרד בליל ל"ד.

והטעם לזה, מאחר ויש אומרים שבענייני אבלות גם בלילה אומרים מקצת היום ככולו. כן דעת הרמב"ם שכבר בתחילת ליל השביעי לאבלות, האבל יוצא מהאבלות, וכן דעת רבנו תם, הרמב"ם, רבנו אברהם מן ההר, וכתב בספר המאורות שכן דעת רבים מן החכמים. (רנג)

כתב מרן מלכא זצוק"ל ושו"ת יביע אומר חלק ה סימן לח במילואים: כשיזכני השם יתברך ובאתי לשכון כבוד בתל אביב-יפו כרב ראשי וראב"ד, בשנת ה'תשכ"ט, הוריתי לכל רושמי הנישואין להקפיד שלא ירשמו יום הנישואין לספרדים אלא בל"ד לעומר ומשם והלאה, וכדעת מרן שקבלנו הוראותיו, ולא כמו שנהגו מקדמת דנא בתל אביב-יפו לעשות חופה וקידושין לספרדים ביום ל"ג לעומר, כמו לאשכנזים, ורק לאלה שכבר שכרו אולם ועשו הוצאות לעריכת הנישואין בל"ג לעומר, יש להקל בדיעבד, כי את הנעשה אין להשיב... ועוד הורתי לרושמי הנישואין להרשות לעשות נישואין לספרדים גם לאחר ל"ד לעומר, יום, יום, ולא כמנהגם הקדום שלא להרשות לערוך נישואין לשום אדם בין ל"ג לעומר לר"ח סיון, והוספתי שאפילו אם אחד מבני הזוג ספרדי יש להרשות להם לעשות הנישואין מיום ל"ד לעומר והלאה, יום, יום, וסמכתי על דברי האחרונים הנ"ל. ובצירוף כי בעוונות הרבים הדור פרוץ, והחומרא בזה מביאה לכמה מכשולות ופריצות, ויצא שחרם בהפסדם, וכמובן. ע"ש.

חתן ספרדי וכלה אשכנזיה

הגאון רבי יצחק יעקב וייס אב בית דין העדה החרדית בירושלים עיר הקודש בספרו שאלות ותשובות מנחת יצחק וויס (חלק ד סימן פד) נשאל על בחור ספרדי אם רשאי לשאת נערה אשכנזיה ביום ל"ג בעומר, ובמסקנתו כתב: יעשו החופה ויתחילו הסעודה ביום ל"ג בעומר וימשיכו בליל ל"ד. ומכל מקום, אי אפשר לי להחליט כן בהלכה למעשה בלתי הסכמת מורה הוראה מפורסם ספרדי, שהוא בקי במנהגייהם יותר ממני. ושוב עיינתי קצת בספרי גדולי הספרדים, ומצאתי בשאלות ותשובות יביע אמר (חלק ג סימן כו אות ד), במה שהעיר שם על המנהג שנוהגים כעת בארץ הקודש, לשאת אשה ביום ל"ג בעומר בפרהסייה, ואין פוצה פה, וטעות הוא בידם, כי לא ידעו שיש חילוק בזה בין מנהג האשכנזים למנהג הספרדים, ובפרט בארץ הקודש אתריה דמרן הבית יוסף ז"ל שקיבלו הוראותיו. ומכל מקום כאמור יש להתייעץ בזה עם רב ספרדי מפורסם, והנכון הוא, עם הגאון מורנו הרב רבי עובדיה יוסף ס"ט (שליט"א) חבר בית הדין בירושלים עיר הקודש, בעל המחבר שאלות ותשובות יביע אומר הנ"ל, ויוכל להציע לפניו דברינו הנ"ל, ואם יסכים להיתר, בודאי כן יקום. עכ"ל הטהורה. [ועיין עוד בשו"ת מנחת יצחק (חלק ב סימן יז אות ד) ותורה נחת]. ועל כל פנים מסקנת ההלכה בזה, מבואר בחזון עובדיה (יום טוב עמוד רנז) שהעיקר תלוי בחתן, שאם החתן ספרדי והכלה אשכנזיה, יעשה את הנישואין ביום ל"ד לעומר ולא קודם, ואם החתן אשכנזי והכלה ספרדיה, רשאי להתחתן ביום ל"ג. ועיין בזה עוד בהלכה הבאה.

ספרדי בארצות אשכנז

בארצות אשכנז שהמנהג לישא ב"ג לעומר דוקא, אם החתן ספרדי והכלה אשכנזיה, רשאים לעשות את החופה ביום ל"ג לעומר סמוך לערב, ולהתחיל את הסעודה ביום ולסיים בליל ל"ד.

כתב בשו"ת יביע אומר (חלק ה סימן לח במילואים): והנה כעת נדפס שו"ת מנחת יצחק חלק ד' לידידי הגאב"ד דמנשסתר, וראיתי אליו (סימן פד), שישב על מדוכה זו, בחתן ספרדי וכלה אשכנזיה היאך יעשו הנישואין במקומותם שכל הנישואין נעשים ב"ג לעומר. ובסוף דבריו שבשפלנו זכר לנו ממה שכתבנו בשו"ת יביע אומר ח"ג (סימן כו) על מנהגו, ושהנוהגים מהספרדים לעשות הנישואין ב"ג לעומר, מנהג טעות הוא, וסיים: שבנידונו יש להציע השאלה לפני מי שבקי במנהג הספרדים (וזכר את שמי לטובה בזה, וענותו תרבני, ותשואות חן חן לו), להציע מה שהורה לעשות החופה ביום ל"ג לעומר סמוך לערב, ולהתחיל בסעודה ביום ולסיים בלילה וכו', ושם אסכים לדבריו, בודאי כן יקום. עי"ש. ואם כי היה מקום להשתעשע בדברי קדשו, מכל מקום בהתאם למה שבארנו לעיל שמעיקר הדין כל מי שלא קיים פריה ורביה מותר לעשות נישואין בתוך ימי הספירה, כל שכן בזה שמותר. ובפרט לפי מנהג מקומם, בחצריהם ובטירותם, לפיכך הנני מסכים אתו לענין מעשה. עי"ש.

ל"ג לעומר ביום שישי

כשחל ל"ג לעומר ביום שישי, מותר לבני ספרד ולבני אשכנז לערוך נישואין בליל ל"ג לעומר.

כמו כן, כשחל ל"ג לעומר ביום שישי, מותר גם לבני ספרד להסתפר ביום שישי, מפני כבוד השבת. ואם לא נח לו להסתפר ביום שישי כי מצוי לחץ מאוד מאוד ביום זה אצל הספרים, רשאי להסתפר בליל שישי (חמישי בלילה, ליל ל"ג). וכל שכן למי שזכה לנצל זמנו לעסק התורה, ואם לא יסתפר בליל שישי, יתבזבז הרבה מזמנו ביום שישי, ויגרם לו ביטול תורה גדול, ויצא שכרו [של החומרה בתספורת] בהפסדו [ביטול תורה]. (רסא, רסז)

כתב מרן מלכא זצוק"ל (רסז): הנה מפורש בדברי מרן השלחן ערוך (סימן תצג סעיף ב) שאם חל ל"ג לעומר בערב שבת, מותר להסתפר ב"ג לעומר מפני כבוד השבת. ונראה שמכיון שההיתר הוא מפני כבוד השבת, מותר להסתפר גם בליל שישי, אם ישנה איזו סיבה כל שהיא שלא יוכל להסתפר בערב שבת, וכעין מה שמצאנו במשנה (תענית טו ע"ב), אנשי משמר ואנשי מעמד אסורים להסתפר ולכבס, ובחמישי מותרים מפני כבוד השבת. ופירש רש"י, שביום שישי לא היו מסתפרים מפני הטורח, שטורחים להכין צרכי שבת. ואפילו אם בנידון שלנו לא נרצה להקל כל כך להקדים ולהסתפר ביום חמישי, מכל מקום בליל שישי יש להתיר בודאי. וכן כתב בשו"ת בית דוד שאף על פי שבשאר שנים אין להתיר להסתפר בליל ל"ד לעומר, אלא ביום ל"ד לעומר בבוקר, זהו משום שמרן פסק שאין לומר במקצת הלילה 'מקצת היום ככולו', אבל כשחל ל"ג לעומר בערב שבת, שמותר להסתפר בו משום כבוד השבת, מה לי ביום שישי, מה לי בליל שישי, הרי הכל יום אחד הוא, ולכן מותר להסתפר בליל שישי שהוא ליל ל"ג לעומר. עכ"ד.

תספורת בליל ל"ג ולייל ל"ד

במקום צורך רשאים בני אשכנז להסתפר בליל ל"ג לעומר, ובני ספרד בליל ל"ד. כמבואר לעיל (עמוד 175) שיש אומרים מקצת היום ככולו בענייני אבלות גם בלילה.

להלן מכתב שנשלח למרן מלכא זצוק"ל מיום ח' באייר תשע"ג, וזו לשונו: נער שנעשה בר מצוה בליל ל"ד לעומר, ובליל ל"ד עורכים את סעודת המצוה, אם מותר לאחים ולגיסים להסתפר ביום ל"ג לעומר או לפחות בליל ל"ד? והשיב מרן: "מותר להם להסתפר בליל ל"ד לעומר". (קיצור שלחן ערוך חזו"ע מועדים א עמוד רכט)

כמו כן נשאל מרן זצוק"ל בלשון זו: חתן שיום נישואיו ביום ל"ד לעומר, והיות שביום זה באים רבים להסתפר וחבל לו לבזבז יום קדוש כזה בהמתנה אצל הספר, אם מותר לו להסתפר בליל ל"ד ולהחשיב את הלילה כמקצת היום ככולו. והשיב מרן: "מותר!". (קיצור שלחן ערוך חזון עובדיה מועדים א עמוד רל)

ביטול המנהג

מי שנהג על פי הקבלה שלא להסתפר עד ערב חג השבועות, ועכשיו רוצה לבטל את מנהגו ולנהוג כדעת מרן השלחן ערוך והפוסקים להסתפר ביום ל"ד לעומר, יעשה התרה על מנהגו. (רסו)

כבוד המועד

אף למנהג המקובלים, אם חל שבת בערב חג השבועות מסתפרים ביום שישי, שאין זה מכבוד החג להיכנס כך כשאינו מסופר. (רסז)

❧ י"ד באייר – פסח שני ❧

וידבר ה' אל משה... ויעשו בני ישראל את הפסח במועדו... ויהי אנשים אשר היו טמאים לנפש אדם ולא יכלו לעשות הפסח ביום ההוא, ויקרבו לפני משה ולפני אהרן ביום ההוא: ויאמרו האנשים ההמה אליו, אנחנו טמאים לנפש אדם, למה נזרע לבלתי הקריב את קרבן ה' במועדו בתוך בני ישראל: ויאמר אלהם משה עמדו ואשמעה מה יצוה ה' לכם: וידבר ה' אל משה לאמר: דבר אל בני ישראל לאמר, איש איש כי יהיה טמא לנפש או בדרך רזקה לכם או לדרתיכם, ועשה פסח זה: בחדש השני בארבעה עשר יום בין הערבים יעשו אתו, על מצות ומררים יאכלהו: לא ישאירו ממנו עד בקר, ועצם לא ישפרו בו, ככל זקת הפסח יעשו אתו: והאיש אשר הוא טהור ובדרך לא היה וזדל לעשות הפסח, ונכרתה הנפש ההוא מעמיה, כי קרבן ה' לא הקריב במועדו, זוטא וישא האיש ההוא. (במדבר ט)

תשלומין

בזמן בית המקדש שמקריבים את קרבן הפסח בארבעה עשר לחודש ניסן, צייתה התורה שכל מי שלא היה יכול להקריב את קרבן הפסח ביום זה, מחמת שהיה טמא או בדרך רחוקה, יש לו תשלומין להקריב את הפסח בארבעה עשר לחודש אייר, כמובא בפסוקים הנ"ל. ומבואר בגמרא (פסחים צג ע"א) שאף כל מי שמחמת שגגה או אונס ואפילו בזדון, לא הקריב את קרבן הפסח בארבעה עשר בניסן, חייב להקריב בארבעה עשר באייר. וכמו כן, גר שהתגייר או ילד קטן שנעשה בר מצוה בין פסח ראשון לפסח שני, חייב לעשות פסח שני בחודש אייר.

רצונו ברוך הוא לזכות במצוה זו הנכבדת לכל איש מישראל

כתב בספר החינוך (מצוה שפ) הטעם שנתנה התורה תשלומין למצות קרבן פסח, לפי שמצות הפסח הוא אות חזק וברור לכל רואי השמש בחידוש העולם, כי אז בעת ההיא עשה עמנו האל ברוך הוא ניסים ונפלאות גדולות ושינה טבע העולם לעיני עמים רבים, וראו כל עמי הארץ כי השגחתו ויכולתו בתחתונים, ואז בעת ההיא האמינו הכל, ויאמינו כל הבאים אחריהם לעולם באמת, שהוא ברוך הוא ברא העולם יש מאין בעת שרצה. ואף על פי שבריאית היש מן האין הוא דבר נמנע מדרך הטבע, הלוא כמו כן נמנע לבקוע מצולות ים עד עבור בתוכו עם כבד ביבשה וישבו למקומן, ולהחיות עם גדול ורב ארבעים שנה מלחם היורד מן השמים יום יום, ויתר האותות והמופתים שעשה לנו בעת ההיא שכולם נתחדשו בהפך הטבעים. וענין חידוש העולם הוא העמוד החזק באמונתנו ובתורתנו. על כן היה מרצונו ברוך הוא לזכות במצוה זו הנכבדת לכל איש מישראל, ואל יעכבהו אונס וריחוק מקום מעשותה, כי אם יקרהו שנאנס בחודש הראשון ולא זכה בה עם הקודמים, יעשה אותה בחודש השני. ולפי שהוא יסוד גדול בדת, הגיע החיוב גם כן אף על הגר שהתגייר בין פסח ראשון לשני, וכן קטן שהגדיל בין שני הפסחים, שחייבים לעשות פסח שני.

תחנון

פשט המנהג שלא אומרים וידוי בפסח שני בתפילות שחרית ומנחה, כיון שעתידי בית המקדש להיבנות, ויחזור יום זה להיות יום טוב. והוא כעין הטעם שלא אומרים וידוי מיום כ"ג בניסן עד כ"ט, כי הם ימי שמחה לישראל על שם העתיד, כי בנין בית המקדש, שיבנה במהרה בימינו, עתיד להבנות בט"ו בניסן, כמו שאמרו חז"ל (ראש השנה יא ע"א): "בניסן נגאלו ובניסן עתידים להגאול", ושבעת ימי חנוכה בית המקדש ידחו לאחר חג הפסח, כדי שלא לערב את שמחת בית המקדש עם שמחת חג הפסח.

הספד

בזמן בית המקדש, חכמינו ז"ל עשו את יום י"ד באייר - פסח שני, כיום טוב. ולכן אמרו במגילת תענית (פרק שני) שלא מספידים את המת ביום זה. (מסכת חולין קכט ע"ב) ובמדרש ילקוט שמעוני (פרשת פנחס תשפב) אמרו: "אמר רבי לוי, בכל חודש וחודש ביקש הקדוש ברוך הוא ליתן

מועד לישראל, בניסן נתן להם פסח, באייר נתן להם פסח קטן, בסיון נתן להם שבועות. בתמוז היה בדעתו ליתן להם מועד גדול, אך מאחר ועשו את העגל, בטל המועד... ע"ש. ומבואר שפסח שני נקרא מועד כשאר המועדים. וכתב השדי חמד (דברי חכמים סוף סימן נז) שגם בזמן הזה אסור בהספד ותענית, שלא בטלה מגילת תענית אלא לגבי הימים טובים שהם מדרבנן, אבל פסח שני שהוא יום הקרבת קרבן פסח מן התורה, לא בטל גם בזמן הזה.

תחנון בערב פסח שני

נוהגים שלא לומר תחנון גם בתפילת מנחה של ערב פסח שני [י"ג באייר]. כמבואר בשלחן ערוך (סימן קלא סעיף ו), שבכל יום שלא אומרים בו וידוי, גם במנחה שלפניו לא אומרים, כמו ערב ראש חודש וכיוצא בזה. (ילקוט יוסף עומר עמוד תקלו)

אכילה מצות

כתב הגאון רבי חיים פלאג'י: מה טוב ומה נעים שישמור מעט מצות לאכול בפסח שני בי"ד באייר. ("חיים לראש" סדר נרצה אות ט, ליקוטי מהרי"ח)

ריבוי שמחה

כתב מרן החיד"א שירבה שמחה קצת ביום פסח שני, כי קדוש היום. (מורה באצבע סימן ח אות רכב) ועיין לעיל בשער האגדה דברים נפלאים ממעלת היום הגדול הזה, וכמבואר בזוהר הקדוש ועוד.

פסח קטן

פסח שני נקרא גם בלשון חז"ל (במשנה מסכת חלה פרק ד משנה יא ומסכת ראש השנה פרק א משנה ג ועוד) בשם "פסח קטן". וכמה טעמים לזה: **א.** לפי שהוא רק יום אחד ולא שבעה ימים. (המפרש על הרמב"ם פ"ג מהלכות קידוש החודש סוף ה"ט) **ב.** לפי שיש בו הקלות בהלכות מסוימות שאין בפסח ראשון (מלאכת שלמה ר"ה פ"א סוף מ"ג, ומתנות כהונה על מדרש רבה שמות סוף פרשה כ). שהרי בפסח ראשון נוהגים גם איסורי חמץ של "לא יראה ולא ימצא", ואין הפסח נשחט על החמץ, ומביאים עימו גם קרבן חגיגה, ואין מוציאים מהפסח חוץ לחבורה, מה שאין כן בפסח שני שאין נוהגים כל אלו. (ראה פסחים צו ע"א. רמב"ם הלכות קרבן פסח פ"י ה"ו) **ג.** לפי שמועטים המשתתפים בו, שהרי רובם הקריבו כבר בפסח ראשון. (גיליוני הש"ס מסכת חלה שם) (נזר יוסף מועדים)

❦ ל"ג לעומר ❦

ריבוי שמחה

נוהגים להרבות בשמחה בל"ג לעומר, שהוא יום ההילולא של רבי שמעון בר יוחאי זיע"א. וטוב ונכון ללמוד בחבורה את שבחי רבי שמעון בר יוחאי המפוזרים בש"ס ובזוהר הקדוש, ומנהג יפה הוא. (החיד"א בספרו מורה באצבע אות רכב. רעג)

ובספר מנחת אלעזר הביא את הגמרא במסכת ברכות (ו ע"ב): "אגרא דבי הילולא מילי",

ופירש רבנו חיים ויטאל: הנה זה סוד הילולא של הצדיק שאמרו חז"ל שביום פטירת הצדיק מן העולם, אין העסק כי אם בתורה ובמעשים טובים אשר חידש הוא, וזהו סוד השכר של ההילולא, מילוליו ודבריו שחידש הוא. עי"ש. וילקוט יוסף עמוד תקין) וכבר אמר רבי שמעון בר יוחאי לתלמידיו (גיטין סז ע"א): "בניי, שנו מדותי, לפי שמדותי תרומות מתרומות מידותיו של רבי עקיבא". פירוש, תלמדו את תורתי, לפי שתורתי היא סולת זכה ומבוררת ברירה אחר ברירה, שהרי דבריי הם תרומות הנבחרות מתוך תרומותיו הנבחרות של רבי עקיבא. ולכן דבריי מבוררים ביותר. ועיין לעיל בשער האגדה דברים נפלאים, מחזקים ומרתקים מגדולת רבי שמעון בר יוחאי וכל התנאים הקדושים שעמו, זיע"א.

אף על פי שמבואר בשלחן ערוך (סימן תקפ) שביום פטירת הצדיקים ראוי להתענות ולהצטער על אבדם מאתנו, וכמו שרבים נוהגים להתענות בפטירת משה רבנו בשבעה באדר, מכל מקום אצל רבי שמעון בר יוחאי שונה הדבר מכמה סיבות: א. כתב בספר שם אריה, מאחר ומלכות רומי הרשעה גזרה על רבי שמעון גזר דין מוות, ונעשה לו נס שנחבא במערה שלוש עשרה שנה וניצל, לזכר הנס שהיתה פטירתו כדרך כל הארץ, עשו את יום פטירתו, יום הילולא משתה ושמחה. ב. מרן החיד"א כתב, שאין ברור כלל של"ג לעומר הוא יום פטירתו של רבי שמעון בר יוחאי, והשמחה היא על כך שרבי עקיבא התחיל ללמד את רבי שמעון בר יוחאי וחבריו ביום זה, וחזרה עטרה ליושנה, שעל ידי כך נתקיים שוב העולם בתורה אחר שהיה שם מפטירת תלמידי רבי עקיבא. ג. בשדי חמד כתב, שביום זה נסמך רבי שמעון בר יוחאי ונתגלו סתרי תורה על ידו. (ועג. שו"ת יחזה דעת חלק ה סימן לה)

ב' מעשיות מפליאות מהזוהר הקדוש במעלת רבי שמעון בר יוחאי

להלן מעשה מפליא לעשות פלאי פלאות מדברי הזוהר הקדוש (בראשית רנה ע"א): **זימנא חדא נפיק רבי שמעון וחמא עלמא דחשיך ואפיל ואסתתם נהוריה.** [פעם אחת יצא רבי שמעון וראה את העולם חשוך ואפל ואין אור כלל.] **אמר ליה לרבי אלעזר בריה, תא ונחזי מה בעי קודשא בריך הוא למעבד בעלמא.** [אמר לרבי אלעזר בנו בא ונראה מה רוצה הקב"ה לעשות בעולם.] **אזלו ואשכחו חד מלאכא דדמי לטורא רברבא, ואפיק תלתין שלהובין דנורא מפומיה** [הלכו ומצאו מלאך שדומה להר גבוה, ויוצאים שלושים שלהבות של אש מפיו.] **אמר ליה רבי שמעון מה את בעי למעבד?** [אמר לו רבי שמעון מה אתה רוצה לעשות?] **אמר ליה בעינא למחרביה לעלמא, בגין דלא שכיחי תלתין זכאין בדרא,** [ענה לו המלאך, רצוני להחריב את העולם, משום שלא נמצאים שלושים צדיקים בדור, שיגנו על הדור.] **דהכי גזר קודשא בריך הוא** [שכך גזר הקב"ה] **על אברהם, דכתיב (בראשית יח יח) "וְאַבְרָהָם הָיוּ יְהִיָּה לְגוֹי גָדוֹל וְעָצוּם", "יהיה" בגימטריא תלתין** [שלושים]. **אמר ליה רבי שמעון, במטו מינד, זיל קמי קודשא בריך הוא, ואימא ליה: בר יוחאי שכיח בארעא.** [אמר לו רבי שמעון, בבקשה ממך, לך לפני הקב"ה ואמור לו: בר יוחאי נמצא בעולם!] **אזל ההוא מלאכא קמיה דקודשא בריך הוא, ואמר ליה: מאריה דעלמא גלי קמד מה דאמר לי בר יוחאי.** [הלך אותו מלאך לפני הקב"ה ואמר לו: רבון העולם, גלוי וידוע לפניך מה שאמר לי בר יוחאי.] **אמר ליה קודשא בריך הוא, זיל אחרביה לעלמא, ולא תשגח בבר יוחאי.** [אמר לו הקב"ה, לך תחריב את

העולם, ואל תשגיח בדבריו של בר יוחאי.]

כד אתא, חזייה רבי שמעון למלאכא, אמר ליה: אי לא תיזיל, גזרנא עלך דלא תיעול לשמיא, ותהוי באתר עזא ועזאל. [כשבא המלאך, אמר לו רבי שמעון, אם לא תלך מכאן, גוזרני עליך שלא תעלה לשמים, ותהיה מוכרח להידחות למקום שבו נמצאים עזא ועזאל, אשר נידחו מלפני ה' והפיל אותם מימי בראשית מן השמים לארץ:] **וכד תיעול קמי קודשא בריך הוא,** [וכשתעלה לפני הקב"ה] **אימא ליה: אי לית תלתין זכאין בעלמא, להוון עשרין,** [תאמר לו, אם אין שלושים צדיקים בעולם, די שיהיו עשרים] **דהכי כתיב (בראשית יח): "לא אֲשַׁחִית בְּעִבּוֹר הַעֲשָׂרִים".** **ואי לית עשרים, והוון עשרה** [ואם אין עשרה צדיקים, די שיהיו עשרים] **ואי לית עשרה, והוון תרין** [ואם אין עשרה צדיקים, די שיהיו שנים] **דאינון אנא וברי [שהם אני ובני], דהכי כתיב (דברים יט): "עַל פִּי שְׁנַיִם עֵדִים יָקוּם דְבָר",** **ואין דבר אלא עולם, דכתיב (תהלים לג): "בְּדָבָר ה' שְׁמַיִם נַעֲשׂוּ".** **ואי לית תרין, הא אית חד ואנא הוא,** [ואם אין שנים, אבל לפחות יש אחד ואני הוא], **דכתיב (משלי י): "וְצַדִּיק יִסּוֹד עוֹלָם".** **בה שעתא, קל מן שמיא נפק ואמר:** [באותה שעה קול מהשמים יצא ואמר] **זכאה חולקך רבי שמעון,** [אשרי חלקך רבי שמעון], **דקודשא בריך הוא גזר לעילא, ואת מבטל לתתא,** [שהקב"ה גוזר למעלה ואתה מבטל למטה], **בודאי עלך אתמר (תהלים קמה) "רְצוֹן יִרְאוּ יַעֲשֶׂה!"** ע"כ.

פלא והפלא, כמה גדול כוחו של רבי שמעון, הקב"ה מצווה את המלאך: לך תחריב את העולם, ואילו רבי שמעון אומר לו: אל תחריב, ואפילו מזהיר אותו שאוי ואבוי לו אם הוא יחריב. אבל, רבונו של עולם! מה רוצה רבי שמעון מהמלאך, הרי המלאך עושה את שליחותו של השם, והרי (קידושין מב ע"ב): "דברי הרב [השם] ודברי התלמיד [רבי שמעון בר יוחאי], דברי מי שומעים?!" אבל זה כוחו של רבי שמעון, צדיק גוזר והקב"ה מקיים, כמו שדרשה הגמרא (מועד קטן טז ע"ב) על הפסוק (שמואל ב כג ג): **"אָמַר אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל, לִי דָבָר צוֹר יִשְׂרָאֵל, מוֹשֵׁל בְּאָדָם. צַדִּיק מוֹשֵׁל יִרְאֵת אֱלֹהִים",** אמר ה': אני מושל באדם. ומי מושל בי? צדיק! שאני גוזר גזרה והוא מבטלה.

עוד מעשה נפלא המובא בזוהר הקדוש (מגילת רות מד ע"א) המראה מה כוחו של רבי שמעון אפילו יותר ממלאכי השרת: **זימנא חדא הוה דְבַר בְּלוֹד,** [פעם אחת היה דבר בעיר לוד] **אתא [בא] רבי שמעון בן יוחאי למתא [לעיר],** **אמרו ליה לרבי שמעון מאי נעביד [מה נעשה]? קם ועבר במתא וחמא בני נשא שכיבן,** **אמר: כל האי במתא ואנא הכא!! גזרנא דליבטל.** [קם והלך רבי שמעון בעיר וראה בני אדם מתים. אמר: "כל זה בעיר - ואני כאן!! גוזרני שיתבטל!"]. **שמעו ברית קלא דהות אמרה פוקו מהכא** [שמעו המזיקים בת קול משמים שאומרת צאו מכאן], **דהא רבי שמעון בן יוחאי הכא, דקודשא בריך הוא גוזר והוא מבטל.** [כי רבי שמעון כאן, שהקב"ה גוזר והוא מבטל].

הוה תמן רבי חנינא, אתא ואמר ליה לרבי מאיר. [היה שם רבי חנינא, הלך וסיפר את כל זה לרבי מאיר בעל הנס]. אמר ליה רבי מאיר: **"שבחא דיליה, מאן יכול למיקם**

ביה, מי לאו גדול כמשה!?! [אמר לו רבי מאיר, שבחו של רבי שמעון, מי יכול לעמוד בו, האם לא גדול הוא כמשה!?! שהרי משה רבנו, שבא לעצור את המגיפה שפרצה בעם ישראל, אמר לאהרן] (במדבר יז יא): **"קח את המחתה ותן עליה אש מעל המזבחה, ושים קטרת. והולך מהרה אל העדה וכפר עליהם, כי יצא הקצף מלפני ה' החל הנגף".** וכתוב: **"ויקח אהרן... וירץ אל תוך הקהל... ויתן את הקטרת וכפר על העם, ויעמד בין המתים ובין החיים ותעצר המגפה".** כולי האי אצטריך ליה למשה למטרה. [כל זה היה צריך לו למשה לטרוח כדי לעצור המגיפה!] **ורבי שמעון במימריה, הקדוש ברוך הוא גוזר, והוא מבטל מותנא.** [ואילו רבי שמעון - במאמר פיו! הקב"ה גוזר, והוא מבטל את המגיפה!] ע"כ. מפליא לעשות!!!

ועכשיו יש להתבונן, מאיפה קיבל רבי שמעון בר יוחאי את הכח הנפלא והעצום הזה? ועוד יותר במעשה הקודם שכביכול הוא חולק על הקב"ה, והמלאך מפחד ממנו, ושומע בקולו ולא בקול הקב"ה, כי הוא יודע שאם הוא לא ישמע בקול רבי שמעון, הוא יעניש אותו, והקב"ה מסכים עם רבי שמעון, איך זה עד כדי כך? אלא זה כח של התורה, ולא סתם תורה, אלא תורה של מערה, תורה שלמד בצער, בקושי, ביסורים, בפחדים שלא יהרגו אותו. המית את עצמו ממש באוהלה של תורה, כאילו חלילה מת, לא מרגיש כלום. לא מעניין אותו כלום חוץ מעסק התורה, עד כדי כך!!!

מסירות נפש כזאת, מזכירה את דברי רש"י במסכת סוכה (מד ע"א) שכאשר הגלה נבוכדנצר הרשע בגלות הראשונה את יהויכין עם עוד רבים רבים מעם ישראל, צירף אליהם גם אלף מחכמי ישראל גדולי עולם, שנקרא שמם **"הַחֶרֶשׁ וְהַמְסַגֵּר"** [כמו שדרשה הגמרא במסכת גיטין (פח ע"א): **הַחֶרֶשׁ -** שבשעה שפותחים את פיהם בדברי תורה, נעשים הכל כחרשים. דהיינו חרשים מלשמוע דברים אחרים, מרוב שהם קשובים ומאזינים רק לדבריהם. **וְהַמְסַגֵּר -** כיון שביירו איזה ענין או איזו הלכה וסגרו אותו להיתר או לאיסור, שוב אין מי שיפתח ויחלוק עליהם. (מדרש תנחומא פרשת נח אות ג)] ועליהם נאמר בנביא (מלכים ב כד טז): **"וְהַחֶרֶשׁ וְהַמְסַגֵּר אֶלְפֵי, הַכֹּל גִּבּוֹרִים עֹשֵׂי גְבוּרָה עוֹשִׂים בְּנֵי אָדָם הַנְּתוּנִים בְּשִׁלְשָׁאוֹת שֶׁל בְּרָזֶל! אֵלָּא שְׂגִיבוֹרִים הֵיוּ בְּמַלְחַמְתָּהּ שֶׁל תּוֹרָה"!!!** פלא פלאות, לוקחים אותם בשבי, קשורים בשלשלאות של ברזל, מורידים אותם מבית המקדש, מקדושת ארץ ישראל, לארץ בבל טומאת העמים, ובאותה שעה איפה הראש שלהם מונח? הם עוסקים בתורה, הם גיבורים במלחמתה של תורה, זה מקשה וזה מתרץ, וכן הלאה כל הדרך, תורה ותורה ותורה. מבהיל, עד כדי כך!!!

כותב הבני יששכר, קבלה בידינו שרבותינו בעלי התוספות אשר רוב גדוליהם נהרגו על קידוש ה' בהיותם במאסר, וידעו כי למחר יקראו אותם ליום הדין האחרון לפני שוביהם הרשעים, **ואם לא יודו לעבודה זרה שלהם יהרגום מיד, ואף על פי כן בלילה שלפניו, עסקו וכתבו חידושי תוספות הארוכים ביותר במסכת בבא קמא פרק שביעי - מרוּבָה".** פלא פלאות. (הובא בדרכה של תורה ח"ב עמוד קעז) מסירות נפש מיוחדת לתורה, וכשיש מסירות נפש של צער, התוצאות מבהילות ומרחיקות לכת, פלא והפלא.

הגמרא במסכת בבא מציעא (פד ע"ב) מספרת שאחרי שנפטר רבי אלעזר בנו של רבי שמעון בר יוחאי, שלח רבי יהודה הנשיא לשאול את אשתו אם היא רוצה להינשא אליו, שלחה לו תשובה מבהילה ביותר: **"כלי שנשתמש בו קודש, ישתמש בו חול"**!! שלח לה רבי, אמנם בתורה הוא היה גדול ממני, אבל במעשים טובים מי היה גדול ממני? שלחה לו: בתורה שהוא גדול ממך, זה לא ידעתי, אבל במעשים אני יודעת שהוא גדול ממך, כיון שקיבל על עצמו יסורים. פלא פלאות, עד כדי כך, רבי יהודה הנשיא, שנקרא "רבנו הקדוש", היא מחשיבה אותו ביחס לבעלה "חול", למה? יש הבדל בין תורה של יסורים לתורה לא של יסורים. והרי רבי היה עשיר גדול, הוא זכה לתורה וגדולה במקום אחד (גיטין נט ע"א), זה כבר לא כמו התורה של רבי אלעזר, פלא והפלא. וכמו שאמרו (אבות פ"ה מכ"ב): **"לפום צערא אגרא"**. וכן אמרו (אבות דרבי נתן פ"ג מ"ז): **"אם למדת תורה בשעה שאתה שמח, אל תשב [בטל] בשעה שאתה עצב. ואם למדת תורה בשעת הריח אל תשב בשעת הדחק. לפי שטוב לו לאדם דבר אחד בצער, ממאה בריווח"**.

כלי נגינה

מותר לשמוע שירים ולנגן בכלי שיר בליל ל"ג לעומר וביומו, בין כשעושים הילולא לרבי שמעון בר יוחאי ברוב עם, ובין כשאדם נמצא בביתו, כי יום שמחה הוא לישראל. ואף במוצאי ל"ג לעומר, מותר להמשיך לשמוע שירים, שאחרי הותר, הותר. (ילקוט יוסף עמוד תצד)

עלייה למירון ולקברות הצדיקים

יש נוהגים לעלות לקברות הצדיקים ולהתפלל שם לפני השם יתברך על כל צרה שלא תבוא, כדי שנשמות הצדיקים יבקשו רחמים עלינו לפני כסא כבודו יתברך, ובפרט כשמתפללים שם בתשובה ובלב נשבר ונדכה.

כן מבואר בזוהר הקדוש שיש ענין בזה. וכן אמרו חז"ל (מסכת סוטה לד ע"א): **כלב בן יפונה הלך והשתטח על קברי אבותינו הקדושים בחברון, ואמר: "אבותי, בקשו עלי רחמים שאנצל מעצת המרגלים"**. ומטעם זה התירו לצאת מארץ ישראל לחוץ לארץ, להשתטח על קברי הצדיקים, כל שדעתו לחזור לארץ ישראל. כיון שיש בזה ענין של מצוה שיתפללו עלינו.

כתב רבנו חיים ויטאל (שער הכוונות דף פז ע"א), **המנהג שנהגו ישראל ללכת בל"ג בעומר על קברי רבי שמעון בר יוחאי ורבי אלעזר בנו הקבורים במירון, ואוכלים ושותים ושמתים שם, ראיתי למורי האר"י ז"ל שהלך לשם בל"ג בעומר הוא וכל אנשי ביתו וישב שם שלשה ימים. וזה היה בפעם הראשונה שבא ממצרים. עי"ש. וכתב בשו"ת אפרקסתא דעניא, שיש סמך למה שעושים בל"ג בעומר שהוא יום הילולא דרבי שמעון בר יוחאי, וכמו שכתוב קדש הילולים לה', כי יום ל"ג בעומר הוא יום שמחה וחדווה לכבוד רשב"י. (שו"ת יחיה דעת חלק ה סימן לה וסימן נז) ועיין עוד לעיל בשער האגדה דברים נפלאים בענין העליה למירון לקבר רשב"י.**

קדושה וניצול הזמן

העולים להתפלל בקברי הצדיקים, נכון שילכו בזמן שאין כל כך מבקרים רבים. כי כשמתאספים רבים, אנשים ונשים, יכולים להכשל חלילה במראות אסורות, וכבר ציוותה התורה: "וְיִשְׁמְרֶתָּ מִכָּל דְּבַר רַע", "וְלֹא תִתְּנוּ אַחֲרָיִךְ לְבִבְכֶם וְאַחֲרָיִךְ עֵינֵיכֶם". ואמרו חז"ל: "הרהורי עבירה קשים מעבירה". ועיין ברשב"ם (מסכת בבא בתרא נז ע"ב) שכתב: ואף על פי שעוצם עיניו, לא היה לו ליקרב אלא להרחיק עצמו מן העבירה, שאמרו חכמים הרחק מן הכיעור ומן הדומה לו. (שר"ת יחזה דעת ח"ה סימן לה)

ועל אחת כמה וכמה, העולים להתפלל בקבר רבי שמעון בר יוחאי בל"ג לעומר, ישימו לב לשמור את עיניהם מאוד מאוד, וכמו כן יקפידו שנסיעתם תלווה בדברי תורה ויראת שמים, ולא בדברים בטלים חלילה, בפרט ביום קדוש זה. וכמו כן, טוב ונכון שישמע שיעורי תורה "בהלכה ובאגדה" בהליכתו ובנסיעתו, ויקיים בזה מצות תלמוד תורה. ואשריו בעולם הזה, וטוב לו לעולם הבא.

בבא סאלי ובנו רבי מאיר אביחצירא זיע"א על העליה למירון

כתב בספר הנפלא "אביר יעקב" (עמוד 318): ואולי כאן המקום לציין, כי למרות שנהג רבנו הבבא סאלי להשתטח על קברי הצדיקים אשר בארץ המה, ומפעם לפעם היה פוקד את קברי התנאים האלהיים רבי שמעון בר יוחאי ורבי מאיר בעל הנס זכותם תגן עלינו אמן, היה נמנע מלעלות לשני הציונים הללו בימי ההילולא, משום הפריצות ותערובת הבריות השכיחים בדרכי הציונים הקדושים. לעומת זאת, היה עולה לירושלים כדי לפקוד את ציון המקובל האלהי רבי שלום שרעבי - הרש"ש, ורבנו חיים בן עטר זכותם תגן עלינו, בימי ההילולא שלהם, וכן עלה פעם לקבר שמואל הנביא שבצפון ירושלים ביום ההילולא, כ"ח באייר.

אגב, נצטט מתוך הדברים שאמר רבנו מאיר אביחצירא זצוק"ל, בט"ו באייר תשמ"ב, למקורביו שדיברו עמו מעניין העליה למירון בל"ג לעומר: "אינני אומר כלום, לא לכאן ולא לכאן... בתשובות חתם סופר (יורה דעה סימן רלג) מפקפק מאד על מקור המנהג הזה... על רבי שמעון בר יוחאי הרי נאמר (מסכת שבת יא ע"א), חברים שהיו עוסקים בתורה, מפסיקים לקריאת שמע ולא לתפילה. ואמר רבי יוחנן, כגון רבי שמעון בר יוחאי וחבריו שתורתן אומנותן. צריכים להתחזק ביום הזה בלימוד התורה, וכדאי גם ללמוד האדרא..."

גם מרן הראשון לציון רבנו עובדיה יוסף זצוק"ל היה אומר שלא נכון כלל ועיקר לבטל תורה בשביל לעלות לקברי צדיקים, שהרי שקולה מצות תלמוד תורה כנגד כל המצוות כולן, ואין לך מידה טובה ממנה (אבות פ"ה מכ"ב). והגאון המקובל האלהי רבנו מרדכי שרעבי זיע"א, כאשר היה שומע על בחורים העוסקים בתורה, שרוצים לנסוע לקברי צדיקים, היה אומר להם: "אתם מחפשים לטייל? תשבו ותעסקו בתורה, התורה היא למעלה מכל!" (ועיין בחוברת "מרן הרב עובדיה" - מזוויית אישית - בהלכה ובאגדה)

לדעתי אתה צריך לנסוע

בחור הגיע אל הגאון הרב שטיינמן זצ"ל, ואמר שרוצה לנסוע למירון. שאל הרב: למה, אתה צריך חופש? אמר הבחור: דווקא לא. שאל הבחור: ירשה לי הרב לשאול שאלה? איפה הרב מתפלל בשמחת תורה? ענה הרב במקום פלוני. שאל הבחור: כמה מתפללים יש שם? ענה הרב: כ-300 איש. שאל הבחור: כמה זמן שרים "ברוך אלוקינו שבראנו לכבודו"? השיב הרב: כ-20 דקות. שאל הבחור: וזה מרגש? אמר הרב: מאוד. אמר הבחור: "רבי, במירון יש 5,000 איש, ששרים "אמר רבי עקיבא" במשך שעה וחצי!!! צחק הרב ואמר: לדעתי אתה צריך לנסוע. הבחור הגיב בחיך: בשביל זה באתי, לשאול את הרב, כי המשגיח לא מרשה לנו. אמר הרב: מסתמא המשגיח לא ישים לב שנסעת. ואם הוא ישים לב, תן לו את הפתק הזה. וכך כתב לו: "ביקשתי מהבחור... לנסוע למירון. א.ל. שטיינמן". בפעם אחרת: הגיע בחור וביקש 'היתר' לנסוע למירון. הוא הסביר לרב שאחותו קנתה לו כרטיס, וחבל על הכסף. אמר לו הרב: "את הכסף כבר הפסדת. עכשיו אתה רוצה להפסיד גם את הזמן?!"... (הרב צבי יעקובזון)

כל הפסקה מן הלימוד גורמת רפיון להם ולאחרים

להלן מכתב מחודש אדר תשע"ג שנשאל מרן מלכא זצוק"ל מהרה"ג חיים כהן שליט"א משגיח בישיבת "פורת יוסף", כיצד להנהיג בישיבה בעניין העליה למירון בל"ג בעומר? והשיב מרן בזו הלשון: אשרי העמלים בתורה בהתמדה, יום ולילה לא ישבותו, כל הפסקה מן הלימוד גורמת רפיון להם ולאחרים, כי טוב יום אחד בחצריך, מאלף בחרתי, חזקו ואמצו בתורה, אשרי מי שעמלו בתורה, ועושה נחת רוח ליצורו, ותהיו גדולי תורה. עובדיה יוסף. (ילקוט יוסף עמוד תקיב)

מרן זצוק"ל הגיע למירון במפתיע פעם ראשונה בגיל ארבעים ואחת

בשנת תשכ"ב כשחברי השיעור בבית הכנסת "שאול צדקה" סיימו מסכת שבת עם רבם הגאון רבי יוסף עדס זצ"ל, החליטו לקיים את הסיום בציונו הקדוש של רשב"י. למעמד זה הזמינו רבנים וחכמים, גם את מרן מלכא זצוק"ל, אך מרן נענה בשלילה מחשש לביטול תורה. והנה השעה 11 בלילה, ור' משה חי שרבאני ז"ל, גבאי בית המדרש "שושנים לדוד", עלה על יצועו. בחלומו הוא רואה את הרב "כף החיים", מצווהו: "לך לחכם עובדיה ותאמר לו שרשב"י מחכה לו במירון, יש שם הארה גדולה". הוא התעורר ואמר "חלומות שוא ידברו". "ויישן ויחלום שנית", ושוב מדבר בו בעל "כף החיים": "למה חזרת לישון, אמרתי לך שרשב"י מחכה לחכם עובדיה". מיד התלבש ושם פעמיו לביתו של מרן. השעה היתה 12:30, ורבנו הבין שצריך לצאת למירון. שכרו מונית ונסעו אל הציון הקדוש. זאת הפעם הראשונה [בגיל 41] אשר דרכו רגלי מרן במירון. בשעה 2 ראו לפתע כולם, שמרן הגיע. המה ראו כן תמהו, אז סיפר להם ר' משה חי את כל הקורות אותו, ואמר בודאי קפצה לנו הדרך, כי לגודל המרחק, ובפרט באותם ימים שכבישים רבים לא היו סלולים עדיין, לא יתכן להגיע מירושלים למירון בשעה וחצי. השמחה היתה רבה שזכו שרבים הנערץ והאהוב עליהם הגיע. מרן דיבר כ-40 דקות. ולאחר מכן נסע לצפת לקברי מרן הבית יוסף, רבנו האר"י, ובניהו בן יהוידע. וכבר בנץ החמה הגיע לירושלים. ("מלך ביופיו" עמוד 156)

מצות חדש

וַיְדַבֵּר ה' אֶל מֹשֶׁה לֵאמֹר: דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם כִּי תִבְאוּ אֶל הָאָרֶץ
אֲשֶׁר אָנִי נֹתֵן לָכֶם וְקִצְרַתֶם אֶת קִצְרֶיהָ וְהִבֵּאתֶם אֶת עֹמֶר ראשית קִצְרֹכֶם אֶל
הַכֹּהֵן: וְהִזִּיף אֶת הָעֹמֶר לִפְנֵי ה' לְרִצְצֹכֶם מִמּוֹזֹרֵת הַשִּׁבֹּת יִזְיַפְנֵוּ הַכֹּהֵן ... וְלֶזֶם וְקָלִי
וְכַרְמֶל לֹא תֹאכְלוּ עַד עֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה עַד הִבֵּיאֲכֶם אֶת קִרְבַּן אֱלֹהֵיכֶם זֹקֵת עִוְלָם
לְדַרְתֵּיכֶם בְּכָל מִשְׁבֹּתֵיכֶם. (ויקרא כג)

חדש אסור מן התורה

תבואה שהיא מחמשת מיני דגן [חיטה, שעורה, כוסמת, שבולת שועל, שיפון], שהושרשה באדמה מט"ז בניסן והלאה, הריהי תבואה חדשה שאסרה אותה התורה באכילה עד להקרבת קרבן העומר. והיום שבעוונותינו חרב בית המקדש ואין לנו קרבן העומר, אסור לאכול תבואה חדשה עד תחילת ליל י"ז בניסן. ובחוץ לארץ עד תחילת ליל י"ח בניסן. (שלחן ערוך אורח חיים סימן תפט סעיף י)

איסור חדש נוהג בין בלחם, בין בקלי [גרעינים הקלויים באש], בין בכרמל [שמוללים ביד], שנאמר: "וְלֶחֶם וְקָלִי וְכַרְמֶל לֹא תֹאכְלוּ עַד עֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה".

זמן ההשרשה

תבואה שהושרשה קודם ט"ז בניסן, אף שבפועל ממשיכה לגדול עוד כמה חודשים, מותר לאוכלה מיד לכשתגדל. (שלחן ערוך יורה דעה סימן רצג סעיף ג)

הכנה לקבלת השפע

כתב בספר החינוך (מצוה שג): הטעם במצוה זו, לפי שעיקר מחייתן של הבריות היא בתבואות, ועל כן ראוי להקריב מהן קרבן לה' אשר נתנם, טרם יהנו מהן בריותיו. וכעין מה שאמרו חז"ל (ברכות לה ע"א) בדומה לזה, כל הנהנה מן העולם הזה בלא ברכה, מעל. וכל זה להכשיר את עצמנו שנהיה ראויים לקבל מטובו.

בארץ ובחוץ לארץ ושל גוי

איסור חדש נוהג בין בארץ ישראל בין בחוץ לארץ, בין בתבואה של ישראל בין בתבואה של גויים. (שם ס"ב)

הוּו זְהִירִים

הנוסע לחוץ לארץ ובפרט לאירופה וארצות הברית, מתקופת חג הסוכות ואילך,

עליו לוודא את הכשר הלחם ושאר מיני דגן שאוכל, והשכר ששותה, שלא יכשל בהם חלילה באיסור חדש. (וכן שמעתי ממרן הראשון לציון רבנו עובדיה יוסף זצוק"ל)

בארצות מסוימות בחוץ לארץ הבעיה מצויה שם יותר, וכתב המשנה ברורה, על כל בעל נפש לא יסמוך על היתרים שהם, ויחמיר לעצמו בכל מה שאפשר לו, כי להרבה מגדולי הראשונים הוא איסור גמור מן התורה אף בחוץ לארץ. וידוע שכמה וכמה מן הנזהרים מחשש איסור כל שהוא בשארי איסורים מקילים בזה... אבל אין זה נכון, וכי בשביל שקשה לו להיזהר בכל החומרות יקל לגמרי... והלא לגדולי הראשונים הוא איסור מן התורה, הלא המה הרי"ף הרמב"ם הסמ"ג העיטור הריטב"א הרא"ש המרדכי הראב"ה הגהות מיימוניות, ואף האור זרוע שמצדד שהוא מדרבנן בחוץ לארץ, לא סמך על זה להקל אלא בספק, אבל לא בודאי חדש, וכן דעת התרומת הדשן. ובפסקי תוספות כתב, שבשל גוי הוא אסור מדרבנן, ואם כן מדרבנן על כל פנים הוא איסור גמור. והמקילים הם רק ספר התרומה וריב"א, והם יחידים נגד כל גדולי עולם הנ"ל, וגם בשלחן ערוך באורח חיים וביותר דעה סתמו כהפוסקים שהוא מן התורה, והרבה אחרונים תפסו כן לעיקר, על כן בודאי שראוי ונכון לחוש ולפרוש על כל פנים מודאי חדש. ומי שירצה לתת לב לזה יוכל להשיג גם בחורף ממינים אלו מתבואה ישנה. עי"ש.

הנמצא בחוץ לארץ ויש לו ספק אם מיני דגן אלו מתבואה חדשה, יש להקל לו לאכול מהם.

והטעם בזה משום ספק ספיקא, שמא אינם מתבואה חדשה, ושמא אין איסור חדש נוהג בתבואה של גוי או של חוץ לארץ. אבל אם יודע בודאי שמיני דגן אלו הם מתבואה חדשה, בודאי שאסור לאכול מהם. ואין להקל מטעם ספק ספיקא, שמא אין איסור חדש בתבואת חוץ לארץ, ושמא אין איסור בשל גוי, שהרי שתי ספיקות אלו הם נגד מרן השלחן ערוך שאסר במפורש בתבואה של גוי בחוץ לארץ. (וילקוט יוסף מצוות התלויות בארץ חלק ג עמ' נא, קג)

הגאון בעל "שאגת אריה"

הגאון רבי אריה לייב זצ"ל בעל ה"שאגת אריה", היה מקפיד מאוד באיסור חדש כהלכה, ולא סמך על היתרים דחוקים וקשים. על כן, כשהיה נודד ממקום למקום, היה לוקח עמו כלי אכילה כמו סיר לבישול וכדומה, כי ידע שרבים בעוונות הרבים נכשלים באיסור חדש וסומכים על קולות ודחקים שקשה לסמוך עליהם נגד רוב ככל הפוסקים. ולכן טען שאפילו אם יבשלו לו מיני דגן שאין בהם חשש איסור חדש, מכל מקום הכלים שלהם בלועים מחדש, ומה לי כלי הבלוע מאיסור חדש ומה לי כלי הבלוע מבשר חזיר, הלוא את שניהם התורה אסרה באכילה.

ומעשה ששמעתי ממרן מלכא זצוק"ל שפעם באחת ממסעותיו של הגאון השאגת אריה, הוא הגיע לביתו של הגאון בעל ה"פני יהושע" על הש"ס, והביא את כליו עמו כדרכו בקודש, וביקש מאשת הרב שתבשל לו בכלים אלו. הרבנית העבירה את התפקיד למשרתת שלה שהיא תבשל. אך הגאון השאגת אריה לא הסכים. ואז אמר לה בעלה הפני יהושע, תעשי מה שהרב ביקש ממך, וכך עשתה. אף על פי שלא היה דרכה לבשל אפילו בביתה אלא המשרתת.

מכתב בענין זהירות מאיסור "חדש"

ממרן מלכא הראשון לציון פוסק הדור רבנו עובדיה יוסף זצוק"ל

(הובא בשו"ת יחווה דעת חלק ז סימן עט)

ב"ה ירושלים. ו' כסלו תשמ"ה

אל כבוד הרבנים הגאונים רבני ערים ומושבים בישראל, ה' עליהם יחיו. שלומכם ישגא לעד.

הנה ידועה דעת מרן השלחן ערוך (אורח חיים סימן תפט סעיף י, וביורה דעה סימן רצג סעיף א וב) שאיסור חדש אסור מן התורה בין בארץ ישראל בין בחוץ לארץ, בין בשל ישראל בין בשל גוי. ואף על פי שהב"ח כתב להקל בשל גוי, כבר כתב הגר"א בביאוריו לדחות דבריו בשתי ידים, וכתב, ששגגה יצאה מתחת ידו וכו'. וכן העלה השאגת אריה בתשובות החדשות (דיני חדש סימן ג), וכן הסכימו הרבה מגדולי האחרונים. ואף על פי שיש גם כן אחרונים מגדולי רבני אשכנז שמקילין, כאן בארץ ישראל אתרא דמרן השלחן ערוך בודאי שאין להקל. ומכל שכן לנו הספרדים שבודאי שאסור לנו להקל נגד הוראות מרן שקבלנו הוראותיו, וכמו שכתב הגאון מהר"י פראג' בתשובותיו (סימן נט) שבמקומות אלו שהם אתרא דמרן, כל דבריו והוראותיו הוקבעו כהלכה למשה מסיני, שאין בה שום מחלוקת כלל, אפילו במקום שיש רבים שחולקים עליו, וכל הנוטה מדבריו הרי הוא כאילו נוטה מדיני התורה, ומזלזל בכבוד רבותיו. ע"ש. [וראה בשו"ת יביע אומר חלק ה סימן מג]

והנה לאחרונה התעוררה שאלה של איסור "חדש" בארץ ישראל, וקבלו על עצמם רבנים ועסקנים דגולים שליט"א לעמוד בפרץ למנוע שיוק החיטה שהיא מתבואה חדשה, וכן שעורה, עד לחג הפסח הבא עלינו לטובה. אולם יש כאלה שמרפים ידי עבודת הרבנים והעסקנים הנ"ל, בטענה שאין איסור בתבואת גוי משום "חדש", היפך הוראת מרן השלחן ערוך. והרי ידוע כי הגאון המפורסם רבי שמואל סלאנט זצ"ל וחבריו חלקם בחיים הנצחיים כתבו, שגם אלה שנהגו להקל בחוץ לארץ באיסור "חדש" מתבואת גוי, עליהם להחמיר בדגן המיובא מחוץ לארץ ישראל, מכיון שהוא אתרא דמרן ז"ל.

לפיכך אליכם אישים אקרא, הרבנים הגאונים בכל אתר ואתר שבארצנו הקדושה, וכן ועדי הכשרות והעסקנים שומרי משמרת הקודש, לפעול בכל יכולתם להשגיח בעין פקוחה לבל ישתמשו בתוצרת דגן האסורה משום חדש לפני ט"ז ניסן, ולדרוש בכל התוקף ממשדד התעשייה לבל ייבא דגן שיש בו חשש חדש עד לאחר חג הפסח.

ובזכות זאת נזכה לגאולה שלימה ולבנין בית המקדש במהרה בימינו ולהקרבת העומר, אמן.

בברכת התורה

עובדיה יוסף

חלאק'ה

מנהג החלאק'ה

יש נוהגים להמתין מלספר שערות בניהם עד הגיעם לגיל שלוש שנים, שאז מספרים אותם בשמחה ובשירים. וטעם לשמחה זו, משום התחלת חינוכם למצות התורה שאמרה (ויקרא יט כז): "לא תקפו פאת ראשכם", דהיינו שאין להשחית לגמרי את השיער שבצידי הראש. וכהידור והדגשה לקיום מצוה זו, מותירים לו שיער יותר בצידי הראש, מה שנקרא "פאות", ובתימן קראו לזה "סימנים", כי זה אחד הסימנים המבדילים את היהודים מן הגויים.

במדרש שיר השירים רבה (ג יא) על הפסוק "צאינה וראנה בנות ציון" - בני המצויינים לי, בתגלחת, במילה, בציצית. דהיינו שעם ישראל יש להם סימני היכר מיוחדים. [עין רמב"ם והלכות עבודה זרה פי"ב ה"ז, שו"ת הרמב"ם (סימן רמד), שלחן ערוך (יורה דעה סימן קפא סעי' ב, ג) משנה ברורה (סימן רנא ס"ב בבאיור הלכה, ד"ה אפילו) חוברת "כבוד אב ואם בהלכה ובאגדה" תשע"ח עמוד 150 בענין קיצוץ הפאות.]

כתב רבנו חיים ויטאל: הרב רבי יונתן סאגיס [מתלמידי רבנו האר"י ז"ל], העיד לי שקודם שהלכתי ללמוד אצל מורי האר"י ז"ל, הוליך מורי את בנו הקטן למירון עם כל אנשי ביתו, ושם גלחו את ראשו כמנהג הידוע, ועשה שם יום משתה ושמחה וכו', וכתבתי זה להורות כי יש שורש למנהג. וכתב בשו"ת ערוגת הבשם, שכן מנהג חסידים ואנשי מעשה, להשהות תגלחת בניהם הקטנים עד לגיל שלוש שנים, ומנהגם תורה הוא. וסמך לזה מהמדרש על הפסוק: "כי תבואו אל הארץ ונטעתם כל עץ מאכל" - רמז לילדי ישראל, שנאמר 'כי האדם עץ השדה'. "שלוש שנים יהיה לכם ערלים לא יאכל" - שעדיין אינו יכול לדבר היטב. "ובשנה הרביעית יהיה כל פריו קדש הלוים לה" - שאז מדבר ומתחיל ללמוד פסוקי תורה. ומכאן גם לעניין מצות חינוך בהנחת הפאות ויתר המצוות, כשמתחיל להיות בן הבנה.

סיבה למסיבה

הנכון יותר לעשות את מנהג חלאק'ה הנ"ל בימי חול המועד או בל"ג לעומר - יום הילולת רבי שמעון בר יוחאי וכיוצא בהם, שבלאו הכי הם ימי שמחה וחדוה לישראל. [ואם עושים זאת בזמן אחר, כדאי שישתפו במקום גם סיום מסכת, כי בחלאק'ה לבד אין זה סעודת מצוה כלל.]

בשו"ת גינת ורדים כתב, מותר להשהות תספורת ראשונה שעושים לקטן בשמחה ושירים ולספרו בחול המועד. וכן כתב בשו"ת נחפה בכסף, שכן פשט המנהג בעיר הקודש ירושלים להרבות שמחה בתופים ובמחולות בתספורת הראשונה של הקטן, בשביל חיבוב מצוה של הנחת פאות הראש, ועושים זאת על ידי ספר אומן ישראל בחול המועד. וכן כתבו דבר משה, שלחן גבוה, והראשון לציון רבי מיוחס בכר שמואל בספרו מזבח אדמה ועוד. (שו"ת יחוה דעת חלק ה סימן לה)

טלית קטן

יש להרגיל את הילד ללבוש טלית קטן כבר מגיל שלוש, שעל ידי זה יזכה לנשמה גבוהה. (ואליה רבה, שבט מוסר, לב חיים, של"ה ועוד. שו"ת יחווה דעת חלק ד סימן ב)

שיעור גודל הטלית לקטנים – כדי שיתעטף בו ראשו ורוב גופו של הקטן, וכל ילד כפי מידתו, ואם אין בו שיעור זה, לא יברך עליו. (משנה ברורה סימן יז ס"ק ט)

היאך מתחיל הבן ללמוד תורה

כתב רבנו אהרן הכהן מלוניל בספרו ארחות חיים (לפני למעלה מ-700 שנה): המנהג שנהגו רבותינו ז"ל כשמשמיים את בניהם לתלמוד תורה: כותבים על קלף או על לוח את האותיות, ומרחיצים אותו ומלבישים אותו בגדים נקיים ולשין לו חלות בדבש וחלב, ומביאים לו פירות ומיני מגדים, ומוסרים אותו לתלמיד חכם להוליכו לבית הספר, ומאכילים אותו מהחלות והפירות ומיני מגדים ומקרין אותו האותיות. ואחר כך מחפים האותיות בדבש, ואומרים לו שילחך הדבש מעל האותיות, ואחר כך מחזירים אותו לאמו. וכשמתחיל ללמוד תורה, מתחילים בספר ויקרא, ועושים לו סעודה של שמחה, לפי שדומה אביו כאילו מקריבו להר סיני. אמרה תורה כל יום ויום יהיו בעיניך דברי תורה כאילו היום ניתנו.

ומה שמאכילים אותו פירות ומיני מגדים זכר למעדנים שהתעדנו ישראל במדבר, במן ובאר ושל. ומה שלשין חלות בדבש וחלב, זכר ל"ויניקהו דבש מסלע" וכתוב "דבש וחלב תחת לשונך". ומה שמחזרים אחר תלמיד חכם להוליכו לבית הספר, שכן במתן תורה חזר הקב"ה על משה שהיה אדם גדול ועניו מאוד. ומה שמחפה אותו תחת כנפיו, כדי לחבבו בתורה בדרך ענוה וצניעות, שכן כתוב "בעבור תהיה יראתו על פניכם לבלתי תחטאו". ומה שמתחילים מספר ויקרא, לפי שאמר הקב"ה יבואו טהורים ויתעסקו בטהרות, ומעלה אני עליהם כאילו הקרבתם לפני קרבן. וכל כך למה? כדי שתתקיים התורה לדורות עולם, שמעשיהם של צדיקים קיימים לעולם. ומה שמחפים האותיות בדבש ומלחך אותו, כדי שיהיו דברי תורה בפיו כדבש למתוק, כענין שנאמר (ויחזקאל ג א): **וְיָתְהִי בְּפִי כְּדָבָשׁ לְמִתּוֹק**. ומה שמפתים אותו בתחילה [בכל הנ"ל] ואחר כך מכים אותו ברצועה קטנה [כשלא מתנהג טוב]? שכן במתן תורה תחילה כתוב "ואתם תהיו לי ממלכת כהנים וגוי קדוש", כלומר אין עליכם אלא קיבול שכן, ולבסוף כתוב "מחלליה מות יומת" ושאר עונשים. ומרגילים התינוקות לנענע גופן בשעת הלימוד, כמו שכתוב במתן תורה "וירא העם וינעו". וזהו שאמר דוד המלך עליו השלום "עבדו את ה' ביראה".

ומנהג זה היה מנהג הקדמונים, והיו נוהגים אותו אנשי ירושלים, ועד היום נוהגים כן במקצת מקומות. ועוד היה מנהג יפה וטוב בירושלים שהיו מחנכים בניהם וכו' ואחר כך היה אביו סומכו ומביאו לפני כל זקן לברכו שיזכה לתורה ולחופה ולמעשים טובים. ללמדך שהם נאים ומעשיהם נאים, וכל יצר מחשבותם היה לשמים, והיו מוליכים בניהם הקטנים לבתי כנסיות לחנכם ולזרזם במצוות. ע"כ.

ברכה מתלמיד חכם

מעלה גדולה וחשובה לקחת את הילדים לתלמידי חכמים שיברכו אותם שיזכו לגדול בתורה, ביראת שמים טהורה ובמידות טובות.

במשנה מסכת אבות (פרק ב משנה יא) אמרו, שרבן יוחנן בן זכאי שיבח את תלמידו רבי יהושע בן חנניה "אשרי יולדתו". ופירשו הראשונים, שאמו גרמה לו שיהיה חכם וצדיק, כי כשהיתה מעוברת בו, היתה הולכת לחכמים ואומרת להם: בבקשה מכם בקשו רחמים על העובר הזה שבמעיי שיהיה חכם. ומיום שנולד, הקפידה שתהיה עריסתו בבית המדרש, כדי שלא יכנסו באזניו אלא דברי תורה! (הובא בפרקי אבות, בפירוש מאירת עיניים שם) גם במסכת סופרים (פרק יח הלכה ז) אמרו שמנהג טוב היה בירושלים לקחת את בניהם ובנותיהם הקטנים לאחר צום יום הכיפורים, ולהביאם לפני כל חכם וחכם, כדי לברכם ולחזקם ולהתפלל עליהם שיזכו בתורה ובמעשים טובים. וכל מי שהיה לו גדול ממנו בעיר, היה עומד ממקומו והולך לפניו, והיה משתחוה לו להתפלל בעדו. ללמד שהם נאים ומעשיהם נאים, וליבם לשמים. ולא היו מניחים בניהם קטנים אחריהם, אלא היו מוליכים אותם לבתי כנסיות, כדי לחנכם במצוות.

הפוסק הלכות מקבלים דעתו בשמים ונעשה מופת על ידו

להלן מכתב ממרן מלכא זצוק"ל במעלת קבלת ברכה מתלמיד חכם הפוסק הלכות: ערב ראש חודש ניסן תשל"ט. לכבוד ידידנו וכו' הרה"ג וכו', מה ששאלני כת"ר שליט"א לגבי ברכת חכם, הנני להשיב: כבר כתב מוהר"ן מברסלב בספרו ליקוטי מוהר"ן תנינא (תורה מא), שיש לפנות לתלמיד חכם פוסק הלכות, שמחמת שנתקבל לפוסק הלכות בדיני איסור והיתר וכיוצא, והאנשים מקבלים דעתו, כמו כן כשפוסק באיזה ענין אחר מקבלים דעתו בשמים ונעשה מופת על ידו. ע"ש. וידידי הגאון רבי אליעזר שלמה שיק (שליט"א), הראני שמוהר"ן מברסלב הניף ידו שנית בענין לימוד הפוסקים, שמי שלא עלינו חשוך בנים, נושע בכוחו וזכותו. וזו לשונו בספר המידות ערך פוסק (ה"ב סימן א), שעל ידי לימוד הפוסקים עד שידע להורות הוראות, על ידי זה גורם פקידה לכמה עקרות. ע"כ. ומוכח מכל הנ"ל כוחו ומעלתו של תלמיד חכם פוסק הלכות, אשר לימודו לאסוקי שמעתתא אליבא דהלכתא, שעל ידי כך כוחו גדול בשמים. נב. יישר כח לכת"ר שליט"א שהואיל לשלוח לי בזמנו במתנה את הספר ליקוטי מוהר"ן. ותשואות חן לו. בכבוד רב, עובדיה יוסף. ע"כ.

ה' באייר

ראיתי לנכון להציג להלן כמה נקודות שנשאלתי בסייעתא דשמיא בענין יום ה' באייר ויום כ"ח באייר, ופורסמו בעיתון "המביט" כמידי שבוע בסייעתא דשמיא.

א. קריאת ההלל

שאלה: האם ראוי ונכון לקרוא את ההלל ביום העצמאות, כדי להודות להשם יתברך על כל הניסים והנפלאות שעשה עימנו בימים ההם בזמן הזה. כי שמעתי על בתי כנסיות מסוימים שקוראים את ההלל ביום זה, ואף מברכים עליו? (א. 5. ה"ו)

תשובה: ידידי היקר, נגעת בנקודה רגישה אצל חלקים רבים מאחינו בית ישראל, על כן הנכון יותר שאצטט לך מדבריו של מרן הראשון לציון רבנו עובדיה יוסף זצוק"ל שכתב בספרו לפני למעלה מארבעים שנה (שו"ת יביע אומר חלק ו סימן מא):

ראשית, הוכיח הרב שלא קבעו חז"ל לומר הלל על גאולתם של ישראל אלא אם כן היו כל ישראל באותה צרה ונושעו ממנה, אבל ציבור או אפילו מדינה שלימה של ישראל שנגאלו מצרתם, אינם רשאים לקבוע הלל בברכה. ולפי זה נראה שהואיל והניסים שנעשו לנו במלחמת השחרור שהצילנו השם יתברך מידי אויבינו ושונאינו שזממו להכחידנו, כיון שלא היה הנס לכל ישראל, אפשר לומר הלל, אבל בלי ברכה. ויש להוסיף עוד, שכיון שהנס היה בדרך הטבע, כי כזו וכזה אכלה החרב, וכמה נפשות יקרות נפלו בעוונות הרבים במערכות ישראל, אם כי בסופו של דבר לא יטוש השם את עמו בעבור שמו הגדול, וגבר ישראל, מכל מקום אין הדבר חורג מדרך הטבע, ולכן אין לקבוע על זה הלל בברכה.

ואף שגדולי ישראל רבים קראו את הקמת מדינת ישראל בשם התחלת הגאולה, מכל מקום הואיל ועדיין רב הדרך לפנינו כדי להגיע אל המנוחה ואל הנחלה, הן מבחינה מדינית וצבאית, והן מבחינה מוסרית ורוחנית, לפיכך אין לגמור את ההלל בברכה. והרי מנהיגי צבאות ערב, למרות התבוסות והמפללות שנחלו, עודם מאיימים השכם והערב לצאת למלחמה נגדנו. ומנפנים בחרבותיהם ובקשתותיהם, חרבם תבוא בלבם וקשתותם תשברנה, אני שלום וכי אדבר המה למלחמה. וכמה מדינות נאורות שהיו נחשבות כידידותיות לישראל, פנו עורף ולא פנים במלחמות שעברו עלינו, מלחמת השחרור, מבצע קדש, מלחמת ששת הימים, מלחמת ההתשה, והאחרון הכביד מלחמת יום הכיפורים. ועודנו תכלינה עינינו אל ישועת ישראל האמיתית על ידי צור ישראל וגואלו, השם נפשנו בחיים ולא נתן למוט רגלינו, לולא ה' שהיה לנו אזי חיים בלעונו.

ומבחינה רוחנית, ירוד ירדנו אלף מעלות אחורנית, ועדים אנו להתדרדרות מוסרית מדהימה, המתירנות גוברת וההתפרקות משתוללת בראש כל חוצות, חוסר צניעות, בגדי פריצות, חילולי שבת בפרהסיא, [כשלאבוננו נוספו לכך היום אף חילולי שבת מטעם המדינה בעצמה, כעבודות רכבת ובניית גשרים בראש כל חוצות], פתיחת איטליזי טריפה בממדים מבהילים, ועוד כהנה וכהנה, ועל הכל מאות אלפי ישראל מתחנכים במוסדות חינוך לא דתיים, ולומדים שם להתנכר לכל קדשי ישראל, ולפנות עורף לצור מחצבתם, ולהיות ככל הגויים בית ישראל, עזבו מקור מים חיים לחצוב להם בורות נשברים, הלזה ציפינו וקוינו במשך כאלפיים שנות גלותנו?!?! והרי כתב הרמב"ם: לא התאוו ישראל לימות המשיח אלא כדי שינוחו ממלכויות שאינן מניחות להם לעסוק בתורה ובמצוות כראוי, ובימי המשיח תרבה האמונה והדעה והחכמה והאמת.

ומסיבות אלו רוב רובם משלומי אמוני ישראל אשר רואים שעדיין השכינה בגלות, נוהגים שלא לומר הלל בכלל ביום העצמאות, וטעמים ונימוקים עמם לרוב יגונם

וצערם על מצבנו הרוחני אשר אנו נתונים בו כיום, ואין לזה כל דמיון לנס חנוכה שכל העם הכירו וידעו בהשגחת השם יתברך עליהם, וכולם היו עובדי השם באמת ובתמים. וכיוצא בזה כתב בשו"ת ישכיל עבדי שאין לגמור ההלל בתוך תפילת יום העצמאות אפילו בלי ברכה, מפני שעדיין אויבינו קמים עלינו לכולותינו, ואין לך יום שאין קללתו מרובה מחברו, ועוונותינו הטו אלה, כי היצר הצורר בעוכרינו להסית את ישראל מדרכי ה' וכו', ומכיון שאין כאן אלא אתחלתא דגאולה, ואינה גאולה שלימה לכל עם ישראל, לכן אין לתקן לומר ההלל בתוך התפילה אפילו בלי ברכה, ורק אפשר לומר מזמורי ההלל לאחר סיום התפילה, בלי ברכה, כי פשוט שאין לנו להיכנס בספק ברכה לבטלה.

ולא אכחד כי באמת עם כל הצללים הנ"ל, ישנם אורות גדולים שאין לנו להתעלם מהם, כי מדינת ישראל כיום היא מרכז התורה בעולם כולו, ורבבות בחורי חמד מטובי בנינו היקרים עוסקים בתורה יומם ולילה בישיבות הקדושות, והתורה מחזרת על אכסניה שלה, שאין לך תורה כתורת ארץ ישראל. ורבבות משלומי אמוני ישראל מחנכים את בניהם ובנותיהם על פי תורתנו הקדושה, כל רואיהם יכירום כי הם זרע ברך השם. ואף אצל המון העם אנו מוצאים אוזן קשבת שוקקה וכמהה לשמוע תורה ודעת מפי גדולי ישראל, כחזונו הנפלא של הנביא עמוס: "הנה ימים באים נאם ה', והשלחתי רעב בארץ, לא רעב לחם ולא צמא למים, כי אם לשמוע את דברי ה'", ואנו תפילה שהשם יתברך יערה עלינו רוח ממרום, ונשוב כולנו בתשובה שלמה. ועל כל פנים הואיל והיתה כאן רק התחלה טובה, לכן אין לומר ההלל בברכה.

ומכל שכן שהתאריך ה' אייר שהוכרז על מדינת ישראל כמדינה ריבונית ועצמאית, אינו יום שנגאלו מצרתם, כי הרי המלחמה נמשכה אחר כך ביתר שאת ורבים חללים הפילה ועצומים כל הרוגיה, והכרזת שביתת הנשק היתה ביום אחר, וגם לאחר מכן נפלו חללים על ידי אויבינו המקיפים אותנו, ובעוונות הרבים כמה אלפים מאחינו בית ישראל נהרגו במערכות ישראל, השם ינקום דמם. ואף שעל ידי הכרזת המדינה יכולנו אחר כך לקלוט עולים חדשים ולקבץ גלויותינו מארצות ערב וממדינות אירופה שרידי חרב פליטי השואה, מכל מקום אין השמחה שלימה. ולכן אין לקבוע לדורות ההלל בברכה, מכיון שהשמחה מהולה בתוגה. ומי הוא זה אשר ירהיב עוז בנפשו להיכנס בחשש איסור ברכה לבטלה, שאיסורו חמור עד מאוד. והמברך על ההלל ביום העצמאות, אסור לענות אחריו אמון.

צא וראה מה כתב הגאון מופת הדור והדרו מרן החזון איש זצ"ל באגרותיו אחרי ימי השואה הארורה בעוונות הרבים, לא תקפ"ץ [לא תקום פעמים צרה]: ענייני ההלכה קבועים הם על פי תורתנו הקדושה, ואף נביא אינו רשאי לחדש דבר, וכשם שהגרעון הוא בכלל נליזה מהתורה, כך ההוספה על מצוות התורה היא נליזה מהתורה, ולכן ההצעה לקבוע ולקיים ולגזור (יום תענית ביום השואה) היא כהקלת ראש חס ושלום ביסודות ההלכה, וראוי להסירה מעל הפרק בטרם הועלתה. ואיך נעיז פנינו בדור זה שטובה לו השתיקה, להרהר כזאת לקבוע דבר לדורות, והרי הצעה כזאת

מעידה עלינו כמתכחשים בכל שפלותינו וחטאתינו בזמן שאנו מלוכלכים בעוונותינו ופשעינו, ודלים וריקים מן התורה והמצוות, ואל נא נעבור לגדולות ונפלאות ממנו. ע"כ. ועל אחת כמה וכמה שאין אנו רשאים לקבוע הלל בברכות מדי שנה בשנה, ולהיכנס חס ושלום בחשש ברכות לבטלה. וכן הגאון מופת הדור והדרו רבי צבי פסח פראנק זצ"ל הורה והנהיג בבית מדרשו, שלא לומר כלל הלל ביום העצמאות. וטעמו ונימוקו עמו, מפני שדם ישראל נשפך לרוב בעוונות הרבים, וגם מפאת המצב הדתי במדינה. עד כאן.

להלן קטע נוסף ממרן הראשון לציון זצוק"ל (שור"ת יחיה דעת ח"א סימן מג) על אותם שרצו לשנות מנוסח אמירת "נחם" בתשעה באב, ולא להזכיר על עיר הבירה "ירושלים עיר הקודש" את התיבות "העיר החריבה והבזויה והשוממה מבלי בניה היא יושבת...", ואחר שהאריך מרן בתשובתו, כתב: ומי הוא זה ואיזהו בדורות הללו שיכול להרהיב עוז "לתקן" ולשנות מנוסח שתיקנו הם, אשר רוח ה' דיבר בם ומילתו על לשונם, ובכל תיבה ותיבה ובכל אות ואות גנוזים בהן סודות נשגבים ומופלאים, ודברי קודשם מיוסדים על אדני פז. והוסיף וכתב עוד:

"והלא עדיין בעוונות הרבים מקום המקדש וסביבותיו נתונים ביד זרים שונאי ישראל, וירושלים העתיקה עונדה מלאה גילולי עבודה זרה בכמה כנסיות טמאות, ואשר על ידי כומריהם ומנהיגיהם דם ישראל נשפך כמים בכל הדורות, ובסביבות המקדש קבורים ישמעאלים, סביב רשעים יתהלכון. וגם לכל עם ישראל אסור מן התורה להיכנס להר הבית משום טומאת מת, והערבים מכניסים פגרי מתיהם אל המקום המקודש לנו ביותר. ומסופר בזוהר הקדוש, כי פעם ראו החכמים את רבי אלעזר בן ערך יושב ובוכה, וכשנשאל על זאת, אמר אני בוכה על אבן השתיה שבתוך בית המקדש, אוי אבן הקדושה העולה על כל קדושה, היאך עתידים אומות העולם לזלזל בך ולהושיב את מתיהם הטמאים עליך לטמאות את המקום המקודש, כי אנכי הרואה שעל אבן השתיה עתידים לתת האומות את פגריהם, ומי לא יבכה על כך, אוי לאותו הדור שיתרחשו בו דברים אלו. ע"כ. ועיקר ישובה של ירושלים שהיה בצד דרום של בית המקדש, מאוכלס עדיין על ידי הערבים שונאי ציון. וכמה בתי כנסת שהיו לתפארת בעיר העתיקה, עודם חרבים ושוממים. ומלבד כל זה גם המצב הרוחני של ירושלים הוא בשפל המדרגה, כי מה מאוד ידאב כל לב החרד לדבר ה' על התפרקות כמה מן הדור מחיי תורה ומצוות, חינוך אלפים ורבבות מילדי ישראל ללא תורה וללא מצוה, והרס חומת הצניעות והמוסר, וריבוי חילולי השבת ועוד כהנה, והפרת סדרי הכשרות, בושנו וגם נכלמנו כי שודדו ארמונותינו ארמונות תורתנו הקדושה, ותפילתנו ותחינתנו לה' יתברך, שישוב ירחמנו יכבוש עוונותינו ויגאלנו גאולת עולם במהרה בימינו, אמן". ע"ש.

על כן ידידי היקר, עלינו ללמוד מדרכם והנהגתם של גדולי ישראל, וכפי שהם נהגו והדריכו אותנו אף אנו נלך בעקבותם, וכמו שנאמר "שאל אביך ויגדך זקניך ויאמרו לך". והנה לך מנהג מרן רבנו עובדיה יוסף זצוק"ל היה שלא לומר הלל כלל, וכן

הורה לאחרים. ומכל מקום אמר שמי שרוצה לומר את ההלל, רשאי לאומרו בסוף התפילה לאחר "עלינו לשבח". אך ברור שאין לברך עליו, שהרי אפילו כשישנה מחלוקת בין גדולי הפוסקים וענקי הרוח רבותינו הראשונים והאחרונים, כלל גדול בידינו "ספק ברכות להקל" ולא מברכים, מפאת חומר איסור ברכה לבטלה, וכמו שאמרו בגמרא (מסכת שבועות לט רע"א) שכל העולם כולו נזדעזע בשעה שאמר הקדוש ברוך הוא במתן תורה בהר סיני "לא תשא את שם ה' אלהיך לשוא". כל שכן בענין זה שאדרבה דעת רוב רובם של כל גדולי הדור מקום המדינה, שלא לברך על ההלל כלל ועיקר. על כן, אף אם הזדמן לאדם להתפלל במקום שמברכים על ההלל, חלילה לו לברך. ואף אסור לענות אחריהם 'אמן', כדין כל ברכה הנאמרת שלא כהלכה, שאין עונים אחריה 'אמן', וכמבואר לעיל. אך רשאי לומר עמם את פסוקי ההלל לבדם. והעיקר להימנע ממחלוקת, ולעשות הכל באהבה ואחוה שלום ורעות.

והנה לאחרונה יצא לאור עולם שו"ת יחווה דעת חלק ז', ושם שוב דן מרן זצוק"ל (סימן פא) בענין אמירת ההלל, ואחר שהסיק שאם ירצו יאמרו בלי ברכה, ודוקא לאחר עלינו לשבח ולא לאחר תפילת שמונה עשרה. עי"ש. כתב כדלהלן: אזכרה ימים מקדם ותשווה עלי נפשי, בהיותי משמש ברבנות הראשית, קבע נשיא מועצת הרבנות הראשית האשכנזי, לדון בישיבת המועצה הבאה בדבר אמירת הלל בברכותיו ביום כ"ח אייר. ולפני הישיבה הזמנתי אלי את חברי הרבנות הראשית הספרדים, והסברתי להם ככל הנאמר לעיל, והראתי להם דברי מרן החיד"א בחיים שאל הנ"ל, ושהחלטה לברך על ההלל בכ"ח באייר הוא מכשול חמור מאוד של איסור ברכה לבטלה. אולם בישיבת הרבנות הראשית דרש הנשיא האשכנזי שעליהם להצביע בעד ההצעה, ונדהמתי בראותי שכולם הצביעו יחד איתו לומר ההלל בברכה, ונשארתי במיעוט יחד עם הגאון רבי שלמה יוסף זיון זצ"ל. ומיד פורסם דבר החלטת הרבנות דרך כלי התקשורת והעתונות לכל תושבי ישראל.

אמנם גם אני פירסמתי חוות דעתי ברבים בהתנגדות חריפה להחלטה הנ"ל, והודעתי כי המברך אינו אלא מנאץ, וברכתו ברכה לבטלה, והוא ישא את עונו. היראים את דבר ה', מירושלים ותל אביב ובת ים, נהגו כדברי, אך מקומות רבים נכשלו באיסור ברכה לבטלה. צר לי מאוד על המכשלה הגדולה הזאת, ואני בתומי אלך. ותהילות לאל יתברך, לאט לאט דעכה ההתלהבות של המון העם מן ההחלטה האומללה הנ"ל. וכיום רוב מוחלט של העם, נמנעים מלברך ברכות לבטלה. וראה בשו"ת ישכיל עבדי, שהעיד שהרבנים הראשיים הגאונים הרב הרצוג והרב עוזיאל זצ"ל החליטו בהסכמת כל חברי מועצת הרבנות הראשית בזמנם, שלא לומר הלל ביום העצמאות, אלא בסוף עלינו לשבח, ובלי ברכה, וכמו שכתב מרן החיד"א בחיים שאל, והתפלא מאוד על ההחלטה החדשה שהחליטו לגמור ההלל בברכה, כי מי הכניסם לתגר זה, להכשיל את הרבים באיסור ברכה לבטלה, ולעבור על הנאמר "לא תשא את שם ה' אלוקיך לשוא", אשר עליו נזדעזע כל העולם, והלא ברכות אינן מעכבות, ואיך נעלם מעיניהם דברי כל הפוסקים בחומרת איסור ברכה לבטלה. עי"ש.

"נתתה ליראיך נס להתנוסס"

להלן מלל מפי קדשו של מרן מלכא זצוק"ל שאמר ביום העצמאות ה'תשס"ט בבית הכנסת שבביתו לאחר תפילת שחרית: "נתתה ליראיך נס להתנוסס" (תהילים ס ו), עושים לו משמים נס? צריך להודות להקב"ה, ואז יעשה לו נס יותר גדול. למשל, ילד בא אצלי ורוצה סוכריה, לקחתי סוכריה נתתי לו. אומר: "תודה רבה", עומד ומודה ומברך ומברך ומברך. אמרתי "זה נתתי לו סוכריה ככה עשה, מחר אני אתן לו קופסת שוקולד, מי יודע מה יעשה? ירקד!" כך הקב"ה, כשהוא עושה לנו נס ואומרים שירה, עושה לנו נס יותר גדול, וזה שאומר "נס להתנוסס". תמיד צריך להודות להקב"ה "אשירה לה' כי גמל עלי". גם כן אנחנו ברוך השם.

אנשים אומרים "חג עצמאות" מה זה חג העצמאות? זה לא חג העצמאות, אנחנו חושבים על עיקר הדבר, זה שיש פה ממשלה יהודית, מה היה פה? המנדטורים, אלו האנגלים ימח שמים, שונאי ישראל, כל מי שרצה לבוא לארץ צריך סרטיפיקט, בלי זה לא יכנס, פרוטקציות וכו' וכו', כל איש שהיה בא פה היו עושים לו צרות צרורות. משנהיה מדינה יהודית, אם רק בשביל שיבואו יהודים כמה שרוצים, דיינו. והאמת שיש כמה מיליונים. בזמן שהיה המנדט לפני קום המדינה היה 650 אלף איש בכל ישראל. ועכשיו למעלה מחמישה מיליון "בן פורת יוסף" כן ירבו.

אנחנו מתפללים עוד להקב"ה שיוסיף אחריתנו מראשיתנו, ושתהיה לנו ממשלה שכולם יראי שמים, כולם צדיקים, כולם אוהבים את התורה, ככה אנחנו מתפללים. אבל אסור לנו להתכחש לנס שעשה לנו הקב"ה. ברוך ה', הרבה ה' איתנו, "הַרְבֵּה אַרְבֵּה אֶת זַרְעֶךָ", עוד יהיה כהנה וכהנה. כל יהודי שנמצא בחו"ל ורוצה לבוא, אהלן וסהלן, פותחים לו כל השערים לפניו. לא אומרים לו "תביא סרטיפיקט", "תביא כך או כך". לא יביא. זה ברכה שיבוא לפה. כן? זה מעט בעיניכם? זה לא מעט.

עוד כמה דברים: בזמן המנדט לא היו תלמודי תורה, לא היה חינוך עצמאי. בחינוך העצמאי יש עשרות אלפים תלמידים בתלמודי תורה! יש עשרות אלפים! כולם לומדים רק תורה. קודם לא היה זה. אנחנו צריכים להודות לקב"ה, ברוך השם אשר נתן לנו כוח לעשות חיל להרבות תורה. עד כאן מלשונו של מרן מלכא זיע"א. (הובא בספר החשוב "מנהגי הראש"ל" חלק א)

"מי אלה פגע בעופינה וכיונים אל ארבתיהם"

להלן קטע מפתחת דבריו של מרן מלכא הראשון לציון רבנו עובדיה יוסף זצוק"ל, בענין יום העצמאות, שנמסר ב"מוסד הרב קוק" בירושלים בשנת תשל"ד, (הובא בקובץ "תורה שבעל פה" כרך ט"ז שנת תשל"ד, עמוד יט) וזו לשונו: ברצוני להדגיש תחילה, כי מדינת ישראל ועצמאות שלטון עם ישראל בארצנו הקדושה, הינם בעלי חשיבות היסטורית ודתית ממדרגה ראשונה. לאחר כאלפיים שנות גלות לעמינו הנדכה והנרדף בארצות הנכר, זכינו לשוב לארצנו הקדושה תחת שלטון עצמאי במדינת ישראל, שלטון ישראל הוא שְׂאֵפֶשֶׁר וּמְאֵפֶשֶׁר בעזרת השם יתברך לאחינו הפזורים בכל קצווי תבל,

לעלות לארצנו הקדושה לבנות ולהיבנות בה, ללא כל הגבלה, "מי אלה פֶּעַב תְּעוֹפִינָה וְכִיּוֹנִים אֶל אֲרֻבְתֵיהֶם" (ושעיה ס ח), "בְּנִיף מְרְחוֹק יָבֵאוּ וּבְנִתִיף עַל צַד תִּאֲמַנָה" (שם ד). והארץ מתפתחת בקצב מהיר ומשגשגת מבחינה כלכלית, "יִשְׁשׂוּם מִדְּבַר וְצִיָּה וְתִגַּל עֲרָבָה וְתִפְרַח כַּחֲבַצְלֹת" (שם לה א).

שלוש פעמים זכינו בעזרת השם יתברך לנצחונות נפלאים על אויבינו הזוממים להכחידנו, במלחמת הקוממיות, מבצע קדש, ובמלחמת ששת הימים, "וְיָרְאוּ כָּל אֲפִסֵי אֶרֶץ אֶת יְשׁוּעַת אֱלֹהֵינוּ" (שם נב י), ובשלשה הוי חזקה. לא עבד רחמנא ניסא בכדו... [לא עושה הקב"ה ניסים בחינם]. נאמר (תהלים קכח ה): "וְיָרְאָה בְּטוֹב יְרוּשָׁלַם", מדינת ישראל כיום היא מרכז התורה לעולם כולו, מתוך רבבות אלפי תושבי המדינה, כן ירבו וכן יפרצו, בצילה של המדינה יחסיון כעשרים ושנים אלף בחורים יקרים, מטובי בנינו העוסקים בתורה יומם ולילה בישיבות הקדושות, בכל רחבי הארץ. אמנם אין לחדד כי ישנם לדאבונינו צללים רבים המעיבים על שמחתנו, אולם מעט מהאור דוחה הרבה מן החושך, עד שיפוח היום בביאת משיח צדקנו ונסו הצללים, 'ועלינו יזרח ה' וכבודו עלינו יראה'. ברצוני לדון אפוא רק מבחינת ההלכה של קביעת ברכות יום העצמאות, היינו ברכת ה"הלל", וברכת "שהחינו", שהיא בעיה הלכתית טהורה...". (הובא בספר החשוב "מנהגי הראש"ל" חלק א)

ב. אמירת וידוי ותחנונים

שאלה: האם אומרים וידוי ותחנונים בתפילות יום העצמאות או לא? (א. ס. הי"ו)

תשובה: בשנים עברו היה מרן רבנו עובדיה יוסף זצוק"ל אומר בשיעוריו, שהנמצא בבית הכנסת שאומרים בו וידוי ותחנונים, יאמר, ואם לא אומרים, לא יאמר. כי העיקר שלא יהיה מחלוקת בציבור, חלילה וחס. ובכל אופן לא הורה בפועל בשיעוריו ברבים שלא לומר תחנון. אולם בשנים המאוחרות יותר הורה מרן זצוק"ל שלא לומר וידוי ותחנונים ביום זה, ובודאי שאין לזה שום קשר לשאלה ההשקפתית כיצד להתייחס להסתכלות הנכונה ליום זה. ולהלן הבאנו שכך נהגו כמה וכמה מגדולי ישראל, ועל כן מי יבוא אחר גדולי עולם אלו ובראשם מרן מלכא זיע"א, שזיכהו השם יתברך שרוב ככל בני עדות המזרח, הולכים לאורו לכל אשר יאמר כי הוא זה.

כמו בן גוריון...

סיפר מרן זצוק"ל על הגאון הרב כהנמן זצ"ל מייסד ישיבת פונוביז' תכב"ץ, שהיה נוהג ביום העצמאות שלא לומר תחנון ולא לומר הלל. שאלוהו תלמידיו, אם הרב לא אומר תחנון, אם כן יאמר הלל? ואם הרב לא אומר הלל, אם כן יאמר תחנון? ענה להם הרב בבדיחותא: "אני כמו בן גוריון, לא אומר הלל ולא אומר תחנון".

כתב בספר "רבנו" (עמוד רסט) [חיברו הרה"ג רבי אליהו שטרית שליט"א, שזכה לשבת למעלה מעשרים שנה, שעות רבות מידי יום ביומו, לצד מרן מלכא הראשון לציון רבנו עובדיה יוסף זצוק"ל, ולהעתיק את חידושי מכתב יד קדשו הטהורה למחשב. ואגב כך חיבר את ספר

"רבנו", ובו הביא את המאורעות שהיו באותן שנים]. וזו לשונו: רבנו ממשיך בתשובה אם ציבור מסויים יכולים לקבוע להם יום לעשותו יום משתה ושמחה כיום פורים על נס שנעשה להם. ושאלתי את רבנו, לפי זה מה יהיה עם יום העצמאות ויום ירושלים? וענה לי רבנו שזה אותו דבר. ואמר לי: אני לא אומר תחנון ביום העצמאות, אני משתדל שתהיה לי סנדקאות באותו היום. ואפילו אם אין לי סנדקאות, איני אומר וידוי. ואם שואלים אותי אנשים, אני אומר שאני עושה כמו בן גוריון, לא אומר וידוי ולא הלל... עי"ש.

וכתב עוד (שם עמוד תי): היום ד' אייר יום העצמאות, וביררנו איך היה בתפילה בבוקר עם הרב, ואמרו לנו שהיום אפילו שלא היה ברית, רבנו לא אמר תחנון.

הן אמת שהתבטאויות שונות שמענו ממרן מלכא זצוק"ל מידי פעם לכאן ולכאן בענין יום העצמאות, אך יש לדעת ולהבחין כי גם האמירות החיוביות שנשמעו מפי קדשו, מגלות כי שמחתו לא נבעה מתוך אידיאלים ציונים למיניהם, אלא מתוך הסתכלות על הכוס המלאה, שממנה מעולם לא יכל מרן להתעלם. כמי שראה מול עיניו, דור אפל ושפל ושח עיניים (עיין תענית כג ע"א), וכמו שהיה רגיל לומר, שבזמנו לפני כשמונים שנה, בכל ארץ ישראל, היתה רק ישיבה אחת ויחידה לבני ספרד, ישיבת "פורת יוסף", וסך הכל למדו שם שבעים בחורים כולל הרבנים, והיום ישתבח שמו בורא עולם, כמה ישיבות קטנות, כמה ישיבות גדולות, "בן פורת יוסף בן פורת עלי עין", כן ירבה וכן יפרוץ.

אני זוכר לפני כארבעים שנה, בכל ירושלים היו סך הכל שלושה תלמודי תורה ספרדים: "יעב"ץ", "סוכת דוד", ו"יקירי ירושלים" שנפתח בשנת תשמ"ב. ומי מדבר על שאר הערים, איפה תלמודי תורה ואיפה ישיבות. בלית ברירה היו מוכרחים אנשים יראי שמים לשלוח את ילדיהם לבתי ספר ש'אחד למעלה ושבעים למטה', ומעטים שבמעטים היו ממתניים שיגדל קצת הילד, והיו שולחים אותו חוץ לעיר לבני ברק וכדומה, עם תנאי פנימיה.

אני זוכר שמרן הכריז בשיעורו הקבוע במוצאי שבת בבית הכנסת "היזדים", שמקימים עכשיו רשת תתי"ם בכל הארץ, יחד עם הגאונים רבי יהודה צדקה ורבי בן ציון אבא שאול זצ"ל, ועל כל אחד ואחד אפילו שהוא אברך, חייב לתת לפחות 100 ש"ח!!! ובזמנו זה היה הרבה כסף, רבע משכורת של אברך. אבל בזכות ההתאמצות הזאת, אט אט ישתבח שמו בורא עולם, נפתחו תלמודי תורה בכל מקום ומקום, ולאחר כמה שנים הוצרכו לישיבות קטנות וגדולות, ותהילות לאל יתברך, היום רואים פירות ופירי פירות מעמלם, דור פורה, עולה ומשגשג בכמות ואיכות, והכל הודות אותם שנים שזרעו את הזרעים והנטיעות הללו.

לא לחינם לפני כחמש עשרה שנה במעמד אלפי בני תורה, בכנס "יעתה כתבו לכם" ב"בנייני האומה", הטיב להליץ הגאון רבי מנשה קליין זצ"ל בעל שו"ת "משנה

הלכות", את דברי הגמרא בבא בתרא (כא ע"א) על מרן זצוק"ל, וקרא בקול גדול שעד היום מהדהד באוזני: **"ברם זכור אותה האיש לטוב ויהושע בן גמלא שמו, שאלמלא הוא נשתכחה תורה מישראל.** שבתחילה, מי שיש לו אב - מלמדו תורה, מי שאין לו אב - לא היה למד תורה. **עד שבא יהושע בן גמלא ותיקן, שיהיו מושיבים מלמדי תינוקות בכל מדינה ומדינה ובכל עיר ועיר.**" עי"ש.

מעתה מובן למה מרן זצוק"ל בשנים המאוחרות יותר, כבר היה מורה גם לאחרים שלא לומר תחנון ביום העצמאות, והדברים ידועים ומפורסמים לרבים ששאלוהו. **ובל נשכח שכן היתה גם דעתם של רבים רבים מגדולי ישראל, ומהם: הגאונים ר' עובדיה הדאיה, ר' משה כלפון הכהן, ר' רחמים חי חויתה הכהן, ר' יוסף משאש, בבא חאקי ר' יצחק אביחצירא, ר' שלום יצחק הלוי רבה הראשי של עדת תימן בא"י, ר' יעקב משה טולידאנו בעל שו"ת ים הגדול, ר' שלום משאש, ר' מרדכי אליהו ועוד.** ואני הקטן זוכר שבילדותי לפני למעלה משלושים שנה, הייתי רגיל לבוא בכל ערב לבית הכנסת "נהר שלום" שייסד המקובל האלהי רבנו מרדכי שרעבי זצוק"ל, וביום העצמאות בתפילת מנחה עלה חזן כדרכו בקודש רבי אליהו חמד זצ"ל, וניגן באמירת הקדושה, ולאחר החזרה גם לא אמר תחנון. יהודי אחד שהיה שם לא מצא חן בעיניו הנהגתו זו, ותמה עליו מאוד בקול גערה, אבל ר' אליהו לא התבלבל, **וענה לו שכן היה מורה ובא מורנו ורבנו רבי מרדכי שרעבי בכבודו ובעצמו.**

והנה עתה זכינו שיצא לאור עולם שו"ת יחזה דעת חלק ז' (ס"ס פא הערה 6) ושם הובא מכתב יד קדשו של מרן זצוק"ל שנשאל מישיבה מסוימת בענין אמירת תחנון ביום העצמאות וביום ירושלים, וזו לשונם: הננו בזאת לשאול לדעתו, דעת עליון, כיצד עלינו לנהוג ביום העצמאות וביום ירושלים, האם לומר תחנון ולהתפלל כרגיל מידי יום, כנהוג בישיבות הקדושות, או לנהוג אחרת. וענה להם מרן בלשון זו: **"ד' אייר תשע"א. אין לומר תחנון בשני הימים הנ"ל. להתפלל כרגיל. וללמוד בהתמדה ביתר שאת ויתר עוז. עובדיה יוסף."** עכ"ל.

לאור כל האמור, אין כל ספק כי עלינו ללמוד מדרכם והנהגתם של גדולי ישראל, וכפי שהם נהגו והדריכו אותנו אף אנו נלך בעקבותם, כמו שנאמר (דברים לב ז): **"שְׁאַל אֲבִיךָ וַיְגַדֶּךָ, וְאֲבִיךָ יְגַדֶּךָ וְיִאמְרוּ לְךָ."** ולכן, **אף על פי שגם אנחנו בעבר היינו אומרים תחנון, ואף היינו מורים לאחרים לומר ביום זה, אבל מעתה שראינו מה שמרן פסק והורה גם לאחרים, מי יבוא אחר המלך. ואדרבה זו הגדלות והשבח שלנו בני התורה, שאנחנו מורידים את הראש בפני גדולי ישראל, ועל צבאם מרן מלכא זצוק"ל.** ואדרבה, ממשיכים ביום זה ללמוד ביתר שאת ויתר עוז, בלי פיקניקים ושטויות והבלים שהם, ושמחים במתנה שנתן לנו הקב"ה, ומודים לו על הכוס המלאה.

כסניף לכל הנ"ל יש לצרף מה שכתב הטור (אורח חיים סימן קלא) בשם רב נטרונאי גאון, שנפילת אפים רשות. וכן כתב הריב"ש בשם רבי יצחק בן גיאת ורב שר שלום גאון,

והוכיח זאת ממה שאמרו בגמרא בבא מציעא (נט ע"ב) שאמא של רבי אליעזר לא הניחה לו ליפול על פניו וכו', ואם היה הדבר מחובת התפילה, חס ושלוש שהיה נמנע מדבר של חובה בגלל אשתו. וכן מבואר בגמרא מסכת מגילה וכב ע"ב) שרב לא נפל על פניו. עי"ש. וכתב המאמר מרדכי, כלל גדול יהיה בידך שכבר הסכימו הפוסקים שנפילת אפים רשות, ולכך מקילים בזה. וכתב החיד"א, שאם יש ספק אם יפלו על פניהם, יותר טוב שלא יפלו, כי נפילת אפים רשות, ואם לא יאמרו, אין בכך כלום. וכן דעת רבים מהאחרונים. (עיין שו"ת יביע אומר חלק ג סימן יא אות ח)

ג. ההנהגה הנכונה

שאלה: כיצד ההנהגה הנכונה צריכה להיות ביום זה, שיש חופש מהעבודה, כדי שנעשה באמת את רצון השם יתברך? (מ. א. ה"ו)

תשובה: ידידי היקר, להלן אעתיק לך מלל משיעורו של מרן הראשון לציון רבנו עובדיה יוסף זצוק"ל (מתוך הספר הנפלא "מעדני המלך") בענין זה: היום קוראים אותו "חג העצמאות". **רבתינו אומרים אין לך בין חורין אלא מי שעוסק בתורה, זוהי החירות האמיתית, וכל השאר הבל. זכינו ברוך השם במקומות רבים עושים "יום שכולו תורה", כל אדם שיכול – ילך ללמוד תורה, היום יום פנוי לא עובדים בו, "כי אקח מועד אני מישרים אשפות", כל השנה אדם אומר אני טרוד בפרנסה, אך ביום העצמאות שהוא פנוי ילך ללמוד תורה.**

יש היום ישיבות בארץ ישראל, ארץ ישראל היא מרכז התורה, אם הייתם בחול המועד פסח הייתם רואים בבנייני האומה שמונת אלפים תלמידי חכמים 'כולם נקבצו באו לך'. כשלמדתי בישיבת פורת יוסף היו רק שבעים תלמידי חכמים, לא יותר, 'שבעים תמרים ויחנו שם'. היום יש הרבצת תורה בעולם, עם ישראל הולך וגדל בתורה ויראת שמים, כמה בעלי תשובה יש בדורנו, ה' מסתכל בטובים, ולכן צריך להודות לה', לא להתנכר חס ושלוש.

כשמצרים נלחמה עם ישראל היה עבדול נאצר צורר ישראל, היתה לו שותפות עם רוסיה שהביאה לו מאות מטוסי מיג שהיה אז המטוס הכי משוכלל, ומסוכן מאוד, והוא איים שיגבר על ישראל ויזרוק אותם בים. בסוף, ה' זרק אותו בים, באותו יום שהוא חשב להתנפל עלינו, הקדימו המטוסים שלנו ובאו באשמורת הבוקר בשעת הסליחות, והשמידו את כל המיגים שלהם. שר התעופה שלהם איבד עצמו לדעת כשראה איך כל המיגים נעשו סמרטוטים. אמרתי על כך: שובר אויבים ומכניע "מיגים"... אם היו באים היו עושים שמות, אבל 'אל תתן ה' מאויי רשע, זממו אל תפק'.

הרב הראשי לצה"ל ר' מרדכי פירון היה ידיד שלנו, וביקש שאדבר בפני קציני הצבא, ואמרתי דברי עידוד "אלה ברכב אלה בסוסים ואנחנו ו בשם ה' אלוקינו

נזכיר, יש פֶּסֶק [בטעמי המקרא] אחרי תיבת 'ואנחנו', כי גם לנו יש רכב וסוסים אצל הקב"ה - רכב אש וסוסי אש.

אמרתני עוד 'ורוח גדולה וחזק מפרק הרים ומשבר סלעים', ראשי תיבות סלעי"ם: סוריה לבנון עירק ירדן מצרים, כל אלה שבעת המלכים שלהם שבאו להילחם איתנו, והבריטים הרשעים שיתפו פעולה עם הפלשתינים, היו מחרימים את הנשק שלנו, ובכל זאת התגברנו על כל אלה שהיו אנשי צבא, ברוך פודה ומציל. זהו נס ללא ספק, לעושה נפלאות גדולות לבדו כי לעולם חסדו, ה' הכניע את אויבנו ושונאינו, תיפול עליהם אימתה ופחד.

נמשיך לעסוק בתורה, כי היא חיינו ואורך ימינו, ובהם נהגה יומם ולילה, כל ישראל יקדישו את יום זה לתורה ומצוות, ובזכות זה ננצח וגבר ישראל, 'כאשר ירים משה ידו', זה הידים של משה שהביא בהם את התורה והלוחות, בזכותם ניצחו ישראל. התורה היא שעזרה לנו לנצח, לכן העיקר ללמוד היום כל אחד מה שביכולתו, ואתם הדבקים בה' אלהיכם חיים כולכם היום.

איך נצחנו?!

מלל נוסף משיעורו של מרן מלכא זצוק"ל: ובאמת איך יכולנו להם? מה הם תעצומות הנפש שהביאו אותנו, את העם היושב בציון, להניצל מסכנה גדולה שריחפה מעל ראשנו? התשובה לכך היא ברורה, כאשר באים בביטחון בהשם יתברך, ויודעים שלא כוחי ועוצם ידי עשו לי את החיל הזה, זוכים לסייעתא דשמיא, ככל שהביטחון בהקב"ה גבוה יותר, כך הניצחון מפואר יותר. קודם המלחמה רבים אחזו אותם חיל וחלחלה, והעם כולו היה בחרדה מפני הבאות. ולכן הטלנו את יהבנו על הקב"ה, כי לא יטוש ה' עמו.

ביטוי לכך ניתן למצוא בדברי הנביא זכריה: "כי לא בחיל ולא בכח, פי אם ברוחי אָמַר ה' צְבָאוֹת". הנביא אומר, גם כאשר מולנו עומדים כוחות וצבאות גדולים, וגם אם אנחנו מרגישים מספיק חזקים לעמוד מולם, תמיד צריך לזכור: לא בחיל ולא בכח, רק עם בטחון בהקב"ה אפשר לנצח. וזהו המסר החזק ביותר של היום הזה, מסר של בטחון בו יתברך". וכן אמרה תורה "השמר לך פן תשכח את ה' אלוקיך... ורם לבבך ושכחת... ואמרת בלבבך כחי ועוצם ידי עשה לי את החיל הזה. וזכרת את ה' אלוקיך כי הוא הנותן לך כח לעשות חיל...". עלינו לזכור את כל הטובה שהקב"ה הרעיף עלינו, ולא לתלות את ההצלחות בנו חלילה, "שירו לו זמרו לו שיחו בכל נפלאותיו".

בזכותך אני מציל את עמי ישראל מכל צרה

תנא דבי אליהו וסוף פרק יא, אשרי מי שמחדש בדברי תורה על פיו, שהוא דומה כמי שמשמיעים אותו מן השמים, ואומר לו הקדוש ברוך הוא בני, בנית לי בית המדרש,

השכר הגדול שיש לי באוצרי שלך הוא, ובשבילך ובזכותך אני מציל את עמי ישראל מכל צרה, שנאמר (שופטים ה ח): "יבחר אלהים חֲדָשִׁים אֶז לְחֵם שְׁעָרִים, מִגֵּן אִם יִרְאֶה וְרִמָּח בְּאַרְבָּעִים אֶלֶף בְּיִשְׂרָאֵל". מלמד שאם יצאו למלחמה ארבעים אלף מישראל, ותלמידי חכמים עסקו בתורה, דומה להם כאילו אחזו מגן וצינה וחרב פיפיות להצלחתם. וכן אמרו במסכת מכות (י ע"א) "עומדות היו רגלינו בשעריך ירושלים", מי גרם שיהיו רגלינו עומדות איתן במלחמה? שערי ירושלים שהיו עוסקים בתורה! (ועיינו שו"ת יביע אומר חלק י בדברי הפתיחה)

לאור כל האמור לעיל, כמה גדול שכרם של כל המארגנים, והעוזרים והמסייעים באונם ובהונם לארגן ולקיים ביום זה "יום שכולו תורה", ולזכות את עמך ישראל לתורה ויראת שמים, ולא חלילה ילכו לראות ולרעות בשדות זרים ולטייל בחוצות, ויבזזו זמנם בש"ה פ"ה [שיחות הבל ופטופטי הבל]. ותהילות לאל יתברך, היום בכל מקום ומקום עושים כן, ומהם יראו וכן יעשו, להגדיל תורה ולהאדירה ביתר שאת ויתר עוז, לעשות נחת רוח ליוצרנו.

ד. זה לעומת זה עשה האלוקים

להבדיל בין הטהור לטמא, ברור שאיסור גמור הוא להשתתף בכל מיני מופעים שלצערנו הרב יש בהם עירבוביה ודברים בטלים, ועל אחת כמה וכמה, שמביאים שם אשה ששרה, שהרי זה איסור גמור מן הדין. ואדרבה ביום זה, עלינו להודות להשם יתברך, ולא להתנהג בכפיות טובה באמצעות דברים המכעיסים את הבורא יתברך ומרחיקים את ההשגחה חלילה, וכמו שנאמר (ודברים כג טו): "כי ה' אלקיך מתהלך בקרב מחנך להצילך, ולתת אויביך לפניך, והיה מחנך קדוש, ולא יראה בד ערות דבר, ושב מאחריך!". ואומר החפץ חיים ומחנה ישראל פרק טז ד"ה ואען, ובפתיחה לספרו גדר עולם ועוד, אנו רואים בימינו שהקב"ה כביכול מסתיר את פניו, צרות נוחות מכיוונים שונים, ואנו שואלים: "מדוע?!", התשובה כתובה במפורש בתורה, שכאשר הקב"ה רואה "ערוות דבר" - חוסר צניעות, הוא שב מאחורינו, חלילה.

להלן תשובה בנושא זה שפורסמה בעיתון המביט: הנה דין זה מפורש בגמרא (ברכות כד ע"א) "קול באשה - ערוה", והיינו שאסור לשמוע קול זמר של אשה ששרה. אלא שנחלקו הפוסקים האם מותר לשמוע את קולה בקלטת או דיסק שאז אינו שומע אותה ממש, ויש מתירים בתנאי שאינו מכיר אותה, דהיינו שמעולם לא ראה אותה או את תמונתה, אבל אם ראה אותה או את תמונתה אפילו פעם אחת, אסור, שהרי יכול לבוא לידי הרהור עבירה, ויעבור על מה שציותה התורה "ולא תתורו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם", שהעין רואה והלב חומד. וכל זה מדובר אפילו בשירי קודש, כי שירי זוהמה וטינוף ודבר עבירה, בלאו הכי אסורים בשמיעה אפילו על ידי איש, וקל וחומר על ידי אשה, שבכל אלו מגרה בעצמו את יצר הרע, וכמו שפסק מרן בשלחן ערוך (ואו"ח סימן שז סט"ז). והוסיף שם עוד, שמי שחיבר ספרים של דברי חשק ויצר הרע, ואין צריך לומר המדפיסים והמפיצים, הרי הם בכלל מחטיאי הרבים.

ועל כל פנים לשמוע קול אשה ששרה, הדבר פשוט וברור שהוא איסור גמור מן הדין ללא צל של ספק, והמארגנים זאת הרי הם בכלל מחטיאי הרבים, ועליהם דרשו בגמרא (ברכות לה ע"ב), "חבר הוא לאיש משחית", חבר הוא לירבעם בן נבט שהשחית את ישראל לאביהם שבשמים, ואין מספיקים בידם לעשות תשובה.

וכבר כתבו הרמב"ם ומרן השלחן ערוך (אבו העזר סימן כא ס"א): צריך אדם להתרחק מהנשים מאוד מאוד. ואסור לקרוץ בידי או ברגליו ולרמוז בעיניו. ואסור לשחוק עמה, או להקל ראשו כנגדה או להביט ביופיה. ואפילו להריח בבשמים שעליה, אסור. ואסור להסתכל בנשים שעומדות על הכביסה. ואסור להסתכל בבגדי צבעונים של אשה שהוא מכירה, אפילו אינם עליה, שמא יבוא להרהר בה. ואסור להסתכל אפילו באצבע קטנה של אשה שנתכוון ליהנות ממנה וכו'. ואסור לשמוע קולה. והמתכוון לאחד מאלו הדברים, מכין אותו מכת מרדות. ע"כ. ואם כן היאך יעמוד ויסתכל על אשה ששרה, שבאותה עת עובר על כמה וכמה איסורים מן התורה. וכל זה לבד מכל התערובת והפריצות הנוראה והמושב לצים החוגגים במקומות אלו.

ולהלך נביא מעט מדברי המדרש (כתפוח בעצי היער אות א, יג) בעונש המכשילות את הרבים בהרהורי עבירה: "כשנגלה הקב"ה למשה בהר חורב, ואמר לו לך והוצא את עמי ממצרים. באותה שעה ציוה הקב"ה למלאך שר הפנים, לך והבא את משה עבדי לשמים וכו', אמר הקב"ה לשר של גיהנם, לך עם משה והראה לו את הגיהנם, וכיצד נידונים הרשעים בתוכה. כשבאו לתחילת גיהנם, ראה משה בני אדם תלויים בעיניהם, ותלויים באוזניהם, ובידיהם, וברגליהם, ובלשונם, והנשים תלויות בדדיהם, ובשעריהם, וברגליהם, בשלשלאות של אש. אמר לו משה מפני מה הם תלויים בעיניהם? אמר לו מפני שהביטו באשת איש, ובממון חבריהם ברעה. ותלויים באוזניהם? מפני ששומעים דברים בטלים ודברי הבליים, ומסירים אוזנם משמוע תורה. והתלויים בלשונם, הם המספרים לשון הרע, ומרגילים לשונם על דברים בטלים. ותלויים ברגליהם? מפני שהולך ברכילות חברו, ולא הולך לדבר מצוה, ולא לבית הכנסת להתפלל לבוראו. ותלויים בידיהם? מפני שגוזלים ממון חבריהם בידיהם, וההורג את חברו. והנשים תלויות בדדיהם בשלשלאות של אש? מפני שהן מכשילות את הבחורים, ויבואו לידי הרהור עבירה". עיין שם עוד דברים מבהילים ונוראים, השם יצילנו ואת כל עמו ישראל.

וכל זה לבד מריקודים מעורבים של אנשים ונשים יחדיו, שאסורים בהחלט באיסור חמור ונורא מן התורה, וכבר אמרו חז"ל, בכל מה שניסה בלעם הרשע לקלל את ישראל לא הצליח, אך בדבר אחד הצליח, שנתן עצה לבלק לשלוח את בנות מואב אצל ישראל, והם יחטיאו אותם, וכיון שאלוהיהם של ישראל שונא זימה, הוא כבר יענישם. וכן היה, כמו שנאמר (במדבר כה א): "וַיֵּשֶׁב יִשְׂרָאֵל בְּשֵׁטִים וַיַּחַל הָעַם לַזְנוֹת אֵל בְּנוֹת מוֹאָב... וַיַּחַר אֵף ה' בְּיִשְׂרָאֵל... וַיַּהֲיוּ הַמֵּתִים בְּמַגְפָּה אֲרֶבְעָה וְעֶשְׂרִים אֶלֶף".

ואמרו חז"ל (כתובות יג ע"ב) **אין אפוטרופוס [אין ביטוח]: לעריות, שהעריות נפשו של אדם מחמדתם** (מכות כג ע"ב). אשר על כן, שומר נפשו ירחק מכל זה, שכבר נצטוונו בתורתנו הקדושה (ויקרא יט ב) **"קדושים תהיו, כי קדוש אני ה' אלקיכם"**. ולא יבוש מפני הלועגים עליו, כי אמרו חז"ל (עדות ז ע"ב): **"מוטב שיקרא האדם שוטה כל ימיו, ואל יקרא רשע שעה אחת לפני המקום"**.

ואותם אנשים שיקחו את הדברים לתשומת ליבם, ויעמדו איתנים שלא להשתתף במקומות אלו, אשרי חלקם ומה נעים גורלם, מחלקם יהיה חלקנו, שבמקום שבעלי תשובה עומדים, אין צדיקים גמורים יכולים לעמוד. ואמרו בגמרא (מכות כג ע"ב): **"צא ולמד מציווי התורה שאסרה לאכול דם. ומה אם דם שנפשו של אדם קצה ממנו, בכל זאת הפורש ממנו מקבל שכר, גזל ועריות שנפשו של אדם מתאוה להם ומחמדתם, הפורש מהם על אחת כמה וכמה שיזכה לו ולדורותיו ולדורות דורותיו עד סוף כל הדורות!"** ואמר הקב"ה לישראל: **בני, שמעו לי, שאין אדם שומע לי – ומפסיד!"** (דברים רבה פרשה ד)

ונסיים במה שכתב בשו"ת זכרון יוסף: **"חיל ורעדה אחזתני, בכל צרותיהם לי צר, על דבר הפרצה הגדולה שעשו פריצי בני עמנו, לעבור בשאט נפש על דת ודין תורתנו הקדושה, וחוללו במחולות נערים 'בני בלי תרבות' עם בתולות, והתערבו בהם גם אנשים ונשי אנשים, ושעירים ירקדו שם, אוי לנפשם כי גמלו רעה לעבור על דת בפרהסיה, והתורה חוגרת שק עליהם, וה' יצילנו מעונש זה. וכל רב ומורה בעירו מחויב למחות ולבטל את הריקודים והמחולות של בחורים 'בני בלי תרבות' ובתולות יחד, וקל וחומר בן בנו של קל וחומר לאספסוף אשר בקרבם ותערובות אנשים ונשים. וידוע שאין חילוק בזה בין נשואות לפנויות. ואין לך דרגה גדולה מזו להסתת היצר הרע לזנות, על ידי שמתבוננים ומביטים 'בני בלי תרבות' האלו בפני הנשים והבתולות בעת הריקוד, ופעמים גם אוחזים בידיהן, וקורא אני עליהם 'יד ליד לא ינקה מדינה של גיהנם' וכו'.** וידוע שכל הנוגע בבתולה, עובר על לאו מן התורה שנאמר (ויקרא יח יט): **"ואל אשה בנידת טומאתה לא תקרב"**, שאפילו קורבה בלבד אסורה וחייב מלקות, ופשוט הוא, ומרוב פשיטותו לא ניתן לכותבו, ורק כדי להוציא מלב הבורים ועמי הארץ שחושבים שאין איסור בפנויה, אך האמת שאין חילוק, וחס ושלום לא יעלה על הדעת לחלק כלל. כללו של דבר: אין לך גדר ערוה גדול מזה לבטל את המחולות והריקודים של אנשים ונשים יחד, בין נשואות ובין פנויות, ואנחנו שקבלנו את התורה הקדושה, מחויבים לעשות גדר וסייג שלא יעשה כן, והיה לא תהיה". ע"כ.

על כן, כל אשר יראת שמים נוגעת אל לבו, ירחק מהמקומות ההם, ויתחבר לתורה, ובכך ינצל ממחשבות זרות והרהורים רעים, כמו שאמר רבי שמעון בר יוחאי: **"כל הנותן דברי תורה על לבו, מעבירים ממנו הרהורי עבירה, הרהורי חרב, הרהורי מלכות, הרהורי שטות, הרהורי יצר הרע, הרהורי זנות, הרהורי אשה רעה, הרהורי עבודה זרה,**

הרהורי עול בשר ודם, הרהורי דברים בטלים". (תנא דבי אליהו זוטא אות טז) וכתב הרמב"ם והלכות איסורי ביאה פרק כב הלכה כא: "ויפנה עצמו ומחשבתו לדברי תורה, וירחיב דעתו בחכמה, שאין מחשבת עריות מתגברת על האדם, אלא בלב הפנוי מן החכמה". ע"כ. והמציל לעצמו ולאחרים מכל הנ"ל, אשריו בעולם הזה וטוב לו בעולם הבא, מחלקו יהיה חלקנו, אמן.

❦ כ"ח באייר ❦

א. אמירת וידוי ותחנונים

שאלה: יום כ"ח באייר, בו יחול "יום ירושלים", שברוך השם חזר אלינו הכותל המערבי, ואני זכיתי להיות מאותם הזוכרים את הניסים הגדולים שהיו, והשמחה הגדולה שאחזה בנו, ברוך השם. ברצוני לשאול, האם מחמת כן יש מקום שלא לומר תחנון ביום זה בתפילות שחרית ומנחה או לא? (פ. מ. הי"ו)

תשובה: ראשית, תהילות לאל יתברך אשר גבר חסדו עלינו וזכינו ברוך השם לגבור על אויבינו ושונאינו, כל צבאות ערב שבאו עלינו להשמידנו, והיו המה רבים ועצומים מאוד, ומצוידים במיטב הנשק והתחמושת, ולמרות הכל המה כרעו ונפלו, ואנחנו קמנו ונתעודד, וחזר אלינו שריד בית מקדשנו - הכותל המערבי, שעליו אמרו במדרש: מעולם לא זזה שכינה מכותל המערבי.

להלן ציטוט מעניין משיעורו של מרן זצוק"ל על מלחמת ששת הימים: כל הדרים בירושלים באותם ימים, חיל ורעדה אחזתם בימים שקודם המלחמה, בהיות הערבים הרשעים שונאי ישראל ימח שמם וזכרם, היו מאיימים על היהודים שחלילה תיכף הם ינצחו במלחמה, ויקחו את בתי היהודים וישללו אותם וכו' וכו', אבל בורא עולם ישתבח שמו לעד, קיים בנו "מסרת גיבורים ביד חלשים, ורבים ביד מעטים", ונהפוך הוא אשר ישלטו היהודים המה בשונאיהם", והכל בכח התורה והאמונה של עם ישראל, כי "אם ה' לא ישמור עיר שוא שקד שומר", וניצלנו לחיים בניסים גמורים. ומה גם שאין זה ענין פרטי רק לתושבי ירושלים, אלא הוא דבר כללי השייך לכלל ישראל שזכינו לקבל אלינו את ירושלים והכותל המערבי, שקדושתן קיימת לעולם מפני השכינה, שנאמר (מלכים א ט ג): "והיו עיני ולבי שם כל הימים".

והנה מרן זצוק"ל בשו"ת יביע אומר (חלק י סימן נג) כתב שמצאנו לכמה וכמה גדולי עולם שכאשר היו להם ניסים גדולים, קבעו יום זה ליום משתה ושמחה להם ולבניהם ולבני בניהם עד עולם, כדי להודות לשמו יתברך. וכמו שהביא מרן החיד"א על הרמב"ם שכאשר שמע שבמלכות בורגוניא היה ספר תורה מכתב יד קדשו של אדוננו עזרא הסופר הכהן הגדול, הלך הרמב"ם שם ומצא כל פרשיות פתוחות וסתומות מכוונות למה שהעתיק הוא במצרים. וכתב הרמב"ם **"ושמחתי מאד, וקבלתי לעשות יום משתה ושמחה ביום ההוא כל שנה ושנה, הוא כ"ח לירח זיו [אייר]**". וטרחתי

לכבוד צורי, והעתקתי מן הספר ההוא כל חסרות ויתרות ותיבות גדולות וקטנות ומשונות ומהופכות כדי לעשות ספר תורת ה' בלי חיסור ויתור. ובשובי לאדמתי כתבתי תורת אלוקינו כדת, וממני הכל מעתיקים". עכ"ל הרמב"ם. ומפורש שקיבל יום משתה ושמחה ביום ההוא לעשותו בכל שנה, [ומעניין שזה היה בדיוק גם ביום כ"ח באייר].

גם המהר"ם אלשקר נשאל אודות עיר אחת שנעשה להם נס גדול ביום י"א טבת, וקבלו בהסכמה גדולה עליהם ועל זרעם ועל כל הבאים אחריהם לעשותו כיום פורים לכל דבריו, כדי לפרסם את הנס הגדול שנעשה להם באותו יום עד עולם. והשיב, שבדאי יכולים לתקן כן, וחיובים אף הבאים אחריהם לנהוג באותה קבלה. וכמבואר ברמב"ן והריב"ש. גם הגאון רבי חיים אבולעפיא בספר מקראי קודש כתב, שאמנם אין לנו לקבוע יום טוב לכלל ישראל, אבל יום טוב של יחידים, או של מדינה שאירע להם נס בזמן מסוים, למה לא ינהגו בו יום טוב, וגם בנייהם חייבים לנהוג ימים טובים אלו. וכן כתב מרן החיד"א, יחידים שנעשה להם נס, ומקבלים עליהם מנהג להזכיר את נסי השם יתברך, מנהג של מצוה הוא, ונעשה חובה עליהם ועל זרעם. והרמב"ם כתב בסוף פירושו למסכת ראש השנה כתיבת יד, שקיבל עליו ועל זרעו עד סוף כל הדורות לצום ביום אשר עבר בים צרה, ולעשות יום משתה ושמחה ביום שעלה מן הים. ומשלוח מנות ומתנות לאביונים, הוא ובני ביתו עד סוף כל הדורות.

וכתב הגאון רבי חיים פלאג'י, מי שנעשה לו נס, וקיבל עליו לעשותו יום משתה ושמחה, נראה שאין לומר וידוי ותחנונים באותו יום. ומנהג איזה משפחות בעירנו שעושים יום פורים ביום ח' אייר, שנעשה להם נס באותו יום, וקבעוהו ליום פורים לדורות, ואין אומרים וידוי ותחנונים. עי"ש.

וכהכרת הטוב להשם יתברך על כל הנסים והנפלאות שעשה עמנו, כתב מרן זצוק"ל במכתב לשואליו שלא לומר תחנון ביום כ"ח באייר, יום שבו הסתיימה המלחמה בירושלים, וראו כל עמי הארץ, כי שם ה' נקרא עלינו.

וראה דבר מעניין מאוד שכתב מרן זצוק"ל בספרו חזון עובדיה (ארבע תעניות עמוד תפט) בהספדו על הגאון רבי יהודה צדקה זצ"ל, וזו לשונו: "זכורני כי בשנת תשכ"ז בעת שקמה מלחמה של מלכי ונשיאי הערבים נגד תושבי ארץ ישראל, הירדנים פתחו באש מרגמות ותותחים והפגזו את ירושלים, עד שגבר ישראל על אויביו, וירושלים העתיקה שוחררה מחיילי ירדן, וישראל עושה חיל, ובסייעתא דשמיא עם ישראל זכה להשתלט עליה, ואני והגאון רבי בן ציון אבא שאול בהיותנו אז שכנים, נאלצנו לרדת למקלט כמה ימים, ובכל משך הזמן שהיינו במקלט, עד יעבור זעם, עסקנו בתורה [במסכת יבמות] בהתלהבות רבה, ולא שמנו לב להפגזות הנוראות אשר סביבנו. וכשיצאנו מן המקלט, אמר רבי בן ציון, הואיל ונעשה לנו נס, בעזרת השם יתברך בלי נדר ביום כ"ח אייר, שבו היתה תשועת ישראל, לא נאמר וידוי, כיום שמחה והודאה

להשם יתברך. והנה כשהגיע להתפלל בישיבה, באותו יום, הגאון המנוח רבי יהודה צדקה זצ"ל, מטעם הכמוס עמו, הביע דעתו לומר וידוי בכ"ח באייר, ורבי בן ציון למרות הכל החריש ולא ניסה להתנגד לרבי יהודה צדקה, כי היה רבי בן ציון מתבטל לפניו בענווה יתירה. וכבוד הגאון המנוח היה גדול בעיניו, ולכן זכו להרמת קרן התורה, ולהגדיל תורה ולהאדירה". עכ"ל. וכן אמר לי מר אבי הרב ציון נקי שליט"א ששמע ממורנו ורבנו הגאון רבי בן ציון אבא שאול זצ"ל בישיבת "פורת יוסף" בשיעור, **שלא לומר וידוי ביום ירושלים, ואמר "וכי לא ניצלנו ממיתה לחיים!?"**.

ואמנם אף שבכל יום שלא אומרים בו וידוי, אין אומרים גם במנחה שלפניו, כמו בערב ראש חודש, וערב ל"ג בעומר וכיוצא בהם. הנה ברור שאין זה ענין למנחה שלפניו ביום כ"ז אייר, ואומרים בו וידוי, ופשוט.

ועל כל פנים, העיקר שלא לעשות מכל הנ"ל שום מחלוקת או מריבה שהיא, חלילה, כי לא מצא הקב"ה כלי מחזיק ברכה לישראל אלא השלום.

ב. תגובה על התשובה הקודמת

שאלה: השבוע - יום כ"ח באייר, התפללתי תפילת שחרית בבית כנסת מסוימת, וכאשר הגיע החזן לאמירת הוידוי, הוא דילג על הוידוי ואמר חצי קדיש. כמובן, אני לא התערבתי, כי חשבתי אולי יש חתן או אבי הבן וכדומה. אך לאחר התפילה נגשתי אל החזן ושאלתיו מפני מה לא אמר וידוי, וענה לי שקרא בעיתון המביט תשובה של כבוד הרב שלא לומר וידוי, אמרתי לו שאשמח אם יוכל לגזור את התשובה מהעיתון ולהביאה לי, וכך עשה וקראתי את התשובה, האמת שנהנית והחכמת, ובפרט שהרב הביא שכך פסקו מרן הראשון לציון רבנו עובדיה יוסף, והגאון רבנו בן ציון אבא שאול זצוק"ל. אך עדיין אני רוצה להבין, הלוא אותם אנשים ראשי המדינה והביטחון, לצערנו הרב, רובם אינם יראי שמים בלשון המעטה, לא תורה ולא מצוות, לא שבת ולא טהרה, לא תפילה ולא תפילין, וכו' וכו', אם כן מה פתאום להתייחס למעשיהם, עדי כדי כך שזה ישפיע עלינו בתפילה שלא נאמר וידוי ותחנונים? ובפרט שבעוונות הרבים, בקום המדינה אותם אנשים היו אחראים על העברתם על הדת של רבבות רבבות מאחינו בית ישראל. (י. ג. הי"ח)

תשובה: ידידי, אני מבין את שאלתך היטב, בפרט לאור דבריו של הגאון רבי חיים פלאגי שנכתבו בסך הכל לפני כ-150 שנה, וכה העיד הרב: "בכל ארצות המזרח, אין יהודי אחד מחלל שבת בפרהסיא [בחוץ, ברבים]". ואם כן היאך בעוונות הרבים ירדו הדורות כל כך עד שרובם היום מחללי שבת?! ובוודאי שהן תוצאות אותם ראשי המדינה ושריה ועוזריהם שהיו אחראים להעברתם על הדת של אחינו בשרנו, ובפרט מבני ספרד ועדות המזרח שבאו בתמימות מארצות הגולה לחונן את עפרה של ארץ ישראל, וזרקו אותם במקומות לא מקומות, ללא גשמיות וללא רוחניות, ללא תורה וללא מצוה, ללא קדושה וללא צניעות. זרקום אל המעברות... ללא נחם וללא רחם,

וכמה שהתמרדו ושגאו בקולם להושיעם, אך אנשי השלטון בעלי המבט האטום החליפו ביניהם חצי חיוך והמשיכו הלאה. והדברים ידועים ומפורסמים לכל, בעוונות.

רבים מהזקנים שהיו בזמן ההוא, מספרים היאך בנות משפחתם היו מבקשות בגדים להחלפה, שהרי באו בחוסר כל, ונתנו להם בגדים קצרים ופרוצים האסורים בלבישה כלל ועיקר, ומה תעשה הבת ולא תחטא, כי אף שלא היו רגילים חלילה בבגדים כאלו, אך מחמת שלא היתה להם ברירה, לא כולן עמדו בניסיון, ואט אט ירדו מקיום התורה והמצוות, עד שרבים פרקו עול לגמרי. והשם הטוב יכפר בעד.

וכה שמעתי מפי מרן מלכא קודש הקודשים הראשון לציון רבנו עובדיה יוסף זצוק"ל, על ראש הממשלה הראשון בן גוריון 'שם רשעים ירקב', שחטא והחטיא את הרבים: הנה פעם למחרת יום הכיפורים, כתבו עליו בעיתון שלהם, שהוא צם בכיפור והלך לבית הכנסת. **מיד ביום שלמחרת יצאה הכחשה ממשד ראש הממשלה, וביקש לפרסם ולהודיע שזה שקר, כי באמת הוא לא צם ולא הלך לבית הכנסת.** והמשיך מרן בלשונו הטהורה: **"ומה אכפת לך שייגדו שצמת והלכת לבית הכנסת, למה אתה צריך להכחיש זאת!! כל אלו היו מסיתים ומדיחים".** השם ירחם.

ואולם עם כל זאת, אצטט לך מדברי מרן רבנו עובדיה יוסף זצוק"ל מה שדיבר על נושא זה בשיעור, כמובא בספר מעדני המלך: "הנה יש טוענים שר הביטחון הראשון בן גוריון, לא היה דתי ושומר תורה, ואינו צריך התייחסות. אך זה לא נכון, ה' ראה בעוני עמו, ראה את האנשים הצדיקים שלנו, ועשה להם ניסים. ראה תלמידי חכמים צדיקים עוסקים בתורה יומם ולילה, אלמלא הם נשתכחה תורה מישראל, בזכותם עשה ה' ניסים ונפלאות, התורה מגינה ומצילה, היא עוזרת לכל עם ישראל, מגינה עליהם מכל אויביהם וכל מבקשי רעתם. אתם יודעים כמה סובבים אותנו צוררי ישראל!! צריך לעסוק בתורה שתהא מגן וצינה עלינו, כי מלאכנו יצוה לך לשמרך בכל דרכיך".

או אז סיפר מרן את המעשה מהגמרא (מסכת מעילה יז ע"א) שפעם אחת גזרה מלכות רומא גזירות על ישראל, שלא ישמרו את השבת, ולא ימולו את בניהם, ולא ישמרו טהרת המשפחה. אמרו חכמים: מי ילך ויבטל את הגזרות? ילך רבי שמעון בר יוחאי שהוא מלומד בניסים. הפליג רבי שמעון בר יוחאי בספינה לרומא עם תלמידו. והנה יצא לקראתם שד ששמו 'בן תמליון', אמר להם אני אקדים ואלך לפניכם, ואכניס רוח רעה בבתו של הקיסר, וכך היא תשתגע, ולא ימצאו תרופה עד שתבואו אתם ותאמרו לי לצאת ואני אצא. ובשכר זה יתן לכם הקיסר כל מה שתרצו, וסימן לדבר אתן לכם, שכאשר אצא ממנה, אשבור את כל כלי זכוכית שבארמון. ואכן כך היה והתבטלה הגזירה, כמבואר באריכות בשער האגדה לעיל (עמוד 125).

בכה רבי שמעון ואמר: ומה הגר המצרית שהיתה שפחה של שרה, נזדמן לה מלאך שלוש פעמים להציל אותה. אני אפילו לא מלאך אחד, אלא שד! **לאחר מכן ניחם את עצמו ואמר, "יבוא הנס מכל מקום".** ע"כ המעשה.

המשיך מרן ואמר: **אפילו רבי שמעון בר יוחאי לא זכה למלאך שיושיע אותו אלא שד, אם כן מה בכך ששר הביטחון היה חילוני? השם מסתכל על הטובים שבזכותם עומד העולם, ובזכות כך מושיע את ישראל.**

יש היום ישיבות בארץ ישראל, פה מרכז התורה, כשלמדתי בפורת יוסף היו רק שבעים תלמידי חכמים, לא יותר, היום יש הרבצת תורה בעולם, עם ישראל הולך וגדל בתורה ויראת שמים, כמה בעלי תשובה יש בדורנו, ה' מסתכל בטובים, ולכן צריך להודות לה', ולא להתנכר חס ושלום.

נמשיך לעסוק בתורה, כי הם חיינו ואורך ימינו, ובהם נהגה יומם ולילה, ובזכות זה ננצח על אויבינו, 'כאשר ירים משה ידו וגבר ישראל', זה הידים של משה רבנו שהביא בהם את התורה והלוחות, בזכותם ניצחו עם ישראל. התורה היא שעזרה לנו לנצח. ע"כ מדברי מרן זצוק"ל.

ובמכתב לשואל שכתב מרן הראשון לציון רבנו יצחק יוסף שליט"א הביא מה שכתב הגר"ח פלאג'י בספרו מועד לכל חי (חודש אייר אות יא) בזו הלשון: "יום כ"ח אייר, יום שמת שמואל הנביא, והובא בשלחן ערוך (סימן תק"ף) שמתענים. הנה שמעתי בקושטא כי בישיבת הרב החסיד מוהר"א חיון ז"ל עושים הילולא רבה ביום הזה, ונאספו שמה כל ההדרים לעשות בו יומא טבא". ע"כ. והנה אם בקושטא עשו הילולא רבה ויומא טבא בכ"ח אייר בגלל שזה יום שמת בו שמואל הנביא, לפי זה בזמננו שביום זה נעשו ניסים ונפלאות לעם היושב בציון בכללו ולתושבי ירושלים בפרט, בשנת תשכ"ז, וניצלו לחיים בניסים גמורים מעל הטבע, נראה שהרוצה שלא לומר וידוי ותחנונים ביום זה רשאי לנהוג כן, ואין לזה קשר לשאלה ההשקפתית כיצד להתייחס להנהגה החילונית. ודי בזה. וכך היתה דעתם של כמה מגדולי ישראל זצוק"ל, שאין לומר תחנון ביום זה, שיזכרו את חסדי השם יתברך עם כל בני העיר, ואת הפחד הגדול שהיה, ואף מרן אאמו"ר זיע"א כך היתה דעתו, ואמר כן בשיעוריו, בפרט בדור זה שהיה עד לניסים ונפלאות שאירעו במלחמה זו. ואמנם לא היה אומר הלל אפילו בלא ברכה, והסתפק במה שלא אמרו וידוי לזכור את הניסים והנפלאות.

ועיין למרן החיד"א בשם הגדולים (מערכת גדולים אות ע [ב] ערך רבנו עובדיה) שהביא הגהה מרבי מנחם מן הלוי, ונמצא שם כתוב שהרמב"ם כתב חומש מוגה מספר התורה הידוע במצרים שהיה בירושלים מימות התנאים והובא למצרים. ואחר כך שמע שבמלכות בורגוניא היה ספר תורה מכתב יד הקודש עזרא הסופר מהיר הכהן הגדול, והלך הרמב"ם שם ומצא כל פרשיות פתוחות וסתומות מכוונות למה שהעתיק ממצרים. וכתב הרמב"ם: ושמחתי מאד וקבלתי לעשות יום משתה ושמחה ביום ההוא כל שנה ושנה **הוא כ"ח לירח זיו [אייר]**. וטרחתי לכבוד צורי והעתיקתי מן הספר ההוא כל חסרות ויתרות ותיבות גדולות וקטנות ומשונות ומהופכות כדי לעשות ספר תורת ה' בלי חיסור ויתור. ובשובי לאדמתי כתבתי תורת אלהינו כדת וממני הכל מעתיקים. עכ"ל הרמב"ם שהביא שם בקיצור. ע"ש.

ג. זמר חרדי ששר בתערובת גברים ונשים

שאלה: ראיתי מודעה ברחובות קריה, ושם מפורסם שמזמינים זמר הידוע שהוא חרדי מבני אשכנז לערב שירה לכבוד "יום ירושלים", ומצוין במודעה, "אפשרות למקומות בהפרדה", כלומר, שהישיבה תהיה בתערובת גברים ונשים, אך מי שירצה לשבת בהפרדה, יתנו לו את האפשרות. שאלתי, האם דבר זה יכון על פי ההלכה הצרופה או לא? (א. א. הי"ו)

תשובה: אין ספק שדבר זה חמור ביותר ואסור בהחלט, והוא איסור נורא ואיום. וזכורני כמה מרן הראשון לציון רבנו עובדיה יוסף זצוק"ל, היה מתריע על זאת, והיו תקופות מסוימות שמרן התנגד שלא לעשות אפילו ערבי שירה בהפרדה, כי לצערנו, הרבה פעמים נגרמו מכשולים מחוץ לאולם וכיוצא בזה, אבל בישיבה מעורבת ללא הפרדה, לא עלתה מחשבה כזו על דעתו כלל ועיקר. ואדרבה במקומות אלו, מגרים הם בעצמם את היצר הרע יותר ויותר. **ואמרו לי החברים בשיעור שבמקומות אלו מצוי אף שפתאום קמות אלו שהן נשים שדעתן קלה ורוקדות. שומו שמים על זאת.** וכל זה לבד ממה שברור שיבואו למקום כזה נשים שאינן שומרות תורה ומצוות בפריצות נוראה בימי הקיץ החמים.

וכבר אמרו חז"ל, בכל מה שניסה בלעם הרשע לקלל את ישראל לא הצליח, אך בדבר אחד הצליח, שנתן עצה לבלק לערב את בנות מואב עם ישראל, והם כבר יחטאו, וכיון שאלוהיהם של ישראל שונא זימה, הוא יענישם. וכן היה, כמו שנאמר (במדבר כה א): **"וַיֵּשֶׁב יִשְׂרָאֵל בְּשֵׁטִים וַיַּחַל הָעַם לְזַנוֹת אֵל בָּנוֹת מוֹאָב... וַיַּחַר אֶף ה' בְּיִשְׂרָאֵל... וַיְהִי הַמִּתִּים בְּמִגְפָּה אַרְבָּעָה וָעֶשְׂרִים אֶלֶף".** ה' יצילנו.

ובדברי עם אחד האחראים בערב זה, כדי לנסות למנוע את הישיבה בתערובת, הפליא למשמע אוזני, שמוכרחים לעשות כך בישיבה מעורבת, כי אם תהיה רק הפרדה, הציבור שאינו שומר תורה ומצוות, לא יבואו ולא יתמלא האולם.

ושומו שמים על זאת, וכי מותר לחטוא ולהחטיא את הרבים כדי שהציבור ישמעו שירים ופיוטים. אילו היינו שואלים את מי מגדולי ישראל, שרוצים לעשות ערב שירה בישיבה מעורבת, כדי שיבואו גם הרחוקים מתורה ומצוות ויתמלא האולם, היעלה על הדעת שהיה מאשר זאת?! וכי עָרַב זה הוא עָרַב של התעלות רוחנית של דברי תורה וקירוב הלבבות, שאולי היה מקום לדון להקל שישבו ככה כדי לקרב אותם?!

אשר על כן, שומר נפשו ירחק מכל הנהגה שכזו, שכבר נצטוונו בתורתנו הקדושה והטהורה, "קדושים תהיו, כי קדוש אני ה'". ולא יבוש מפני הלועגים עליו, כי אמרו חז"ל (עדיית ז ע"ב): **"מוטב שיקרא האדם שוטה כל ימיו, ואל יקרא רשע שעה אחת לפני המקום".** וכבר אמר הקב"ה, **בני, שמעו לי, שאין אדם שומע לי – ומפסיד".**

ד. לידע להודיע ולהיוודע

שאלה בעקבות התשובה הנ"ל: כבר פרסם הרב בעבר שאסור להשתתף בערבי שירה היושבים שם גברים ונשים בתערובת. שאלתי, אני בתור מורה בבית ספר מסוים, האם מוטלת עלי החובה ליידיע את התלמידים לבל ילכו למקומות אלו או שדי לי שאדאג שבני ביתי לא ישתתפו שם? (א. ס. ה"ו)

תשובה: ידידי היקר, תהילות לאל יתברך, רבים קראו את מה שכתבנו בעבר על חומרת דברים אלו, והביעו את הזדהותם, והודו כי לא ידעו עד כדי כך את חומרת הענין, וכמעט שהניסיון גבר עליהם להשתתף שם, אך בעקבות הדברים שפרסמנו, קיבלו את האמת ממני שאמרה, והתגברו על הניסיון, ואין ספק ששכרם גדול ועצום, ובפרט בדברים אלו שנפשו של אדם מחמדתן.

ועתה שמענה ואתה דע לך, כי כל אדם שיש בו **מעט לחלוחית של יראת שמים צריך שיכאב לו הדבר מאוד, היאך טועים ומחטיאים את הרבים**, והלוא כל בוקר אנחנו מתפללים "אל תביאני לידי ניסיון ולא לידי בזיון", והיאך יביאו גברים ונשים למקום אחד שברור שרואים אלו את אלו ונכשלים. וכל זה לבד ממה שברור שיבואו למקום כזה גם נשים ההולכות בפריצות נוראה בימי הקיץ החמים.

וכבר אמרו חז"ל (מסכת בבא בתרא נז ע"ב. ילקוט שמעוני ישעיה תלט) על מי נאמר, "עוצם עיניו מראות ברע... מלך ביופיו תחזינה עיניך"? על זה שאין מסתכל בנשים בשעה שעומדות על הכביסה שמתגלה מעט מגופן. **ואם יש לו דרך אחרת ללכת, ודוקא הוא עובר שם, אף שעוצם את עיניו הרי הוא נקרא "רשע", כי לא היה לו להתקרב אלא להרחיק את עצמו מן העבירה** (ורשב"ם). וכל שכן כאן שמראש הוא יודע שכך מארגנים את הערב. על כן ברור שהשומר נפשו, ירחק ממקומות אלו כמטחוי קשת.

וברור שכל כוונתנו לשם שמים, וכפי שמרן זצוק"ל היה מנחה אותנו כדברי התנא הלל הזקן במסכת אבות "אוהב את הבריות ומקרבן לתורה", לקרבם באהבה וחיבה ושלוה לתורה, **אבל לא חלילה לקרב את התורה לבריות, ולשנות את דברי התורה לפי דעתם של הבריות, חס ושלום.**

אשרי אותם יראי שמים שיזכו לעמוד על המשמר "לבלתי היות שם ערוב", וידברו על ליבם של אותם אחראים, שמי יתן ויסכימו לעשות הפרדה של גברים לבד ונשים לבד, וכגודל טרחתם והתאמצותם על הדבר כך גודל שכרם. ואין ספק שיזכו לבנים תלמידי חכמים, קדושים וטהורים, כי הדוגמא האישית שמראים ההורים לילדיהם, כמה כואב להם על הפרצה הנוראה בחומת הצניעות, אין ספק שתשפיע עליהם ויפעלו בהם כיאות. והשם יתברך יחיש לגאולינו גאולה שלימה בקרוב ממש, ויקויים בנו 'אז ימלא שחוק פינו ולשונו רנה', אמן.

ואתה ידידי שהנך מעורב ומקושר מאוד עם אנשים אלו, כדאי מאוד שתתאמץ לדבר על ליבם בנועם וברוך למנוע את אותם נערים שצועדים בנים ובנות יחדיו ברחובות העיר ביום זה – יום ירושלים, שאף אם היו הולכות בצניעות כהלכה, בוודאי שאין רוח חכמים נוחה ממעשים אלו כלל ועיקר, "וכל כבודה בת מלך פנימה". ודי בזה לכל אשר לחלוחית של יראת שמים בקרבו.

יהי רצון שיהיו ימי ספירת העומר ספורים ומנויים לנו להתעלות בתורה וביראת שמים טהורה, ולהכין לבבנו כראוי לקבלת התורה הקדושה מידי שנה בשנה. ונזכה יחד עם כל בית ישראל לקבל את התורה מחדש באמת ובלבב שלם, ובשמחה גדולה, אנחנו וזרענו וזרע זרענו עד סוף כל הדורות, אמן.

🌸 🌸 🌸 תם ונשלם שבח לאל בורא עולם 🌸 🌸 🌸

שירים ופיוטים להילולת רבי מאיר בעל הנס זיע"א

🌸 אפתח פי ברנה 🌸

אֶפְתַּח פִּי בְרִנָּה. בְּשִׁיר וּנְגִינָה. לְכַבֹּד זֶה הַתְּנַא. הוּא רַבִּי מֵאִיר.
 לְכַבֹּד מְכַל גְּבָרָא. רֵאשׁ וְעֵטְרָה. פּוֹקֵד כָּל עֲקָרָה. הוּא רַבִּי מֵאִיר.
 יְחַד כָּל חֲבֵרְתּוֹ. לֹא יִדְעוּ דַעְתּוֹ. מֵרֵב חֲכָמָתּוֹ. שֶׁל רַבִּי מֵאִיר.
 מְפַאָר בְּחֲכָמָה. כְּעִמְקֵי יָמָא. כָּל מִשְׁנֵה סְתוּמָה. הִיא רַבִּי מֵאִיר.
 אִם הִנֵּפֶשׁ מְרָה. זַעַם וְעִבְרָה. יִדַר בְּעַת צָרָה. לְרַבִּי מֵאִיר.
 יַעַן עַל כָּל פְּגָמֵי. לָנוּ דִין בְּנִים. הַסְּכִימוּ נְבוֹנִים. לְרַבִּי מֵאִיר.
 רַבִּי יְהוּדָה הַנְּשִׂיא הוּא דְאֵתֵי שְׂבָא. לְעַדִּיפוּתָהּ לְגִדּוּלְתּוֹ עַל חֲבִירָיו. מִשּׁוּם דְּחִזִּיתָהּ שְׂרָאָהוּ. לְרַבִּי מֵאִיר.
 חִזְקוּ וְזַמְרוּ. שִׁירִים תֹּאמְרוּ. וְגַם הִזְהָרוּ. בְּרַבִּי מֵאִיר.
 זְכְרוּ גִזְרֹתוֹ. וְתִקְנֹתוֹ. כְּתוּב בְּתוֹרָתוֹ. שֶׁל רַבִּי מֵאִיר.
 קַבֵּץ פְּזוּרָנוּ. לְאֶרֶץ קִדְשָׁנוּ. מִהֲרָה עֲנֵנוּ. אֱלֹהָא דְמֵאִיר.

אוחיל יום יום

אוחיל יום יום אשתאָה, תמיד עיני צופיה. אַעבְרָה נָא וְאַרְאָה, אַדְמַת קֹדֶשׁ טְבִירָה.

נְעִימָה יְשִׁיבְתָהּ, גַּם טוֹבָה רְאִיתָהּ. ים כְּנַרְת חוֹמְתָהּ, שְׁמָה הָעִיר בְּנוּיָהּ.

יְשָׁרִים בְּלִבּוֹתֶם, נָחוּ עַל מִשְׁכְּבוֹתֶם. וּבַתּוֹכָה מְנוּחַתֶם, כָּלֶם בְּנֵי עֲלִיָּהּ.

דָּרַד הָהָר אֶתְבוֹנָו, צִיוֹן רַבּוֹ יוֹחֲנָו, בֶּן זַכַּאי שֵׁם יִתְלוֹנָו, יַחֲיד בְּדוֹרוֹ הָיָה.

וְחֻמְשָׁה תִּלְמִידִים, מִזֶּהָב נְחֻמְדִים, צְדִיקִים וְחֹסִידִים, מוֹנֶה שְׁבָחוֹ הָיָה.

דָּמָה אֶחָד לְבוֹר סִיד, טֶפֶה אַחַת לֹא יִפְסִיד, וְלַחֲבָרוֹ חֹסִיד, וְחַד דְּחִיל חוֹבְנָא [ירא חטא].

בָּם חֶכֶם וְעַז גְּבַר, כְּמַעֲיָו הַמֵּתְגַבֵּר, אֲשֶׁרִי יִלְדָה עַל מִשְׁבֵּר, אֶת בְּנוֹ שֶׁל חֲנֻנְיָהּ.

רַבִּי יוֹחֲנָן שֵׁם חֲנָה, יַחַד עִם רַב הוֹנָא, וּמַעֲרַת רַב כְּהֵנָא, וְגַם רַבִּי יִרְמְיָהּ.

אֲשֶׁרִי הַשֵּׁם רַעֲיוֹנָיו, יִשִּׁים שֵׁם נֶגֶד עֵינָיו, רַבִּי חֵזְקִיָּה וּבְנָיו, יְהוּדָה וְחִזְקִיָּהּ.

הָר גְּבוּהָ וְרַם עַל, הוֹקֵם עָלָיו מִמַּעַל, רַבִּי מֵאִיר הוּא בַּעַל אֲתִיָּא וְתַמְהֵיָא [אותות ומופתים].

רֹאשׁ הָהָר שֵׁם מַצְבָּה, צִיוֹן רַבִּי עֲקִיבָא, עֲמוּ עֲשָׂרִים וְאַרְבָּעָה הָאֱלֹף תִּלְמִידָיו [תלמידיו].

נִגְנְזוּ בְּתוֹכוֹ טְמוֹן, הָרַב מִשָּׁה בַר מֵימוֹן, מְפָרֵשׁ דַּת הָאָמוּן, וְרַב כָּל חֲפִימָא [וגדול החכמים].

בָּרַם [אבל] זְכוֹר לְטוֹבָהּ, הָרַב נִיְהוּ רַבָּא, עַץ חַיִּים שֶׁר הַצָּבָא, מִמִּשְׁפַּחַת אַבּוּלְעַפְיָא.

נִזְר קֹדֶשׁ עַל רֹאשׁוֹ, אֵלָיו גּוֹיִם יְדַרְשׁוּ, מִפְּיוֹ תוֹרָה יִבְקָשׁוּ, מִצְפָּרָא עַד רְמִשְׂיָא [מהבוקר עד הערב].

חֲסִין יְהוָה אֵינוֹ כְּמוֹהוּ, אִישׁ אֱלֹהִים קָדוֹשׁ הוּא, בְּהֶבֶל רוּחַ פִּיְהוּ, רִשְׁפֵי אֵשׁ שֶׁלֶהֶבֶת יְהוָה.

חֲזַק הָעִיר וְשִׁכְלָלָהּ, חוֹמְתָהּ וְגַם חִילָהּ, בֵּית מִקְדָּשׁוֹ כָּלְכָלָהּ, כָּל יָמָיו אֲשֶׁר חָיָהּ.

זָרְעוּ לְעוֹלָם יַחְיָהּ, כְּקִנְיָו הַגּוֹיִף יְהִיָּה, בְּרַכַּת הַדְּיוּט אֵל תִּהְיֶה, קֶלֶה וְגַם בְּזוּיָהּ.

קוֹל זְמֵרַת שִׁיר רְנָנִי, אֲמַרִי פִי וְהִגִּיוֹנִי, יְהִיו לְפָנַי אֲדָנָי, כְּמוֹ סֶלֶת נִקְיָהּ.

שירים ופיוטים להילולת רבי שמעון בר יוחאי זיע"א

ואמרתם כה לחי

חיברו גאון עוזנו ותפארתנו רבנו יוסף חיים בעל ה"בן איש חי" זיע"א

ואמרתם כה לחי רבי שמעון בר יוחאי, ואמרתם כה לחי אדוננו בר יוחאי:

- ואמרתם... **איש אלהים קדוש הוא אשרי עין ראתהו, לב חכם ישפיל פיהו אדוננו בר יוחאי.**
- ואמרתם... **ברוך הוא מפי עליון קדוש הוא מהריון, מאור גליל העליון אדוננו בר יוחאי.**
- ואמרתם... **גבור ואיש מלחמה בדת תורה תמימה, מלא מדע וחכמה אדוננו בר יוחאי.**
- ואמרתם... **דרש כל תעלומות בעז ותעצומות, עלה מעלות רמות אדוננו בר יוחאי.**
- ואמרתם... **החבא בתוך מערה מפני הגזרה, שם למד סתרי תורה אדוננו בר יוחאי.**
- ואמרתם... **ישם נברא מעין לו וחרוב למאכלו, מה טוב חלקו וחבלו אדוננו בר יוחאי.**
- ואמרתם... **זכר צדיק לברכה דין ריכא ובר ריכא, זפה רבים וזכה אדוננו בר יוחאי.**
- ואמרתם... **חדש כמה הלכות הן במשנה ערוכות, זה המרגיז ממלכות אדוננו בר יוחאי.**
- ואמרתם... **טהר את עיר טבריה עשה אותה נקיה, הודו לו מן שמיא אדוננו בר יוחאי.**
- ואמרתם... **ידע כל הנסתרות דבריו עושים פרות, בטל כמה גזרות אדוננו בר יוחאי.**
- ואמרתם... **כל ימיו אשר חיה אות הקשת לא נהיה, כי הוא אות עולם היה אדוננו בר יוחאי.**
- ואמרתם... **לכל ישראל האיר בסוד תורה הבחיר, כאור החמה מזהיר אדוננו בר יוחאי.**
- ואמרתם... **מקום בחר בשמיא עם הנביא אחיה, זה מבני עליה אדוננו בר יוחאי.**
- ואמרתם... **נחמד מאד למעלה זכה ליקר וגדלה, פתר עליון לו נגלה אדוננו בר יוחאי.**
- ואמרתם... **סיני סיני לו נקרא ארי שבחבורה, ממנו תצא תורה אדוננו בר יוחאי.**
- ואמרתם... **עשה שבעים תקונים וקרים מפנינים, גם תקו העליונים אדוננו בר יוחאי.**
- ואמרתם... **פתח את פיו בחכמה הוציא אור תעלומה, תקו זהרי חמה אדוננו בר יוחאי.**
- ואמרתם... **צדיק יסוד עולם גלה מדרש הנעלם, יכול לפטור העולם אדוננו בר יוחאי.**
- ואמרתם... **קולו זמר עריצים והכרית את הקוצים, והציל הלחוצים אדוננו בר יוחאי.**
- ואמרתם... **ראה פניו מאירים בשבתו עם חברים, עת גלה סוד נסתרים אדוננו בר יוחאי.**
- ואמרתם... **שלום רב על משכבו מה יפיו ומה טובו, דובר אמת בלבבו אדוננו בר יוחאי.**
- ואמרתם... **תורתו מגן לנו היא מאירת עינינו, הוא ימליץ טוב בעדנו אדוננו בר יוחאי.**

בר יוחאי יסוד עולם

חיברו המקובל האלהי המלוב"ן רבנו יעקב אביחצירא זיע"א

בר יוחאי יסוד עולם, בו בחר מלך עולם, בזכותו עומד עולם, עד בא בן דוד מלך.

אשרי חלקו ואשרי כל חביריו, אשרי הוגי אַמְרֵי, מעדני המלך.

בר יוחאי יסוד עולם...

נגלה לו סוד הנטמו, אשר נגלה להימו, הוא בביתי נאָמו, בכל גנזי המלך.

בר יוחאי יסוד עולם...

יום למערה ברח, משם האור לו זרח, הציץ ציץ וגם פרח, וגדלו המלך.

בר יוחאי יסוד עולם...

יצק מים אשריהו, על ידי אליהו, כל סוד נפלא הורהו, כי כן צוה המלך.

בר יוחאי יסוד עולם...

עבודה זו תפלה, היא העלה למעלה, את סודותיה גלה, כי כן יסוד המלך.

בר יוחאי יסוד עולם...

קדשת שבת קדש יסוד מועד וחדש, גלה וגם סוד קדיש, ברב עם הדרת מלך.

בר יוחאי יסוד עולם...

ברכות בסוד נפלא, גלה אותם והפלא, הכל לעטר פלה, אל בית המלך.

בר יוחאי יסוד עולם...

אות ברית ציצת ואות, תפליו הנוראות, הוה בהם נפלאות, חן בעיני המלך.

בר יוחאי יסוד עולם...

בסוד הסופר חתם, אות ברית טמון נסתם, הכל באהר נחתם, בטבעת המלך.

בר יוחאי יסוד עולם...

יחד כל מצות תורה, גלה סודם והורה, הכל נחתם בביריה, בחותם המלך.

בר יוחאי יסוד עולם...

חבר כל העולמות, ויחד כל השמות, ותקן הנשמות, לבוא אל בית המלך.

בר יוחאי יסוד עולם...

צדק ושלוש נשקו, חסד ואמת דבקו על ידו נתמתקו, ונחה חמת המלך.

בר יוחאי יסוד עולם...

יחד את השכינה, קשטה והכינה, כל מעשיו אמונה, טוב בעיני המלך.

בר יוחאי יסוד עולם...

ראו יום פטירתו, הוא נקרא חתנתו, בו נכנס לחפתו, גנת ביתו המלך.

בר יוחאי יסוד עולם...

את קול שמחה ורנה, נשמע בשמי מענה, צאינה גם ראינה בנות ציון המלך.

בר יוחאי יסוד עולם...

חדוה ושמחה רבה, שעשוע ואהבה, עת בא לעולם הבא, אל תוד חצר המלך.

בר יוחאי יסוד עולם...

זה היום ל"ג לעמר, נהלל בו נזמר, על קדוש זה יאמר, שירו שיר אל המלך.

בר יוחאי יסוד עולם...

קולי יערב לך כמו שי לפנני, קדש בנך בכרך, מהר למקדש המלך.

בר יוחאי יסוד עולם...

הפיוט "בר יוחאי נמשחת אשריך" – מופיע בכריכה האחורית.

נקודות מכירה לרכישת החוברות:

אופקים: 0504-185545	077-3396020* גילה ק. יובל
אור יהודה: 054-8438347	052-7141907* פסנת זאב 053-2476758 גבעת מרדכי
אור עקיבא: 0547-878874	כוכב יעקב: 058-7737616
אילת: 052-5257266	כפר סבא: 050-4143094
אלעד: 03-5233303* 054-8422891*	כרמיאל: 052-5705148
אריאל: 052-3066012	לוד: 0504-107540
אשדוד: 054-8447156* 052-7667048*	מגדל העמק: 0506-830791
אשקלון: 08-6722103, 052-7689873	מודיעין: 08-9725742, 058-3278597
באר שבע: 054-8447230* 054-8499378 *	מעפה רמון: 052-4619144
בית שאן: 052-7183329	נהריה: 053-4322936
בית שמש: 02-9995076, 0528-985558	נוף הגליל: 054-8461451
ביתר עילית: (A) 02-5807463*	נתיבות: 05271-53938, 077-5504905
(B) 02-5802398*	נתניה: 0527-632800* 052-6473598*
בני ברק: 0504-174567* [18:00-20:00]	0507-776653*
054-8517294, 054-8494964*	עכו: 052-4317340, 055-6700579
052-7646027* 054-8438347* [ק. הרצוג]	עפולה: 054-5288797
בת ים: 054-5847762* 054-2491168*	עתלית: 0546-303926, 054-8590068
גדרה: 054-7429955	פתח תקוה: 054-8439076, 054-3346241*
גן יבנה: 052-5454211, 052-4315009	0527603435*
דימונה: 054-8427237	צפת: 0504-121786
הרצליה: 052-8046337	קיסריה: 052-7644622
זכרון יעקב: 052-7129661	קרית: 04-8492473, 0504-102069
חדרה: 052-7117668	קרית אתא: 054-2399998
חולון: 054-8499504* 052-5114046*	קרית ארבע: 054-4441495
0507-849649*	קרית גת: 0533-126950* 052-4830879
חיפה: 052-7636768* 052-7657756*	קרית מלאכי: 054-7429178
חצור: 054-8462601	קרית ספר: 0504-172416
חריש: 052-7161207	קרית שמונה: 05271-92976
טבריה: 054-8482638* 0508-361166*	ראש העין: 054-2260186* 0545-250370*
טירת הכרמל: 0522-753310	ראש"ל"צ: 055-6771727* 0503332293*
יבנה: 08-6757677* 052-7129739*	05484-98449* 0533-000093*
יד בנימין: 052-5277260	רהובות: 054-7429955* 052-7153567*
יהוד: 052-7010722, 053-4158435	052-6575529*
יקנעם: 054-3320744	רעננה: 054-7444103
ירוחם: 052-7115988	רכסים: 077-3005038, 054-8408840 *
ירושלים: 050-2290082* שמואל הנביא	052-7644622*
052-7114363* 052-5827008* בית וגן 02-5827008* סנהדריה	רמלה: 053-8270570*
058-3251274, 052-7176887* הר שמואל - רמות	שדרות: 053-3131382
054-6726721* 054-518504* הר חומה 0506-518504* ארמון הנציב	תל אביב: 052-7661162

ניתן להזמין משלוח עד הבית בעלות 60 ₪ במייל: 6410995@okmail.co.il

(פנימו? ככה גם את צריך!)